RMK I
206 (1. példány)

Hiánya. 313-314.
(A 2. példányban megtalálható!)

A 337 [Helyesen 327]-338. l., a 326. után van kötve.

Past. 619

AZ APOSTOLI CREDONAK AVAGY VALLASNAK IGAZ MAGIARAZATTIA PRAEDICATIOK SZERINT, AZ KERESZTIENEKNEK EPVLETEKRE IRATTATOT:

CAROLI PETER VARADI
Prædicator altal.

Ex Libris Schola Past. S. Patak. Ao 1789.

DEBRECZEMBEN
Nyomtattatot Rodolphus Hoffhalter altal. Anno D.
M. D. LXXXIIII.

Past. 619

AZ APOSTOLI CREDONAK AVAGY VALLASNAK IGAZ MAGIA-RAZATTIA PRAEDICATIO K SZERINT, AZ KERESZTIENEKNEK EPÜLETEKRE IRATTATOT:

CAROLI PETER VARADI
Prædicator altal.

Ex Libris Schola Ref. S. Patak ... 1789.

DEBRECZEMBEN
Nyomtattatot Rodolphus Hoffhalter altal. Anno D.
M. D. LXXXIIII.

KÖNYV-
TÁRA

TISZTELENDO NEmes Vramnak Varadi Kalmar MIHALNAK, BIHAR VARMEGIEBEN LEVŌ HARMINCZADOSOC GONDVISELŌIE*nek, az Nagiſagos Bathori Sigmondnac Erdely Vay*danak &c: engedelmebŏl es rendeleſebŏl: Kegyelmet es bękeſeget kiuanok az Iſtentŭl az mi Attianktul es az Vr Ieſus Chriſtuſtul.

NEM oknekŭl inti az ſ. Pal az hiueket, hogy ŭ közŏttŏk à Chriſtuſnac igeie gazdagon lakozzec minden bŏlczeſeggel, mert az ember eletinek fŭ vege es czellia ez, hogy az Prophetaknak es Apoſtoloknac iratàbol az Iſtent, es az ŭ ki ielentet akarattiat igazan meg eſmerie es ez mellet az ŭnŏn ŭduŏſſegenekis vtat bizonnial meg ercze es ennec meg nierelere egeſs eletinec rendiben az Iſtē lelkenek vilagoſitaſabol igiekezzec. Ezokaert kiuantatik ez mindeneknec felette, hogy az Iſtennec igeie ki teriedgen es á mit az Apoſtol ſol beuſeggel, tollion ez fŏldŏn es minden nemzetec kŏzŏt azon eg idŭŏzitŏ tudomani meg tartaſſek es

ũnôn nielueken hirdetteſſec. Innet vágion hoǵ mi idõ tũl fogua az Iſten amaz regi ſetetſeget el keſte ũzni es az ũ igeienek vilagos ſõuetneket fel tamaſtotta mindẽ nielueken az Euangeliom hirdettetic es miert hogy az ember feledekõny es az ẽlõ beſedrõl nem mindenkor eǵarant emlekezhetic meg, haſznos iraſokbanis az kere ſtieni tudomannac igaz ertelme ki adattatot ſok bõlcz ektũl, es ez moſtani idõbenis ſok fele nemzetec ebben munkalkodnak, hoǵ az ũ nielueken valo emberekets epitſek es ebbenis az bõlczec az erõtlenekhez ſabiak magokat, es nẽ ſeǵenlenec ũ nekiec az ũ tulaidon niel neken irni, czak hoǵ ũket az iduõſſeges tudomanban e lõ viheſſec, nem nezuen az ũ bõlczeſegeknec mutogata ſara, hanem az giarlo es vekoni ertelmũ hiueknek haſznokra es lelki epũletekre. Ebbenis penig az Magyar nemzet ez el mult idõkben igen meg foǵatkozot volt az egieb nemzetekre nezue, kik kõzõt ſok ieles iraſok az ũnõn nielueken oluaſtatnak, mely ha igen ſũkſeges nem volna, ſok tudos es neuezetes emberec az ũnnõn nielueken iruan az kõſſegnek tanitaſara nem faradoſ-tanac volna, kiknec io peldaiokbol köniũ meg erteni, minemũ bolond iteletek legien azoknac akic aſt kial-tiak, hoǵ nẽ ſũkſeges leǵen Maǵar nieluen irni, miert hoǵ az Gõrõg auaǵ az Deac nielu az magiarazatra al-kolmatosb legien, meli noha igaznac lattatik, mind az altal nem adatatot oli ertelem mindeneknec, hoǵ azok

bol

bol derec epűletet veheſſenec: Hat ackic àz nieluekhez ertenec, nem illik azoknac irigködni mikor az erötlenekis azoknac ertelmere iutnac á melliec az tudosbac az bölczeknec iraſokbol ſoc munkaual veſnec ki. De effele iteletű emberek auag keueliec iteluen aſt, hogy az Magar nieluen ſemmi haſonnal nem mondathatic, auag irigek, banuan aſt, hogy az tudatlanoc az haſnos dolgokat ertic, auagy nemelliec röſtökis, kic ű magoc ſem munkalkodnak es egebeknec haſnos munkaiokat is ſidalmazzac. De ezeknek nem ſükſeg ſokat felelni, miert hog lattiuc aſt közönſegeskeppen minemű nag haſnot vegienec az egigiűec ez fele iraſokbol, kic az ű ertelmekben neuekednek es meg erőſſödnec ſöt ezeknek felette meg az tudos embereknek iraſokbanis nagiob haſonnal forgolodnac. Meg teczic azert ebből meli nag ditſeretre meltoc legienec azoc, kic az elöt es az moſtani idöbenis ez fele haſnos iraſockal á hiuecket eppitettec, kic miert hogy ſemeliec ſerint elö beſedeckel ſok helieken az Iſten igeiet nem hirdethettec, haſnos iraſockal meſe földönis ſoc embereket tanitanak. Ezzelis penig nem czac az kűlſö renden valo emberec hanem meg az Aniaſentegihazbeli Paſtorokis ſegitetnec, hog űkis ez fele bölts tanitoknac niomdokokat kö ueſſec es az iraſnac magarazattiaban ſep rendet tartſanac, mert ha az io köuetes egieb fele meſterſegekben igen haſnos, ſockal inkab ez kiuantatic az Iſtē igeienec

haſonnal valo hirdeteſeben, hogi az tanitoc ne czac az
ũ ſeiektũl erczenek, hanem ſorgalmatoſon es hiuen kõ
ueſſec azokat, az kikben az Iſtennec beueb aiandekat e
ſmerik. Mert mikeppen az teſtben leuõ tagoknac nem
mind eǵ tiſtec es meltoſagoc vagion es az aiandekok
nac rendiben kũlõmbõznec: iǵ az Aniaſenteǵhazban-
is az Iſten eppitõ tanitoknac adot nemellieknec õt gi-
rat, nemellieknek harmat, nemellieknek eggiet, hoǵ az
aiandeknac merteke ſerint az Vrnac niereſeget adgia-
nac. Az ſ. Palis az Timotheuſnac peldaul veti magat
hoǵ az ũ tantitaſanac modgiat kõueſſe es az epitõ igek
nec formaiat tarcza meg az mellieket ũ tũle hallot es ne
gondolliõ az ũ feietũl valami hiuolkodo es diczekedõ
tanitaſnac modgiat, es ezokaert meltoc azoc feddeſre,
az kic az ſ. iraſnac egiũǵũſeget meg vtaluan, valami bo
lond agiaskodaſſal auaǵ homalios igeckel meg egieli-
tic, auaǵ az iraſnac foliaſa es czellia kiuũl iarnac minde
neket õſue keueruen, az melliek az helire nem illenek
is. Innet leſen, hoǵ oſtan az ũ bolond velekedeſeket
kõuetic es ũ magoktul tanult meſtereknek akarnac lat
tatni, es ebbõl az kõuetkõzic, hoǵ mennel tudatlanbac,
annal merezbec es az Iſten igeienec magiarazattiat igẽ
kõniũnec itelik lenni, de viſontag az tudos emberek e-
ſõkben ueſik, hoǵ az ſ. iraſnac haſonnal valo maǵara-
zattiaban naǵ munka kiuantatik, es menniuel ebben e-
lõ mennec anniual inkab meg eſmeric, hoǵ tauoli leǵe-
nec

nec az derec es tôkelletes ertelemtûl, sôt idôuel es gia-
korlassal ertelmeketis niha meg iobbittiac. Ezek kôz-
zûl volt az mi szerelmes attiankfia Caroli Peteris, ki az
û neki adatatot aiandec szerint, mig az Isten ez vilagon
az vitezkedô Aniaszentegihazban tartotta az Christus-
nac iuhait az Istennec tiszta igeieuel legeltette, es az ra-
gadozo farkasok ellen kic mindenkor körniûle forgot
tanac eyel es nappal vigazot, az Prophetaknac es Apo-
stoloknac iratokat hasonnal magarazuan, es io indulat
tal igyekezuen az Isten diczôsegenec elô vitelere es á
hiueknec epûletekre. Mert az Istenis ûtet az û titkos
tanacza szerint ez vilagnac szeretetitûl el szakasztotta volt
gyakorta valo betegsegeckel ûtet latogatuan, de mind
az altal az Vr ennec erôtlensege altal az û diczôseget
es erdet el vegezte hog mind elô bezeddel, mind has-
nos irasaual az menniei tudomannac igaz ertelmeben,
á hiueket eppithetne. Az tôb szorgalmatos dolgai kô-
zôt pedig irta volt ez Apostoli Credonak magarazat-
tiat, melliet beuseges Prædicatiokra oztot, hog abbol à
kereztien oluasok az kereztieni tudomannak sû agait,
kôniû es szep ertelemmel meg tanulhatnac. Miert hog
az Apostoloc tudomanianac summaia ez röuid vallas-
ban foglaltatot be, melliet az regi Gôrögôc Symbolû-
nac neueztenek, nem czak azert, hog az Apostoloc ira
sabol szedegetetet volna ôsue, hanem hog az kereztien
segnec auagy az Christus aniaszenteghazanac mutato ie

gie es bizonſaga, melliel az egieb kiuůl valo poganok-
tul az Chriſtuſnac ſerege, es vitezlő nepe meg vala ßta-
tic. Valami azert az iduőſſegnec vtara, az Iſten eſme-
retire es tißteletire kiuantatic ez eģnehani igekben be
rekeßtetic, el annira, hogy minden derek tanitaſoknac
czellia es ertelme ezekre vitetetik, es valameli tudőmā
ez igeckel ellenkezik az ß. iraſſal ſem egyezhet. Vala-
ki azert ezeket niluan es igazan erti az Prophetaknak
es Apoſtoloknac iraſaban haßnoſon forgodhatic, hon-
net ez iambor bőlcz tanitois arra igiekezet ez ielen va
lo iraſſal, hoģ az tudatlanoknac aitot nithatna az ß. iraſ-
nac igazan valo ertelmere, melliet megis nierhetnec va
lakic ez tanitaſnac modģat hiuen oluaſſac es kőuetic.
Nyluan vaģő pedig az, ſok hiueknel, hoģ mikor ez ma
ģarazatnak vegere iutot volna, azonközbē Iſten titkos
rendeleſeből betegſegben eſet, es à mint kereßtien eßes
emberhez illic, minden dolgait io moddal el rendelte,
de mindeneknec felette ackoris az Iſtennec diczőſege-
re es az Aniaßenteģhaznac epůletire volt ßorgalmatos
gongya, es à mint bizonnial ertőttůc, ackoronis ez ů ha
ßnos munkaiat Kegyel: aianlotta, es vģ mint Teſtamē-
tomban hatta, hoģ Kegyel: az ů iraſat halala vtan ki bo
czatana. Naģ diczíretre melto azert Kegyel: ebben
valo io igyekezeti, hogy illien draga kinczet te kegyel:
egiebeckelis akart kőzleni, es ennec ki niomtataſatul
költſeget ſem ßanta, es nem kimillőtte Kegyelmed tud

uan

uan aſt, hogy az vilagi marhanac elſõ es fũ vege az Iſtẽ nec diczõſege es az aniaſſenteghaznac epũletire nez, annac okaert illendõ volt, hogy en az Kegel: io igekõzetit es az Iſten igeiehez valo ſerelmet meg ielentenem, nẽ czac ez moſtani ũdöbelj embereknec, hanem az vtan valoknakis, hogy ũkis ebben az Kegel: io peldaiat kõuet nec es az Iſten aiandekat nẽ à tobzodaſra veſztegetnec ſem az ũ telhetetlen fõſuenſegeket azzal tõltenec, hanẽ valami reſet az Iſtennekis aldoznac es ſentelnec. De errõl igen keueſſen emlekeznec meg, ſinten az feiedelmec közzũlis ackiknec az aniaſſentegyhaz taplaloinac kellene lenniec, meli ſokaknac ebekben ſem iut, miert hogy ez vilagi iokbol czac à teſtnec kiuanſagat ũzic, de el mulic az hitegetõ vilag tũlõc es minden diczõſegec galazattiokra fordul, de az kic az Iſten diczõſege mellet kõltenec es faradnac, ſoha az Iſten elõt feledekenſegben nem leſen, ſõt az itelet napianis ez fele iegeckel es io czelekedeteckel valaſztatnac meg az hiuec ez vilagi hitetlenektũl. Annakokaert Tiſztelendõ Vram illendõnec es meltonac iteltem, hogy ez haſznos munkat az kegelmed böczũletes neue alat boczatanam ki, mel liet tudom, hogy egeb kereſztienekis io neuen veſnek, miert hogy az Iſten kegelmedet tamaſztotta volt ebkõzũl, hogy ebben nekem ſegitſegũl lenne, mikeppen ez elõttis ſok dolgokban Kegel: meg ielentõtte Iſtenhez valo halaadoſagat, mikor az Aniaſſenteghazat ezzelis

ſegitõ

ſegitôtte kegélmed, hog kegel: immar tulaidon kôltſe geuel idegen orſagbeli Academiakban tanitatot eg nehany iffiakat ez vegre, hog az aniaſſenteghazban az Iſtẽ draga igeienec hirdetôi lennenec, kiktûl kegelmed egebet nem kiuant, hanem hog az tanitaſnac tiſztiben hiuẽ es ſorgalmatoſon iarnanac es aſzt kegelmed tûlök halaadas gianant vötte, tuduan aſzt, hog az Iſtennec neue ebböl magaſztaltatnek es az aniaſſenteghazis haſznoſon epûlne. Valamit azert kegelmed erre kôltôt az Iſtennek tárhazaban tötte es az Chriſtuſtul kegelmed az itelet napian eſzt hallia: Valamit az enimec közzûl az leg kiſſebickel czelekettetek, en velem czelekettetec. Kerem azert kegelt: mint tiſztelendö Patronuſomat, hogy kegelmed ez haſznos munkat tûlem vege io neuen. Es vgan itten kerem az Iſtent ſ. fianac az Chriſtuſnac alta la, hog kegelt: ôregbicze az igaz hitben, az ũ igaz eſmeretiben, tiſzteletiben, es vige elô kegyelmednec minden io igeközetit az aniaſſenteghaznac ſegiteſeben, es à mit kegelmed ez mellet kôlt fizeſſe meg ez eletbenis, es az teſtben valo ki mulaſnac vtan adga kegel: minden hiueckel egyetemben az ôrök diczôſegnec bodogſagat. Amen. Datum Debrecini 28. Maij Anno D. 1584.

Te kegelmednec ſolgaia:

Rodolphus Hoffhalter Tigurinus Typographus.

EPIGRAMMA IN ARMA ET INSIGNIA EGREGII ET VERE NOBILIS VIRI MICHAELIS KALMAR.

NON ſine prudenti ſapiens ratione vetuſtas
Fecerat egregiis marmora ſecta viris
In quibus ipſorum virtus ſub imagine iuſta
Venturo fieret tempore, nota ſuis.
Scilicet, vt ſeri, patrum pia turba, nepotes
Maiorum vellent grandia facta ſequi

Ceu tibi MICHAEL *patrii decus vtile regni*
Nomen ab egregio ſtemmate rite viget
Eſt tibi cur ſeri poſsint laudare nepotes
Aemula cur hominum turba ſequatur habes
Nobile magnanimi circumfers ſtemma Leonis
Magnanimus, certe te niſi dignus, erit.
Judicio polles, quo ſingula diſcutis æquo
Virtutis ratio poſcit vt ipſa piæ.
Tuq́ nec immerito vexilla volantia portas
Magnanimi titulum pectore nanq́ geris
Te numero reliqui longo comitentur oportet
Miles vt intrepidus poſt ſua ſigna ruit.
Quin et fortunæ donis cumulatus ab omni
Protinus in vita parte beatus eris.
Viue diu felix igitur cum laude, piumq́
A memori nomen poſteritate feras.

A M.N. MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

AZ APOSTOLI CRE=
DONAK AVAGI VALLASNAC IGAZ MAGYARAZATTIA AZ KEREZ TIENEKNEC EPPVLETEKRE IRATTATOT CAROLI PETER VARADI PRAE= DICATOR ALTAL.

Elsô Prædicatio.

Kiczoda ßerzette az Apoſtoli Credot, Miczoda hazna vagion, es hany reſſe vagion?

NEM okinekûl ſoktak mondani, hogy nagy gond vagion az Credoban. Mert ebben az egeß Prophetaknak es Apoſtoloknac tudo maniok be vagion rôuideden foglaltatuan, kinec igazan valo ertelmere ſenki ſ̃ magatul az Iſtennek lelkenek ſegitſege es vezer leſenekûl, ki az ß. iraſoknak kulcza, nem iuthat. Sôt annak ſelette az igaz hit, mel' fundamẽtoma az Apoſtoli vallaſnak es tudomannac, czak az eghbôl Iſtentûl adattatik, es ſenki azt maga ereiebôl meg nem talalhattia, mikeppẽ ß. Pal Eph. 2 tanit. Mind az altal az vrnak kegyelmehez es ſegitſegehez bizuan, el kezdem az Apoſtoli Credonak magyarazattiat, az kereſtien egigiû embereknek epûletekre. Mert az Iſten=

nek lelke, ki az Apostoloknac az menniei tudomannac ből czeſeget meg nilatkoſtatta, ennek igazan valo magiarazat tiara ertelmet es erőt ad. Moſtan peniglen az vrnak ſegitſe ge altal harom dologrol ſolok rőuideden:

Leg előſőr aſt laſſuk meg kiczoda ſerzőtte legien illien bőlczen az czickeleket. Maſodſor miczoda haſnoc legien. Harmadſor han' reſe legien ezeknek.

AZ ELSŐRŐL.

Mi legien tárgya ie az Apli credonak.

ELŐSZŐR azert iol lehet nemelliek ez ertelemben es ve lekedesbē vadnak, hog' az Apoſtoloknak tánituaniok irtak auag' az Apoſtoloknak iraſabol az regi ſ. tudos emberek ſet tek őſue, hog' eg' ſummaban előnkben adnak, az Apoſtolok mit prædikallottac es tanitottak ez egez vilagon. Mind az altal igazb es iob azoknak ertelmek, kik aſt mongiak, hog' ű magok az Apoſtolok irtak, hog' az mēniei tudomant, eg' rőuid ſummaban előnkben tamaztanak. Előſőr azert. Mert eleitűl foguan Apoſtoli Credonak auag' vallaſnak hiuattatot minden kereſtienektűl, mel' neuezet niluan meg mutat tia, hogy ű magoktul az Apoſtoloktul legien ſereſtetuen, hog' eg' rőuid ſummaban meg mutatnac, minemű tudomant

Miért nőtt az Apli credonak

2 prædikallottac az egez vilagnac kerekſegeben. Maſodſor mert az Credonak minden időben ol' nag' meltoſaga es bőczűleti volt, hog' az kereſtieneknek ſamoc kőzőt ſem tartatot, valaki ez vallaſt nem tutta, nem iauallotta es nem bőczűl lette. Sőt az regi Aniaſentegihazban az őreg embereket, az kereſtſegre es az Vr vaczoraiahoz nem boczatottak, kik ez czickeleket nem tuttak elő ſamlalni. Soha pedig illiē nag' meltoſagban es bőczűletben nem volt volna, ha bizonioſok nem voltak volna ebben, hog' az Chriſtus Apoſtolitul ſarmazot. Harmadſor. Mert az regi bőlcz Doctorokis erről niluan valo tanubizonſagot teſnek, hogy az Apoſtoloc

lok egienlő es kőz akaratbol fettek őſſue es irtak ez czicke leket. Cyprianus martyr, ki vrunk fűleteſe vtan elt, 225. eſz tendőuel illien bizonſagot teſen erről az Apoſtoli Credonak magiarazattiaban: Az mi eleink vg' mond eſt iriak, hog az Chriſtuſnak menben fel meneſenek vtanna, az ſęt Lelek minek vtanna tűzes nielunek kepeben reaiok fallot volna az Apoſtolokra, ez egez vilagra ki akaranak az Apoſtolók menni, hog' az Iſtennek beſedet az vrnak paranczolattia ſerint prædikallanak. Minek előtte azert eg' maſtul el valnanak, az ű tanitaſoknak ſummaiat, az Iſten lelkenek ſegitſeget keruen, egienlő akaratbol őſſue fedik es meg iriak, hogy valamikeppen eggik az maſiktul ne kűlőmbőzne. Ezeket azert ſamlalom elő, hog' ez czickeleket el hidgiűk igazaknak lęni es az Apoſtoli tudomannial telliesſeggel eggięzni.

AZ MASODIKROL.

MASODſor. De hog' męgis nagiob ſeretettel es bőczűlettel halgaſſuk, oluaſſuk es tanulliuk az APoſtoli Credonac magiarazattiat. Halgaſſuk meg immar miczoda haſna legię az Iſtennek aniaſentegihazaban az Credonak. Moſtan azert őt haſnat ſamlalom elő, melliek kőzzűl első ez. Mert az Apoſtoli Credoban mint eg' tűkőrben meg lathattiuk, es meg eſmerhettiűk, mellik legien es holot legien az kereſtięi hit es az igaz tudoman' melliet az Prophetak es az Apoſtolok hirdettek. Mert valamel' tudoman' auag' hit ez vallaſnak agaiual nem eggiez, hamis az. Viſontag czak az az igaz kereſtieni hit es tudoman', mel' ezeckel igaz ertelembę eggiez. A pogan Philoſophuſoknak mindę tudomanioc az Iſtę akarattia, eſmereti es az iduőſſeg felől hamis, mert ſęmi reſeben nem eggiez az Apoſtoli vallaſſal. Az Alcoranum ban valo tudoman' es hit hamis, mert nem eggiez az Prophetaknak es az Apoſtoloknac tudomaniockal, kinec ſum-

maia az Apoſtoli Credoban be vagion foglaltatuan. Iollehet pedig, hog' az proba kū mely minden tudomanioknak mind igaſſagat mind hamiſſagat meg mutattia az ſent iras, melliet Biblianac neuezūnk. Mind az altal az Apoſtoli credotis neuezhettiūk proba kūnek, mert ez rōuid ſummaia es magiarazattia az Prophetak es Apoſtoloc iraſanak. Hogy pedig czak ez legien az igaz tudoman', mel' â ſent Bibliabā es az Credoban vagiō, imez tiz erōſſeggel bizoniczuc meg. Elſō. Mert ez tudomant czak az Iſten ielentette meg az ō fia altal, ſ. lelke altal, az Prophetak es Apoſtolok altal, mikeppen ſ. Pal tanit Heb. 1. Hog, az Prophetac altal Iſten ſok lot regen, minekūnc fia altal ſolot. Szēt Peteris aſt mongia, hog' az Prophetakban Chriſtus lelke volt es az altal ſoltanak. Azonkeppen ſol 2. Pet. 1. Az Prophetia nem emberi akaratbol talaltatot, gondoltatot, hanem az ſ: leleknec ihleſenek altala ſoltanak az Iſtennec ſent emberi. Egieb tudomaniok czak emberi bōlczeſegbōl, okoſſagbol es gondolatbol ſarmaſtanak. De az Prophetaknac es Apoſtoloknak tudomaniok az eghbōl Iſtentūl ielentetet meg. Ezert ſemmi tudoman' altal az Iſten lelke nem adattatik, hanem czak az mēniei tudomannac halgataſanac altala, mel' Iſtennec ſent lelke elis hiteti velūnc az mi ſiuūnkben, hog' ez tudoman' igaz legien.

Maſod. Mert ez tudoman' ſokſor meg erōſitetet Iſteni termeſethez illendō czodackal, melliekhez haſonlot az poganioknac iraſaban nem talalunk, az Iſrael nepet mikor hatalmas erōuel ki hozna az Iſten Aegyptusbol, az tengernec vize ket fele all, mint ket kōſikla, es vg' hoʒta altal az Iſten az ū nepet ſaraz labbal. Az puſtaban minden munkaiokne kūl eghi kenierrel Mannaual tartia Iſten ōket. Az kōſiklabol vizet hoz ki nekiec. Negiuē eſtendeig az puſtaban ruhaiok

haiok el nem ſakadozot, ſaruiok el nẽ kopot. Az Ioſue viadalliaban az nap meg al, annak vtanna az Hiericho kõ fala à Sido nep elõt û maga le dõl. Az Prophetaknak ideieben azõ keppen halottaknac fel tamaſztaſaual, az napnak viſſa vona ſaual. Ezechiaſnac ideieben Eſa. 38. az menniei tudomannak igaſſagat Iſtẽ meg confirmalta. Haſonlatoskeppẽ az vy teſtamentomban, halottaknac tamaſztaſaual, õrdõgõknec ki ûzeſekkel akarattiok ellen, ſantaknac, vakoknac, nemaknak, ſiketeknek, kûlſõ oruoſagnekûl meg giogitaſockal, az Euangeliomnak tudomanianak tõkelletes igaſſagat az Iſten meg mutatta. Mert iollehet az poganok kõzõttis az õrdõg orſagaban, mikeppen az Romai Antichriſtus orſagabanis ſoc czudac voltanac, de nagy kûlõmbſegh vagyon az menniei czudak kõzõt, es az õrdõgnec czudai kõzõt. Elõſõr mert ſoha az õrdõg orſagaban halottakat fel nem tamaſzthattac valoba, es magtalan aſſoniallatokat, gyermeckel, magzattal meg nem aiandekoſhattac es ſoc dolgokat nem kõuethettec, melliek az Aniaſzentegyhazban leſznec. Mikeppen az Pharaho bû baios bõlczei tetuet nem fõrezhetnek az Moſes es Aron elõt, vgy annira, hogy keſeritetnec illyen vallaſt tenni. Iſten hatalma ez, Exodi 8. Maſodſor. Mert az õrdõg orſagaban valo czudac, ſemſen veſzteſek, melliec leſznec az õrdõgnec engettetet hatalma altal, az õrdõg orſaganac epûletire 2. Teſſaloni: 2. S: Matthenal hetedic reſzeben: Sokan mondgiak ennekem az vtolſo napon: Vram nemde az te neuedben prophetaltunkê? Nemde az te neuedben ûztünke õrdõgõket? De en vallaſt teſzec: Soha nem iſmertelec titeket, mennietec el kic alnokſagot czelekettõc. Harmadſor. Mert regieb tudoman' es iras ninczen, az menniei bõlczeſegnek tudomanianal, mely az Moſes es az Prophetak iraſaban be vagyon foglaltatuan. Ez tudoman' õrõktûl

foguan el volt rendeltetuen Iſten elmeieben, tanaczaban, decretomaban, es bölczeſegeben. Mikeppen ſent Pal ſöl az Corinthusbelieknek irt elſő leuele: harmadic reſeben: Mi prædikalliuc az Iſten bölczeſeget, mely Iſten titkaban el volt reitetuen, mellyet Iſten ez vilag teremteſe elöt el rendelt volt az mi diczöſegünkre. Az vtan mingyaraſt paradiczomban az Adamnak ki ielente, es az Patriarchak Prophetac altal prædikaltata. Annac felette az Moſes iraſa, mel' az teremteſről kezdetic el, harom ezer neg' ſaz es negi uen hat eſtendöuel fölül haladgia az pogan hiſtoriaknac iraſokat, holöt azert ez iras es tudoman' elsö es regi legien megteczik, hog' czak ez az igaz iduözitö tudoman', es hog' ez kiuül töb ninczen.

IIII Negyed erőſſeg. Mert nagy egyenlő ertelmec vagyon â Prophetaknak, Patriarchaknac es Apoſtoloknak, mind az igaz Iſten felöl, mind az embereknek iduöſſegec felöl, az Ieſus Chriſtus altal: Mikeppen ſent Peter tanit Actorum 10. Erről minden Prophetak tanubizonſagot teſnek, hogy bünök boczanattiat az ű neueben veſik, valakik ű benne hiſnek. Az ſent Palis aſt iria Romabeliekhez 3. reſeben, hog' az mel' Euangeliomöt ű prædical annak bizonſaga vagyon, az töruentül es az Prophetaktul. Noha azert az Patriarchak Prophetak es Apoſtolok nem mind azon egy üdöben eltenek, ſöt eggik az maſik vtan ſok ſaz eſtendöuel elt, mind az altal azon egy Iſtent, azon Chriſtuſt, azon tudomant, azon hitet prædikallottac, es eggyk az maſickal ſemmiben nem ellenkezik. Ha pedig az pogan bölczeknek iraſokat oluaſod, mind az Iſten felöl, mind az ű akarattia felöl: Nagy ſok külömb es viſalkodo ertelmet talalſ. Mert az Iſtennek meg ſentelő lelke az ű nielueket nem igazgatta.

Ötödik erőſſeg. Mert az Prophetaknak es Apoſtoloknac

irasokban igaz es niluan valo iöuendö mondasok talaltatnak, mellyek sok idöuel annak elötte meg Prophetaltattac, minek elötte be tellieſednenek, mely meg mutattia, hogy az Prophetak altal ISTEN szollot, es hogy az ü tudomaniok Istentül szarmazot legyen. Az Moses elsö könyuenek harmadik reszeben illien Prophetia vagyon: Az assoniallatnak magua meg rontia â kigionak feiet. ez ket ezer kilencz saz hatuan harom esztendöuel tellieſedet be az iöuendö mondasvtan. Az Iacob Patriarcha Moses elsö könyuenek 49. reszeben: Meg Prophetallia, hog' az Iuda nemzetsegeböl nē vetetik el az birodalom, es az törueny magyarazo Doctoroc, mig el nem iü az SILOH, az az, az Messias. Az Micheas Propheta harom saz esztendöuel meg Prophetallia az Christus születese elöt, hogy Betlehemböl iüne ki. Az Daniel Propheta iöuendöt mond 2. 4. 7. reszeben, az negy birodalomrol, mellyek közzül elsö az Babilloniai, masik az Perſiai, harmadik az Görög birodalom, negyedik az Romai. Az Esaias soc esztendöuel az elöt vgian meg neuezi az Christust, Esaiasnal 44. 45. reszeben, hog' ez boczatana haza az Isten nepet az Babillonbol, mely Prophetia idöuel beis tellieſedec.

Hatodik erösseg. Mert iollehet ez tudoman' egigiü, mind az altal ol' dolgokat ad elönkbē, melliek mēnieiek, es az emberi bölczeſegtül es okoſſagtul el titkoltattanac, mellieknec az ü maga okoſſagabol az ember vegere nē mehet, hogy az egy Isten, Attia Fiu es szent Lelek legien, hogy az Christus szüztül születet, hogy az ü halalaual töröltetnek el minden büneink, hog' az ü igaſſagaual vagiunc mi igazac, hogy az IESVS CHRISTVS el iü meg itelni eleueneket es holtakat, hogy sel tamadnak az mi testeink az földnek giomrabol, soha penig az Poganok iraſaban meg nem talallyuk,

hanem czak az ſ. Bibliaban es az Credoban. Mert az pogan bölczeknec minden iraſoc czak az okoſſagbol ſarmaznac es azzal eggieznek, mert azoknak az Iſten doſga bolödſag.

VII Heted. Mert ez tudomannak igaſſagaert, ſok ezer Martyromoc vereket ki ontottac, es az mellet ſörniü halalokat ſenuettenec, hogy meg ielentenec, hog' ennel töb igaz tudo mán' ninczen, azert eſt ſoha nem akarnak meg tagadni. Az öh Teſtamentomban az Prophetac mind meg öletettenek, azökeppē ſokā az Apoſtolok közzül, es ezek vtan az Eccleſiaban eg' mas vtan tiz kegietlen Czaſaroc Romabol ſüntelē haborgattac ez tudomanert az hiueket, es az ſenteknec vereckel meg reſegettenec. Az Romai Papa az nag' parazna es az ü hoheri, Czaſaroc, Kiralioc, Herczegec, vrac, añi vert ontottanac ki ez tudomanert, hog' ſemmi haias embernec fe ien anni hay ſalat nem talalnanac. Vai ha aſt meg gödolnac az Varadi Papiſtac, kic meeg az ſ. Laſlo loua farkat erőſſen tartiac es tiſtelic, bizon' az Baratoknac kapaioc vtan illien ſeretettel nem futnanac.

VIII Niolczad. Mert az Iſten vilag kezedetitül fogua meg tartotta aſt az giülekezetet minden haboruſagokban, mel' ez tudomant alhatatoſſan es igazan vallotta es köuette. Az Noet niolczad magaual az ezen vizben czudalatoskeppen az Iſten meg örize. Az Abrahamot az poganok közzül Chaldeabol ki hoza: Az Lotot Sodomaban meg örize: Az Danielt az Oroſlanoc foga közöt: Az Iſrael nepet Aegyptüban es Babilloniaban. Annac felette ennec hirdeteſere eleitül fogua adot Iſten Prophetakat, Apoſtolokat, Euangeliſtakat, paſtorokat, es Doctorokat, hog' az menniei tudoman' vilag vegezetig az emberec közot meg maradna, es ez altal az vaſaſtottakat idvözitene. Eph. 4. Rom. 1.

IX Kilenczed. Mert az mi ellenſegünc az Pokolbeli ördög, ſemmi

semmi tudoman' ellen vg' nem dühösködöt, semmi tudomāt illien sok mesterségeckel nem igiekezet el rontani, mint az Prophetaktul es az Apostoloktul hirdetettet tudomant, mel liet miis mostan hirdetünc. Neha kegietlen feiedelmeket tamastot fel eñec rontasara, minemü volt Anthonius Magno Decius, Maximinus, Iulianus apostata. Neha eretneköket es söc külömb külömb hamis tanitokat.

Tized. Mert az Isten kezdettül foguan meg büntette vala kic ez tudomant haborgattac, es retteneteskeppē üket el vesztette, hog' meg mutassa, hog' ez tudoman' öue es az ü tisztességet senkinec nē engedi. Az Iulianus apostatat az hadbā nil lal meg löuec, es â veert az eghbē hannia vala est monduan: Meg giöstel Galilæe. Galilæusnac penig az Christust neuezi vala czufolaskeppē. Az Cherintusra ki az Isten fianac Isten seget tagadgia uala, â haz rea fakada. Az Arrius az bēlit az arniec fekben ki hania. Az mi idönkbenis mint az polyua meg vesenec az eretnekségnec tanitoi es oltalmazoi. Immar solliunk az Apostoli Credonac masodic hasnarol.

Masodik hasznar Credonak.

Masod hasna az Apostoli Credonac ez, hog' ebbē röuidēden meg lassuc summaiat az Prophetaknac es az Apostolok nac iratoknac. Mert valamit azoc böuebben irtanac az Istē felöl, annac summaia mind be vagion az Apostoli vallasnak czickelibē foglaltatuan. Nag' soc emberec forgattiac az Ger gel' Papa irasabol, hog' â kepec az parast embereknec könyuec. De ez hamissag: Mert az Ieremias cap. 10. Abac. 3. hazug sagnac es hitsagnac doctoranac neuezic azokat. De az Apostoli Credorol meltan monthattiuc, hog' az egigiü parast embereknec köniuek legien. Mert â mi hasnos vallas es fükseges tudoman' vagion az mi iduösségünkre ebben be vagion foglaltatuan, hog' senki ü magat ne mentheſſe. HARMADIK hasna ez. Mert az Apostoli Credonac igazan valo ertelme

es vallaſa meg valaſtia az igaz ſẽt kereſtieni aniaſentegiha zat, minden poganoktul, az Iſtentelen embereknek vndok hamis giůlekõzetektůl. Mert az egh alat tõb giůlekezet nin czen az Chriſtus ſeregenel, ki az Apoſtoli vallaſnac mindẽ czickelet igaz ertelemben, az iduõſſegnek fundamentoma felõl eppen meg tartana, iaualana, vallana es oltalmazna. A poganok minden reſeit meg vetik, mikeppen az Tõrõkõk nem hiſzik, ſem az ſent Haromſag felõl valo tudomant, ſem az Ieſus Chriſtuſnak Iſteni es emberi termeſeti felõl, fel tamadaſa, menben fel meneſe es az iteletre valo el iõueſe felõl, ſem az bũnnek boczanattia felõl, Iſten kegyelmebõl Chriſtuſert. Az Eretnekek noha nem minden czikkelit vetik meg, de az ũduõſſegnek fundamentomat vgian meg rontiac mikorõn az Chriſtuſnak es az ſent leleknec Iſtenſeget meg tagadgiak. Negied haſna ez, hog' azoknak meg tudgiũk felelni, kic az mi vallaſunkat kiuaniak. Mert aſt paranczol lia à ſ. Peter, hog' az mi hitũnkrõl vallaſt tegiũnk mindenek elõt valakic kiuanniac. Az ſent Pal-is igy tanit Roma. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem fit confeſsio ad ſalutem.* az az, ſiuũnkben hinnũnk az igaſſagra, de ſankalis vallaſt kel tennũnnk. Miczoda legien azert az mi vallaſunk az Credonak agaibã be vagion ſoglaltatuan. Vtolſo haſna ez, hog' minden hamis tudoma niok ellen, eretnekſegek ellen, az mi hitũnket meg erõſiczũk es minden eretnekeknek ſaiokat be dugiuk. Mert valaki az Apoſtoli Credo ellen az iduõſſegnek fundamentomaban idegen vy tudomant hirdet, bizonnial el hidgiũk, hog' hamis tanito, azert el kel tauoſtatnunk.

AZ HARMADIKROL.

Harmadszor erczũc meg az rendit es agait vag' reſeit az Apoſtoli Credonak. Nemelliek azert harõ reſre oktiak, Az elſõ reſe vagion az iduõſſegnek fundamentoma ſe

lõl

lől az egy Istenről, ki az Attia es Fiu es az ſ. lelek. Az masodik az Istennek hazarol az az, az Aniaſentegihaz felől, mel' ez fundamentomon eppitetet. Az harmadik ez haznac Priuilegiuma ſabadſaga felől, az bűnnec boczanattiarol, teſtnec fel tamadaſarol es az őrők eletről. De mi oſſuk im ez negy reſre, hog' niluabban valo legien. Első reſe vagion az eg' Isten felől, melliet vallunc Attianac Fiunac es ſ:leleknec lenni. Masodik az Iesus Christusnac teſtben valo meg ielenese felől, meliben mi erettűnc fenuedet, meg holt es el temettetet, harmad napon fel tamadot, fel ment az menniegbe űl az mindenhato Attia Istennec iobian, onnan lefen el iőuendő itelni eleueneket es holtakat. Harmadic az Istennec Aniaſentegihazarol, melliet az Istē maganak valaſt az Euangeliő altal ez vilagő, es melibē magat meg ielentette. Negiedic az io tetemeniekről, mellieckel az Iesus Christus mind ez vilagon, mind az iőuendőbe meg aiandekozza az hiueket. Ő neki legien tiſteſſeg, diczőſeg, birodalom moſt es minden időben AMEN.

II. Prædicatio.

HISZEK ISTENBEN.

Miczoda legien az igaz hit, honnan es mi modon adaſſek, miczoda legien czellia, hami fele, es mi haſsna legien?

MIert hog' az Apoſtoli credonac fundamētoma az igaz hit, es az hiten kezdetikis, mert aſt mőgiuk: Hiſek eg' Istenbē. Annakokaert immar ſolok az igaz kereſtieni es iduőzitő hitről, melliet hogy niluabbā eſſűnkbe veheſſük moſtani tanitaſomat neg' kiualt keppē valo reſre oſtő. Előſőr aſt magiarazō meg, miczoda

legien az igaz idvözitö hit. Masodsor, kiczoda adgia az hi tet es mimodon. Harmadsor miczoda czellia legien es han' fele legien az hit. Negiedser mi hasna vagion es giümölcze az igaz hitnec. Hog' pedig ezeknec magiarazattiara az VR az ü §.lelket adgia, en velem egietembē az keresztienekis kö niörögienek.

AZ ELSÖRÖL.

Az hitnek neuezeti az §. irasban.

Az elsö rezben azert hog' el kezdgiüc, az hitnec neue az §. irasban sockeppen, vetetic, melliet igen esünkben kel ven nünc, hog' az idvözitö hitet az hamis hittül meg tudgiuc va lastani. Elösör nag' giakorta iegzi az Chriſtusnac igaz tudo maniat az Euangeliomot, melliet az Istennec fia, es az Apos toloc prædicaltanac az aniasentegihazbā. Mikeppē 1. Tim. 4 ig' sol az Apostol: Az §. Lelek bizonnial mongia est, hogy az vtolso idöben sokan el sakadnak az hittül, az az, az men niei tista tudomantul, az Chriſtus Euangeliomatul, az igaz keresztieni vallastul. Azonkeppen 1. Tim. 3. Az egihazi sol gaknac io erkölczü iambor eletü embereknec kel leniek, nē ket nieluü embereknec, nē resegesseknek nē komplaroknak, hanem ollianoknak, kik az hitnec titkait tudgiak tista lel ki esmerettel, az az, kic nem tudatlanoc, hanem az menniei tudomanban ertelmesec es bölczek: Miert hog' penig vad nac hamis tudomaniokis, melliec igasságnak sinet mutat tiac azokis neha neueztetnec az emberektül hitnec, mint mi koron mögiuc. Töröc hit, Sido hit, Olah hit, Racz hit, Papis tac hiti, noha az igaz keresztiē hit czac eg'. Masodsor â §. iras hitnek neuezi, ast az erös bizodalmat, melliel az Isten az Apostolokat es eg' nehan' emkereket meg aiandekozot vala hog' â Iesus Chriſtus neueben czudakat tehetnenec. Est ne uezic az Deakoc *fidem miraculorum*, czuda tetelre valo hitnek. Mert az Apostolokat ol' hittel aiandekosta meg az Isten, az

Az ch. tudomaniat az egihaz.

Az erös bizodalmat.

Euange

Euangeliomnac igaſſaganac meg erőſſiteſere, hog' halottakat tamaſthatnanak, ſantakat, vakokat, ſűketeket giogithatnanac. De ez ű magaban nem iduőzit ſenkit es ez czak bizonios embereknek adatik vala, mig az Euangeliomnak igaſſaga az emberek kőzőt meg erőſſitetnek. Erről ſol ſent Pal 1. Cor: 13. Ha ol' hitem volnais, hogy az hegiet egy helyből masba tehetnem, ſeretet penig benem ninczen, ſemi vagioc. Harmadſor iegzi az Hiſtoria ſerint valo hitet, melliel nem melliek tudgiak es hiſſik igaznak lenni az Iſten felől, az ű akarattia felől, az iduőſſeg felől valo tudomant. De azt igaz es erős bizodalommal magokhoz nem kapczolliak, ſem kereſztieni elettel meg nem mutattiak, es meg nem bizonittiac. Az ördőgőkis es nag' ſokan az harag edeni kőzzűl tudgiac hog' az Iſten igeretet tőt fiaban az embereknek valtſagok felől, hog' az Ieſus Chriſtus fűletet, ſenuedet, meg holt, fel tamadot, menniegben ment, el iű az iteletre, tudgiak hiſtoria ſerint. De vgian haſontalan, mert ezzel meg nem elegeſnec az iduőſſegre, nem ragazkodnak ehez, es az ſeretetnek alta la az ű igaz hiteket meg nẽ ielentik. Erről ſol S. Iacab cap. 2. Te hiſed hog' az Iſten eg' legien, iol mieled. Az ördőgőkis hiſnec es reſzketnek. Akarode pedig tudni te hitſagos ember, hog' az á hit mel' czelekedetnekűl vagion, heaban valo. Negiedſer hitnek neuezi az S. iras az hitetlenekben eg' ideig valo bizodalmat kik előſőr az iget nag' ſeretettel veſic, bőczűllik es hiſnek neki. De miert hog' ninczen győkere, hamar meg ſarad es az hitetleneknek nem iduőſſegekre, hanem veſedelmekre eſik. Ezekről ſol. az Chriſtus Luc. 8. Az kic az kőfiklara eſtenek, vgymond azok, kic mikoron halliak, őrőmmel veſik az iget, de ezeknek giőkerek ninczen, kik ideig hiſnek es az keſertetnek ideien el ſakadnak. Illien vala az Simon Magus, ki annak vtanna az Apoſtoli tudomantul

mantul el ſakada. Act.8. Ez hitis ſenkit nem iduőzit, mert az igaz hitnek nem ideig valonak kel lenni. Vtolſor az hitnek neue iegzi az erős meg indulhatatlan bizodalmat à kereſtieneknec ſiuőkben, melliel nem czak hiſik igaznak lenni az Iſtennek igeiet, ki ielentetet akarattiat es kegyelmeből tőt igeretit, hanem aſt magokhozis kapczolliac es vgian meg ragadgiak, hog' az Iſten kegielmeből ſent fiaert minden bőnőket el tőrli, az Chriſtus igaſſagaual űketis meg igazittia, fel tamaſtia őket az vtolſo napon es be viſi az őrők eletnek bodogſagaban. Eſt neuezi az ſ. Pal valaſtottak hitinek Tit.1. Mert czak az valaſtottaknak adgia az Iſten, kiket meg akart tartani az őrők eletre. Ezt neuezi az iras Chriſtusban valo hitnek, mert az Chriſtuſra nez czelul, ő bēne heliheſteti bizodalmat, ű raita fundallia az iduőſſeget.

Mond meg immar röuideden miczoda az igaz hit?

Az igaz iduőzitő hit ſemmi nem egieb, hanem az Iſtennek az eghből adattatot aiandeka az valaſtottaknak, az Euā geliomnac hirdeteſenek es halgataſanak altala, melliel erős bizodalommal tamaſkodnak az valaſtottak az igaz Iſtenhez es az ű ſent igeiehez, kiualtkeppen az Iſtennek ſ. igeretihez az mi bűnűnknek boczanattia felől es az őrők eletnek meg adaſa felől, Iſten kegielmeből az Chriſtus Ieſuſert, auag' ha megis meg akarod erteni. Az igaz hit ſemmi nem egieb, hanem előſőr az egez kereſtieni tudomannak az egy igaz Iſten felől es az ű ki ielentet akarattia felől valo tudaſa es ertelme. Maſodſor bizonios hit ez, melliel hiſűk igaznak lenni az Iſtennek minden beſedit es kiualtkeppē az mi iduőſſegűnk felől valo igeretit es az Chriſtuſnak io teteminit hozzank kapczolliuk, kiert hiſűk, hog' az Iſten minket el

el valaſtot az örök eletre, meg boczatta minekünk bűneinket, igazacka tőt minket es fel tamaſtuan az mi teſtünket az örök eletet ingien kegielmeből megadgia. Ez magiarazatbol meg teczik, hog' iollehet az igaz iudőzitő hit czak egy legien Eph. 4. Mind az altal ez harom dolgot foglallia be. Elſőt az kereſztieni tudomannak igazan valo ertelmet, az prophetaknak es Apoſtoloknac iraſok ſerint, kinek ſumma ia az Apoſtoli Credoban be foglaltatot, fűkſeg azert, hog' te neked bizonios es igaz ertelmed legien, mind az Iſten felől, mind az ű ki ielentet akarattia felől, mikeppen ſ. Pal tanit Rom. 10. Hog' hog' hiiak ſegitſegre az kibē nem hiſnec? Hog' hog' hiſnek annak à ki felől nem hallottanak. Ez tudoman' penig meg hamiſsittia az Scholaſticus Doctoroknak es Baratoknac ertelmeket, kic aſt mondottac, hog' igaz eleg ha az paraſt ember ſemmit nem tudis Iſten felől, es az ű akarattia felől, czak hog' az Eccleſianak engedgien es aſt mongia, hog' ű aſt hiſi à mit az aniaſentegihaz. Eſt hittak Fides implicitanak, es aſt mondottac, hog az Satannak keſerteſe ellenis aſt forgaſſak, hog' ők aſt hiſik az mit aniaſentegihaz hiſen. De mi modon hiheted el eſt az mit nem tucz es nem erteſ? Sz: Pal aſt mongia: Nielueckel vallaſt kel azoknak tenniek az iudőſſeg felől, kic ſiuőkben hiſnec Rom. 10. Mimodon tehecz penig arrol vallaſt az mit nem erteſ? Sz. Peter Apoſtolis aſt paranczollia, hog' az mi hitűnckel ſamot adgiunk azok előt valakik kiuanniak. Ha penig ſemmi bizonios ertelmed ninczen, hog' hogy tucz ſamot adni az te hitedről. Vgian meg kiuannia azert az Iſten hog' űtet igazan eſmeried, az ű akarattiat erczed, az te iudőſſegednek okait es modgiat erczed es tudgiad, mert kűlőmben te neked igaz hited nem lehet. Ezert rendelte Iſten az tanitokatis, ezert atta ki azű ſent igeiet, hog' ezekre minket meg tanita-

na

na es bizonioſocka tenne, ha eleg volna az Simplicita fides az tudatlanſag: Hat ſemmire nem kellene az Euangeliom, ſemmire nem kellenenec az Prophetaknak iraſok, ſemmire nem kellenenec az tanitoc. Maſodikat az hitelt, hog' ne ércz̃uc tudgiuk az Iſtennek ſ. igeieben ki ielentettet dolgokat, hanem, hog' azokat erőſſen hidgiűk. igazaknac lenni, ha az emberi okoſſagnak ellene vadnakis. Az poganok es hitetlenec ha halliak ertic, es tudgiakis az menniei tudomannak czikkelit, de nem hiſik igazaknak lenni, azert hog' az okoſſaggal es az termeſetnek foliaſaual nem eggieznek, hog' az eg' Iſten Attia Fiu es S. Lelek legien, hog' az Ieſus Chriſtus az eg' ſemeliben Iſten es ember legien, ſ: lelektűl fogantatot az ſűznek meheben firfiunak maguanekűl, hog' az Chriſtus ha lala tőrlőtte el minden bűneinket, hog' ingien az Ieſus Chriſtuſert iduőzit minket, hog' fel tamaſtia az vtolſo napon Iſten az mi teſtűnket, nem hiſik az Poganok, de az hitnek tulaidonſaga ez, hogy valamit Iſten ki ielentet valamit igert, aſt igaznak lenni hidgie meeg az okoſſagnak elleneis.

Harmadikat, az igaz alhatatos bizodalmat, hog' minden tetouazaſnekűl, ki ki mind tulaidon ſemelieben az Ieſus Chriſtushoz ragaſkodgiec, el hidgie, hog' az Attia Iſten ſ. fiaert ű nekiis meg kegielmezet, meg boczatta bűnet, meg igazitotta, zalogul ſ. lelket atta, es ű neki az őrők eletet meg keſi tette. Ez bizodalom ninczen az őrdőgőkben, ſem az harag edeniben, hanem czak az valaſtottakban, kikben az ſ. lelek eſt formallia, geriefti es taplallia. Ez igaz hitről prædicallia mindenűt az iras, hog' ez altal iduőzűlűnk. Gen: 15. Aba. 2 Rom. 1. 3. 4. 5. Ezeket meg ertuen meñiűnk az maſodik czikkelnek magiarazattiara.

AZ MASODIKROL,

Kiczoda adgia az igaz Hitet? Az

AZ egeſs ſent iras tanit erről, hogy az igaz iduózitó hit czak az Iſtennek aiandeka legien, melliet az eghből az ſent lelek altal plántal az kegielem edeninek ſiuókbē, az ſ. Iacab cap: 1. aſt mongia, hog' mindē io es tökelletes aiandek onnat felül vagion aż vilagoſſagnac Attiatul. De az hit io haſnos es ſükſeges dolog az iduóſſegre minden iduózülendöknek, hat niluan Iſtennek aiandeka, ſ. Pal Eph: 2. aſt mongia: Kegielemből iduózültetek az hit altal, es nem ti tületek vagiō mert Iſtennek aiandeka, nem az czelekedetből, ſenki ne diczekedgiek Rom: 12. Kinec kinec Iſten oſtogattia aż hitnek merteket. Gal. 5: Az hit az ſ. leleknek giümölcze. Phil. 1. Tinektec adatot, hog' hidgietec az Chriſtusban, es hog' ü erette ſenuedgietek. Ioan: 6. Ez az Iſten munkaia, hog' hidgietec abban az kit el boczatot, ſenki nem iü en hozzam, hanē á kit az en Attiam vonſon. Matth. 16. Az teſt es az vér nē ielentette meg eſt te neked, hanem az en Attiam ki az eghben vagion.

Miert kel ezt tudnunk?

Elöſsör, hog' meg hamiſitaſſanak az Papanak es az Pelagianuſnac tanituani, kic aż hitet emberi erönec es akaratnac tulaidonittiac, kic aſt mongiac: Ha akarom, hiſec az Chriſtusban, ha akarom nem hiſec. Ez ellen tanuld meg, hog' az hitetlēſeg aż emberé, de az hit Iſtenē, melliet ad azoknak kiknec akar. Matth: 11. Senki nem eſmeri az Attiat, hanē czak az fiu, es á kinec az fiu meg akaria ielenteni. Acto. 16. Az Iſten meg nita ſiuet az Lydea aſſonnac, hog' hinne azoknak mellieket Pal prædicallana. 2. Teſſ. 3. Nem mindeneke aż hit, de hiu az Iſten ki tikteket meg erösit. Maſodſor, hog' napon kent haluan az Iſtennek igeiet, az hitnek aiandekaert ſünteden ü neki köniörögiünc, hog' az Iſten az mi ſiueinket meg niſſa, az mi elmenknek ſötetſeget el vegie, ſiuünknec kemē-

kemenſeget meg rontſa, és az adatot hitet neuellie mi bennünk. Luc:17. Az apoſtolok ig' kőniőrgenec: Vram neuellied őregbiczed bennünc az hitet. De még az kőniőrgeſis á melliel kiuanniuk az hitnek őregbűleſet, Iſtennec aiandeka es nem mi magunktul vagiunc.

Mimodon ſzerzi Iſten bennünk az hitet?

Nem kel erről ig' gondolkodnunc, hog' az Iſtē eſzkőznekűl valo hatalmaual es czudaual őntene belenk az hitet, hanem ol' modot, es rendet ſzerzet ebben, mel' az emberhez illik. Annakokaert vilag kezdetitűl ſoguan az Iſten az kiket el akart hini es hittel meg aiandekozni, azokhoz tanitokat Doctorokat boczatot, kic altal az ű ſz. iduőzitő igeiet prædikaltatta. Annakokaert az menniei tudomannac hirdeteſe es prædikallaſa altal plantallia, formallia, ſzerzi mi bennünk az Iſten az igaz hitet. Mikeppen erről iraſoc es peldac tanubizonſagot teſznec. S: Pal 1. Cor. 3. Kiczoda az Pal? Kiczoda Apollos? hanem czak ſolgac kic altal hittetec, es á mint kinec kinec az Vr atta. En plantaltam, Apollos őtőzte, Iſten atta á neuekedeſt, azert á ki plantalis ſemmi, á ki őtőzis ſemmi, de az Iſten az neuekedeſt adgia. Rom. 10. Hog' hog' hiſznec ab ban á ki felől ſemmit nē hallottanac, hog' hog' halhatnak penig az tanito nekűl, hog' hog' prædikalhatnac penig ha nē kűldetnenec, azert az hit hallaſbol vagion, az hallas Iſteñec igeie altal. Ioan. 17. Nem czac ezekert kőniőrgőc, de azokertis á kic hiiendőc leſznec az ű beſzedeknec altala. Acto. 10. Az Corneliushoz Cæſareaban Peter Apoſtolt kűldi az Iſten fia, hog' az ű prædicallaſa altal iduőzicze az hiueket. Eſt penig harom okaert kel főkeppen eſzűnkben vennünk.

Előſzőr hog' az Anabaptiſtac es egieb viſza fordult feiű emberec meg hamiſitaſſanac, kik az Iſten igeienec hirdeteſet es

halga-

halgataſat haſóntalannak mongiak. Mert nag' ſokan igy oskoskodnac, vagy inkab bolondoskodnac: Ha az Iſten kegielmebôl vagion az hit, hat vgian meg adgia aſt ennekem, vag' halgatom az iget vag' nem? Ha el valaſtot az eletre hi tetis plantal en bennem az halgataſnekûl. De ez fele bolondoknac ig'kel meg felelni. Vg' vagiõ, hog' Iſtẽ aiandeka, de az û tûle ſereztetet rend ſerint, tudni illik, hog' aſt ſ.lelkeuel az igenek hallaſa altal plantallia mi bennünk' Ezis igaz hog' az valaſtottaknak hitet ad az Iſten, de vgy az mint û el rendelte, tudni illic, hog' az kiket û el valaſtot, azokat û el hiia, az kiket û el hiuot, azokat megis igazittia, az kiket meg igazit, azokat meg diczôiti. Rom: 8

Nem adhatê kûlömben hitet?

Adhatna, de ig' itelte illendôbnec es haſnosbnac. Nem kel penig az Iſtẽ dolgaiban aſt viſgalnunk, mit czelekedhet nek az û hatalmaual, hanem mit akar czelekedni. Az Cornelíuſnak az v RAz eghbôl az ige halgataſnekûlis adhatot volna hitet Act: 10. De mind az altal az Angial altal Peter Apoſtolhoz igazittia, ki mikoron prædicallana Cæſareaban, az Iſten ſ.lelke altal hitet plantalt az û ſiueben. Eckeppen Act. 9. Palt az Ananiashoz kûldi Damaſcusban, hog' û tûle hallia az Iſten akarattiat. Hogy penig ig' rendelte eſt az Iſten. Elôſôr ebben az mi erôtlenſegünket nezte, miert hog emberûnk vagion, iſmeg aſt akaria, hog' emberek altal vitetteſſünk az iduôſſegnec eſmeretire. Maſodſor. Mert â Satã giakorta vilagoſſagnak Angialaua tûnteti magat, giakorta meg czalna minket, ha lelki ieleneſekhez tamaſkodnank. Maſodſor hog' azoknac bolôdſagoc meg hamiſitaſſec kic â ſ.giûlekezetbẽ ol' nieluen ſolnac, melliet az halgatoc nem ertenec. Mert ezek meg foittiac az hitet, holot az hit az Iſten

nec hallot es ertet igeiebôl formaltaſſec. Ezokaert ſohul nem oluaſſuc, hog' az Apoſtoloc ol' nieluen prædikallottanac volna, melliet az kôiſeg nem ertet, ſôt ezert aiandekotta vala meg ûket Iſten, nielueknek tudaſaual, hog' ertelmeſſen hirdetnek mindenût az vrnak akarattiat, laſd meg 1. Corin: 14. Azokis bolondoskodnac kic az embereket fa kepekre igazittiac, es aſt mongiac, hogy azok az paraſt emberek kôniuei, holot ez niluan valo dolog legien, hog' az Iſten az ũ ſ:igeienec hallaſat kiuannia, es az altal plantallia az hitet, nem az nema fa ebek altal. Harmadſor hog' meg laſſuc, hog czac az Iſtennec tiſta igeiet halgaſſuc, melliet az Prophetac es Apoſtoloc hirdettenec. Mert czak az Iſtennec igeie altal plãtaltatik es formaltatik az igaz iduôzitô hit az mi ſiuũnkben. Valakik azert eretnekſeget halgatnac, kôuetnec es emberi tudomaniokat, azokban igaz hit ninczen, noha aſt állitiac, hog' igaz hitec vagion. Czac ot vagion azert az igaz hit, â hol az Iſten igeie tiſtan es igazan hirdettetic:

Elege az hitnek meg niereſere, halgatni az Iſtennec tizta igeiet?

Iollehet az Iſtennec igeienek prædikallaſa, vgian ſũkſeg keppen meg kiuantatik az hitnec pllantalaſara, mind az altal ne legiũnc illien velekedesben, hog' azoknac mind hitec vagion kic aſt halgattiac. Mert mêg ennek felette fôkeppen ſũkſeg, hog' az Vrnac ſ. lelke az mi ſiuũnkbẽ czelekedgiec az hallot iget foganatoſſa tegie, elmenket meg vilagoſicza, kemen' kũ ſiueinket meg lagicza, az Iſten tôrueniet be iria az mi ſiueinkben, hog' igaz hittel az Iſtennec igeretihez raſkodgiunc. Az Hitnec azert bennũnc valo plantalaſara fôkeppen rend ſerint ez ôt dolog kiuantatik. Elſô az Iſtẽnek kegielme, meliben mind belſôkeppen, mind kũlſôkeppẽ

el

el hiuattaſſunk. Maſod az Iſtennec igeie, az pœnitentianak es az bűnec boczanattianac tudomannia. Harmad â prædikator, auag' az Iſtē igeienec hirdetőie. Negied az igenec hallaſa. Ötöd â ſ: Leleknec czelekedeti az mi elmenkben es ſiuűnkben, hog' az hallot ige fogonatos legien bennünc. Az ſ. iras ket fele hiuatalt tamaſt mi előnkben. Az belső az Istennec ſ. lelkenec bennünc valo czelekedeti es munkaia. Az kűlső az ige altal valo hiuatal. Az elsőt czac az valaſtottak nac adgia az Iſten, az kűlső hiuatallal, az hitetleneket es az Hypocritakat hya. Erről igen ſep pelda az barſon főuő Lydia Act: 16. es az Cornelius Act. 10. kiknek ſiueket Iſten ſ. lelke altal meg nittia. Erről mongia ſ: Pal 1. Cor: 3. Az ki plantal es â ki őtőz ſemmi, hanem az Iſten adgia az neuekedeſt. azőkeppē 1. Pet. 1. Vyonnat ſűlettetec nem romlando magbol, hanē romolhatatlanbol az elő Istēnek beſedenek altala.

De mikor adgia Iſten az hitet?

Nem mind azon eg' ůdőben hi az Iſten mindeneket, az ű eſmeretire, hanem nemellieket hamareb, nemellieket keſőben. Azonkeppen az hitet, mikeppen hog' nem egiarant oſtogattia, azonkeppē nem mindeneknec azon eg' időben adgia. Ez pedig al czac az Iſtennec io teczeſen es io akarattiā, mikeppen ſ. Pal Gal. 1. ű maga felől mongia: Mikoron teczec annac, acki engemet el valaſtot volt, mēg aniamnac mehetűl fogua, el hiuot engemet az ű kegielmeből. Nemellieket az ert el hi mēg giermekſegektűl fogua, mint kereſtelő Ianoſt Luc. 1. Nemellieket iffiuſagokban, mint Timotheuſt, nemellieket őreg korokban, mint ſ. Matthet, Palt es nag' ſokakat, Nemellieket czac halaloc előt, mint az toluait â kereſtfan. Melliet azert kel vennünc eſűnkbē, hog' ne eſſünc mingiaraſt ketſegben felebaratunc felől, ha azoknak hiuatalliokat

Iſten el halaſtottais, ſőt mi magunk felőlis ketſegben ne eſſünk az keſő hiuatalert, mert ha igaz hitet plantal az mi ſiuünkben, vgian keduefek vagiunk Iſten előt, mint ha előb hiuattatunk volna. Mikeppen te latod, hog' az te ſőlődben az termő fak nem mind eczerſmind erlelik meg az giűmőlczet, nemelliek az Niarnak kezdetiben erlelik meg, nemelliek az kőzepiben, nemelliek az vegeben, de ha gyűmőlcze vagion, vgian ſereted az ki keſen erik megis, mint az elſőt

pulda.

Mond meg aztis kiknek adgia Iſten az hitet?

Az Szent Pal 2. Teſſalo. 1. aſt mongia, hogy az nem mindeneke, nem mindeneknec adatik. Azonkeppen Rom. 10. aſt mongya hogy nem mindenek hiſnek az Euangeliomnak. Vgian it ezis niluan vagyon, hog' az hitet Iſten nem erdemre'meltoſagra, ſemel' valogataſra nezue oſtogattia: Mikeppen ſ. Pal 1. Cor. 1. niluan valo igeckel tanit. Az hitnek azert aiandeka az valaſtaſtul fűgg, mert czak azoknak adgia Iſten az igaz hitet, kiket kegielmeből az őrőc eletnec bodogara el valaſtot Eph. 1. Ennekokaert Tit. 1. neuezi ſent Pal valaſtőttak hitínek, mert czak az őrők eletre valaſtottaknak aiandekoſtatik. Szent Lukacz Acto. 13. igy ſol: *Credidérunt quot quot erant prædordinati ad vitam æternam*, hiuenek valakik az őrők eletre valanak valaſtattak. Ioan. 6. Minden az mit az en Attiam neked ad, hozzam iű, az hit annakokaert az mi valaſtaſunknak az eletre bizonios iegie es giűmőlcze, es ezert bizonnial el hidgyűk, hogy az valaſtottaknak ſamok kőzzűl vagiunk, ha az Iſten lelke hitet gerieztet az mi ſiuünkben. Mikeppen azert az io fat az ű gyűmőlczeről meg iſmered, az tűzet az ű melegſegeről es vilagoſſagarol, azonkeppen az te valaſtaſodat az Ieſus Chriſtusban valo igaz hitből.

Hasō latoſsag

Nem

Nem veßie el ſoha Iſten az hitet, melliet eczer az valaztottaknak adot?

Mikeppen hog' az Iſten valaſtaſa ſoha fel nẽ bomol, mert valakiket az eletnek kõniueben eczer be irt, azokat ſoha on nat ki nem tõrli. Azonkeppen valakiket eczer igaz hittel meg aiandekozot, ſoha azoktul el nem veßi. Mert noha az hit neha neuekedik az emberben, neha apad, neha nagyob, neha kiſſeb, de az hitnek magua az valaſtottakban meeg akoris meg marad, mikoron el eſnek, mikeppen az Chriſtus Peterrõl aſt mongya: Kõniõrgõttem te eretted, hogy az te hited meg ne fogiatkozzec. Eſa. 59. Az en igem kit az te ſadban attam, es az en lelkem ki te benned vagion, ſoha te tõled el nem tauoznak. Mikeppen az refeg emberben az okoſſag meg fogiatkozik, de el nem vetetik tellieſſeggel: Azonkeppen az hitnek aiandeka neha meg fogiatkozik, mikoron az ſentek vetekben eſnek, *definaliter* ſoha el nem vetetik.

A hit ſoha az hiuektõl el nem vetetik

AZ HARMADIKROL.

Miczoda czellia vag fũdamentoma vagiõ à hitnec?

AZ igaz hitnek czellia vag' fundamentoma, fõkeppen az eg' igaz Iſten, ki minekũnk ũ magat az ũ ſent igeieben meg ielentõtte. Mert az hitnek fundamentomanak erõſnek es alhatatoſnac kel lenni, annac felette olinac kel lenni, ki az bũnt el tõrõlheti, meg igazithat, iduõzithet, ſ. lelket es õrõk eletet adhat, mert ez iokat kereſi az igaz hit. De ezeket czac az eg' õrõcke valo es termeſet ſerint valo Iſten adhattia, es ez tulaidõſagoc czac ũ hõzza illenec, azert az igaz hitnec fũndamẽtomais czac ũ lehet. Ezokaert â ſ. Pal Eph. 4. az Iſtẽt es az hitet õßue ſerkeſteti: Eg' vg' mond az hit, Eg' az Iſtẽ. Nag' bolondſagban vadnak hat az Papiſtac, kic az ũ hiteket

es bizodalmokat, az meg holt ſentekbenis es az Angyalok, banis heliheſtetic. De nem kiſſeb bolondſag az Dauid Ferencz eretnekſege, ki aſt mongia, hog' hinni kel az Iſtennec fiaban, nem vg' mint termeſet ſerint valo Iſtenben, hanem mint Iſten aiandekiual fel ôltôſtetet emberben. Miert hog' penig az Iſten û magat az û ſ. igeieben ielentette ki, meliben hozzanc valo kegielme, es az Chriſtuſert hozzanc valo io akarattia elônkben adatic, es az û ſent igeietis mondhattiuc az hitnek czellianac lenni. Mellyből meg teczik, hogy mikeppen az ige altal plantallia Iſten bennûnc az hitet, azonkeppen mindenkoron czak arra nez, annac hiſen, es ahoz ta maſkodic. Valaki azert az Iſten igereti kiuûl hiſen valamit, nem mondhattiuk aſt igaz kereſtieni hitnec. Az Iſtennek penig igeienec kiualtkeppen ket aga auag' reſe vagion. Elſô rendben vannac az tôruennec igereti, fenegeteſi. Maſodban az Euangeliomban valo ôruendetes tudoman', melybẽ elônkben adatik, hog' Iſten az Chriſtuſert meg kegielmezet mi nekûnc, az û fiaert meg boczatta minden bûneinket, meg igazitot minket, es az ôrôk eletet meg adgia minekûnc. Iollehet penig az hit hiſen az Iſtennek minden beſede nec, de fôkeppen tamaſkodic az Iſten igeretihez, melliet az Ieſus Chriſtusban tôt minekûnc. Errôl ſolnac ſãtalan helien az iraſoc, Act:4. Nem adatot mi nekûnc az egh alat tôb neu hanem czak az Ieſuſnak neue. Act.10. Errôl minden Prophetak tanubizonſagot teſnec, hog' az û neueben bûnnec botſanattiat veſic, valakic û benne hiſnek. Ioan.1.2.3. Rom.1.3.4. 1.Cor.3. Mas fundamentomot ſenki nem vethet az kiuûl, â ki eczer vettetet az Ieſus Chriſtus.

Hany ſele az Hit?

Mikeppen az Iſten czak egy, azokkeppen az kereſtieni hit

hit tőb nem lehet egynel Eph.4. De tanitaſnak okaert elő ſör mondhattiuk, hogy nemel' igaz hit, nemely tettetes, ſin mutato, es ideig valo hit. Igaz hit vagyon minden valaſtotakban, mert azokban az hitet az Iſtennek ſent lelke nemzi. Tettetes hit vagion az ſin mutato Hypocritakban, mint Saulban, Iudasban, kikben giőkeret fundamentomot nẽ vet azert az Iſtẽ igeretitől el ſakadnak es vegre ketſegbẽ eſnec. Maſodſor, nemelliekben erős az hit, nemelliekben pedig erő telẽ es giẽge. De az erőtelẽ hitet neuelnűnk kel az Iſtẽnec i geienec halgataſaual, kőniőrgeſſel es az niomoruſagbã valo bekeſeg tűreſſel. Matt.8. Hitẽ vram, de az en erőtlẽſegemet ſegicz. Luc.17. Vram neuellied mi bennűnc az igaz hitet. Erős hit vala amaz Cananæa pogan aſſoniallatban, es az Cẽturioban Matt.8. Az giarlo es gienge hitet peniglen az Iſtẽ meg nem vtallia. Eſa.43. Az meg tőretet vadat őſue nem rontia, es az fűſtőlgő ſőſt, czőpűt el nem oltia.

AZ NEGIEDIKRŐL.

Miczoda hazna, ereie, gümölcze vagion az igaz hitnec?

VAlakinek az Iſten az hitnec merteket es aiandekat adgia, azokat eczerſmind az hitnek altala ſok iockal aiandekozza meg. Annakokaert ſok haſna, ereie es czelekedeti vagion az igaz hitnek, melliek kőzzűl moſtan eg' nehaniat az ſirasban elő famlalok. Előſőr azert az igaz hit mingiaraſt, hog' adattatic, Pœnitentiat auag' Iſtenhez valo meg tereſt nemz az emberekben. Act.2. mikoron ſent Peter prædikallana, az halgatok ſiuekbẽ meg tőrettetenek, es eſt mődiak vala: Mit miuelliűk attiamfiai. Az Zachæus Luc.18. mi helien az Chriſtuſnac eſmeretire iuta, es ű benne hinni kezde aſt monda, Vram minden iofagomnak felet az ſegeniek

nek adom, es á kit meg czaltam,ket annit adok erte. Ha pe nig az Pœnitentia az hitnek gyûmölcze, nyluan vagyon, hogy azok heaban diczekednek az hitnek neueuel,sôt hog' annak czak az arniekat viſelik, valakik Pœnitentianekûl elnek,es eleteket meg nem iobbittiak Iacob.2. Hebreo: 2.

MASODſor az hitnek altala Iſtennek elôtte az Ieſus Chriſtusban meg igazittatunc es iduôzûlûnk. Gene.15. Hûn az Abraham Iſtennec,es ez hit igaſſagra tulaidonitatec û neki. Rom:3. Bizonnial hiſûk, hogy az ember hitnek altala iduôzûl az tôruennek czelekedetinekûl. Act:13. Valamelliekbôl az Moſes tôruenie altal meg nem igazulhattok, û altala vallaki hiſen iduôzûl es meg igazittatik.

HARMadſor az ſent leleknec aiandekinac oſtogataſa,melliek az hitnek altala minekûnk adattatnak. Gal.3. Hog' az meg igert ſent lelket vegiûk az hitnek altala.

NEgiedſer az mi lelki eſmeretûnket meg czendeſiti,Iſtennel meg bekeltet es lelkûnkbẽ meg niugot,Rom.15. Minek vtanna meg igazultunk az hitnek altala, bekeſegûnk vagion Iſtennel,az Chriſtus Ieſuſnak altala.

ÖTÔDſôr' Az hit Iſtennel vg' mint ôſue ſerkeſtetet, hog' û mi bennûnk lakozzek,mi viſontag û benne. Ioan.6. Az ki eſi az en teſtemet es iſſa an en veremet,en bennem lakozik marad az, es en û benne. Mikeppen el kûldôt engemet az elô Attia,vg' enis elek az Attiaert,es á ki eſen engemet azis eel en erettem. 1.Ioan:3. Az ki vallaſt teſen,hog' az Ieſus Iſtennek fia,az Iſten abban lakozik, es û az Iſtenben. Eph.3,hog' lakozzec aʒ Chriſtus az hit altal á ti ſiuetekben.

HATODſor az hit altal meg nieriûk az ôrôk eletnek bodogſagat,hog' az karhozatban ne menniûnk,hog' az Iſtennek a karattiat, el tauoſtathaſſuk, hog' az halalbol az eletre menniûnk,mel' dolgokrol ſokat ſol az iras. Ioan.3. Mikeppen á

Mo-

Moſes fel emelte az kigiot az puſtaban, azonkeppen azem bernek fianak fel kel magaſtaltatni, hog' minden valaki hiſſen ũ benne, el ne veſſen, hanem örök elete legien. Vgian ot tan, á ki hiſſen az fiuban örök elete vagion, az ki penig nem hiſſen az fiuban nem lattiá az eletet, hanem az Iſten haragia marad raita. Ioan. 6. Ez az en Attiamnak akarattia, hog' vala ki lattia az fiat, hiſſen ũ benne, örök elete legien.

Hatedſer. Az hit ſerzi mi bẽnünk, hog' az mi Iſtenünkhez nag' bizodalommal foliamiunk, ũtet ſegitſegre hiiuk, es ũtet edes attianknak meriũk mondani, es kialtani, mikeppẽ á 8. Pal Eph. 3. A Chriſtusban vagó nag' bizodalmunc es bator ſaggal valo menetelünk az ũ benne valo hitnek altala. Erről ſol Gal. 4. Miert hog' fiak vattoc, ki boczata Iſten az ũ fianak lelket az ti ſiuetekben, ki eſt kialtia. Attiam, attiam: Azon keppen Rom: 10. hog' hog' hiiak ſegitſegre aſt á kiben nem hiſnec. NIOLCZ AD. Az hit altal vagiunk az Ieſus Chriſtusban Iſtennek fogadot fiai. lennenek, valakik az ũ neueben hiſnek. Gal: 3. Minniaian Iſtẽnek fiai vattok ezert, mert az Ieſus Chriſtusban hittetek, ha penig fiak vagiunk, hat örökösökis vagiunk, Iſtennek örökösi, az Chriſtuſnac örök ös tarſai. Rom: 8. Kilenczedſer, az igaz hitnek giümölcze az igaſſagrol valo vallas tetel, es az Iſteñek paranczolattia hoz valo engedelmeſſeg, Mikeppen ſent. Pal tanit Rom: 10. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem fit confeſſio ad ſalutem.* 2. Cor. 4. Hittẽ es ezokaert ſollottam, miis hiſünk es ezokaert ſolunk.

Tizedſer, ez altal tiſtittia meg az Iſten az mi ſiuũnket, melliec ũ magokbã fertelmeſek es engedetlenek. Act: 15. hit altal tiſtitotta meg az ũ ſiueket. Tizennegiedſer Iſtẽnel minket kellemeteſecke teſẽ, mert lehetetlen, hog' valaki hit nekül kedues leheſſen Iſtẽnek elötte Heb. 11. Tizenkettöd ſör, minden io czelekedetnek az hit giökere, es az teſi kel lemeteſecke, mert valami hitből ninczẽ mind bũn. Rom. 14:

Tizenharmadſor, az hit nemz mi bennünk attiafiui ſerete tet, mert az mint ſ. Pal tanit Gal: 5. Az hit az ſeretet altal lathato es foganatos. Vtolſor meg giőzi ez vilagot, mikepē ſ. Ianos tanit. Ez az giőzedelem, mel' meg giőzi ez egeſs vila got az ti hitetek. Kiczoda az â ki meg giőzi ez vilagot, ha nem az â ki hiſi, hog' az Ieſus Iſtennek fia. Ennek legien di czőſeg tiſteſſeg, es birodalom moſt es mind őrőcke Amen.

III. Prædicatio.

Hogy az ember hit altal igazullion meg Iſten előt az töruennekűl es az czelekedetnekűl.

IOllehet â felső prædikationkban az hitnec terme ſetiről es meltoſagarol bűſeggel ſoltam, mind az altal, hog' ez tudoman' niluabban valo legiē, ſol lok moſtan az hit altal valo meg igazulas felől, hog' penig vilagos ertlemmel eſt meg magiarazhaſſuc, rend ſerint negy dologrol ſollok. Előſőr aſt magiarazom meg miczoda legien az embernek Iſten előt valo meg igazulaſa. Maſodſor mi modon kel erteni, mikoron aſt mongiuk, hog az ember hit altal iduőzűl Iſtennec előtte. Harmadſor eſt bizoniczuk meg, hog' az ember czak hit altal iduőzűl az czelekedetnekűl. Negyedſer egy nehany ellenveteſeket feitem meg azoknak, kik aſt mongyak, hogy az ember az czelekedetek altal iduőzűl.

AZ ELSŐRŐL.

IOLLEHET az iras az embernek meg igazulaſa felől igen nyluan ſol, mind az altal ennek előtte valo idő ben, az PAPANAC ſőtet orſaga alat, nagy homalyoſſag

es

es vakſag volt ez tudoman' felől. Mert aſt tanitottac, hog' az meg igazulas az embernek Iſtene előt valo kedues es bő czűletes volta, az ű maga tulaidon igaſſagaert, ſentſegeert, es az tőruennek czelekedetiert, melliekert alitottak, hogy az Iſten örök eletet ad az embereknek. De az tudoman' ſoc keppen hamis. Előſőr mert ha ez igaz volna, az Chriſtus heaban holt volna meg, mikeppen ſ. Pal tanit Gal. 3. Ha az tőruenből vagion az igaſſag, Hat az Chriſtus czak heaban holt meg. Maſodſor, Mert az Iſten az ű tőruenieben tőkelletes fogiatkozasnekűl valo engedelmeſſeget kiuan, melliet czak eg' emberben ſem talalhatunc meg, azert az tőruennek czelekedetiből ſenki nem iduőzűlhet. Harmadſor. Mert az iras kialtia, hog' eg' igaz emberis ninczen, hogy minniaian meg foſtattanak az Iſten diczőſegetűl, es ninczen ki iot czelekedgiec. Negiedſer. Mert az egeſ iras az iduőſſeget Iſten kegielmenek, á Chriſtus aldozattianac tulaidonittia. Rom. 3 meg igazulunk ingien Iſten kegielmeből, az Chriſtus valtſaga altal, kit az Iſten rendelt, hog' engeſtelő aldozat legien az hitnek altala.

Miczoda hat az Iſten előt valo meg igazulas?

Semmi nem egieb, hanem az bűnős embernek Iſtē kegielmeben valo be veueſe az Chriſtuſert, az bűnnek ingien valo meg boczataſa, es a Chriſtus igaſſaganak rea valo ruhazaſa, hog' Iſtē előt azzal igaz legiē, nē az ű maga igaſſagaert, uag' ſētſegeert, hanē á Ieſus Chrűſert, kit magahoz kapczol az igaz hitnec altala. Ket dologban al pedig az meg igazulas Előſőr, az mi bűneinknek meg boczataſaban, es el tőrleſeben Iſten kegielmeből az Chriſtűſert. Mert iollehet mi magunkban bűnőſők, tiſtatalanoc es fertelmeſek vagiunk, es az halalnac karhozattia ala vettettűnc. De az Iſten fianak aldozattiara

dozattiara nezue, az mi bűneinket meg boczattia el tőrli, es azzal egietemben az bűnnec ſolgiatis el veſi rolunc. Ma ſodſor al az Chriſtus igaſſaganac velűnc valo kőzleſebē es nekűnc ingien valo tulaidonitaſaban. Mert noha mi magűk ban tiſtatalanoc, hamiſſac, fertelmeſec vagiunc. De az Ieſus Chriſtus tőkelletes engedelmeſſeget es igaſſagot viſē mi ke pűnkben az Iſten eleiben, Mel' mi igaſſagunkat, mert az Iſtē nem kűlőmbē veſi mint ha mienk volna, aſt tulaidonittia nekűnc az hit altal igaſſag gianant. Eſt hog' mēgis niluabbā leſedben veheſſed, gondold meg, hog' az egeſ emberi nemzet az Iſtennek itelő ſeki előt bűnős, mert ű előtte czak eg' igaz ember ſinczen, es az bűnert ſententiaſtatot halalra es karhozatra, De az Iſtennec fia minden bűneinket es bűnteſűnket magara vőtte, hog' az mienket el rontana, tőkelletes engedelmeſſegeuel eleget tőtt mi erettűnk, es meg fizettet az ű igaſſaganac. Valaki eſt el hiſi, hog' â Ieſus Chrűs ű erette ſenuedet, fizetet, el vőtte â bűnt, meg rőtotta az halalt es karhozatot Iſten kegielmeből, annak minden bűneit meg boczattia, es vg' ſereti, vg' tartia, mint igaz embert â Chriſtuſnac igaſſagaert. Ez az mi Iſtē előt valo meg igazulaſűc. Ez tudomant ig magiarazza ſ. Pal Rom. 4. mikorő ig' ſol: A Dauid, vgimőd, az embernek bodogſagat ig' magiarazza meg: A kiknec Iſtē az igaſſagot ingiē tulaidonittia az tſelekedetnekűl, bodogoc azoc, kiknec alnokſagoc meg vannak boczatatuan, es kiknec bűnőc be vadnac fődőzue. Bodog ember â kinek az Iſten az ű bűnet nem tulaidonittia bűn gianant. Mel' igekben az Apoſtol es ſ. Dauid, ez ket dologban heliheſtetic az embernek Iſten előt vaſo meg igazulaſat, tudni illik, Előſőr, hog' az Iſten meg boczattia minden alnokſaginkat, es be fődőzi az mi bűneinket. Maſodſor hogy â Chriſtus igaſſagaert minketis igazak gianant tart, es az mi

bű-

bűneinket nem tulaidonittia karhozatunkra. Ezenkeppen tanit 2. Cor. 5. Iſten vala az Chriſtusban, az vilagoſſagot meg engeſteluen maganac nem tulaidonituan az ű bűnőket karhozattiokra, mert az ki bűnt nem tud vala, mi erettűnk bűnne teue, az az, bűnert valo aldozatra ada, hogy mi Iſtennek igaſſaga legiűnk ű altala.

MEG igazulni azert hit altal mondatik, az ki Chriſtus altal bűnenek boczanattiat meg nieri, es az Chriſtus igaſſagaban ŏltőztetuen, nem vg' tartatik mint bűnős, hanē mint igaz es Iſtennec kellemetes, nem az ű maga czelekődetiert, hanem az Chriſtuſert. Sz. Pal ig' magiarazza Act: 13. Tuttotokra legien ti nektek ez, hogy az Vr Ieſus Chriſtus altal ti nektec, bűnőtőknec boczanattia hirdetterik, es á melliek tűl az Moſes tőruenie altal meg nem igazulhattatok, ű altala valaki hiſen meg igazitatic, holot az Apoſtol meg mongya, hogy az mi meg igazulaſunk az bűnnek boczanattia Iſten kegielmeből vagyon az Chriſtuſert az mi czelekedetűnknekűl

AZ MASODIKROL.

Mi modon kel erteni, mikor azt mondgiuc, hogy az ember hit altal iduözül Iſten elŏt?

MIert hog' az iras aſt mőgia neha, hog' kegielēből iduőzűlűnc, neha pedig aſt hog' Iſtē iduőzit, neha aſt hog' Chriſtus altal iduőzűlűnc, neha aſt hog' hitnec altala iduőzűlűnc hog' valaki meg ne tantorodgiek bene, mint ha az iduőſſegnec ſok modgia es vtavolna, rőuideden magiarazzuc meg. Az iduőſſegnec azert eg' vta es modgia vagion, de á ſolaſnac modgiaiual, ānak kűlőmb kűlőmb okai adattatnac előnkhē. Az iduőſſegnec meg ſerző oka, *cauſa efficiens* az Iſtē kegielme es irgalmaſſaga, mert hog' az Iſtē minket iduőziczen bűnűn

bűnűnket meg boczaſſa, nem az mi erdeműnkert, igaſſagűk ert es ſentſegűnkert czelekedi, hanem czac az ű gazdag kegielme altal. Mikoron azert aſt mongiuc, hog' ingiẽ kegielmeből iduőzűlűnc, az emberi czelekedet rekeſtetic ki, es az mi meg igazulaſunknac elſő fű indito oka mutattatic meg. Eph. 2. Kegielemből iduőzűltetec az hit altal, es ez nem ti tű letec vagion, hanem Iſten aiandeka. Tit. 3. Minek vtanna az mi iduőzitő Iſtenűnknec io volta es emberekhez valo ſerelme meg ielenec, nem az igaz czelekedetekből, mellieket mi czelekettűnk volna, hanem az ű irgalmaſſaga altal iduőzitet minket, Rom. 3, 5. Az iduőſſegnec adoia az Iſten, mikeppen ſ. Pal tanit Rom. 8. Kiczoda vadollia az Iſtennec valaſtottit? Iſten acki meg igazit, adoia penig ennec az ſ: Haromſag, az Attia elsö kut feie az rendre nezue, ki az ű fiaban örőktűl foguan el valaſtot az eletre, es fiat el boczatta, hog' mi erettűnk lenne aldozat, hog' ű altala es ű benne meg boczatuan, bűneinket meg igazitana Rom. 8. Iſten acki meg igazit. Ioan. 3. Vg' ſerette az Iſten ez vilagot, hog' az ű egegietlen eg' fiat adna erette, hog' minden valaki hiſen ű beñe, el ne veſſen, hanem örők elete legien. Az Fiu az iduőſſegnec meg ſerzeſeben kőzbeniaro es meg ſerző, mert az emberi teſtet fel vőtte, meg fizetet mi erettűnk, be tőlti az tőruent, ertűnk atoka leſen, meg giőzi es meg rontia az ördőgőt az poklot, az halalt es karhozatot, az igaſſagot meg ſerzi minekűnc, azert mongia Eſa. 43. En vagioc en vagiok, ki az te bűneidet el tőrlőm es az te alnok ſagidrol meg nem emlekezem, en erettem. Act: 15. Hiſſűk hog' az mi Vrunc Ieſv kegielme altal igazittatunk meg, mikeppen az attiakis. Eſa: 53. Az en igaz ſolgam az ű eſmeretiuel ſokakat meg igazit. Az ſ. lelek pedig meg peczetelőie, zaloga es erősitőie benűnk az iduőſſegnec, 1. Cor. 6. Meg moſattattoc, meg ſenteltet-

teltettek az vr Iesus Christusnak neue altal, es â mi Istenünknek lelke altal. Es iudôssegnek meg ferzô oka (*medium*) az Iesus Christusnak testeben valo meg ielenese, engedelmesse-ge, fenuedese, halala, fel tamadasa, közben iarasa es esedezese. Errôl fol â. Pal Rom. 8. Kiczoda karhoztat minket, Christus az, az ki meg holt, sôt acki felis tamadot, ki az Attia Istennek iobian vagon es esedezik mi erettünk. Gal. 3. A Christus meg valtot minket az tôruen' atkatul, mikoron mi erettünk atokka lôt, mert meg vagyon iruan, atkozot minden valaki fan függ. Esa. 53. Bizoniara az mi faidalmunkat û hordotta, û meg sebesittetet az mi alnokságinkert, es meg rontatot az mi bûneinkert, es mi az û sebeiuel giogultunk meg. Ioan. 1. Ihon az Istennek barania, ki el vesi ez vilagnak bûnet. De az iudôssegnek eskôze mi reank nezue az hit, Mert az Isten kegyelmet es az Christustut terezetet iokat semmi egieb eskôzzel meg nem soghattiuk, es mienke nem tehettiük, hanem czak az igaz hitnek altala. Ne erczed azert, vg hog az hit û magaban volna oly draga czelekedet, hog' iudôzithetne minket, auag hog az hitnek meltosagaert iudôzittetnenk, hanem hog ezert iudôzûlliünk ez hit altal, Mert az Christust ragadgia meg, kiben talalliuk az bûnnek boczanattiat az igasságot es az eletet. Ez negy solalnak modga azert, melliet elô samlalek, nem ellenkezik eg massal hanem az iudôssegnek okait adga elônkben. Mind ezeket â s. Pal eg versben be foglalta, Rom. 3. mikoron ig fol: Meg igazittatnak az emberek ingien Isten kegyelmebôl az Iesus Christus altal lôt valtsagert, kit az Isten adot, hog legen engestelô az hitnek altala, az û vereben. Rom. 5. Minek vtanna meg igazittatunk az hitnek altala, bekesegünk vagon Istennel az mi Vrunk Iesus Christus altal.

AZ HARMADIKROL.

Bizonicz meg, hogy az ember Iſten kegielmeből Chriſtuſert iduözülliön, czac az igaz hitnek altala?

IOLLEHET az ſent irasban ſamlalhatatlan erőſſegek vadnak ez tudoman' felől. Mind az altal moſtan czak neǵ rend beli erőſſeget hozzunk elő. Elſő erőſſeg ez, mert az egeſs ſent iras rakua ezzel, hogy az Iſten az embereket kegyelmeből Chriſtuſert, az Ieſus Chriſtusban valo hitnek altala iduőzicze az tőruennek czelekedetinekűl. Valaki azert az czelekedetből valo iduőſſeget allattia, az ſent iraſt ſarkabol ki veti, es ellene tamad az Iſtennek lelkenek, meliben hogy ſenki ne ketelkedgyek egy nehany bizonſagot hozzunk elő. Az Moſes elſő kőniuenek 15. reſzeben, az Abrarol aſt mondgya: Hűn az Abraham Iſtennek, es az az hit ű neki igaſſag gianant tulaidonittatek. Ez mondaſt az ſ. Pal Romaban irt leue: 4. elő hozza es illien erőſſeget hoz ki be lőle. Valamikeppen az Abraham iduőzűlt miis vgy iduőzűlűnk. Mert az iduőſſegnek modgya czak egy: De az Abraham nem az czelekedetek altal iduőzűlt, ſem nē az kőr niűlmetelkedes altal, hanem az hit altal. Azert miis vgian azōn hitnek altala igazulunk meg. Az ſent Dauid Pſal: 32 aſt mongya, hogy az az bodog ember kinek Iſten bűnet kegielmeből meg boczatta, es alnokſagat el fődőſte, es az kinek bűnet karhozattiara nem tulaidonitotta. Eſtis elő hozza ſent Pal Rom: 4. es ebből bizonittia.

MASO Dſor, hogy az ember nem az czelekedetből id uőzűl, hanem ingien Iſten kegelmeből az Chriſtus altal, ſok bizonſagok vadnak az ő Teſtamentomban: De kiualtkeppen az vy Teſtamentom rakua bizonſagockal, melliek kőz

zűl

zûl ez kôuetkôzendôk igen niluan valok. Matth. 28. Mennietek el ez ſeles vilagra prædikalliatok az Euangeliomot minden embereknec, valaki hiſen es meg kereſtelkedic iduôzûl, az ki nem hiſen el karhozik. Ez igekben az Euangeliomnac ſummaiat mongia meg az Ieſus Chriſtus, es ebben helihezteti az iduôzûleſt, hog valaki hiſen û benne es ennec bizonſagara meg kereſtelkedik, iduôzûl, valaki penig nem hiſen el karhozik. Azert az Iſten elôt valo meg igazulas vagon az Ieſus Chriſtus neueben, hitnek altala, mikeppen az karhozat az hitetlenſegert. De az ſent Ianoſnalis harmadik reſeben, ezen dologrol prædikal az Chriſtus, mikeppen az Moſes fel emelte az kigyot az puſztaban, azonkeppen fel kel az embernek fianak magaſztaltatni, hog' minden valaki hiſen û benne el ne veſen, hanem ôrôk elete legyen, Mert vgy ſerete az Iſten ez vilagot, hogy az û eggietlen egy fiat atta erôtte, hogy valaki û benne hiſen, ôrôk elete legien. Vgyan ot aſt mongya az kereſtelô Ianos: Az ki hiſen az fiuban, annak ôrôk elete vagion, az ki penig nem hiſen az fiuban, nem lattia az eletet, hanem az Iſten haragia marad û raita. Huſadik reſeben azon kôniuenek igy tanit, ezek azert irattattanac, hogy az Ieſus legien Chriſtus Iſtennek fia, es hog' hiuen ôrôk eletek legien az û neue altal. Hog penig az Apoſtolok Chriſtus meniben fel meneſe vtanis ezen tudomant prædikallottak, meg mutattia az ſ. Lukacz az Apoſtolok czelekedetirôl irt kôniueben. Szent Peter Acto: 3 aſt mongia' hog az Ieſus Chriſtusban valo hitnek altala giogittatot meg az ſanta ember. Mert az mint negiedic reſeben mongia, ninczen az egh alat tôb neu, kinek neue alat kellien iduôzûlni, hanem czac az û neue. Az Philôp Euãgeliſta Az Apoſtoli czelekedetrôl irt kôninek 8. az Szere czẽ kiralne aſſon' komornikiat az hitre tanittia, ki aſt mõ-

Hiſem hoǵ az Ieſus Chriſtus Iſtẽnec fia. S.Peter Act:20. Erről minden Prophetac tanubizonſagot teſnec, hoǵ az Chriſtus altal bűnec boczanattiat veſik, valakik az ű neueben hiſnek. Mikoron az Apoſtolok kőzönſeges Synatban giűltenek volna, illien ſententiat pronuncialnak: Hiſűk mi, hogy az vr Ieſus Chriſtus kegielme altal igazulunk, mikeppen az attiakis. Vgian ot aſt monǵac Act. 15. Hoǵ az Iſten az mi ſiueinket hit altal tiſtittia meg. Ha penig á ſ. Pal iraſat fel forgatod, mindenűt ez tudomant tractallia es bizonittia. Romaban irt leuelenek ſummaia es fő czellia ez, hoǵ az ember czak az Chriſtusban valo hitnek altala iduőzűl az tőruennekűl es emberi czelekedetnekűl. Annakokaert ez ſententiat ſok helien hozza elő, mikeppen első reſeben aſt monǵa: Az igaz ember az ű hiti altal eel. Harmadik reſeben illien modon ſol: Niluan monǵuk, hoǵ az ember hitből eel az tőruennek czelekedetinekűl. Mert az Iſten igaſſaga meg ielent az tőruẽnekűl, az Ieſus Chriſtusban valo hitnek altala, minden eneken es mindenekre valakik hiſnek. Negiedik reſeben ſok erőſſegeckel bizonittia, hoǵ mind az Abraham, mind az tőb ſentek, hit altal iduőzűltenek, es az tőbbi kőzőt eſt mőgia: Azert iduőzűlűnk hit altal, hoǵ az iduőſſeg kegielẽből legen es hoǵ az igeret tőkelletes legien. Ötődic reſenek kezdeti ez: Minek vtaña hit altal meg igazultunk, bekeſegűnk vaǵon Iſtennel az vr Ieſus Chriſtus altal. Azonkeppen Galatarum 2. aſt monǵa: Tudǵuk, hoǵ az Ember nem iduőzűl tőruennek czelekedetiből, hanem az Ieſus Chriſtusban valo hit altal. Harmadik reſeben, ſep ſententiak vannak erről: Azők az Abraham fiai az kik hitből vadnac, az kic hitből vadnak azok aldatnak meg az hű abrahammal, hoǵ á tőruẽ altal ſenki nem iduőzűl, niluan vaǵon. Mert az igaz ember hitből eel, Enni bizonſagoknak valaki helt nem ad, meg ielẽ

ti,

ti, hog ördög lelketül hordoztatik, azert menniünk immar az több bizonsagoknak szamlalasara.

Masodik erősseg ez, hog' czak az Iesus Christusban valo hit altal iudozülünk, nem az czelekedetekert. mert minden emberek az bünnek alaia rekeesztettenek, es az Isten törvenienek szenki eleget nem tehet, szenki meg nem fizetheti, az mit Isten az embertül az ü törvenieben kivan. Azert vagy az törvennek czelekedetiből iudozülsz, vagy Isten kegyelmeből az hit altal. De az törvennek czelekedetiből szenki nem iudozülhet. Azert valaki iudozül, szükseg hogy Isten kegielmeből az Christusban valo hit altal iudozülliön, hog penig az czelekedetből szenki ne idnözülliön, nilvan vagó Mert szenki ast az igasságot, szentseget es artatlansagot nem viheti Isten eleiben, melliet Isten kivan. Vesd össue kerlek az te condiciodat, meg romlot termeszetedet, az Isten törvenieuel, es meg latod ha iudozülhecz az törvenbeli czeleködetek altal, vagy nem. Az Törvennek summaia ez: Szeressed az te Vradat Istenedet tellies siuedből, tellies lelkedből, tellies te erödből, es az te felebaratodat sinte vg mint te magadat. Az ember felöl hogy mond az iras Psalmo. 14. Romaban irt leuelenek harmadik reszeben: Ninczen igaz ember, ninczen czak eggis, ninczen ki erczen, ninczen ki keresse az Istent, minniaian el szakattanak az Istentül, minniaian hasontalanocka löttenek, ninczen az ki iot czelekedgiek, ninczen czak eggis. Meg nitot büdös koporso az ü szaiok, nieluekkel czalardsagot solnak, aiakok alat Aspis ki giönak merge vagion, kiknek szaiok atkozodasokkal rakua, labok giorsak az vernek ki ontasara, es ninczen az Isteni szelelem az ü szemek elöt. Lasd meg immar ha meg fizethetede az mit az törven' kivan, vag nem. Mert ü fogiatkozasne kül valo tökelletesseget kivan, te benned penig semmi io nin

czen. Az tőruen penig ſenkit nem iduőzit, hanem czac-aſt, â ki fogiatkozaſnekůl be tőlti minden reſzeit. Ezent mongá ſ. Pal Rom. 7. Tugiuk hogá tőruen' lelki, en penig teſti vagoc es az bűnnek rabſaga ala vagoc vettetuen. Nem czeleked hetem az iot, melliet akarnek, hanem az gonoſt melliet giű-lőlők. Ezert mongá Rom. 3. Ennekokaert az tőruennec czelekedetiből czac eg teſt ſem iduőzűlhet, mert â tőruen' altal az bűnnek eſmereti vagion. Gal. 3. Ha az tőruen' adatot volna, hog meg eleuenithetne, bizoniara az tőruenből volna az igaſſag. De az iras mindeneket az bűn ala rekeſztet, hogy az meg igert őrőkſeg az Ieſus Chriſtusban valo hitnek altala adattatnek az hiueknek. Mi lehet azert ezeknek nilua bban valo. Szegienűllietek meg azert ti erdemeſek, kik â bűnnek boczanattiat es az eletet az ti czelekedettekből varia tok. Minden mi igaſſagunk ollian mint az haui korſagos aſſoniallatnak vndok vêres ruhaia aſt mongia az Eſaias, kinel vtalatosb, nem lehet, te megis aſt tanitod Iſten ſeme eleiben es azert varod az iduőſſeget.

De megis inkab meg ſegienűl', ierel az Iſtennek ſeki eleiben, es ha az te czelekedeted ſerint akarod, hogy fizeſſen az Iſten teneked, lasd meg miczodat nierſ. Mert emberek előt hangiczalhacz, az korczoman diſputalhacz az emberi czelekedeteknek draga bőczűletes es erdemes voltarol, de menniűnk Iſten eleiben, laſſuk meg mint iarſ. Ne gondolkodgyal penig az Iſten igaſſaga es itileti felől emberi mod ſerint, hanem az ſent iras ſerint. Az ſent iras penig igy adgya az Iſtent előnkben az ű igaſſagaban, hogy az ű feniesvilagoſſagaual az czillagok meg ſőtetednek, es az ű hatalma előt az hegiek meg oluadnak, haragiatul az főld reſzket, es meg indul. Ennek tiſztaſagahoz kepeſt mindenek rutak, ennek előtte az artatlan nem artatlan, es mêg az ű Angyali-

libanis talal fogiatkozaſt, es ennek boſſu alaſa el hat az pokolnak elsó reſere. Ez az Iſten úl le az ú ſekiben, acki meg emeſtó ſen, hogy meg itellie az embereket igaſſagban es valakiben bűnt talal aſt meg rontia. Eregſe ennek az igaz felſeges Iſtennek eleiben az te igaſſagoddal, iamborſagoddal, buczu iaraſoddal, mond meg ennekem ha batorſaggal merſé az ú ſeki eleiben menni, vallion mit nierſ egiebet az karhozatnal es meg emeſtó ſennel? Ertette eſt az ſ. Dauid, es ezert mongya Pſalmo ſaz harminczadik cap: Ha az mi bűneink ſerint fizecz meg minekűnk Vram Kiczoda alhattia meg? Es iſmet, Ne pőről' Vram az te ſolgaddal, mert te előtted ſenki meg nem igazulhat. Az Iob Patriarchais cap 9 aſt mongya: Ha en en magamat artatlannak mondom, az en ſam karhoſtat engemet, ha igaznak mondom magamat, meg győz, hogy en hamis vagiok. Szent Iobnal 15 cap. Az ember nem igazithattia meg magat az Iſten előt, ki az alnokſagot vgyan iſſa mint az vizeket. Miert hogy azert ſenki az ú ſakadozot czondoras czelekedetiuel meg nẽ alhat Iſten előt, meg teczik, hogy azokbol ſenki nem iduőzűlhet, es azert kel az Iſten kegyelmehez, az az, Chriſtus al dozattiahoz, az hit altal foliamnunk.

HARMADIK erőſſeg ez, mert az Iſtennek őrőktűl fogúan valo tanaczat fel akaria bontani az Iſten kegyelmet es diczőſeget laba ala tapodgya, az Chriſtus halalat, aldozattiat heaban valoua teſi, valaki az czelekedetekből akar iduőzűlni, es meg nem elegzik az Ieſus Chriſtuſſal. Előſőr ez niluan valo dolog, hogy az Iſten mẽg ez vilagnak fondamentomanac fel veteſe előt az Ieſus Chriſtusban valaſtot el minket, hog az ú kegelmenec diczőſege diczerteſſec Eph 1 Ha őrőktűl foguan az Chriſtusban valaſtot az Iſten az elet re, hat nem te magadban; hat nem az te iambor eletedert vag

czelekedetedert, Miert

Miert akarod hat fel forgatni az Iſtennec tanaczat ez vilag nak fundamentoma elôt, miczoda io czelekedeted volt teneked. Mert az Iſten akkor valaſtotta az hiueket az Chriſtusban az eletre. Maſodſor ezis niluã vagon, hog Iſtẽ czac az û kegelmebôl es irgalmaſſaganak kazdagſagabol iduôziti û az hiueket. Tit. 3. Az kegielem penig azert kegielem hog' ingen adatik czelekedetnekûl, aiandeknekûl, erdẽnekûl, mikeppen ß. Pal tanit Rom. 4. Annak az ki munkalkodic az iutalom, auag az bẽr nem tulaidonittatik kegielembôl, hanem tartozasbol kôteleſſegbôl. Rom. 11. Hog ha kegelẽbôl vagõ az iduôſſeg, hat immaran nem â czelekedetekbôl, mert ha kû lômbẽ vagon, az kegelem nem kegelem, ha az czelekedetek bôl vagon, hat immar nem az kegelembôl. Mert ha kûlômbẽ vagon az kegelem nem kegelem, es az czelekedet nem czelekedet. Hat Iſten kegelme nem kel azoknak, kik az czelekedetekbôl akarnak iduôzûlni, mert akar aſt mongad, hogy Iſten kegelme te neked nem kel, akar aſt, hog' az te czeleke detedert iduôzûlß, mind eggiet teßen. Harmadſor errôlis ta nubizonſagot teßen az iras, hog' az Ieſus Chriſtuſnak halala altal, vere ki ontaſa altal, fel tamadaſa, engedelmeſſege altalaldozattia altal vagõ bûnûnknec boczanattia: es Iſtẽ elôt valo meg igazulaſũc, Ioan. 1. Im hol az Iſtẽnek barania ki el veßi ez vilagnac bûnet. Rom. 5. Az eg embernec engedelmeſſege altal igazulunc meg. Rom. 4. Meg holt az Chriſtus az mi bûneinkert, fel tamadot az mi igazulaſunkert, meg kel azert eggiket rontanod, hog, vag az Chriſtus altal iduôzûlß, vag az io czelekcdetek altal. Gal. 2. Ha az tôruen' altal vagon az igaſſag, hat az Chriſtus heaban holt meg.

Negiedik erôſſeg ez. Mert ha az czelekedetekbôl volna az iduôſſeg, ſenki iduôſſege felôl bizonios nem lehetne, ſoha ſenkinek lelki eſmereti Iſtenben meg nem czendeßednek.

Mert

Mert mindẽkor ketelkednenk, hog ha vagone ãni czelekede tũnk, kiert az eletet es igaſſagot erdẽleneiõk, az ördögnek keſertetinek ſẽmikeppẽ ellene nẽ alhatnank. De azert iduõ zit Iſtẽ kegelmebõl á Chriſtuſert az hit altal, hog bizonioſoc legũnc ebẽ, hog keſ á mi iduõſegũnc es hog á mi örökſegũnc el nem veſhet. Rom. 4. azert iduõzũlũnc hit altal, hog az igeret erõs legen. DE it az erdemes Papiſtac eſt forgattiak, hog hit altalis, mel' vagon á Chriſtusban iduõzũl az ember, de az czelekedetek altalis iduõzũl, es azokis az iduõſſegnek meg niereſere ſũkſegeſek. Ezert miert hog nag gakorta forgattiac en elõttemis az Romaho; halgatok, rõuideden ig fei tem meg. Az iduõſſegnec vag Iſten elõt valo meg igazulaſ nac czac ez modga es vta vagon á S. irasban, tudni illik, á Ieſus Chriſtusban valo igaz hit. De ha aſt mondod, hog az czelekedetekis ſũkſegeſek az iduõſſegnek meg niereſere, azonnal ket modga es vta leſen az iduõſſegnek, felet az Chriſtuſnak tulaidonitod, felet az czelekedeteknec, noha azert az Chriſtusban valo hit az meg igazult emberben ninczen az io czelekedeteknekũl, az io kereſtieni eletnekũl. De az io czelekedet nem oka ſemmikeppen az iduõſſegnek, hanẽ giũmõlcze az igaz hitnek, mert az hit meg holt heaban valo ſõt vgian el fakadatlan az io czelekedetekũl. Iac. 2. Hog penig az igaz legen ezzel bizonitom. Mert neuezet ſerint ki neuezi az iras az czelekõdeteket az iduõſſeg dolgabol, mikoron az Chriſtusban valo hitrõl ſol Rom. 7. Niluan mongiuk. hog az ember hit altal iduõzũl az tõruennek czelekedetinekũl, holot az ſent Pal az hitet es az czelekedeterõſue ſerkeſteti, es aſt mongia, hogy az hit ki rekeſti az czelekedetet az iduõſſeg okabol Rom. 4 Ha az Abraham az czelekedetekbõl igazittatot meg, vagon miuel diczekedni, de nẽ Iſten elõt, Mert mit mond az iras? Hũn az Abraham Iſten-

nek es az ű hiti igaſſag helien tulaidonittatot ű neki. Rom. 10 Ha az kegyelemből vagyon, hat nem az czelekedetekből. Titum 3. Iduözitöt minket nem az mi czelekedetünkből, hanem az ű irgalmaſſaga ſerint. Philip. 5. aſt mongya, hogy az Chriſtusban nem az ű igaſſagat kereſi, mely az törueny ben vagyon, hanem mely vagyon az Chriſtusban valo hitnek altala. Vgy tulaidonittia azert az ſ. iras az Chriſtusban valo hitnek az iduöſſeget, hogy az czelekedetet ki rekeſſe az iduöſſeg okaibol. Mert egyedül eleg az Chriſtus az iduöziteſre, hat ne toldozzad ne foldozzad az te czelekedeted del, buczuddal, proceſſioddal. Valamikor oluaſod ez ſolaſokat, az töruennekül ielentetet meg az igaſſag, ingyen iduözittettünk, kegielemből iduözülünk: annifor meg hamiſittia az iras azokat, kik aſt mongiak, hogy elöſör az ember hit altal iduözül, de az vtan az czelekedetek altal.

Miert kel ez tudomant ertenünk es erőſſen oltalmaznunk?

Hogy az mi Iſten elöt valo meg igazulaſunk ingyen kegyelmeből czak az Chriſtusban valo hit altal legyen az tſelekedeteknekül, erőſſen kel oltalmaznunk, kiualtkeppen imez hat okaert. 1. Causa Elöſör, hogy az Iſtennek diczöſege es tiſteſſege mi tülünk meg adattaſſek. Mert mikeppen ezert valaſtot minket az Iſten az eletre, hogy az ű kegyelmenek gazdagſaga diczirteſſek, azonkeppen czak kegyelemből iduözit minket, hogy az ű irgalmaſſaga diczirteſſek. Ha aſt mongyuk, hogy az mi czelekedetünkert adgya Iſten az eletet, azonnal ellene mondunk kegyelmenek, es az ű diczöſege mi tülünk meg gialaſtatik. 2. Caus. Romaban irt leuelenec 4. reſeben. Maſodſor, hogy az Ieſus Chriſtus diczöſege meg tartaſſek köſtünc, es az ű aldozattiat, fel tamadaſat, halalat heaban valoua ne gyük. Mert meg gialaſtatik az Chriſtus

tiſteſſege, ha az iduoſſegnek felet adǵuk nekī, felet penig az czelekedeteknek, Gal. 2. Ha az tōruenből vagon az igaſſag, hat az Chriſtus heaban holt meg. Act. 4. Nem adatot az egh alat tōb neū, kinec neueben kellien iduōzūlnūnc, hanē czak az Ieſuſnac neue 1. Cor. 1. Az Chriſtus adatot minekūnc Iſtentūl, hoǵ legen bōlczeſegūnk igaſſagūc, meg ſenteleſūnk es valtſagunk, hoǵ â mint vagō iruan, â ki diczekedic, az VR ban diczekedgiek. Harmadſor, hoǵ â mi iduōſſegūnkbē az Iſtē elōt valo meg igazulaſunkban bizonioſok legūnc. Mert az embernek elmeie mindenkorō ketſeges es lelki eſmereti haboz, ha az iduōſſeget az czelekedetből varia. Mert az igaz emberis hetſer el eſic eǵ nap. De mikorō halliuc, hoǵ az Iſtē az Ieſus Chrūsban bizoknac ingen kegelmeből minden būnōket el tōrli, azōnal meg eleuenedūnc, es batorſaggal tamaſkodunc az I. Chriſtushoz. Eckeppē tanit ſ. Pal: Ha â tōruenből vagon az ōrōkſeg, heaban valoua lōt az hit, meg ūreſittetet az igeret. De azert adatic hit altal, hoǵ az kegelemből legen, hoǵ erōs legen az igeret az egeſ magnac. Negiedſer, hoǵ az Iſtennec kepe mi bennūnc meg vyttaſsec. Mert az Chriſtus hit altal lakozic az mi ſiueinkben, ki az Iſtē kepet bennūnc meg vyttia. Viſontag ki ūzetic mi belōlūnc, ha fel fualkoduan, valamit, vaǵ ſokat, vaǵ keueſet az mi erōnknec es erdemūnknec tulaidonitunc. Otōdſōr hoǵ â tōruēnec igaſsaga kōzōt, es az Euangeliō kōzōt niluabbā valo kūlōmbſeg meg teſsec. Mert â tōruen' az igaſsagot cōditioual igeri, ha be tōltōd â tōruent, eletet ad. Az Euangeliō nē az mi igaſſagunkert igeri az eletet, hanē ingiē Iſtē kegelmeből â Chriſtuſert. Gal. 3. Harodſor, hoǵ nag bizodalōmal es batorſaggal kōniōrōgheſsūnc az mi Iſtenūnknec, es ſēmit ne rettegiūnk mikor ū eleiben megiūnc. Eph. 3. A Chrūs altal vagion batorſagunk es bizodalommal valo iarulaſunk Iſtenhez az ū benne, valo hitnek altala.

Nem

Nem ſükſegeſe hat az io czelekedet az ſent kereztieni elethez?

Sz. Pal Apoſtol Rom. 5. mikoron prædikalna es magaſtal na az Iſten kegielmet, hog' czak kegielemből iduözülünc es holot az bün beuelkedik, ot az kegielem fellieb bővelkedik. Azönal az ü ellẽſegi eſt vetik uala ſemebẽ. Hat vetkezünk hog á kegelem bővelkedgec, kiket az Apoſtol 6. reſebẽ ſepẽ meg hamiſit. Azonkeppen mikoron mi eſt hirdettiüc, hog Iſten czak az ü fiaert ingien igazit meg, az mi czelekedetünk nekül, azonnal az ellenkező part aſt mongia: Am az Luther ec aſt mongak, hog nem ſükſeg az io czelekedet, hog nem kel iambor vy eletet kővetni. De mikeppen nem kővetközik ez, az etelert, italert, ruhazatert nem iduözülünk, azert az etel ital nem ſükſeges, haſonlatoskeppen nẽ kővetközic, az czelekedetből ninczen az iduöſſeg, azert az czelekedet, es kereſtieni vy elet, nem ſükſeges. Mert iollehet az ſ. iras az iduözíteſt vgyan le vonſa az czelekedetekről, vgian nẽ enged czak egy pontotis az iduöſſegnek ſem kezdetiben, ſẽ közepiben az mi igaſſagunknak, mind az altal bizönios okokert az meg igazult emberektül meg kiuannia az Iſten á iambor kereſtieni eletet, nem vg mint az iduöſſegnek okat, hanem annak giümölczet. Elöſör mert az Chriſtus adatot minekünk nem czak azert, hog' igaſſagunk legien, hanẽ hog meg ſentelönkis legien, hat az kiket ü meg igazit, azokat megis ſenteli. De az meg ſenteles haſna giümölcze ſolgaia az Chriſtusban valo meg igazulaſunknak, nem oka vag' erdeme. Ezert mongya Agoſton Doctor *Bona opera ſequuntur iuſtificatum non præcedunt iuſtificationem.* Mikeppẽ az io alma giümölcze az io fanac, á melegſeg giümöltſe á tüznec: Azökeppẽ az io czelekedet giümölcze á Chriſtusbã valo hitnec, es az Chri-

Chriſtusban valo igaz hit nemzi az io czelekedeteket. Masodſor azert kiuannia Iſten az kereſtieni ſent eletet, hog̀ az mi ôrôk eletre valo valaſztaſunknak az Chriſtusban iduôſſegûnknek, es az igaz hitnek czegere iegie legen. Mert mikeppen az teſt meg holt az leleknekûl, azonkeppen az hit az io czelekedetnekûl Iac. 2. Harmadſor, mert az Iſten nem az tiſztatalan fertelmes vndok eletre, teremtet minket, hanem, hog̀ ù elôtte ſentſegben es igaſſagban ſolgalliunk tellies eletünknek rendiben. Luc 1. Eph. 2. Teremtettünk az Ieſus Chriſtusban az io czelekedetekre mellieket keſitet, hog̀ azokban iariunc. Negiedſer, hog̀ az Iſten diczôiteſſec, mikeppen Matt. 5. az Chriſtus tanit, ſ. Palis. 1. Cor. 10. Mindeneket az Iſten diczôſegere czelekedgietek.

AZ NEGIEDIKRÒL.

Az ellenkezöknec Ellenuetéſekröl.

IOllehet az ſôlliûl elô ſamlaltatot iraſokbol minden kereſztien ember eſeben veheti, hog̀ igaz legiẽ ez tudoman' mel liet mi az iduôſſeg felôl hirdetünc, mind az altal, miert hog' az erdemeſek eſt rontani akariak, eginehan' ellenueteſekre rôuideden felelliûnc meg.

Elôſôr azert eſt forgattiac: Rom. 2. 2. Cor. 5. aſt mondga ſẽt Pal, hog̀ az Iſten mindẽnec meg fizet az ù czelekedeti ſerint: Azert az czelekedetert adga az iutalmat es eletet. Felelet. Az Iſtennek ket rendbeli tudomania vagion, az tôruen' es az Euangeliom: Az tôruenben igaſſag. Az Euangeliomban irgalmaſſagat, kegielmeſſeget akaria meg mutatni. Az tôruent akaria prædikaltatni az ſin mutato all orczas kereſtieneknec. Az Euangeliomot penig, az meg alaſtatot lelkû es meg tôrettetetôt ſiuû embereknec. Mikoron azert az kep mutatokat czegeres bûnben heuerôket Iſten akaria ſeddeni

es

es rettenteni,az ũ igaſſaga ſerint aſt hirdeti,hog mindẽnek az ũ igaſſaga ſerint fizet meg. Mikor penig kegielmet mutatni akaria, aſt mongia, hogy az ki az Chriſtusban hiſen, az nem megyen az karhozatra, hanem az halalbol az eletre megyen. Az tõruennek prædikallaſa ſerint azert igaz, hogy az Iſten mindennek meg fizet az ũ czelekedeti ſerint de iay annak,az kinek Iſten az ũ igaſſaga ſerint,az tõrueny ſerint fizet. Az hiueknek penig fizet Euangeliomban igert kegyelem ſerint. Mikeppen Matth. 28. Az Chriſtus aſt mongya: Az ki hiſen iudõzûl,acki nem hiſen el karhozik. Immar ez niluan valo dolog,hogy az ſent Pal az embereket az tõruennek igaſſagaual rettenti, Roma. 2. es ezzel mutattia inkab meg, hogy ſenki Iſten elõt meg nem alhat az ũ erdemeuel. Mert mindennek az ũ czelekedeti ſerint fizet meg. Allion elõ immar ki aſt meri kiuanni,hogy Iſten az ũ czelekedeti ſerint fizeſſen meg neki, holot meeg az artatlan ſem artatlan ũ elõtte. Meg kel azert az tõruennek prædikallaſat az Euangeliomtol valaſtani, melliet vala ki nem ert,czak haboz az irasban.

Maſodſor eſt forgathattiak az ſegen' erdemeſek: S.Iacab 2.cap aſt mongá: Lattiatok azert,hog' az ember á czelekedetbõl igazul meg es nem czac az hitbõl: De ig az tõb apoſ toloknac tudomaniockal kic Act:15.az Synatban mongiak, hog' az ember nem az tõruennec czelekedetibõl iudõzûl, hanem czak az Ieſus Chriſtuſnac altala, ig mondom lattatnek ellenkezni azockal? Mas iegzesbẽ veſi az ſ.Iacab mind az meg igazulaſnak neuet, mind az hitnec neuet, hogy nẽ mint ſent Pal az ũ iraſiban. Az ſent Iakab iraſaban az meg igazulas nem egieb, hanem az igaſſagnak meg mutataſa az ũ giũmõlczenek,az az, az io czelekedetnek altala. Az hiten penig nem az iudõzitõ igaz hitet erti, hanem az ſin mu

tato

tatò Hypokritaknak nieluel valo tettetes hitöket, kik aſt mongyak, hogy hitök vagyon, de aſt meg nem mutattiak es meg nem bizonittiak az iambor kereſtieni elettel. Eſt forgattia azert, hogy az hitnek tettetes viſeleſe nem eleg, mert az igaz hit el ſakadhatatlan az io czelekedettül. Hogy pedig effele hitröl ſollion, ü maga meg magiarazza mikoron aſt mongia: Az ördögökis hisznek es reſzketnek.

HARMADſor ſent Pal 1. Corinth. 13. aſt mongya, ha minden hitem volnais, annira, hogy az hegyeket heliekböl ki mozdithatnam, ſeretetem penig ninczen, ſemmi vagyoc. Azert nem czak az Chriſtusban valo hitnek altala igazulunk meg. FELELET. Nem ſol it az ſent Pal az iduözitò hitröl, melliel az Iſten az apoſtolokat meg aiandekoſta vala, hog azok altal az Euangeliönak bizonios volta es igaſſaga meg erösſitetnek. Mikeppen aſt ü maga meg magiarazza mikoron aſt mongia: Hogy ha oly hiti volnais, hogy az hegyeket heliekböl ki indithatna, vg'an ſemmi: De ha ſinte az iduözitò hitiröl ſolnais, vgyan nem köuetközik az belöle az mit az erdemeſek akarnanak ki faczarni. Mert mies vgian ezent tanittiuk az ſent Pallal, hogy az hit nem hit az ſeretetnekül. Mert mikeppen az tüztül el nem ſakaſthatod az melegſeget, vgy az igaz hittöl az kereſtieni ſent eletet. Miert hogy az hitnek gyümölcze az io czeleködet.

NEGIEDſer. Matth: 25. aſt mongya az Chriſtus az itelet kor: Iertek el en Attiamtul meg aldatot emberek, hogy biriatok az örökſeget, mel' tinektek keſzittetet, eh valek, es en nem adatok, ſomiu valek es innom adatok: Azert à czelekedetböl vagion az iduöſſeg. F. Er, ra, ra, hog' iü rea, nem veſed eſedbē, te boliokas, hog' az mi iduöſſegünknek es az örök

eletnek

eletnec adaſanak fũ fundamentomat az Chriſtus mónga len ni, az Attia Iſten aldaſanac kegielmenec es io akarattianac, mert azokat hya, kiket az Attia Iſten kegielmebõl az Chriſtusban még aldot, mikoron ſemmi iot mêg nem czelekõttenec uolna, Eph. 1. Rom. 9. Hya penig az õrõc eletre, mel' világ teremteſetûl foguan az hiueknec ſereztetet, mikorõ mêg te ſemmi iot nem czelekettel volna. Az io czelekedeteket penig az vtan ſamlallia elõ, mert azoc iegiei es czegeri, hoģ minekûnc igaz hitûnc vagon, es hoģ az Iſtẽ el valaſtot minket fiaban az eletre.

Ötödſõr, megis aſt forgattiak: Az gonoz czelekedetekert el karhozic az ember. Hat viſontag az io czelekedetekert iduõzûl. De erre aſt felelliũc, hoģ nagy kûlõmbſeg vagon az gonoſ es io czelekedetek kõzõt, mert az gonoſ czelekedetec tellieſſeggel gonoſok, az io czelekedetec penig ſenki ben tellieſſeggel nem talaltatnak, hanem ſok bũnnel, ſok fogiatkozaſockal elegitetnec. Az Chriſtus Ieſus aſt mónga ſ. Lukacznal, mikoron mindeneket meg czelekõſtekis, mẽgis aſt mongiatok, haſontalan ſolgak vagiunc, azokat czelekõt tũc, mellieckel tartoſtunk, ha mindeneket meg czelekednelis mẽgis haſontalan ſolga vagy. De kiczoda az akki mindeneket meg czelekedhetic. Ha azert az io czelekedetek altal akarſ iduõzûlni, tõkelletes leģ mindẽ fogiatkozaſnekûl. Mert aſt mónga ſ. Iacab, acki eggik paranczolatot meg ſegi az tõbbitis mind fel bontia. Allion elõ azert az, ki aſt meri mondani: En fogiatkozasnekûl, en bũnnekûl vagoc, en tõ kelleteſſen be tõltõttem az tõruent, es am bator engedgiũk meg, hoģ az û igaſſagabol iduõzûl. Noha mẽgis aſt kellene mondani; haſontalan ſolga vagioc, az mit czelekõttem tartoſtam vele, kõteles voltam rea,

Hatodſor; Matth. 5. Õrûllietek es vigadgiatok, mert az ti iutal-

iutalmatok nagʒ az mẽniorſagban, ha iutalom *merces* hat â mi munkankert adgʒa Iſten az eletet. Aʒ ſ. iras merceſnek iutalomnak nẽ czak aſt hya az mel' munkaert fizettetik az dolgoſnac, hanem az mi ingien kegʒelemből adatik. Mikeppen Gen. 15. aſt mongʒa Iſten Abrahamnac: En leſek teneked pai ſod es felette igen nagʒ iutalmad, az az, nagʒ bodogſagod, iduöſſeged, meg ſabaditòd. Pſal. 127. Ime â fiak az Iehoua örök ſegi es az mehnek gʒümölcze û iutalma, az az, û aiandeka, kegʒelmeből ingen adga az fiakat az ſülöknec. Aʒ mi munkank is neueſtetnec merceſnec, mert az Iſten az öuet koronaza meg mi bennünk. Mikeppen Agoſton Doctor tanit, ezert neuezi Merceſnek, hogʒ minket fel gerieſen az io czelekedetekre es az ſent eletnek köueteſere. Mert â mint ſ. Pal tanit 2. Tim. 4. Aʒ kegʒes Iſtenes eletnek igereti vagʒon, mind ez vilag ſerint, mind az iöuendö vilag ſerint *pietas promiſſiones habent præſentis & futuræ vitæ.* Maſodſor, hogʒ az Iſtennek ſerelme hozzank meg teſſek, mert noha û ſerzi bennünk az io czelekedeteket, de mẽgis mienknek mongʒa az û aiandekaert, iutalmat igẽr. Ö neki legʒen diczöſeg. Amen.

IIII. Prædicatio.

I. Mit kûlömböz hinni Iſtent, hinni Iſtennec, es Iſtenben.

II. Hogy legien Iſten.

III. Hogy az Iſten czak egy legien.

AZ masodik Prædikationkban meg hallok, hog az hitnek fundamentoma es czellia czak az Isten legyen, mert ol' czellianak kel lenni az ki valtozhatatlan, eros, tokelletes es meg indulhatatlan. Mostan annakokaert az Vrnak segitsege altal, el kezdem az tanitast az igaz Isten felol, az mennire az Isten ű magat a sent irasban ki ielentötte, es az mennire az V R az ű lelkenek aiandekat atta. Meg emlekezzünk penig nagy giakorta rola, hogy ez tudomanban nagy Isteni felelemmel iozásaggal es böczülettel kel minekünk forgodnunk. Mert asst mongya Salamon, hogy mikeppen az ki sokat esik az mezben, vesedelmet hoz magara: Azonkeppen az ki az Istennec felseges termesetiről, fellieb tudakozik, hogy nem mint magat ki ielentette, meg niomottatik az Isten diczosegetül. Erről is meg emlekestünk, hogy az irasnak hatarit altal ne hagiuk, mert ha külömben czelekedünk, nagy vaksagban homalyban es vesedelemben esünk be, es soha az Istennek igaz esmeretire nem iuthatunk. Erről sep peldank vagyon az Simonidesnek feleletiben. Mert mikor Simonidestül az Sicíliai Kiraly Hiero, miczoda volna az Isten, kere hogy egy napot engedne neki az gondolkodasra. Masod napon mikor azon dolgot kerdene tüle, ismet mas napot kere az gondolkodasra, mikor egy naprol napra gyakorta halasztana, kerde az Kiral': Miert czelekedne sst, es sst selele: Mert mennel többet gondolkodom, annal inkab el fogyatkozom es vegere nem mehetek. De hogy mi igy ne iariunk, legien elöttünk az Isten igeie, es az serint bölczelkedgyünk. Mostan penig harom dologrol solok.

Elősör miert hogy az Credoban sst valliuk: Hisek Istenben, sst lassuk meg mit külömböznek ez solasnak mogyai: hinni Istent, Istennek es Istenben.

Masod-

Masodfor est bizoniczuk meg, Hogy legyen Isten. Harmadfor, Hogy az igaz Isten egy legyen.

AZ ELSŐRŐL.

Ollehet neha ez sollasnak modgyai kőzőt nem sok kűlőmbseg vagyon. Mert hinni Istennek, hinni Christusban, neha annit tesen, mint hinni Istenben hinni Christusban. Vifontag, hinni Istenben annit tesen mint hinni Istennek, mikeppen ez niluan valo bizonsagokbol meg teczik. Sz. Ianosnal 5. resében. Az ki nem hisen az fiunak nem lattia az eletet, de az Isten haragia marad raita, az az, az ki hisen az fiuban nem hisen. Exodi. 14. Hiuenek az Istenben es az Mosesben az ű solgaiaban, az az, hiuenek Istennek es az Moses beszedenek. Exod. 19. Monda az Iehoua az Mosesnek: Ime en te hozzad megyek az kődnek sőtetsegeben, hogy hallia az nep mikoron sollok te neked, es te bennedis higienec, az az, te nekedis az te beszednekis. Mind az altal nagyob reszre vagyon kűlőmbseg gyakorta az sent irasban, ezek kőzőt mellyet rőuideden igy magiarazzuk meg: Hinni Istent nem egyeb, hanem, vagy az lathato vilagnak teremteseből es meg tartasabol, vag' az Istennek az sent irasban ki ielentet dolgaibol el hinni, hog' legyen Isten, mindenhato, bőlcz lelki allat, minden ioknak oka es kut feie, lathatatlan, irgalmas, igaz, őrőktűl foguan valo es mind őrőkke meg maradando. Erről sol sent Pal Heb. 11. A ki Istenhez iarul, el kel hinni, hog legen Isten, es hog meg fizet azoknak, kik űtet szeretik. Noha penig az poganok kőzzűlis nagyob reszre el hisik, hogy legyen ISTEN, mind az altal az ű hitek nē ollyan mint az keresztienekben.

Első kűlőmbseg ez, mert erről valo tudomant az hiuekbē az Istenek lelke szerzi az Euangeliomnak hirdetesenec es á hal-

gataſnak altala. De az ördögökben es az harag edeniben az termeſetből es az Iſtennek czelekedetiből vagion ez hitel. Maſodſor ez hittel igen erős bizodalommal be plantalatot az hiueknek ſiuökben az ſ. lelek altal, hogy ebben ſoha ſemmi haboruſagokban ne ketelkedgienec. De az hitetlenec auag' vgan nem hiſik, hogy legen Iſtē, auagy ha nielueckel val liakis, de czelekedeteckel meg tagadgiak, es az haboruſagnak ideien ketſegben elnek felöle. Harmadſor az hiuekben ez tudoman' Iſteni felelmet, ſeretetet es ű benne valo bizodalmat ſöröz. De az hitetlenekben ſolgai felelmet es rettegeſt, mert mindenkor mint itelő, haragus birotul felnek es reſketnek. Hinni Iſtennek nem egieb, hanem Iſtēnek minden ki ielentetet akarattianak, fenegeteſenek, igeretinek, paranczolattianak helt adni, aſt meg böczülleni es el hinni igaznak lenni, hogy ha az okoſſagnak ellene vagonis. Rőuideden ualamit az Iſten az Prophetaknac es Apoſtoloknak iraſokban ki ielentet eſt el hinni igaznak lenni, mind igaſſaga, mind irgalmaſſaga felül. Ioan. 5. Ha hinnetek az Moſeſnek, nekemis hinnetec. De ez czikkelbenis nagy kűlömbſeg vagon az hiuek közöt es az hitetlenek közöt. Elöſör, mert az hiuek nem valogatnak az Iſtennec igeieben, hogy imeſt el higiűk, amaſt ne, hanem az Iſtennek minden beſedenek helt adnak. De az hitetlenek vgian valogatnak benne, mint egy vad körtueliben, es valami az okoſſagnak nem teczik, aſt azonnal meg vetik. Maſodſor az kegelem edeni az ű ertelmeket okoſſagokat ſabiak az Iſten igeiehez. De az harag edeni Iſten igeiet es akarattiat az ű akarattiokhoz akariak ſabni. Hinni Iſtenben nem egieb, hanem igaz bizodalommal minden remenſegünket ű benne helihe ſtetnünk, az ű io voltahoz tamaſkodnunk, el hinnünk, hogy az Ieſus Chriſtusban minekünk kegelmes Attiank, az mi bűnünket meg boczat-

ta,

ta, meg igazitot minket, örök eletet ad minekünk meg oltal maz minket mindenkoron, es ezert ű hozza tamaskodunk mint egy erős kősiklahoz. Ez bizodalom ninczen az ördögökben, hanem czak az hiuekben, es ennek ferző oka az ſ. Lelek az kegielem edeniben. Erről ſol Chriſtus Ioan. 14. Higyetek Istenben en bennemis hidgyetek, Ioan. 3. Valaki hiſen az fiuban annak örök elete vagyon. Ez harom graduſt Agoſton Doctor ſepen illien ket verſekben foglalta be: *Crede Deum, credasq; Deo, plus crede valere, ſi credas in eum, quam vel ei vel eum:* Az Credoban azert nem aſt mondod, Higem az Istent, ſem aſt, higek az Istennek, hanem higec az Istenben, hogy meg teſſek, hogy az te hited, kűlömböz az ördögök es hitetlenek hitiről.

AZ MASODIKROL.

Honnan bizonitod hogy Isten legyen?

NEM oknekűl tamastom ez kerdeſt, mert az Poganok közzűl ſokan voltanak es moſtanis vannak kik vgyan tagattak, hogy legen Isten. Nagy ſokan aſt mondottak, hogy czak az bölcz es eſes emberek gondoltak, azert hog az egy igiű kőſſeget rettenczek, hog' az iambor eletnek köuetői legienek az emberi tarſaſagban. Diagoras Melius niluan mondotta, hogy ninczen Isten. Protagoras, ſem tagadni, ſem vallani nem merte. Sőt az Aniaſentegihazbanis ſok Istentelenek vannak, kik fiuökből es czelekedetekből tagadgiak, ha nielueckel mondani nem merikis, kikről ſol ſ. Dauid Pſal. 14 Monda az bolond az ű fiueben: Ninczen Isten. Ezeknek azert Istentelenſegeknek ellene erős hittel kel eſt vallanunk es hinnünk, hogy legien Isten minden ioknak kut feie, es minden allatoknak teremtője. Hogy penig legien Isten az aniaſentegihazban az ſenteknek ket kiualtkeppē ielenteret meg

mel' ezközöket Iſten az poganokkal nem ſokót közleni. Elöſör az ű ſ. igeienek altala, melliet az ſ. Patriarchaknac, Prophetaknak es Apoſtoloknac meg ielentet. Mert azaniaſent egihazban ſoha az ſenteket nem hatta az vakſagban elni, ha nem minden időről időre ű magat tiſtan es vilagoſſan ki ielentette. Eckeppen ielente meg ű magat elöſör az Adamnak az vtan az Adam az ű vnokainak es maradekinac, es ezek viſontag az ű fioknak mind özön vizig. Az Adam elt 930. eſtendeig, es az özön viz elöt holt meg, het ſaz es huſon hat eſtendöuel. Ez idő alat tanitatta az igaz Iſtennek eſmeretire mind az ű maradekit, kik közzül ezek fük. Setth, Enoch, Kenan, Maladelel, Iared, Mathuſalem, es Lamech. Mathuſalem mindeneſtül elt kilencz ſaz es hatuan kilencz eſtendeig. Admammal penig elt ket ſaz negiuen harom eſtendeig, mel' idő alat bűſeggel tanithatta űtet az Adam az Iſtē felől es az ű akarattia felől. Meg holt penig az Mathuſalem azon eſtendőben, meliben Iſten ez vilagot özön vizzel el veſte vilag teremteſe vtan 1656. eſtendőben. Az özön viz vtan viſontag az Noe tanithatta az ű maradekat, Mert az özön viz elöt elt hat ſaz eſtendeig, az vtan penig negiedfel ſaz eſtendeig. Azert Noe az özön viz elöt valo Patriarchakat mind latta, czak Adamot, Seteth es Enochot nem latta. Mikoron Noe meg holt Abraham ötuen kilencz eſtendős ember volt, azert lathatta Noet es tanulhatot ű tűle. Abrahā penig az vtan az ű fiat Iſakot, Iſak Iakobot tanitotta, Iakob az ű tizenket fiait, azok azj ű maradekokat mind az Moſes ideieig. Ezek vtan ki ada Iſten az töruent Moſes altal, es az vtan az Prophetakat, vegre az Apoſtolokat kik altal telliеſ ſeggel ű magat es az ű akarattiat ki ielentötte. Maſodſor meg ielentötte magat ſent Lelkenek altala, az ſenteknek fiuekben, mely az Iſtennek igaz eſmeretire viſi az kereſtie-

neket

neket es abban neueli es erősíti. Mikeppen sent Pal tanit 1.Cor. 2. Az Isten az ű titkait meg ielenti az senteknek az ű lelkenek altala.

De it est forgathatnad. Az Poganoknak sem az ű igeiet nem atta Isten sem az ű sent lelket, azert ezeket nem karhoz tathattia, ha ketelkettenek ű felőle, nem esmertek es nem tiszteltek űtet igazan. Mert kiczoda mehet az lathatatlan lelki allatnak esmeretire, ha ű magat meg nem mutattia.

Felelet. Iollehet vgy ű magat nem ielentette az iduősségre, mikeppen az senteknek, mind az altal azokis magok menthetetlenek, mert oly niluan valo iegyekből mutatta meg ű magat, hogy vgyan meg tapastalhatnak minden emberek, hogy legien Isten. Elősőr mert az Isten minden embereknek siuekben be oltotta es vgyan be giurta est, hogy Isten legyen, mely esmeret minden emberekben termest serint vagyon meeg az esetnek vtannais. Ezert mongya Cicero, Erős dolog, Miert kel hinnűnk, hogy legyen Isten. Mert soha nem volt oly vad nemzetseg, oly ostoba es kegyetlen, kinek siueben be nem oltatot volna az Isten felől valo ismeret. Masodsor, mert ez vilagnak alkotmanianak sep rendel nagy bőlczeseggel es hatalommal valo teremtese, ez dolgot niluan meg erősiti. Lehetetlen, hogy ez vilag ű magat teremthette volna. Ezis lehetetlen, hogy tőrtenetből legyen, hanem acki mesternek kel lenni. Erről sol sent Pal Romabeliekhez irt leuelenek első reszeben. Mikoron ast mőgya, Hogy az poganok nem menthetik magokat, mert az Istennek lathatatlan dolgai az ű Istensege es hatalmassaga az lathato vilagnak terēteseből meg esmerthetnek. Harmadsor az Istennek czudalatos gonga viselese az ű terētőt allatira, ezt erősse meg bizonittia, mikeppē tanit s Pal Act. 14 es ig. sol; Terietek az elő Istēhez ki terētőtte az eget, az földet

tengert es ezekben leuő allatokat, az ki az előt valo időben engette az poganokat az ű vtokban iarni: Iollehet nem hat ta magat tanubizonſagnekűl, mert mindeneckel iol tőt, ad uan az eghből minekűnk eſſőket, be tőltuen etellel es őrőm mel az mi ſiueinket. Ezenkeppen Act. 17. Ioan. 5. 9. 12. Negiedſer az embernek ſepen valo alkotmania vgan ezent mu tattia, mel' teſtből es lelekből al, meg ekeſittetet okoſſaggal, elmeuel akarattal, bőlczeſeggel, melliet mêg az pogan ből czekis ertettenek es eſekben vőttenek. Ennekokaert neuez tek az embert kis vilagnak, mert az Iſten bőlczeſege ſohől inkab meg nem teczik, mint az embernek ſepen valo terem teſeből, mel' lehetetlen dolog, hogy tőrtenetből legyen. Ötődſőr az embernek lelki eſmeretinec allapattia niluan meg mutattia, hog Iſten legen. Ez niluan valo dolog, hogy az mel' ember gonoſſagot czelekedik, paraznaſagot, gilkoſ ſagot es egieb czegeres bűnőket, nem hagia az lelki eſmeret niugodni, hanem mindenkoron rettegteti, vgy annira, hog' czak az fanak leueletőlis meg rettennien. Az artatlan yeernek ki ontoi eiel ſem niughatnak, ſőt mikoron aluſ nakis retteg az ſiuek es bűntelen valo felelemben vad nak. Mert az Iſten az ű iteletinek es az bűn ellen valo haragianak bizonſagat be akarta az embereknek ſiuőkben oltani. Viſontag az iambor eletű emberek czendeſek es ſem mit nem felnec, mêg mikoron haborgattatnakis vig elmeuel es lelki eſmerettel vadnak. Sőt ſemmi rēdbeli emberec inkab nem felnec es nem rettegnec mint az kik nem hiſic, hog Iſtē legen, mihelien valami haboruſaggal meg bantatnak. Hatod ſor, ezis niluan valo bizonſag erre, hog az Iſten bűnteteſre az gonoz teuőket viſſa vonſa. Mikeppē ſokſor halliuk, hog az gilkoſok, paraznac nem mehetnek el az bűntetes előt, ſőt ű magok vgian meg bolondulnac, es akarattiok ſerint viſik

mago

magokat, hogy meg lakollianak a gonoſſagrol, mind ezekbol es egeb erőſſegekbol, mêg az niluan valo Iſtẽtelen emberek etis meg giőzhettiűk valakik tagadgak vagy nielueckel, vagy czelekedeteckel az Iſtent.

AZ HARMADIKROL.

Hogy az Iſten egy legyen.

VTolſor immar ez moſtani prædicationkban eſtis bizonſczuk meg, hogy az Iſten czac egy legen. Az poganok iol lehet nagiob reſre el hittek eſt, hogy legien Iſten, de az ű bolőd okoſſagokat kőuetuẽ ſok Iſteneket faragtanak volt, hogy annira, hogy az mint Heſiodus monga es ſ. Agoſtonis ű neki ek harmincz ezer Iſtenek volt, mert lehetetlen dolognak iteltek, hogy eleg leheſſen egy illien nag vilagnak es enni embereknek gongia viſeleſere. De az Eccleſiaban az Manichæuſok aſt tanitottak, hogy ket Iſten vagyon io es gonoſ, az iotul vagion az vilagoſſag, es egeb ioknak teremteſe. Az gonoſtul az ſőtetſegnek az bűnnek es az ördőgőknek teremteſe. Mert nem ertettek, hogy az bűn nem Iſten teremteſeből vagyon, hanem az ördőgnec es embereknek engedetlenſegekből. Az Arrianuſok harom Iſtent tanitottac: Az Attia Iſtent mondottac, egy őrőktűl foguan valo teremtőnek, az Fiat penig es ſent Lelket teremtet Iſteneknek, az tob teremtet allatoc kőzőt. Mel' teueligesben volt az miidonkben Valentinus Gentius, moſtã Blandrata, es Dauid Ferẽcz ket egienetlen Iſteneket tartnac, ackinec az eggik őrőktűl foguan valo, maſik időferint, eggic nag, maſic kiczin, mikeppen erről ez előt giakortab follottunc. Mind ezec ellẽ tanultunc meg, hogy az igaz őrőcke valo Iſtẽ az főldnec mẽnec terẽtoie czak egy legien, es hogy az iras az Iſteneknek ſokſagat-

karhoßtattia, melirôl ſok iraſok vadnak mind ô mind vy teſ tamentomban, Deut.14. Hog meg tudgiad, hog' az Iehoua az Iſten es ninczen tôb û nalanal. Deut.6. Halgasd meg Iſra el, az te Vrad Iſtened egy Iſten. Deut.27. Laſſatok meg, hog en vagiok egiedûl es hogy ninczen mas Iſten en kiuûlem. Eſa. 43. En vagok az Iehoua Iſten: en nalamnal tôb Iſten nin czen. Nemde en vagiok az Iehoua es en kiuûlem ninczen Iſten. Eſa. 44. En vagyok az elſô es az vtolſo es en nalamnal tôb Iſten nincz. Szent Pal Rom, 3. Eg' az Iſten ki mind az Si dokat mind az poganokat az hit altal iduôziti 1. Cor. 8. Tud giuk hog' az baluan' ſemmi ez vilagon, es hogy nincz tôb Iſten egynel. Gal. 3. Az Iſten egy. Eph. 1. Luc. 14. Ez tudo mant penig elôßôr ezert kel eßûnkben vennûnk, hogy az I ſtennec tulaidon tißteſſeget es hamis Iſteneknek es az balua nioknak ne adgyuk, mert aßt mongia az Iſten Eſa. 42. En va giok az Iehoua Iſten es az en tißteſſegemet máſnak nem a dom. Maſodßor hogy az igaz kereßtien Eccleſia meg valaß taſſek az poganoktul, kik az Iſteneknek ſokaſagokat tißte lik. Harmadßor, hogy az mi hitûnket es kôniôrgeſûnket bizuan az egy Iſtenre igazgaſſuk. Mert mikeppen az Iſten egy, azonkeppen az hitnek eginek kel lenni. Ez egy ôrôk tûl ſoguan valo Iſtennek, legyen diczôſeg, tißteſſeg es birodalom moſt es minden idôben

AMEN.

V. Prædicatio.

I. Az egy Iſtennek neuezetiröl.

II. Miczoda tulaidôſagi legienek az igaz Iſtennec.

Iol-

TOLlehet meg ertők, hog' az Isten; ki ű magat az Prophetaknak es Apostoloknak irasokban meg ielentette czak egy legien, mind az altal, hog en nel niluabban valo esmeretire iuthassunk es ütet minden baluanioktul es poganoknak minden hamis Istenektűl meg valassuk, ez mostani prædikationkban ket dologrol solok. Elősőr ast lassuk meg miczoda neuezetekkel neuezi ütet az iras.

Masodsor miczoda tulaidonsagi vannak, mellieckel minden hamis Istenektűl meg valastatik.

AZ ELSŐRŐL.

NOha az Istennec senki tőkelletes esmeretire, az mint ű termesetiben vagion, ez meg romlot termesetben nem mehet, es ezert az ű tulaidonsaganak meltosagara, es termesseti serint senki ütet meg nem irhattia, es ű neki neuet nē adhat. Mind az altal, hogy meg mutatna, minemű legyen, es magat meg valastana az baluanioktul, bizonios neueckel akarta magat neuestetni, melliek kőzzűl egy nehaniat elő samlalok.

Első neue IEHOVAH, melliel az sent irasban nag' gyakorta akaria magat neuestetni, es melliet soha semmi teremtet allattal nem kőzől, mikeppen Ier. 10. ast mongia az Prophета: Az igaz Isten az Iehouah, az elő Isten es őrőktűl fog uan valo kiral', Esa: 42. Iehoua az en neuem, es az en tisteslegemet massnak nem adom. Soha azert sem az Angyalok nē neuestetnec Iehouaknak, sem az feiedelmek sem az őrdőgők, sem az baluaniok, hanem az tulaidon neue az egy őrők ke valo imadādo Istēnek. Mikeppē az Amos Prophetais cap 6 tanit. Melliet minekűnk ezert kel esűnkben vēnűnc hog â Ies. Chrūsnac es â s. leleknec Istēsege ezzelis meg erősitellec

mert

mert nem czak az Attia neuestetik Iehouanak, hanē az fiu es az ſ. lelekis, mikeppen ennec vtanna meg bizonittiuc. Az Iehouanac penig neue harmat iegiez. Előſőr termeſet ſerint valo igaz őrőc Iſtent, aki ű magaban őrőktűl foguan volt es kinec elei volt őrők időknec előtte. Mert ha igeről igere meg akarod magiarazni, annit teſen, mint valoſagos Iſten â ki vagion, volt es leſen. Igy magárazza ſ. Pal Gal. 4. Szent Ianos Apoc. 1. Maſodſor iegiez teremtő Iſtent, acki minden allatoknac letelt, eletet es valoſagot az ű maga ereieből adot. Ennekokaert az Moſes az Iſtent az teremteſről irt kőnueben, az vtan neuezi Iehouanac, hogy minden teremtet allatoknac meg iraſat el vegezi. Gen. 2. Harmadſor igaz mődo valoſagos Iſtent iegiez, az ki fogyatkozaſnekűl be tőlti valamit fogad es iger. Exod. 3. 6. Ez neuet ű maga atta maganac az Iſtennec, mikeppen az Moſes Exod. 7. niluan meg bizonittia.

Maſod neue SCHADDAI, kit az Iſtē ű maga talalt es ſerzet maganac, mikeppen Gen. 17. aſt mongia Abrahamnak, En vagioc az El Schaddai, iary en előttem es leg tőkelletes. Ez penig annit teſen mint ő magatul mindenekre eleg, mindenhato, az ki maſnak ſegitſegenekűl nem ſűkőlkődic, ackinec ſoha ſenki ſemmit nem adot, kinek ſoha ſenki tanaczoſa nem volt, mint ſ. Pal Rom. 11. magárazza. Ez neuezetetis ſoha az iras az teremtet allatoknak nem adgia, hanem czac az őrőcke valo Iſtennec. Mert egédűl czak ű az mindenhato aki ű maganac eleg, es acki ſenkinec tanaczanekűl ſegitſegenekűl nem ſűkőlkődik.

Harmad neue Sidoul Adonai: es ezis az eg őrőcke valo Iſten felől mődatic, kiualtkeppen az Iſtennec fia felől, Gen. 18 Adonai, ha kegielmet niertem az te ſemeid előt, Eſa 6. Lat-

tam

tam az Adonai Istent, hog ût vala sekiben, es az Seraphin an gialok vduarlanak vala neki. S. Ianos cap. 12. Az Iesus Christusrol magarazza. Mal. 3. Es hertelen el iû az Adonai az û s. templomahoz, Dan. 9. Halgas meg engemet az Adonai Istenert, az az, Iesus Christusert. Ez neuezet penig annit tesẽ mint vralkodo, itelõ biro, oltalmazo oslop es gond viselõ, melllek az Isten fiarol sepen mondatnak, mert û az aniatent eghaznak feie, û ez vilagnak itelõ biroia, oltalmazo oslopa, fundamentoma az iudozûlendõknek.

Negied neue EL es ELOHA, mellieckel igen giakorta es kõzõnsegeskeppen az Isten az s. irasban neuestetik Psal. 5. Te vag az EL ki nem akarod az gonossagot, Esa. 44. Nemde vagone Eloha en kiuûlem. Iob. 35. Hol az Eloha az en terem tõm. Annit tesen penig, mint hatalmas, erõs nagsagos, kinec hatalma fõlûl halad minden allatokat, es ackitûl minden terẽ tõt allatok fûggenek, es á kihez kõtelesek minden allatok, hog ûtet fellieb seressec es tisztelliek. De ez neuezeteket ne ha az iras az poganoknac hamis Istenecknekis tulaidonittia, Mert az poganok ast alittiak, hog az û Istenek az erõs es hatalmas Isten. Neueztetnek az feiedelmek es birakis ezekkel az neuezetteckel, ezert, mert Isten kepet viselik az iok nak meg oltalmazasokban es az gonosoknak meg bûntetesekben Istennek tõruenie serint.

Otõd neue ELOHIM, mel' annit tesen, mint Istenek, nem azert, hog tõb Isten volna egnel, hanem hogy meg mutassa, hog az eg igaz Isten az Attia, Fiu, es s. Lelek legien, az ki û magat az Chrlstus keresztsegeben, es az mi keresztsegûnkben niluan meg ielentõtte. Gen. 1. Az kezdetben teremte az Elohim az menniet es az fõldet. Gen. 2. Monda az Elohim terem czûnk embert az mi kepûnkre es abrazatunkra. De ez neuezetetis neha az hamis Istenecknekis es az feiedelmecknekis

ad-

adgá az iras. Exod. 13. Az Iſteneket ne ragalmazd. A Gőrőg nieluben hiuattatik θεός, mel' annit teſen mint gonduiſelő, acki mindeneket lat es akinek minden teremtet allatokra gongya vagyon. Az Deak nieluben Deus, melliet formaltanak az Gőrőgből, vgyan annit teſen mint gonduiſelő. Magarul neueſtetik Iſtennek, mely ige formaltatot az Gőrőg nieluből ἴστημι az az, es vagoc, es az Sido neuel az Iehouaual eggiez.

AZ MASODIKROL.

HOGY az iras niluabban meg taniczon minket az igaz Iſtennek eſmeretire, mêg ezeknel touab megien, es bizonios tulaidonſagokkal meg iria, mellieckel ûtet minden hamis Iſtenektûl meg valaſtia. Az tulaidonſagon azert ertem az igaz Iſtenhez illendő dolgokat, mellieket ſenkiuel nem kőzől, hanem czak maganak tart. Mert mikeppen az embernek tulaidonſaga az okoſſag es az ſolas, az tűznek tulaidonſaga az melegſeg, ha penig az okoſſagtul meg foſtod az embert, nem leſen ember: Azonkeppen az Iſtenben vannak tulaidonſagok, melliektûl ha meg foſtod, igaz Iſten ſem mikeppen nem lehet. Ezek touabba ket rendben vannak. Első rendben azok vadnak, melliek őrőktûl foguan el valhatatlankeppen az Iſtenben voltanak, es ez vtannis ſoha ű tûle el nem ſakadnak. Maſod rendben azok, melliek az teremteſtûl foguan kezdettenek az Iſtennek tulaidonittatni, mellieket, hogy meg ertheſſük rend ſerint ſolliunk rola, es kezdgiűk el az elſőn. Első tulaidonſaga ez, hogy őrőktûl foguan valo lelki allat legien. Mikeppen az Chriſtus Ioan. 4 monga: Az Iſten lelek, vgy vagyon hog' az Angialokis lelki allatok. Heb 1. De azok idő ſerint valok es teremtettek. Az Iſtennek penig tulaidonſaga ez, hog' őrőktûl foguan es kezdetnekûl valo lelek legyen. Eſt penig negy okaert kel

meg

meg ertenünk. Elsőször hog mind az poganok, mind az Eccleſiaban valo hamis tanitok, kiket Anthropomorphitaknak, hit tanak, meg hamisitassanac kik aſt tanitottac, hog az Isten olian testi allat mint az emberek. Mert noha az iras Istennek semet, kezet, labat, fület, nieluet tulaidonit, mind az altal hasonlatossag altal czelekedi aſt. Az kezē hatalmat, laban gorsasagot, semen igaz itiletet, fülen az könyörgesre valo meg halgatasra valo kez voltat ielentuen. Masodsor, hogy az baluaniozo embereknec bolondsagok megh hamisitassek kik az lathatatlan es lelki Istent, lathato embereknek abrazattiokban ki faragiak vagi iriak. Mikeppen rettenetes baluaniozas vagon az Papistac kőzőt, hog az Attia Istent egy nag hosu sakalu ven ember kepeben irtak, az Christust egy kis giermek kepeben, az sent lelket penig egy galamb kepeben irtak. Deut. 4. Az Istennek orczaiat sem lattad, sauat sem hallottad, meg lasd azert, hogy meg ne czalattassal es ütet ki ne abrazolliad. Exod 20. Ne czinaly magadnak faragot kepet. Harmadsor, hogy ütet lelekben tisztelliük, nem arannial ezüstel, mint az Antichristustul, mikeppen az Christus mongia Ioan. 4. Az Isten lelek es lelekben akar tisztelteti. Negiedsor, hogy az eretnekek meg hamisitassanak, kik az Christust nieluel valliak Istennec lenni, de mas felől czak testnec es ember fianak mongyac, es nem hisik igaz lelki allatnakis lenni.

Masod tulaidonsaga ez, hog öröktül foguan valo es örőke meg maradādo legē, mikeppē est az irasoc bizonittiac, Es. 57 aſt monga az felseges Iehoua Isten, ki az örőcke valosagban lakic. Rom. 16. Az Euangeliom meg ielentetet az Prophetaknac irasoc altal, az örőktül foguan valo Istēnec paranczolattia serint Ps: 102. Te mind örőkke meg maracz es â te esttēdő id soha el nē fognac, mikeppē az nap nē nap, ha vilaga senie

nem

nem leſen, Igʒ az Iſten nem lehet Iſten, ha őrőcke valo nem l eſen. Eſt penig ket okaert kel meg tanulnunk. Elől̃ől̃ör, hogy czak az Iſtent ű magat valliuk kut feienek es eredetinek len ni mindeneknek, mert czak egiedűl ű őrőktűl foguan valo, aʒ tőb terẽtet allatoknac, mind kezdetec vagő, es ezert neue zi giakorta magat elſőnek es vtolſonak, Pſal. 44. 49. Apoc. 1 Maſodſor, hogʒ azoknak vndok tudomaniok ki teſſek, es az ok meg ſegienűllienek, kik az Chriſtuſt igaz Iſtẽnek mon gak, de mas felől őrőkke valonak tagadgiak. De ez ſinten ol lian, mint ha aſt mondanad: Ember de ninczen okoſſaga, tűſ de nincz melegſege, nap de nincz fenie es vilagoſſaga. Mert hamis Iſtẽ nem imadando, valaki nem őrőktűl foguan valo. Hogʒ penig az Chriſtus őrőktűl foguan valo legen, lasd meg Prou. 8. Pſal. 102. Mich. 5. Ioan. 15. 17. 1. Ioan. 5. Hebr. 1. Harmad tulaidonſaga, hogʒ halhatatlan es ol' fenieſſegben lakozik, ki hez ſoha ſenki nem mehet Ioan. 1. Az Iſtent ſoha ſenki nem latta. 1. Tim. 6. Az Iſten ol vilagoſſagbã lakozik, kihez ſoha ſenki nẽ mehet, kit ſoha egʒ ember ſem latot, ſem penig meg nem lathat. Exod. 32. Nem lathat engemet ember vgʒ, hogʒ el heſſen. Eſt harom okaert kel tudnunk. Elől̃ől̃ör, hogʒ azoknak vakmerő bolondſagok meg hamiſſittaſſek, ki az lathatatlan Iſtent lathato teremtet allatnak kepeben ki abrazolliak, mel liet Iſten meg tilt. Exod. 20. Deut. 4. 10. Eſa. 45. 46. 48. Maſod ſor, hogʒ meg ertuen eſt, hogʒ az Iſten ol' fenieſſegben lakoʒik kihez ſenki nem mehet, meg alazzuk mi magunkat es az Ie ſus Chriſtusban kereſſűk az Iſteñek igaz eſmeretit, ki az mi teſtűnket fel vőtte, hogʒ az igaz Iſteñek eſmeretire viheſſen. Harmadſor, hogʒ az Iſtẽnek lathatatlan fenies diczőſeget ne viſgalliuk, hanem űtet az ű ſent igeieben, es az ű czelekede tiben kereſſűk. Rom. 1.

K. MIERT mongʒa hat az Moſes Gen. 32. hogʒ az Iakob

lat-

ta az Istent sinről sinre. Az Moses ű maga felőlis aſt iria, hog latta az Istent es vg beſellet vele, mint ember ſokot barattiaual beſelleni. Az Esa. cap. 6 aſt mong̀a, hog latta az Seregeknec Vrat Istenet ůlni az ű ſekiben? Felelet. Az Isten latasanac neg gradicza es modg̀a vagon. Első az Istēnec veghetetlen termeſetinec es diczőſegenek latasa, az mint ű magaban vagon, ig' az istent ſoha ſenki nem latta. De meg lattiak az ſentek az őrők eletben. 1. Cor. 13. 1. Ioan. 3. Masod az bizonios ůdőben fel vőt formaban es abrazattiaban valo latas. Mert az lathatatlan Isten gyakorta az attiaknak meg mutatta magat lathato abrazatban, de nem az ű tellies Isteni termeſetinek diczőſegeuel. Ez lathato format az iras Istennek mong̀a, ezert, mert azzal valoſaggal ielen volt az Isten. Mikeppen az ſ. lelek galamb formaban magat lathatoua teſi. Harmad az Istennek fianak az fel vőt emberi teſtben valo latasa, meliről ſol â ſ. Ianos cap. 1. Az Ige teſte lőn, lakozek mi kőztűnk es lattuk az ű diczőſeget. Sz. Pal, 1. Tim 3. Az Isten lathatoua lőt az teſtben, meg igazittatot lelekben, lattatot az Angaloktul, prædikaltatot az poganoknak. Neged az igaz hitnec altala valo latas es nezes, melliel el hitűk ůtet olliannak lenni, mineműnek az iras mong̀a, teremtőnknec, gonduiſelőnknek, az Chriſtusban iduőzitőnknek es őrők eletnek adoianac. Ez vtolſo ſűkſeges it ez vilagon, es id uőlſeges minden hiueknek, az ket felső nem mindeneknek adatot, es ű magaban ſenkit nem iduőzit. Mikor az iras mő gia, azert hog â ſ. Patriarchak es Prophetak lattak az Istent erczed az maſodik gradus ſerint, mert â mint ű vagon, vgy az Istent ſoha ſenki nem latta.

Negied tulaigonſaga, hog halhatatlan leg̀en, mert ig̀ fol â ſ. Pal. 1. Tim. 1. Az őrőcke valo Kiralnak halhatatlannak lathatatlannac az eg̀edűl valo bőlcz Istennec tiſteſſeg es dicző

ſeg legén mind őrőcke. 1: Tim. 6. Mel' fenes el iőuetelet meg mutatta az kiralioknak kirallia, az Vraknak vra, ki egédűl halhatatlan es kit ſoha eg ember ſem latot. Ebből meg tecʒik miert kellet az Iſten fianak, igaz embernekis lenni, tudni illik, hog meg halhaſſon mi erettünk, mert az Iſteni termeſet ſerint halhatatlan vala. Es mikor oluaſod, hogy az Ieſus Chriſtus meg holt, erczed az emberſeg ſerint. Mikeppen ſ. Peter első leuelenek 4. reſeben, meg hataroſta es ig ſol: Az Chriſtus teſtben ſenuedet ertünk.

Ötőd tulaidonſaga ez, hog minden kűlső eſkőznekűl es egyeb teremtet allatoknak ſegitſegenekűl legien: Gen. 17. En vagok az mindenre elegſeges mindenhato Iſten. Gen. 28. Az mindenhato iſten meg algon tegedet es meg ſaporiczon tegedet. Lasd meg. 35. 43. 48. 49. Exod. 6. 15. 34. 2. Cor. 6. Apo. 1. 4 18. 19. 21. Sz: Palis eſt magarazza Rom 11 mikoron ig ſol: Kiczoda, volt ű neki tanaczoſſa es ki adot ű neki valamit elő ſőr, hog viſſa kellien adni, mert ű tűle, ű altala es ű benne vadnak mindenek. Eſt penig ket okaert kel tudnunk. Elő ſőr, hog bizonioſok legyűnk ű benne, hogy mind ez vilag nak űſtőke Iſten kezeben birodalmaban es gonduiſeleſe alat vagyon, hogy az ű tanacza, decretoma vegezeſenekűl ſenki ingien czak ſem moczanhat. Maſodſor, hog bizonio ſok legyűnk, hogy minden veſedelemből, niomoruſagbol meg ſabadittia az ſenteket, es meg ronthattia az ű ellenſegit mert mindenhato Iſten.

Hatod tulaidonſaga ez, hog ſiueknek es veſeknek haſoga toia altal nezőie legien, hog mindeneket tudgion es ſenki az ű ſemei elől el ne reitezheſſek. Erről ig ſol ſ. Dauid Pſal. 7. Te vagy igaz Iſten ki az ſiueket es veſeket altal latod. Azonkeppen Ier. 17. En vagok az Iehoua Iſten, es az ſiueket en altal nezem, es az veſeket meg probalom, hogy mindé-

nek

nek az ű vta ſerint meg fizeſſek. Pſal 94. Az ki czinalta az ſüleket nem halle, es á ki az ſemeket czinalta az nem lattnae? Mel' tudomant harom okaert kel eſűnkben vennűnk. Elől ſől, hog' az Iſtennek diczőſeget meg adgúk, meg ertuen eſt hog ez czac az eg Iſten tulaidonſaga, es ſemmi teremtet allathoz nem illik. Nem ſabad tahat ol' Iſtent imadni es ſtiſtelni, ki mindeneket nem tud, es minden ſiueket altal nem lat. Maſodſor, hog az titkos bűnben heuerők es alnok ſiuű hypocritak ekekben vegek, hog az Iſten ſemeit meg nem czal hattiak, es ű előtte el nem reitezhetnek. Mert mikeppen az Pal tanit Heb. 4. mindenek mezitelenek es nitua vannak az ű ſemei előt. Az pogan hiſtoriak mongak, hog Cretaban czinaltak volt eg iſten kepet, kinek ſem fűle ſem ſeme nē volt, melliel aſt ielentőttek, hog az Iſten ſem lat, ſem hal, es az em berekre ſemmi gongia ninczen, mel' Iſtentelenſegnek mi tűlűnk tauol' kel lenni. Harmadſor, hog ez vigaſtalaſunkra legen mi nekűnk, hogy ol' Iſtenűnk vagion, ki iol lattia es iol tudgya minden niomoruſaginkat, es azokbol meg ſabaditthat.

Heted tulaidonſaga az Iſtennek, hogy mindenűt ielen legyen es mindeneket ielen voltaual gonduiſeleſeuel be tőlecze. Pſalmo 139. Houa mehetek el az te lelked előt, ha fel megyek menniegben te ot vagy, ha az en agyamat helyheſztetem pokolban, ime ielen vagy. Ier. 23. Vallion el reiteſhetike valaki az barlangokban, hogy en meg ne laſſam' Nemde az eget es főldet en tőltőm be aſt mongya az Iehouah. Eſa. 66. az egh ennekem űlő ſekem az főld penig az en labaimnac ſamol' ſeki. Melliet tudnűk kel ket okaert. Elől ſől, hog az Iſtēt bizōios helire ne foriczuc, mint á Sidok aſt alittiac uala hog az Iſtē czak az Salomō templomaban lakik. Maſodſor, hog'

bizonioſok legűnk, hog̀ az ű hatalma mindenűt egiarant ie-
len vag̀on, meg ſegithet minden helien es meg bűntetheti az
Iſtenteleneket.

Niolczad tulaidonſaga, hog̀ az Iſten kazdag̀, tőkelletes, merhetetlen, veghetetlen leg̀en, az irgalmaſſagban, keg̀elemben, minden ioban, igaſſagban, ſentſegben, bőlczeſegben, hatalomban, mikeppen ű maga az Iſten az Moſes hallaſara eſt kialtia Exod. 34. Iehouah, Iehouah, erős Iſten, irgalmas, io teuő, kőniőrőletes ſiuű, veghetetlen io es igaz mondo, az io voltat kegielmet meg őrizi ezer iziglen, meg boczattia az alnokſagot es gonoſſagot es bűnt, meg latogattia az attiaknak alnokſagokat az fiakban'az vnokakban, harmad es negied iziglen. Pſal. 103. Irgalmas es kőniőrűlő az Iehouah, keſedelmes az haragra, es bűſeges kazdag az ioban. Pſal. 119. Igaz vag̀ Vram es az te iteleted eg̀enes. Pſal. 147. Az ű bőlczeſegenek ninczen ſama. Ezekről az iras ſantalan helieken tanubizonſagot teſen, azert minden iraſokat nem ſűkſeg elő hoznunk, hanem immar az mas rendbeli tulaidonſagokra menniűnk, melliec ű neki tulaidonitatnak az ű Iſteni czelekedetiert.

Kilenczed tulaidonſaga azert ez, hog̀ az Iſten az mennec főldnek tengernek, es ezekben leuő allatoknak teremtőie: Mikeppen Ier. 10 mong̀a: Az Iſtenek kik nem teremtőttek az menniet es főldet el veſenek az egh alol es â főld ſineről. Mert az igaz Iſten az, ki az főldet teremtőtte az ű ereieuel az ű bőlczeſegeuel ez vilagnak kerekſeget el' rendelte, bűſegeuel az egeket ki niuitotta Pſal. 96. Az Poganoknac mindẽ Iſtenek az baluaniok, az őrdőgők, de az mi Iſtenűnk ki az egeket teremtőtte. Act. 13. Apo. 14. Eſt penig ket okaert kel meg tanulnunk. Előſőr, hog̀ minden allatoknak eredetit az Iſtenre vig̀iűk es meg eſmeriűk, hog̀ ű tűle vañac mindenec.

Ma-

Masodsor, hogy ne imadgyuk es Isteni tisztelettel ne tisztelliük, valakik az menniet es földet nem teremtettek. Rom. 1. Apoc. 14. Bolondoskodnak hat azok kik az Christust Istennek mongiak lenni, de mennek földnek teremtőienek tagadgyak.

Tized tulaidonsag, hogy az teremtet allatoknak gondviselője es oltalmazoia legien. Mikeppen S. Dauid mongya Psal. 144. Mindeneknek semei te read neznek, es te aczû nekik eledelt az időnek kelletiben. Psal. 103. Minden allatok te tűled varnak eletet, ki boczatod az te lelkedet es teremtetnek, meg vonsod az te lelkedet es meg fogiatkoznak. Act. 17 V benne elűnk, vagyunk, es mozgunk. Erről sol az Iere. 10. reszeben mikoron ast monga, hog az Isten czinallia az vizeket az eghen, û emeli fel az kődőket az földnek also reszeiről az tűzes villamasokbol vizet czinal, es â feleket ki hozza az û tarhazokbol. Ezen Istennek czelekedeti az czudakis mellieket az termeszetnek fölőtte es ellene czelekedik, hog halotakat tamasst, napot meg allattia es visa vonsa, â tengert ket fele allattia a fel veszeket meg seniegeti es meg allattia Psal. 72. Aldot legien az Iehoua az Israelnek Istene, az ki czudakat czelekedik egiedűl.

Tizeneggedik, az Israel nepenek ki hozoia Aegyptombol. Mert nag giakorta ezzel valasztia meg magat az Isten â baluanioktul, hog czak û legen az û nepenek ki hozoia Exo 20. En vagyok az te Vrad Istened, ki el ki hosztalak tegedet Aegyptombol az solgalatnak hazabol, ne legenek te neked idegen Istenid az en orczam elől. Ezen Isten maganak tulaidonittia az Babilloniabol ki hozasat az Israel nepenec Esa. 40. 44. 45.

Tizenkettődik az aniasseghaznak lelki meg sabaditasa meg valtasa, aiandekanak oltogatasa, a bűnnek el torlese, az

meg igazitas, az ß. leleknek maradekanak aiandekanak ótö gatasa, es az örök eletnek meg adasa azoknak, kiket Isten ar ra vilag teremtesetül fogua el ualastot, mert az czelekedetekis az eghen czak egy örökke valo Istennek tulaidonittat nak. Es mind ezekrôl monga az Isten Esa. 42. En vagyok az Iehouah Isten, es az en tisteſſegemet masnak nem adom. Mind ez tulaidonsagokat egy czomoban negy okaert kel meg tanulnunk. Elsô hogy meg erczed kiczoda es minemü legien az valosagos Isten. Masod hogy meg valasad ütet min den baluanioktul es hamis Istenektül, kikben ez tulaidonsagokat meg nem latod. Harmad hogy tudgiad kinek kellien könörgened, tudni illik az kibe az fölül elô samlalt dol gokat meg talalod. Neged, hogy az Iesus Christusnac es a ß. leleknek igaz Isteni termesetiben bizonios leg', mert ez tulaidonsagok egarant adattatnak az irasban az Attianac, fiunac es ß. leleknek. ennek legen diczöseg tisteſſeg es birodalom most es mind örökke AMEN.

VI. Prædicatio.

Hogy az egy igaz Isten az Attia, Fiu. es ß. lelek legien minden egienetlenſegnekül.

AZ Christus Iesus Ioan: 12. az örök eletet helihes teti az igaz Istennek esmeretiben: Mert az mi i duösſegünknek es eletünknek fundamentoma czak az Isten. Az Ieremias Prophetanalis cap. 9. ast monga az Isten: Ne diczekedgyek az gazdag az ü gazdagsagaban, se az bölcz az ü bölczeſſegeben, hane aki dicze kedni akar ebben diczekedgiek, hogy tud es esmer engemet. semmi azert hasnosb, dragalatosb, sükſegesb es iduöſſegesb

tudo-

tudoman' ninczenaz Istẽnek igaz esmeretinel, vg̀ mint mel liben al az ör̃ök eletnek meg niereſe. De mind az altal ſẽmi tudomanban az emberec illiẽ bolondoc nẽ talaltatnak, mint az Istẽ felől valo tudomanban, noha ũ magat mind ez vilag nac teremteſeben, mind az ũ ſ. igeieben niluan ki ielentötte. Elöſör iollehet az poganoc az termeſet ſerint valo esmeretiből, es ez vilagnak illien ſep modon valo teremteſeből es meg tartaſabol el hittek, hog̀ vag̃ Istẽ, io, irgalmas, io teuö, igaz es minden ioknak kut feie, mikeppen az Plato monta, hog̀ az Isten ör̃öcke valo lelki elme, mindẽ ioknac oka â ter meſetbẽ. Mind az altal bolondoskottanak az Isteñec ſ. igeie ellẽ. Elöſör nag̀ ſok Isteneket gondoltanac az ũ meg vakitot elmeiek ſerint. Holot meg vag̃on iruan: Halgaſd meg Israel az te vrad Istened czac eg̀ Iehoua Istẽ. Maſodſor mert az poganok ſemmit nem ertettenek â ſ. haromſagrol az Istenſegben, ki ũ magat ug̀ ielentötte ki, hog̀ Attia, Fiu, es ſ. Lelek legen. Harmadſor az Isten fianak ör̃öktül foguan valo fülete ſeben ſemmit nem tuttanac. Mert ez tudomant az Istẽ czac az ũ aniaſ. eg̀hazaban ielentette meg. Negedſer â Iesus Chriſtusban valo ket termeſetről es az ſ. leleknek Istenſege, farmazaſa es tiſti felől ſemmit nem tuttanac es nem ertettenec. Vtolſor az Isten akarattiat az emberi nemzetſegnek iduöſſege felől nem ertöttec, mel' az Prophetaknac es Apoſtoloc nac iraſokban ki ielentetet. Maſodſor vg̀an az aniatẽteg̀haz kebelebenis talaltattanak hamis tudomaniu eretnekek, kik az eg̀ igaz Isten felől az Iesus Chriſtus felől es â ſ. lelek felől valo tudomant ſok velekedeſeckel meg akartak vndokitani. Ezec közzül neueſtetnek Cherintus, Ebion, Arrius, Samoſatenus, Sabellius, Fotinus, Neſtorius es ezeknek tarſai. Miert hog̀ penig ezen dolgot ſoc ideig hantak az mi idönk bẽ agya furt lelketlen es Istentelen gonoſ emberek, Valen-

tinus Gentilis, Alciato, Statorius, Blandrata, Dauid Ferencz es nagy sokan ezeknek követői, sükseg az igaz ertelmet meg ertenünk, es ast iraſſal, confirmalnunk. De miert, hogy mind deac, mind magar nieluel beüſeggel irtük ez dolog felöl, mo ſtan czac igen röuid beſeddel ſoloc. Az Iſten felöl valo igaz tudomannak ſummaia ez, hogy az egy örök tül foguan valo Iſten az Attia legen, az ü örök tül foguan valo fiaual es a ſ. leleckel minden egyenetlenſegnekül. Ez Attianak fiunac es ſ. leleknek egy örök valo Iſtenſege, diczöſege, hatalma, bölcze ſege, tisteleti es czelekedeti vagon. Matth. 28. Az Attia ſenkitül ninczen, hanem ü tüle sületetet az fiu örök idöknec e lötte, ü tüle es az fiutul ſarmazik az ſ. lelec, ki az Attiaual es fiuual minden allatoknak teremtöie es gonduiſelöie. Az Fiu az Attiatul sületetet minden idöknek elötte, es ü altala bizonios üdöben minden lathato es lathatatlan allatok terem tettenek. Az Sz. Lelek az Attiatul es Fiutul ſarmazot örök idöktül fogua, ki minden allatoknak teremtöie es taplaloia az Attiaual es fiuual egyetemben, hogy ez legen az igaz Iſten imez tiz erösſeggel bizonittiuk.

Elsö erösſeg. Elöször azert ez tudomannak igaz voltat ez zel bizonittiuk, mert a ſ. iras egyarant valogataſnekül az Attiat, fiut, es ſ. Lelket Iehouanac, az az, termeset ſerint valo Iſtennek neuezi. Az Iehoua neue penig az ſent irasban ſoha ſemmi teremtet allatnak proprie ſoha nem adatik, mert az igaz Iſten tulaidon ſaiat neue, mikeppen Eſa. 42. monga, Iehouah az en neuem, es en az en tisteſſegemet maſnac nem adom. Azonkeppen Exo. 3. ast monga az Iſten, hogy Iehouah az ü emlekezetre valo neue, melliel est akaria ielentteni, hogy ez ol' neue ü neki, melliet ſoha ſenkiuel nem közölhet. Ezis niluan valo dolog, hogy az Iehouah Iſten czak egy legen, mikeppen az Moſes Deut. 6. monga: Ved ested Iſrael, mert

az

az te vrad Iſtened eǵ Iehoua Iſten. Annakokaert miert hoǵ az Iehouah czak eǵ, az penig az Attianac fiunak es ſ. lelek-nek tulaidonittatik, niluan vagon, hoǵ az eǵ igaz Iſten kinel tôb nincz az Attia fiiu es ſ. lelek legen. Elſô bizonſag Gen. 4 Az Eua mikor ſûlte volna az Caint aſt tudǵa vala, hoǵ ez legien az meg igertetet Meſſias, ki az kigonak feiet meg rontana, azert eſt mondǵa vala, ſûltem en az Iehoua firfiat, melliel ielenti, hog' az Meſſiaſnak igaz Iehouanak es igaz embernek kellet lenni, hog' az mi iduôſſegûnket veghez vihe-ſſe. Maſod Az Moſes negiedik kôniuenek huſonegedik reſzeben iǵ fol. Boczata az Iehoua Iſten az nepre tûzes merges kigokat, kik az nepet mardoſſak vala Sz. Pal 1 Cor. 10. aſt iria hoǵ az Chriſtus volt az, ki az morgo nepet kigiok altal meg emeſtôtte: Ne keſerczetek, vǵ mond, az Chriſtuſt, mikeppen az regi attiak kôzzûl nemelliek meg keſertôttek, es az tûzes kigoktul meg emeſtettenek. Harmad az Eſaias Prophetanak hatodik reſzeben aſt mongia az Propheta: Hog' latta az ſeregeknek Iehoua Iſtenet ûluen az ũ ſzekiben, es az Seraphinoc eſt kialtottak, Szent, Szent, Szent az ſeregeknek Iehoua Iſtene. De az ſent Ianos cap: 12 az Chriſtuſrol magyarazza: Ezeket, vg mond, ſollotta az Eſaias, mikoron latna az ũ diczôſeget es ſolna ũ felôle. Azon Eſaias fol az el iũ uendô Iſten fiarol, es eſt mongya: Ime ihol az ti Iſtentek, ime az Iehoua Iſten el iũ nagy hatalmaſſagban es az ũ karia vralkodik ſaiat ereieben, legelteti az ũ niaiat mint az io paſtor, es az baraniokat az ũ ôleben hordozza. Ez Prophetiat az Chriſtuſrol magarazzak az Enangeliſtak. Matth. 3. Mar. 1 Ioan. 1. Apocalyp. 22. Ha pedig tôb bizonſagokat akarſz erôl hallani, oluaſd meg Eſaiaſnal. 8. 25. 28. 35. 40. 43 45. 48. 54. Ieremiaſnal is capite 23. 31. Oſeæ 2. Micheaſnal 4. 5 Zacha. 12. 14. Malachiaſnal 3. 4. Hogy penig az ſent Lelek Iehoua Iſten

ſten legen elſő bizonſagunk ez, mert Eſaiaſnak hatodik reſzeben Seregeknek Iehouah Iſtenenek neueſztetik, kinek diczőſegeuel rakua az főldnek kerekſege. Mert az Prophetiat ſzent Pal Act.23. az ſz.lelekről magiarazza. Maſod, mert ſz.Dauid Pſal 95. Nagy Iehouah Iſtennek neuezi, ki altal az tẽ gerek es az főld teremtettenek. Melliet ſz.Pal Heb.3.az ſz.lelekről magiaraz. Harmad az Ieremias cap.31.aſt mondga, hogy az Iehoua Iſten vy friget teſzen mi uelünk, es az ű törueniet be iria az mi ſziueinkben. Ez mondaſt ſzent Pal Heb.10. az Iſten lelkeről magarazza. De az vy teſtamentomban neueſztetik ſok helien Iſtennek Acto.5.1.Cor.6. 2.Cor.6. 2.Teſſ.3. 1. Cor.12. Melliekről ez vtan eſmet kel ſolnunk, holot azert niluan valo iraſok meg mutaſſak, hogy az Iehoua Iſten nem czac az Attia legien, niluan meg bizonittatik, hog' az mi eg igaz Iſtenünk az Attia, fiu es ſz.lelek legien, kinel töb ninczen.

Maſod erősſeg. Noha az oh Teſtamentomban homaliosban ielentette meg az Iſten ű magat, mert az ű vilagosb eſmeretit az vy Teſtamentomra tartotta, mind az altal ezzel meg mutattia, hogy egy Iſten az ſzent haromſag legien, mert ű maga felől vgy ſol, hog az harom ſzemel' niluan meg mutataſſek, mint ezkőuetkőzedő bizonſagokbol meg tecz ik. Az Moſes elſő könyuenec maſodik reſzeben igy ſol az Iehoua Iſten: Czinalliunk teremczünk embert az mi kepünk re es haſonlatoſſagunkra, es mingyaraſt vtanna mongya az Moſes: Terẽte az Iſten az embert az ű kepere es abrazattiara. Iollehet penig az eretnekek es ez moſtani Sidok az Angialokrol magyarazzak. De ennek ſemmi helie ninczen, mert az Angialok nem teremtőttek az embert, ſenki ſem ta naczosa ſem ſegitőie nem volt az Iſtennek az teremtesben.

Eſa

Eſa.40. Es az emberek nem az Angalok kepere hanem ezac az Iſtenere teremtettek. Harmadik reſeben iſmet igy ſol Ime az Adam lőn, vgy mint egy mi kőzzűlűnk, hogy iot es gonoſt tudna. Ez mondaſtis az Angialokrol magiarazzak az eretnekek, de nem igazan, mert az teremtet allatok az eg őrőkke valo Iſtennel nem reſeſűlhetnek, es ű vele egy iſtenek nem lehetnek, mert az ű tiſteſſeget ſenkinek nem engedi. Tizennegiedik reſeben ezen tudomant meg erőſſiti az Iſten mikoron aſt mongya: Szalliunk ala es az ű nielueket oſlaſſuk el, hogy eggik az maſik beſedet ne ercze. El feleſite azert az Iehoua Iſten az heliről az embereket es meg fű nenek az Babyllon rakaſatul. Az Ioſue kőnyuenek vtolſo reſeben, ez Egſegre es haromſagra nez az iras, mikoron aſt monga: Nem ſolgaltok az Iſtennek, mert ű ſent Iſtenek, *Quoniam Dñ ſanctꝰ ipſe eſt.* Azonkeppen Ieremiaſnak 23 reſeben: Es altal hagtatok meg ſegtetek beſedet az elő Iſteneknek, az Seregeknek Vranak. Eſaiaſnak hatodik reſeben haſonlatos keppen ſol az isten, kit kűlgyek el, auagy kiczoda megien el minekűnk. Mely ſolaſnak mogiaual nem az iſteneknek ſokaſagokra tanit az iras, hanem az egy iſtenſegben valo ſent haromſagot akaria előnkben tamaſtani.

Harmadik erőſſeg.

Az egy őrőktűl ſoguan valo I S T E N, hogy minden hamis iſtenektűl ű magat meg valaſtana, oly tulaidonſagokkal ekeſſittetet fel, melliek czak ű hozza illenek, es ſemmi teremtet allathoz nem fernek: Mert mikeppen bizonios tulaidonſaga vagion minden allatnak, melliel eggic az maſiktul meg valaſtatik, mikeppen az ember tulaidonſaga az okoſſag, az tűznek tulaidonsaga az heu melegſegh, az napnak tulaidonsaga, hogy ez vilagot meg vilagoſſicza:

Azon-

Azonkeppen az Istenben vannak bizonios tulaidonsagok, melliek û neki czak tulaidoni, mint örökke valonak lenni, felseges Istennek lenni, siueknek titkait altal nezni, mindẽ hatonak lenni, mindenût allat serint ielen valonak lenni, mindeneket tudni, czak az egy imadando Istenhez illenec. Miert hogy penig ez tulaidonsagokat nem czak az Attyarol prædikallia az iras, niluan vagyon ezis, hogy az egy Isten egy legyen az û sent fiaual es az sent Leleckel egyetemben, hogy ez igy legyen, mas irasokban beûsseggel meg bizonitottuk, azert errôl mostan czak rôuideden solliunk. Elôsôr azert ast mongiuk, hogy örôktûl foguan valo az Fiu, mert az irasok bizonittiak Mich.5. Az û sûleteſe örök idôtûl foguan valo. Prouerb:8. Az Iehouah Isten sûlt engemet az û vtainak kezdeti elôt, û vele ielen voltam az teremtesben, mindeneket en rendeltem es en örôktûl foguan rendeltettem. Ioan.17. Ennekem diczôsegem volt ez vilagnak teremteſenek elôtte. Szent Ianosnal niolczadik resben. Minek elôtte az Abraham teremtetnek en vagyok 1. Petri 3. Az Christus Istenſege serint prædikallot az Noe ideieben, azonkeppen az sent Lelek ki örôcke valo. Masodsor az Istẽnek fiat mindenhatonak mongiuk az irasokert Apoc. 1. En vagiok az elsô es az vtolso azt mongya az mindenhato Vr az kit minden sem meg lat. Psalmo 68. Az mindenhato Isten az Kiraliokat el sûllieſtötte. Fel mentel te az magassagban es fogua vitted az fogsagot, mely mondast sent Pal az Christusra magyarazza. Ephesi.4. Azonkeppen az sent lelket mindenhatonak mongiuk az irasockal, Psalmo 95. Mert az Iehouah nagy Isten, es minden Isteneknek felette valo, nagy Kiral'. Mel' mondast sent Pal. Heb.3. az s.lelekrôl magyaraz. De az sent Palis igy sol: Az sent Lelek Isten ostogattia az û aiandekit mindennek az û akarattia serint,

min-

mindenhato penig az, valaki az ű ſabad akarattia ſerint oſtogattia az lelki aiandekokat. Harmadſor, mert mindenůt az Iſtennek fia ielen vagon es be tőlt mindeneket Matth. 18. Valahol ketten vag harman az en neuemben ősſue giűltek, en ti kőſtetek vagok. Azonkeppen az ſ. lelek mindenůt ielen vagon Pſal. 139. Houa mehetek az te ſined elől, ha fel megek az eghben te ot vag, ha az pokolban ala ſallok, az te karod engemet onnan ki vonſon. Sap. 1. Az vrnak lelke be tőlti az főldnek kerekſeget. Negiedſer, az Fiu ſiueknek altal latoia. Apoc. 2. Es meg tudgac minden Eccleſiac, hog en vagok, ki az veſeket es az ſiueket altal nezem. Ioan. 1 Minec előtte tegedet Philephina, mikor az fige fa alat volnal lattalac tegedet. Az ſ. Lelekről aſt monga az ſ. Pal. 1. Cor. 2. Az ſ. Lelek mindeneket altal nez, meg az Iſtennec meliſeges dolgait is. De az tőb tulaidonſagokrol ez vtan eſmet ſolunk, mikoron az fiunac es a ſ. leleknec Iſtenſegeről kiualtkeppen tractalunk.

Neged erőſſeg. Az igaz imadando őrőcke valo Iſtē czak az mennek es az főldnek teremtőie. Mert aſt monga Ier. 10. reſ: El vefenec az főldről es az egh alol az Iſtenec kik az mē niet es főldet nem teremtőttek. De az egeſ ſ. iras tanubizonſagot tefen erről, hog az mēnec es főldnek teremtőie az Attia, fiu es ſ. lelek legien. Hog penig ez igaz legen, ketkeppē bizonittia meg az iras. Előſőr mert közönſegeskeppen egſerſmind az ſ. haromſagnak tulaidonittia az teremteſt Gen. 1. Teremczűnk embert az mi kepűnkre es abrazatunkra. Iob. 35. Hol az Iſtenek az en teremtőm. Pſal. 149. Őrűlliőn az Iſrael az ű teremtőieben. Maſodſor mert kiualtkeppenis neha az Attianac, neha az fiunak, neha az ſ. leleknec tulaidonittia az teremteſt. Az Iſtennek fiarol vannak ez kőuetkőzen dől iraſok. Eſa. 45. En teremtőttem az főldet es az embert az

főldnek

fôldnek ſinen, ẽn magamra meg eskûttem, hogy ennekem haiol meg minden terd. Szent Pal Roma. 14. az Chriſtuſra magyarazza, minden embernek vgy mond az Chriſtus ſeki eleiben kel menni. Mert meg vagyon iruan: Nekem haiol meg minden terd. Vgyan ezen tudomant bizonittia ſ. Dauid eneklô kôniuenek 102. reſzeben mikoron igy ſol: Vram az kezdetben te fondaltad az fôldet, es az eghek te kezednek munkai, azok el veſznek te penig meg maracz es az te eſtendôid ſoha meg nem foginak. Sz. Pal Apoſtol Heb. 1. niluan valo igeckel ezeket az Chriſtuſrol magiarazza, akar mint faczargaſſak az eretnekek az û hamis magyarazatokkal. Az Zacharias Prophetanakis tizenkettôdik reſzeben. Ha touabba fel forgatod az vy Teſtamentomot, ottis niluan valo bizonſagokat talalſz, melliet noha az eretnekek az ma ſodik teremteſrôl magyaraznak. De igen kôniû teneked vgyan azon iraſokbol ûket meg hamiſſitanod. Szent Ianos elſô reſzeben aſt mongya. Mindenek û altala teremtettenek es û nalanekûl ſemmi nem teremtetet valami teremtetet. S. Pal Coloſſaba irt elſô reſzeben aſt iria, Hogy mind az latható es lathatatlan allatok û altala teremtettenek. Azonkeppen Hebr. 1. reſzeben aſt mongya, hogy az lathato vilag az fiu altal teremtetet es û taplal mindeneket, az û Iſteni ſaiat ereienek hatalmanak altala. Sôt û maga az Chriſtus Ioan. 5. aſt prædikallia, hog' valamit az Attia czelekedik, azon dolgokat az fiu egyenlôkeppen czelekedik. Az en Attiamnkez dettûl foguan ez oraig munkalkodik, es enis vele egyetemben eggiût. Az ſent Lelekrôl Moſes Gen. 1. reſzeben tanubizonſagot teſzen, mikoron aſt mongya, hogy az Elohimnac az az, az Attianak es fiunak lelke taplalta az vyonnan terẽ tôt allatokat, es az mindenhato Iſten lelke meg eleuenitet engemet. Azonkeppen Eſaiaſnal 40. reſzeben ſol kiczoda ſegitette

tette az Vrnak lelket az teremtesben. Vtolsór ezis niluā vagyon, hogy az Christus testet az ſ. Lelek formalta az ſúz Marianak meheben.

Ótódik Erősség. Valaki az egyſer teremtet vilagnak meg tartoiá órzóie es taplaloia czak az, az egy óróktúl fogua valo Isten, ki kiuúl mas es tób ninczen. De ennek gódaiſelóie es taplaloia az egez ſ. iras ſerint az Attia, Fiu es ſét Lelek. Mert hogy penig az Attiarol ſemmi viſa vonas es ketſeg ninczen, azert czak az fiurol es az ſent Lelekról hozzunk az ſent irasbol bizonſagokat. Az Fiuról azert es ſ. Lelekról eczerſmind fol az ſent Dauid Pſalmo 33. refeben: Az Vrnak igeie altal az eghek meg erősſitettek, es az ú ſaianak lelke altal azoknak minden ſeregek. Kiualtkeppen penig ez neg' erősſegeket hozom moſtan elő. Elősór mikor azt monga ſ. Ianos cap. 1. hogy mindenek ú altala lőttenek valami lót, noha fókeppen az első teremteſról fol, de be fog lallia az teremtet allatokra valo gonduiſeleſtis, mert mindenek ú altala tartatnak es hordoſtatnak, vgy mint Istennek hatalmabol es bólczeſegeból. Maſodſor ſent Pal Col. 1. refeben igy fol: Mindenek ú altala teremtettenek, lathato es lathatatlan allatok, es mindenek ú altala tartatnak, es mindeneknek elótte vagyon, holot niluan valo igeckel mongya az Apoſtol, hog mind az mennieiek es mind fóldiek, ú altala teremtettenec, es ú altala tartatnak meg, hogy el ne romollianak. Harmadſor vgyan azon Apoſtol Heb. 1. refeben arra tanit, hogy az Istennek fia hordoz es taplal mindeneket az ú hatalmas Isteni ereienek altala, es az ú ſaiat ereieuel minket az mi bűnünkból meg tiſtit. Negyedſer ezen dolgot meg bizonittiak kiualtkeppen valo peldakis, mert az Istennek fia volt az ki Iacobot hordoſta es taplalta az puſtaban, mikeppen Gene. 49. refeben ú maga mongya: Az

angal aki engemet taplalt ifiuſagomtul foguan alga meg ez giermekőket. Az Iſrael nepet hordoſta taplalta az puſtabā mikeppē tanit az Moſes Num.14.§.Pal 1.Cor.10 Haſonlatos keppen az §.lelekről elſő bizonſagunk legen az Moſes Gen 1. ki aſt monga, hog az Elohim lelke tartotta taplalta az vy onnan teremtet allatokat. Maſod, az Dauid Pſal. 101. Ki boczatod az te lelked ez teremtetnek, es meg nitod az fődnek ſinet. Pſal,139. Houa mehetek el az te lelked elől,ha az pokolban megekis te ot vagy,ha az eghben fel megek te en velem vag.

Hatodik erősſeg. Az eg' őrőktől foguan valo igaz Iſten czak az,aki az Iſrael nepet Aegyptombol ki hoſta az ű hatalmas kariaual,mert meg vagon iruan Exod,20. En vagyoc az te Vrad Iſtened,ki ki hoſtalak Aegyptombol az ſolgalat nak hazabol,ne legyenek teneked idegen Iſtenid az en orczam elől. De az Iſrael nepenec ki hozoia az Attia fiu es §. lelek,meliből niluan meg teczik,hog az igaz eg imadando Iſten az §.haromſag legen. Hogy penig az Iſten fia az Iſrael nepenec ki hozoia legen Aegyptombol,imez neg bizonſagockal eroſitem meg. Elſő. Az Moſes Exod.3.12. Num 14. aſt monga: Hog az Iehoua Angal küldötte el ütet,hog az ű nepet Aegyptombol ki hozza, es ezen Angal volt hadnadgia az ű nepenek az puſtaban. Az Attia, Angalnac ſohul az irasban nem neueſtetik,mert ű ſenkinek kőuete nem volt,az Angyalnak penig neue annit tefen, mint kőuet. Teremtet Angalnak ſem monthattiuk,mert ű magat Abrahamnak Iſaknak,Iakobnac Iehoua Iſtenenek monga,es aſt paranczol lia,hog ű neki az puſtaban az Iſrael nepe aldozatot tegyen, mel' tiſteſſeget az teremtet allat ſoha maganak nem merne venni,azert bizoniara az az Angal az Iſtennek fia volt,kit az Oſeas cap;12 Seregeknek Iſtenenek neuez. Az Malach.3

Frignek

Frignek Angalanak. Masodfor az Dauid Psal. 68 ig' fol az Istennek fia felől: Iehouah mikoron te az te neped előt ki iűnel, es az pusztaban menel előtte, az föld ingadoz vala, es te â te nepednek eghi harmatot folgaltacz vala. Te fel mentel â magasságban, fogua vitted az fogságot, es aiandekokat attal az embereknek. Ez Psalmust az §. Pal magarazza nituan valo igeckel az Christusra Eph. 4. Harmadfor az Esaias Prophéta cap 63. az Isten fiarol ezt monga: Az ű orczaianak an gála tartotta meg űtet az ű szerelmeben es io akarattiaban meg valtotta űket, ű hordozta es viselte űket az ű eleteknek minden napiaban. Neged. Az §. Pal 1. Cor. 10. azt iria, hog az attiak â Iesus Christust az pusztaban meg kesertőttek, es meg emesztettenec az tűzes kigoktul. Az §. lelekről is ig ir az Esaias cap. 63. Az §. Lelek viseli vala az Mosest keznel fogua, az tengert ket fele hasituan, es az nepet vg viseli vala, mikeppen az pastor az oktalan allatokat az mezőn.

Hetedik erősseg. Valaki az aniaſ. eghaznak oltalmazoia gonduiselőie, taplaloia czak az az eg imadando Isten. De az fiu es §. lelek az Attiaual gonduiselőie az aniaſ. eghaznak. A zert az eg igaz Isten az Attia, fiu es §. lelek. Előſor az aniaſ. eghaznak giogitoia, meg valtoia' es meg szabaditoia az Iesus Christus Esa. 43. Ne fely mert en tegedet meg valtottalak es hittalak tegedet az te neueden, hog te enim lennel, folgaltat tal engemet az te bűneidben es faraztottal az te alnokságid ban. Ioan. 10. En vagok az io pastor es esmerem az en iuhaimat. Act. 20. Az Isten meg valtotta az aniaſ. eghazat az ű veruel. Az §. lelekről azt monga â §. Pal 1. Cor. 12. hog az Ecclesiaban ű osztogat minden io aiandekokat az mint ű akaria. Masodfor az aniaſ eghazban folgakat pastorokat Prophetakat ad az Iesus Christus, mel' czak eg Istennek tulaidonsaga Eph. 4. Az Christus adot Prophetakat, Apostolokat, Euangeli-

ſtakat az aniaß.eghaznak epûletire. Az ß.lelekrôl aßt mongá Pal apoſtol Act 20.hogy û ad pûſpökeket,kik vigázzanak az Eccleſiaban. Act.13.monda az ß.lelek valaßatok eñekem Palt es Barnabaſt az munkara,melyre en ûket hittam 2. Pet. 1. Acto. 2. Harmadßor az Ieſus Chriſtus az mi bûneinket el tôrli es meg boczattia,mel' czak egy Iſtennec tulaidonſaga Mar.2.Kiczoda boczattia meg â bûnt,hanem czac az Iſten Act.10.Ez Ieſus felôl mindẽ prophetac tanubizonſagot teßnec,hogy az û neue altal bûnôc boczanattiat veßic,valakic az û neueben hißnec. Act.16.Higy â Ieſus neuebẽ es iduôzûlß. A ß.lelekrôl Rom.8. Az kik Iſtennek lelketûl hordoßatnac azoc Iſtẽnek fiai Zach.12.Ioel.2. Negedßer az aniaß.eghazbã az hiueknek elmeieket az Ieſ.Chriſtus es â ß.lelek meg vilagoſittia,es az Iſtennek es az û akarattianac iſmeretire vißen Matt.11.Senki nem eſmeri az attiat, hanem czak az fiu es kinek â fiu akaria meg ielenteni:Luc,24. Ackoron meg nita â tanituanioknak ßiueket,hogy meg ertenek az iraſokat Ioa.15 16.Mikoron el iû amaz gonduilelô ß.Lelek,minden igaſſagra titeket vezerôl. Vtolßor az Fiu es ß.Lelek minden hiueket it ez vilagon igazgat,es az el iûuendô vilagonis ôrôk eletet ad az kegelem edenínek Ioan. 6.10.15. 2. Cor.3.

Niolczad erôſſeg. Czac az egy ôrôktûl foguan valo igaz Iſten,kinec az iras Iſteni tißteletet,dicziretet,kôniôrgeſt,imadaſt tulaidonit. De az Iſteni tißteleteket egenlôkeppẽ tulaidonittia az Attianac,fiunac es â ß.leleknec. Azert az igaz Iſten az Attia,az fiuual as â ß.leleckel egietemben. Kirôl mõga az Moſes Deu.6. Az te vradat Iſtenedet imagad es czac û nekie ßolgal'. Elôßôr azert mongúk,hogy az Ieſus Chrûs igaz ôrôktûl foguan valo Iſtẽ,mert ûtet minden idôben imattak Gen.19. Az Iacob igy kôniôrôg: Az Angal ki engemet minden veßedelemtûl meg ôrizôt alga meg az germekeket. ß Ia

noſ.

noſnac 5 captaſt monǵa az Chriſtus, hoǵ mindenec tiſtelliec az fiat eǵenlőkeppen mint az Attiat. S. Iſtuan Act. 7. Vram Ieſus ved az te kezeidben az en lelkemet. Sőt az Apoſtolok minden leueleleknek az kezdetiben, keǵelmet es bekeſeget vǵ kernec az I. Chriſtuſtul mint ſinten az Attia Iſtentűl. S. Ianoſnak 14 reſeben az Chriſtus iǵ ſol: Valamit kertek en meg adom tinektec. Maſodſor aſt monǵuc, hoǵ ez ſ. lelekis eǵ igaz Iſten az Attiaual es fiuual, mert űtet az ſentek minden időben imattak. Az Eſaiaſnak cap. 6 aſt kialtiak az angyalok, Szent, Szent, Szent, az ſeregeknek Vra Iſtene, mel' Capitulomot az Sz. Pal Act. 28. az ſ. Lelekről maǵaraz. De à mi kereſtſegűnknek formaia vgian ezen dolgot meg mutattia, mert czak annak neueben ſabad meg kereſtelkednűnk, akit Iſteni tiſteleteckel tiſtelűnk es imadunk.

Kileuczedik erősſeg. Eſt az igaz tudomant meg erősíti ezek felet. Elősőr az tellies ſ. haromſagnak meg ieleneſe latható formaban az Iordan vizenel. Matth. 3. Az Attia ki ielenti ű magat az ſozatban mikoron aſt kialtia: Ez az en ſerelmes fiam, kiben ennekem keduem tőlt, űtet halgaſſatok. Az Fiu az fel vőt emberi teſtben az ſ. Ianoſtul meg főrőſtetik, à ſ. lelek galamb kepeben penig lathatokeppen à Ieſus Chriſtuſnac feiere ſal. Maſodſor az mi kereſtſegűnknec formaiais aſt meg mutattia, meliben meg moſattatunc az attianac es fiunac es ſ. leleknec neueben Matth. 28. Nē ſabad penig ſē mi teremtet allatnak neueben meg kereſtelkedni, hanē czak az eǵ igaz Iſtennec neueben 1. Cor. 1. Mert az kereſtſegben friǵ leſen az ember kőzőt es az Iſten kőzőt. Iſtē aſt fogadǵa hoǵ minekűnk kegielmes Iſtenűnk leſen, minekűnk minden bűneinket ingen meg boczattia. Mi viſontag aſt fogadgyuc hogy czak űtet iſmeriűk igaz Iſtennek lenni, czak űtet akariuk mindenkoron imadni es tiſtelni. Valaki azert

az igaz Iſtent nem imadga es nem tiſteli, az kinek neueben meg kereſztelkedet, az ũ kereſztſegenek aruloia es az frigęt fel bontia.

Tized erõſſeg. Vtolſor ezis fel bonthatatlan erõſſeg, melnek az pokolnak kapui ellene nem alhatnak. Mert nag giakorta az ſ. iras mikoron az menniei dolgokrol ſol, ez harmat õſſue kapczollia, hog az Attianak es Fiunak es ſ. Lelęknek eg õrõcke valo Iſteni termeſetit meg mutaſſa, mikeppẽ ez bizonſagokbol meg teczik. 1. Ioan. 5. Harman vadnak az egben kik tanubizonſagot teſnek, Az Attia, az Ige es à ſ. Lelek es az harom eg. Ioan 15. Mikoron el iũ az gonduiſelõ, kit el kũldõk ti nektek ez Attiatul az igaſſagnak lõlke, ki az Attiatul ſarmazik. Az ſ. Palis ig kõniõrõg 1. Cor. 13. Az Vr Ieſus Chriſtus kegelme es Iſtennek ſerelme es à ſ. lelęknek kõzõleſe legen ti veletek. Ezenkeppen 2. Teſſ. 3. Az Vr igaſſaga az ti ſiueiteket az Iſten ſerelmere es à Chriſtuſnak varaſara. Az Apoſtoli Credo vgan ezen Iſtenre mutat, mikoron eſt mong: Hiſek az mindenhato Attiaban, es az ũ eg getlen eg fiaban, es az ſ. lelekben, es ez igaz vallasban multanak ki ez vilagbol az Patriarchak, kiknek hiteket kel minekũnkis kõuetnũnk, valakik iduõzũlni akarunk. Ez eg igaz aldando Iſtennek legien diczõſeg tiſteſſeg es birodalõma es minden idõben. AMEN.

VII. Prædicatio.

MINDENHATO ATTIABAN.

I. Hogy az Attia igaz Iſten legien.

II. Miert neueztetic Attianak.

Miert

III. *Miert hiuattatik mindenhatonak:*

Nnec elõtte valo prædikatioban meg magárazuc az sent iraſnak fondamentomabol, hogy az egy õrõcke valo Iſten az Attia es fiu es sent lelek Iſten legien minden egyenetlenſegnekûl. Moſtan immar rendel az sent Haromſagban valo harom ſemelyrõ kel ſolnunk es elõſõr az Attiarol, mert aſt valliuk az Apoſtoli Credoban, hogy hiſzünc mindẽhato attiaban, hogy penig az halgatok inkab eſzekben veheſſek moſtan tanitaſunkat negy reſpre oſtõ. Elſõ leſen az Attianac Iſtenſege felõl. Maſod miert neuezi ũtet az ſ. iras Attianac. Harmad mikor kezdetet Attianac hiuatni, Negyedſer miert mondaſſek mindenhatonac.

AZ ELSÕRÕL.

IOL Lehet ez moſtani eretnekek az Attianac Iſtenſeget nem rontiak, mert inkab czak egyedûl valliak ũtet igaz Iſten nec lenni: Mind az altal voltanak regẽ hamis tanitoc, kiket Valentinianuſoknac es Gnoſeticuſoknac hittanac, kic á Ieſv Chriſtus attiat tagattac igaz Iſteñec leñi. Mi azert mindẽ poganoc es eretnekec ellẽ eſt erõs hittel tarczuc es õrizzük, hogy az Attia az ũ ſ. fiaual es ſ. leleckel igaz termeſet ſerint valo Iſten legien. De az regulat eſzünkben vegyük, hogy mikor az iras egy Iſtennec vagy egiedûl valo Iſtennec monda, nem az fiat ſem az ſ. lelket rekeſti ki, hanem az baluaniokat es az emberektûl talaltatot hamis Iſteneket. Ez regulat meg tartuan imez harõ rendbeli erõſſeggel erõſſittiük meg az attianac igaz Iſtẽſeget. Elſõ rendbeli erõſſeg ez, mert az iras ũtet meg ſamlalhatatlan helien az fiuual es á ſ. leleckel egietemben Iehouah Iſtennec, igaz iſtennec, egy Iſtennek monda lenni, ſeregeknec vranac iſtenenec, Abrahamnac, Iſaknac, Iacobnac Iſtenenec, mely neuezeteket az iras ſemmi terẽtet allatoknak nẽ ad. Gen. 12. Monda az Iehoua Iſtẽ Abrahamnak, meg aldõ

ezeket akik teged aldnak es meg aldatnak te benned az fôl dôn minden nemzetſegek. Gen. 19 Es eſôt boczata az Iehoua Iehouatul kenkûuet es tûzet aʒ Sodomara, mel' mondaſt min den kereſtien Doctoroc eleitûl foguan, az Atiarol es fiurol magaraztak. Pſal. 2 Az Iehoua Iſten monda ennekẽ: En fiam vagʒ te, ma ſûltelec tegedet. Mel' mondaſt ſ. Pal Act. 13. Heb. 15 az Chriſtuſrol es az Atiarol magaraz. Eſa. 42. En vagoc aʒ Iehoua ez az en neuem, es az en tiſteſſegemet maſnac nẽ adom. De az vy teſtamentomis rakua erôſſegeckel, annakokaert igen ſokat ebben faradnunk nem kel Ioan. 17. aſt mongʒa az Chriſtus: Ez az ôrôk elet, hogʒ meg eſmernenek tegedet igaz Iſtent, es az Ieſus Chrûſt kit el boczattal. A ſ. Palis 1. Cor. 8 Minekûnk egʒ Iſtenûnc vagô ki az Atia, kitûl minde nec vadnac es mi û benne, es egʒ az vr Ieſus Chriſtus ki altal mindenek vadnak.

Maſod rendbeli erôſſeg, mert valaminemû Iſtenhez illen dô czelekedeteket az iras az igaz Iſtenec tulaidonit, azokat mindenût az attiarolis prædicallia. De ittis eſûnkbẽ kel venûnk, hogʒ az czelekedetekbol ſem az Fiu, ſem az ſ. lelek ki nem rekeſtetik, mert ezeknek egʒ Iſtẽſege es czelekedeti vagon, mikeppen az elôt meg mondottuk. Elôſôr azert az Attia az mennek es fôldnek teremtôie az Fiuual es ſ. lelekel egʒetemben. Gen. 1. Az kezdetben teremte Elohim az menniet es â fôldet. Pſal 33. Az Iehouanac igeieuel erôſitettec meg az egek, es az û ſaianak lelkeuel ezekneç minden ſeregi. Act. 13 Te vagʒ Iſten ki az eghet az fôldet es az tengert terẽtôtted. Maſodſor az ôrôk eletre û valaſtot vilag teremteſenek elôt te az û ſerelmes fiabã, mint ſ. Pal Eph 1. tanit. Harmadſor az Iſrael nepenec ki hozoia ægyptusbol es Babilloniabol, az antiaſ. eghaznac meg tartoia, ſ. leleknec aiandekanac oſtogatoia

Harmad rendbeli erôſſeg. Mert minden igaz Iſtẽhez illẽ-

dô

dō tiſteleteket az iras ű nekie ad, imadaſt, kōniōrgeſt, halaadaſt, hitet es benne valo bizodalmat, es remenſeget. Deu 6. A te Vradat Iſtenedet imadgad es czac ű nekie ſolgal' Ioan. 5. Hog mindenek egienlōkeppen tiſtelliec az fiat mint ſin ten az attiat. De mikeppen az czelekedetbōl, azonkeppē az imadaſnac tiſteſſegebōl â ſ. iras az fiat es â ſ. lelket ki nē rekeſti, hanem az emberektūl talaltatot baluaniokat es hamis Iſteneket. De it eſt forgattiak az eretnekek. Nam az Chriſtuſtul ki adatot kōniōrgesben czac az attia neue emlittetik, mert aſt mōguc: Mi atiank &c. Erre aſt feleliūk, hog az Atia nac neue vetetik az irasbā a ſ. harōſagbā valo elſō ſemelert az az, az mi Vrunc Ieſus Chriſtus Attiaert, neha penig az tellies ſ. haromſagert. Mert az teremteſre es iduōziteſre nez ue attianc minekūnk az Atia, fiu es ſ. lelek. Az kōniōrgesbē azert mikor az Atiat emlittiūk az fiut â ſ. lelketis be foglal-

AZ MASODIKROL. (liuc.

EZ tudomant, hog niluabban meg ertheſſūk, maſod rendben immar aſt tanulliuc meg, hog az mi vrunc Ieſ. Chriſtuſnac ſ. Attia, neueztetik attianac harom okaert. Elōſōr az eg getlen eg ſūlōt fiara nezue, mert az ű fiat ōrōk idōknec elōtte meg monthatatlankeppen ű magatul ſūlte, kinec azon Iſtenſege, azon termeſeti, azon czelekedeti es tiſteleti vagon az Attiaual. Es ez az attianac tulaidonſaga, melliel ſōkeppē meg valaſtatic mind az fiutul, mind az ſ. lelektūl, mert czak ű az fiunak Attia, kit ez vilagnac fundamentomanak elōtte ſūlt Prou. 8. Az Iehoua Iſten ſūlt engemet minden vtanak elōtte, es en az ű czelekedeti elōt voltam. Ezert az ſ. Pal Iſtennek fia altal mongya, hogy teremtetet ez vilag, hogy meg mutaſſa, hog vilag teremteſe elōt az attiatul ſūlettetet Hebreorum 1. Pſalmo 2. En fiam vagy te, ma ſūltelek en tegedet. Noha azert az Atia az Iſtenſegben, â czelekedetbē, az iduō-

zitesben, teremtesben es az imadasban eg̃ az fiuual es à ſ. lelekkel, mind azon altal meg valaſtatic az ſületeſnec tulaidonſagaban. Mert ig̃ ſem az fiu, ſem az ſ. lelek Attianak nem neueztetik. Maſodſor Attianak neueztetik kőzönſeggel az teremtet allatokra nezue, mert mindẽ allatoc ũ tüle vettenec eredetet, ũ benne vadnac, mozognac es elnec, Mikeppẽ ſ. Pal tanit Act. 17. Harmadſor Attianac neueztetic az hiuekre nezue, kiket Iſten vilag teremteſenek előtte fiaban az eletre el valaſtot, el hiuot, meg igazitot, es ſ. lelket aduan fogadot fiaua. Eſa. 63. Te vag̃ az mi attianc az Abraham nem tud minket es az Iſrael nem eſmer. Te vag̃ Iſten az mi Attiank es az mi meg valtonk. Ezenkeppen fol 64. Mal 1.

AZ HARMADIKROL.

DE ez helien eſtis eſünkben kel vennünk, hog̃ nem czak az vy teſtamentombeli kereſtienektül hiuattatot Attianak hanem az o teſtamentombeli kereſtienektülis. Az moſtani Eretnekek kik tagadg̃ak à Chriſtusnac őrőktül foguan valo ſületeſet, aſt mong̃ac, hog̃ czac az vtolso időben hiuattatot Attianac, mel' niluan valo hamiſſagnak ellene kel allanunk. Előſőr azert valameniſőr az iras aſt mong̃a, hog̃ az Fiu ũ tüle ſülettetet, annira neuezi attianac, mert ha ſülte az fiat, hat ũ neki attiais Prouer. 8. Az Iehoua Iſten ſült engemet es rendet őrőktül foguan Pſal 2. En Fiam vag̃ te, ma ſültelek tegedet. Maſodſor az ſ. iras giakorta neuezi Attianak. Eſa. 64 Es moſtan vram te vag̃ az mi Attiank, ſarok vagyunk es az te kezednek munkai. Malach. 1. Ha en Attia vagyok hol az en felelmem? Azert noha vg̃ vagion, hog̃ az vy teſtamentomban niluabban ki ielentetet ez tudoman', mind az altal az előtis nem volt tellieſſeggel el temettetuen. Mellet azert kel tudnunk, hog̃ azok meg hamiſſitaſſanac, kic aſt mong̃ak hog̃ az Iſtennec fia czac ackorő kezdetet, mikorő az emberi

teſtben

teſtben à ſűz Mariatul ſűletetet, melinec hamiſſagat ez vtan meg mutattiuk. De azokis meg hamiſſittatnac kik aſt mongiak, hogy az ô teſtamentombeli attiak nem voltak Iſtennek fiai, es az eletet el nem vehettek. Mert ha az Iſten azoknakis attia volt, kic az ô teſtamentomban eltenek, innen meg teczik, hogy Iſtennek fiai voltanak, hogy az Iſten lelke lakozot bennek, es hogy az bodogſagban reſeſek voltanac.

AZ NEGIEDIKRÓL.

VTOLſor eſtis laſſuk meg, miert mongya ũtet az ſ. iras mindenhatonak, melinek okait imez harom dologban foglalhattiuk be. Elóſór ezert monguk mindenhatonak, hogy az Iſtennek tulaidon tiſteſſege meg adaſſek, es mindẽ teremtet allatoktul meg valaſtaſſec. Mert mikeppen az Iſtẽ kepere te rẽtetet emberben vagon bizonios tulaidonſag, melliel az tób oktalan allatoktul meg valaſtatik, mint az okoſſag es ſolas. Azonkeppen az Iſtenben vadnac bizonios tulaidonſagok, melliec czac ũ magahoz illenec es ſẽmi teremtet allathoz nẽ fernec. Mindenhatonac lẽni, felſeges Iſteñec lenni, ſiueknek titkainac altal latoianac, Abrahamnac, Iſaknac, Iacobnac Iſtenenek, órócke valo veghetetlẽnek, halhatatlannac es lathatatlannac. Ezek Penig nem vgy adattatnak az Atianac, hogy à ſiuhoz es à ſ. lelekhez nem illenec, mert valaminemũ diczóſege vagon az Attianak, vgan azon vagon az ſiunak es ſ. leleknek. Mikeppen bolond ember aki ig okoskodik, Az Attia igaz Iſten, azert az ſiu nem igaz Iſten. Azonkeppen bolondſag aſt forgatni, az Attia mindenhato, azert az ſiu nem mindenhato. Mert mikeppen az Chriſtus vrnak es iduózitónek mondatic, nẽ kóuetkezic, hogy az attia vr ne legẽ. Azonkeppẽ nẽ kóuetkózic az ſiu Iſten ne legẽ es mindenhato, mikor az attia mindenhatonac neueſtetic. Maſodſor ezert mõguc az Iſtent mindẽhatonac, hogy meg bizonitaſſec, hogy mind

ez egeſ vilag ēs ebben leuō teremtet allatōc Iſten hatalma es gonduiſeleſe alat vannac,hog̀ mindenec az ū tanaczabol,de cretomabol,akarattiabol es hatalmabol viſeltetnec.Mert az ſ.iras mindenhatonac nem azert neuezi az Iſtent, hog̀ mindeneket czelekedhetnek ha akarna,hanem hog̀ meg mutaſſa hog̀ az ū Iſteni akarattianekūl es rendeleſenekūl ſemmi terē tet allat ſemmit nem czelekedhetik.Harmadſor,hog̀ mi nag̀ batorſaggal tamaſkodg̀unc az Iſtennec mindenhato ereiere nag̀ batorſaggal es czendeſſeggel legiūnk minden niomoru ſagokban,tuduan eſt,hog̀ mind ez vilag ūſtōke Iſten kezeben vag̀on es az ū tanacza, akarattia ellen ſemmi nem lehet es ſenki nem arthat./De it eſtis eſūnkben veg̀ūk,hog̀ mikor az iras az Iſtent mindenhatonac mong̀a, imez harom conditio alat erczūk.Elſō, hog̀ az Iſtennek mindenhatoſaga nem ellenkezik az ū ſentſegeuel igaſſagaual,igaz mondaſaual tiſtaſagaual,es az ū tōkelletes termeſetiuel, mel' būnnekūl valo. Azert noha az Iſten mindenhato,de azert būnt nē czelekedhetik,mert az ū termeſetihez es igaſſagahoz ſentſegehez nem illik,ſōt ha būnt czelekedhetnec,nem mindenhatoſag, hanem erōtlenſeg volna,mert mi beñūnkis az būn erōtlēſeg bōl vag̀on.Maſod conditio ez, Az Iſtennec hatalmaſſaga es mindēhatoſaga az ū ki ielētet akarattia ellen nē czelekedic. Az ōrdōgōk iduōzūlhetnenec, ha az Iſtennek mindenhato hatalmara nezūnc,de azert vg̀an nem iduōzūlnec,mert az ū mindenhatoſaga ki ielentet ſ.igeieuel nē tuſakodic.Harmad conditio,hog̀ az Iſtentūl eg̀ſer el vegeſtetet,es meg hataroſtatot rend meg ne bantaſſec,mikeppē az el mult napot viſſa nē vonhattia ezert,mert az ū tūle el vegezet rendet fel nē a karia bontani.Ez conditiokat meg tartuan az Iſtē mindenhato,mert az ū termeſetiben veghetetlē ereie es hatalma vag̀on,es ū altala es ū bēne tartatnac es taplaltatnac mindenec

Ō neki legen diczōſeg es birodalom mind ōrōcke AMEN.

VIII. Prædicatio:

MENNEK ES FEOLDNEC TEREMTEOIEBEN.

Az Teremteſről.

MIERT hogy az Iſten az ű termeſetiben lathatatlan es ol' vilagoſſagban lakozik, kihez ſoha ſenki nẽ iarulhat, akarta ezẽ ű magat ez lathato vilagnac teremteſenek altala az embereknek ki ielenteni. Ez vilagnac azert az ű teremteſe ollian mint egy tűkör, meliből az lathatatlan Iſtent meg eſmerhettiűk, mikeppen á ſẽt Pal Rom. 1. monya, Az mi Iſtẽ felől meg tudhatik niluan vagon az emberekben, mert az Iſten ű nekiec megielentötte. Mert az Iſten lathatatlan dolgai, tudni illic, az ű Iſtẽſege es hatalma ez vilagnak teremteſeből meg iſmertetnek, hogy az emberek magok menthetetlenek legenek. Athenasban mikoron prædikallana á ſ. Pal Act. 17. vgan ezen dolgot tractal lia, hogy az Iſten ennekokaert teremtőt mindeneket, hogy azok altal az ű eſmeretire iuthatnank es űtet mind őrőcke di czernők. Az Apoſtoli credoban azert minek vtanna vallaſt tőnk az igaz Iſten felől, immar io rendel az teremteſre vitetűnk, hogy előſőr ez altal viteſſűnk az ű igaz eſmeretire. Hogy penig ez tudomant haſnos es vilagos ertelemmel etűnkben veheſſűnk, rend ſerint imez negy dologrol ſollok. Előtőr mi czoda legen az teremtes es han' fele legen. Maſodſor kiczoda legen ez vilagnak teremtőie. Harmadſor miből teremtetőt ez vilag es mikoron. Negedſer mi vegre teremtötte Iſtẽ ez lathato vilagot.

AZ ELSŐRŐL.

Miczoda legien az teremtes es hanyſole?

AZ

AZ teremteſnek neue az ß. irasban annit iegez, mint ſem miből formalni valamit, mikeppen az Iſten az meñiet es föl det ſemmiből czinalta, nẽ valami az előt valo alkotmanbol, mikeppen az pogan bölczec hamiſſan iteltec. Az teremtes azert az Iſteñec kűlső czelekedeti, melliel mikoron ű nekie teczet, minden lathato es lathatatlan allatokat ſemmiből teremtet, hog az ű okos teremtet allati kőzzűl, őrőcke valo gű lekezetet ßedne es giűitene maganak, melitűl az ű kegelme i gaſſaga, io. volta, bölczeſege, hatalmaſſaga mind őrőcke dicz ertetnek es fel magaßtaltatnec. Erről ßol â Moſes Gen. 1. Az kezdetben teremte Iſten az menniet es az földet. Azonkep pen â ß. Dauid Pſal. 102 Az kezdetben te fundaltad az földet es az egek az te kezednek munkai. Eſa. 45. En teremtőttẽ az eget es az földet, es az embertis az föld ßinen. De hog ez tudoman' niluabban valo legen, eßűnkbẽ kel vẽnűnc, hog az ß. irasban ket fele teremteſt talalunk, melliet valaki eßeben nẽ veßen, ſok iraſokat igazan meg nem erthet. Az eggiket neuezzűk első teremteſnec, az maſodikat vy teremteſnek, mel liet rendel rőuideden meg kel magaraznunc. Az első terem tes nem egieb, hanem az mennek földnek tengernec es ezek ben valo allatoknak ſemmiből valo formaltataſok es czinal tataſok, mellieket az Iſten az ű karianak hatalmaſſaga ßerint tőkelletes es fogatkozaſnekűl valo allapatban teremtet az ű diczőſegenek fel magaßtalaſaert Pſal. 19. Az egec az Iſten di czőſeget hirdetic. Az maſodik terẽtes, az első teremteſnek meg vytaſa, mel' az Adamnac eſetinec miatta meg rutitatec es az romlaſnac ßolgalattia ala vettetek. Ez meg vytas penig it ez vilagon az emberekben az Chriſtus altal el kezdetet, de az iőuẽdő eletbẽ melliek az bűn altal meg rőlottanak, tő kelleteſen el vegeßtetnec. De ez meg vytas *non in ſubſtantia*, nem az allatoknac allattiokbā leßẽ, hanẽ *in Qualitate*, az az, ezeknec

alla-

allapattiokban es conditiokban, mellyekben meg valtôztatnac. Mert nem mas ember teremtetik az fel tamadas vtan, hanem vgan azon ember eppitetik vyonnan, mind lelkenec es teſtenek aiandekaban. Errôl ſok helieken ſol az Iſtennek lelke, mind az Prophetaknac, mind az apoſtoloknak iraſokaban. Azonkeppen erczed az tôb allatoknac meg vytataſokat. Eſa. 65. Ime en teremtek vy egeket es vy fôldet es az regiekrôl ſemmi emlekezet nem leſẽ Apo. 21. Latec vy eget es vy fôldet, mert az elſô egh es az elſo fôld el multanac vala, es monda az aki az ſekben ûl vala: Ime mindeneket vyoñan teremtek. Errôl ſol â ſ. Pal 2. Cor. 5. Valaki az Ieſus Chriſtusban vagon, vy teremtet allat, az regiek el multanak, ime mindenek vyonnan teremtettenek. Errôl ſol â ſ. Dauid az ũ kôniôrgeſeben Pſal. 51. Tiſta ſiuet teremcz en bennem.

Miert neueztetik vy teremteſnek?

Elôſôr ezert, hog' meg mutaſſa az Iſten lôlke, hog az mi elſô ſûleinknek eſetôckel mindenek anniera meg romlottanac, hog ſemmi epſeg bennek meg nem maradot. Es kiualtkeppen hog az emberek az bûnnek miatta telliesſeggel el veſtenek es meg romlottanak minden ereiekben, ertelmekben okoſſagokban, akarattiokban es czelekedetekben. Melyt tudoman' az Pelagianuſokat meg hamiſſittia kik aſt mongak, hog az ember czak fel reſent romlot meg az ũ ereieben es ezert vagô ſabad akarattia â ionac mind kôueteſere mind el hagaſara. De ha ez igaz volna nem kellet volna vyonnã teremteni Iſtennek az embereket, es â ſ. iras ſem mondana, hog im meg holtunk volt az mi bûnçinkben. Maſodſor hog meg mutaſſa az iras, mel' nag dologban al az mi iduôſſegûnk Iſtennec tudni illik, hog vyonnan kellet minket az Ieſus Chriſtus altal teremteni, mel' teremtes az elſônel ſockal nagiob

giob es nehezb: Mert az elsõ teremtes Istennec beſede paranczolattia altal lõt, az maſodik fizeteſſel lõt, mert az Isten fianak emberre kellet lenni, es az aldozatra menni, hog minket meg valthaſſon.

De miert mondod hogy az teremtes Istennek külsõ czelekedeti?

Ennek okaert, hogy az Arrianuſok es Fotinianuſoknak eretnekſegõk meg hamiſſittaſſek, kik az Istennek fiat az teremtet allatok kõziben ſamlaltak, es aſt mondottak, hogy ũis teremtetet bizonios idõben. De ez ellen tanulliuk meg hogy az Istennek ket fele czelekedeti vagyon, belsõ es kũlsõ, az belsõ az mellyel az Attya Isten õrõktũl foguan az ũ Fiat meg monthatatlan keppen ſũlte, es kitũl az ſent Lelek õrõktũl foguan ſarmazot. Az kũlsõ es lathato vilagnak teremteſe, mellyet az Isten bizonios idõben, mikor ũ neki teczet ſemmibõl teremtet. Mert ha ũ altala teremtetet ez lathato uilag: mikeppen az egeſ ſent iras errõl tanubizonſagot teſen, hat õ nem teremtetõt allat. Mert az Teremtõ Isten teremtetet nem lehet, hogy penig az Istennek Fia teremtõie legyen ez lathato vilagnak, ezennel az Szent irasbol meg bizoniczuk.

AZ MASODIKROL.

Kiczoda legien ez vilagnak teremtõie?

IOLlehet ſemmi niluabban valo tudoman' ninczen ennel, hogy az mennek es fõldnek teremtõie az egy õrõkke valo Isten legyen, ki az Attia, Fiu es ſent Lelek, mind az altal az Satan az aniaſenteghaznak ellenſege, hogy az Isten tiſteſſeget meg homalioſicza, eſtis ſok kũlõmb kũlõmb keppen igiekezet az eretnekek altal meg homalioſitani. Mert az

Mani-

Manichæuſok aſt montak, hog ket öröktül foguan valo Lelek vagyon io es gonoz, es hogy az iotul teremtettenek az iok, az gonoſok penig az gonoz lelektül. Az Saturnius neuü eretnek aſt monta, hogy ket Angialoc teremtörtek ez egeſ vilagot, es ezek ſoltanak ekkeppen az Moſeſnel: Teremczünk embert az mi kepünkre es abrazatunkra. Azon keppen Simon Magus aſt tanitotta. hogy az Angyaloktul es az hatalmaſſagoktul teremtetet ez vilag: Mely ſententia hoz igen közel iar Dauid Ferencz, mikoron aſt irià, hogy az Iſten az Angyalok altal teremtet mindeneket. De mind ezek ellen erőſſen tarczuk es oltalmazzuk ez ſententiat, hogy az mennek es földnek teremteſe az egy öröktül foguan valo Iſtentül lőt. Mikeppen az Eſaias Prophetanak 44. 45. 48. reſeben mondgya az Iſten, En vagyok az Iehouah aki mindeneket czelekedem, en nitottà ki egiedül az egeket es en fundaltam az földet es en velem ſenki nem volt. Azökeppen Iere. 10. Az igaz Iſten az Iehouah Iſten, az elő Iſtē es örőcke valo kiral', ki az földet teremtőtte az ű ereieuel, es az ű bölczeſegeuel az egeket ki niuitotta, el veſſenek az Iſtenek kik az eghet es az földet nem teremtette: De azok nakis veſedelmes az ű tudomanioc, kic az teremteſt vg tulai doniſtiac az attianac, hog abbol az fiat es â ſent lelket ki rekeſſek. Mert noha ezt kialtiak, hogy az attianac tiſteſſeget kereſik es oltalmazzak, kik eſt mongiak, mind az altal nem tiſteltetik az attia az fiunekül es â ſent leleknekül. Es valaki az fiat es az ſ. lelket nem tiſteli, az Attiat ſem tiſteli. Valaki penig az fiat es az ſ. lelket teremtőnek tagadgya: vgian azō igaz Iſtennek lenni tagadga, mert czak az igaz Iſten mennek es földnek teremtöie. Atkozot Iſtenek baluanick valaſkik az menniet es földet nem teremtettek. Mi azert az egeſ ſent iras fundamentoma es tanitaſa ſerint ezt valliuk, hogy

az

az mẽnek es fõldnek teremtõie az ß. haromſag legen, kit Attianak, fiunak es ß. leleknek neuezũnk. Mert neha kõzõnſeggel eczerſmind, mind az tellies ß. haromſagot, neha kiualtkeppen az Attiat es fiat es ß. lelket neuezi teremtõnec, mikeppẽ errõl az egeß ß. iras bizonſagot teßen. Az Moſes Gen. 1. igy ßol az Iſten: Teremczũnk embert az mi kepũnkre es abrazatunkra, mel' mondaſt az meg vakult Sidockal, noha az moſtani eretnekek ſok hamis magárazatockal akariak meg homalioſitani, mind az altal ſoha az igaſſagot el nem niomhattiak. Nemelliek ezt gondoltak raita, hogy ez moſtani feiedelmek mogara ßolt az Iſten ũ maga felõl, kik az ũ iraſokat igy kezdik el: *Nos Maximilianus. Nos Ioannes.* De az ß. iras ez fele vndoc ßolaſnak modgaual nem ßokot elni, mert ez barbaries nem regen tamadot az emberek kõzõt. Nemelliek viſontag aßt magáraztak raita, hogy az Iſten az Angalokat ßolitotta volna, es azoknak paranczolta, az embereknek teremteſet, mel ertelemnek es eretnekſegnek ellene ßol, mind à Moſes, mind az Eſaias cap. 40. Kiczoda ſegitõtte az Iehoua lelket az terẽtesben. Ezis niluan vagon, hogy az emberek nem az angialok kepere, hanem az Iſtennek abrazattiara teremtettenek. Az Iob 38. cap. eckeppen ßol: Hol az en teremtõim, mel' ßolaſnak modgaual nem aßt akaria mondani, hogy ſok teremtõ legyẽ, (mert az teremtõ Iſten czak egy) hanem, hogy az egy Iſtenſegben az harom ßemelnek egy czelekedetit meg ielencze. Ezen keppen ßol az Dauid haſonlo ertelemmel Pſal. 49. õruendezzen az Izrael az ũ teremtõiben.

De vgian ezt bizonicz meg hogy az Chriſtus teremtõ legien?

Elõßõr Eſa. 45. az Iſten igy hozza be: En terentõttem az fõldet es az bort ũ rea en teremtõttem, az en kezeim niuitottac

ki

ki eghet, es ezeknek minden ſereginek en paranczólok, en meg eskűttem en magamra, ennekem haiol meg mindē terd es en rollam teſen vallaſt minden nielu. Ez mondaſt az ſ. Pal Rom. 14. az Ieſus Chriſtuſra magárazza imez igeckel: Mi-niaian az Chriſtus ſeki eleiben kel mennűnc, mert meg vagón iruan, ennekem haiol meg minden terd. Maſodſor á ſ. Dauid Pſal. 102. ig ſol: Vram az kezdetben te fundaltad az főldet es az egec az te kezednec munkai. Mel' iraſt ſ. Pal Hebr. 1. niluan valo igeckel az Iſtennek fia felől magáraz. Harmadſor az Zacharias Propheta cap. 12. haſonlatoskeppē im eſt monga: Az Iehoua á ki az egeket ki niuittia es az főldet fundallia es az ember lelket közepben czinallia, en ki öntöm az kegelemnek es imatſagnac lelket, es meg latnak engemet kit meg öklöldöſtenek. Az ſ. Ianos 19. ez mondaſt elő hozza es az Iſtennek fiarol magárazza, hog ű legen kit az emberi teſtben meg öklöldeſtenek. Negedſer az Salomon iraſaban Prou. 8. Az Iſtennec bölczeſege az Ieſus Chriſtus aſt mōga: Mikoron az Iehouah Iſten az egeket czinalta, en ű vele ot voltam, ackoronis mikorō az főldnec kerekſeget es az mély tengert fundalna, mikoron az egeket oda fel vonna, es az vizeknec kut feiet czinalna, en ot voltam ű vele. Ha penig az vy teſtamentomot fel forgatod, ezeknelis niluabban valo bizonſagot talalſ, melliek közzűl ezek, ved moſt eſedbē, mert ezeckel az eretnekeknek faiokat be dughad. S. Ianoſnal 1. ca aſt iria, hog az eg Iſten kezdetben az Iſtennel vala es mindenek ű altala teremtettenek, es ű nalanekűl ſemmi nem teremtetőt valami teremtetet. Noha penig az Arrius tanituani, az maſodic vyonnan valo teremteſről magárazzak, mind az altal ſemmikeppē helien nem maradhat. Mert közönſegeſſen minden hatarozaſnekűl mindenec teremteſet az Ieſus Chriſtuſnak tulaidonittia. Az vy teremtes penig nem foglal

mindeneket be. Annak felette niluan valo igeckel iria, hog ſemmi ű nalanekűl nem lőt valami teremtetőtt, tahat az eghnek es főldnek teremteſe ſem lőt ű nalanekűl. Sőt az Euan geliſtanak czellia es igyekezeti ezent bizonittia. Mert eſt akaria ez vilagnak teremteſeből bizonitani, hogy az Chriſtus igaz Iſten legyen. Ez tudomant ſent Pal Coloſſ 1. reſeben igen niluan valo igekkel erősſiti, Az Chriſtus vgimőd az lathatatlan Iſtennek kepe, minden teremtőt allatoknak első ſűlőtte, mert ű altala teremtettenek mindenek, valamellyek az eghekben es az főldőn vannak, lathato es lathatatlan allatok, mind űlő ſekek, mind Vraſagok, mind Feiedelemſegek, mind birodalmok, mindenek ű altala teremtettek, es ű erőtte, es ű mindeneknek előtte vagyon. Soha vgy nem tekerhetik, hogy ez mondaſt az vy teremteſre vohaſſak az eretnekek. Mert az Angialokatis az Apoſtol be foglallia, kikre az vy teremtes nem nez, mert azok az romlaſnak alaia nem vettettenek, ſőt az Sidokhoz irt leue lebenis vgyan ezent bizonittia. Elősőr, mert aſt mongya, hogy az lathato vilag az Iſten fia altal teremtetet. Maſodſor mert igy ſol, Vram az kezdetben te fundaltad az főldet es az eghek te kezed munkai. Melliekhez haſonlo az Chriſtus mondaſa Ioan 5. Az en Attiam kezdettűl foguan czelekeſik, es enis ű vele eggiűt munkalkodom. Mert valamellieket az Attia czelekedik, vgyan azokat az fiuis haſonlatoskeppen czelekedi. Ennek felette valameniſer űtet az iras Iehouanak Iſtenenek es imadandonak mongya, anniſor neuezi teremtőnek, mert czak az az igaz Iſten, czak az imadandois, az ki az menniet es főldet teremtőtte.

Bizonicz meg hogy az Szent Lelek teremtő legien.

Nó-

Noha ennek előtteis sólank erről, mind az altal mostanis imez harom dologgal erősittiük meg. Először, Mert az Moses Gen: 1. niluan valo igeckel iria, hogy az Isten vagy az sent Lelek az első teremteskor mingyarast taplalta, tartotta, melegette az vyonnan teremtet allatokat, holot sep hasonlatossagot vesen az Moses, hogy mikeppen az tiukok meleggetik az tiuk moniakat, mokoron ki kőlteni akariak, azonkeppen az sent Lelek daikalkodot az teremtet allatok kal. Masodsor. Mert az Esaias Propheta 40. resében azt mongya, hogy az Iehouah lelket, auagy az sent lelket senki nem segitötte az teremtesben. Az Iob 33. resében meg igy sol: Az Vrnak lelke teremtet engemet, es ű eleuenitet meg eugemet. Harmadsor mert az Christusnak emberi testet az sent Lelek formala az Maria meheben, mikeppen az Angal mondgya Luc. 1. Matth 1. cap. Az sent Lelek sal te read, es az felseges Istennek ereie arniekoz meg tegedet, az mi te bẽ ned vagon, s. Lelektűl vagon.

Miczoda hat az oka hogy az Credoban az Attiat neuezed teremtönek?

Felette igen gyakorta forgattyak az eretnekek est, hogy az Apostoli Credo az Attiat neuezi mennek es földnek teremtőienek, nem az Fiat sem az sent Lelket. De esűnkben vegyűk, hogy nem vgy tulaidonittatik az teremtes az Attianak, hogy az Fiu es az sent Lelek ki rekesteссenek, hanẽ imez ket okaert. Először mert az rendre nezue az Istensegben első semely az Attia, annakokaert az czelekedetbenis első kut fő es eredet, hogy ű czelekedgyek mindeneket az Fiuual es az Szent Lelekkel. Masodsor Teremtőnec neuestetik az Attia ezert, hogy az baluaniok rekesteссenek ki, nem az fiu sem az s. lelek. Mikeppen a Chrűs eg Vr-

nak neueztetik bizon' nem azert, hog̃ az Attia az vrasag. bol ki rekeßteſſek, hanem hog̃ az tißteſſeg az idegen iſtenek nek ne tulaidonittaſſek. Ezekbol kõniũ meg felelned az ma ſodik okoskodaſokrais, meliben eßt forgattiak. Nam az Iſtẽ aßt mong̃a, hog̃ ũ eg̃edũl teremtet mindeneket, es ũ vele ſenki nem volt Eſa. 44. Mert vg̃ vag̃on hog̃ az Iſten eg̃edũl teremtõt mindeneket es az teremtet allatoc kõzzũl ſenki ũ neki tarſa nem volt, de ez mondaſok ſem az fiat, ſem az ß. lelket nem rekeßtik ki, mert ezeknek eg̃ õrõcke valo Iſtenſegõk, czelekedetek es tißteletek vag̃on minden eg̃ienetlenſegnekũl. Ioan. 5. Valamellieket az Attia czelekedik, azokat az fiu haſonlokeppen czelekedi, ualami az en Attiame mind enim Ioan. 17.

AZ HARMADIKROL.

Miből teremtettet ez vilag es mikoron?

AZ ß. Pal Apoſtol Heb. 11. aßt mong̃a: *Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei:* Az hit altal ertiũk hog̃ ez vilag kezdetet Iſtẽnek igeie altal. Ez mondaſſal meg tanit az Apoſtol, hog̃ az Iſten ez lathato vilagot ſemmibõl czak az ũ hatalmabol teremtõtte. Ha azert az elſõ teremteſre nezũnk, vg̃an ſemmibõl teremtet mindeneket az Iſten, noha ẽ felõl ig̃ ßolnak nemelliek, hog̃ az Iſten nemel' allatokat ſemmibõl teremtet, nemelliet az fõldbõl, niemelliet husbol es czontbol, nemellyeket az vizbõl. Az menniet es fõldet ſemmibõl teremtõtte, Az Adamot az fõldbol, Euat az czontbol, az halakat es madarakat az vizbõl. Ezek iollehet igazan mondatnak, mind az altal iol mong̃uc, hog̃ mindenec ſemmibõl teremtõttenec mert ezeknek elſõ materiaiok ſemmibõl teremtettet. Hogy penigez tudoman' igaz leg̃en. Elõßõr meg bizonittia az Moſes Gen. 1. Mikoron aßt iria, mond, vg̃ mond az Iſten, legyen vilagoſſag, es vilagoſſag lõn, leg̃en ki niuitatot egh, es min-

igiaraſt

giaraſt lőn. Maſodſor az ſent Dauid Pſal. 148. Diczerietek ůtet Nap es Hold es minden fenies czillagok, diczirietek ůtet felſő egek, mert ů monda auag paranczola, es mindenek vg teremtettenek. Azonkeppen Pſal. 33. Az Vrnak igeie altal erősſitettenek meg az eghek, es az ů ſaianak lelke altal minden ſeregek ezeknek. Harmadſor az Sido ighe Barah, melliel az Moſes eel, annit tesen mint ſemmiből teremteni valamit. Genit. Az kezdetben Barah az az, ſemmiből teremte az Iſten az menniet es az főldet. Ezent bizonittia Szent Dauid több beſeddelis Pſal. 33.

Jol ertem en ezeket, de mit haſznalok en ezeckel?

Kel minekűnk ez tudomanban bizonioſoknak lennűnk kiualtkeppen harom okaert. Előſőr hog az Pogan Philoſophuſok es Poetak meg hamiſſitaſſanak Plato, Ouidius, Galenus, kik aſt mondottak, hog ez vilagnak materiaia allattia ő rőktűl foguan volt, de az Iſten czak ſep moddal rendelte azokat annak vtanna, mikeppen hog az acz meſternek előte te vagon az fa, kő, tegla, meſ, es ezeket czak el rendeli es format ad nekiek: Ezenkeppen gondolkottanak az Iſtennek czelekedeti felől, de ez veſedelmes tudoman' ellene vagion az Iſten diczőſſegenek, mert igy nem czak az egy Iſten volna ő rőktűl foguan valo, es az Iſten nem meltan neueſtetnek teremtőnekis. Maſodſor, hogy az Iſtennek meg foghatatlan hatalmaſſagat előttűnk tarczuk, es azzal mindenkoron vigaſtalliuk magunkat, mert az Iſten azokatis elő hyaaz melliek nincznek hogy legienek Roma. 4. cap *Vocat ea quæ non ſunt, vt ſint.* Harmadſor, ha az Iſten mind ez vilagot ſemmiből teremtőtte, hat az mi teſtűnketis az főldnek porabol ſokkal inkab az vtolſo napon fel tamaſthattia. 1. Cor. 15.

Mond meg aſtis mikoron teremtette Iſten ez vilagot?

Az Pogan bölczek kiket Peripathetikuſoknak neueztec illien ertelemben voltanak, hogy ez vilag örök tûl foguan volt. Mert lehetetlennek iteltek, hogy az ſemmiből valami leheſſen, es hogy az Iſten valaha hiuolkodot volna es bizonios helnekûl lehetet volna. De ezeknek ertelmeket meg kel vtalnunk. Elöſör ezert mert ha eſt helien hadgiuk, ket örök tûl foguan valo allat leſen, es ez vilag az Iſtenhez egyenlö leſen, mely az iraſnak ellene vagyon. Maſodſor mert ez tudoman' ellen vagyon az Iſtennek diczöſſegenek es tiſteſſegenek, kinek hatalma, bölczeſege, kegyelme, igaſſaga ez vilagnak teremteſeben niluan meg teczet. Ez ellen azert bizonnial el hidgyük, hogy az Iſten bizonios idöben akkoron mikoron û nekie tetczet teremtötte ez lathato vilagot, es ſemmikeppen nem kel engednünk, hogy az örök tûl foguan valo volna. A mint penig az Moſes es Prophetak iraſokbol meg teczik, teremtetet ez elöt, vgy mint ött ezer öt ſaz es harmincz niolcz eſtendöuel. Hogy penig bizonios idöben teremtötte legen Iſten ez vilagot, meg mutattia az Moſes, mikoron aſt iria, hog az Elohim Iſten à kezdetben teremtötte mind az menniet, ſmind az földet, ſöt meeg aſtis meg iria, hogy hat napon teremtöt mindeneket es az hetediken az û munkaiatul meg ſûnt Geneſis 1. 2. Az Philoſophuſoc ez bolondſagra ebből mentenek. Elöſör mert az okoſſag eſt mutattia, hog ſemmiből ſemmi legyen, es eſt ſemmikeppen el nem hihettek, hogy az Iſten ſemmiből illiẽ nag alkotmant czinalhatot volna. De it minekünk az Iſtennek vegheteſlen hatalmat kel meg gondolnunk, mellyel azokatis elö ſolithattia az melliek ninczenek akki ottis arat

hat

hat aholot nem vetőttek, ottis vehet aholot semmi nineszen. Rom. 4. Hebr. 11. *Fide intelligimus facula aptata esse verbo Dei.* Masodfor, mert aſt iteltek, hogy az Iſten hiuolkodot volna annak előtte, ha ez vilagot bizonios időben teremtőtte volna. De ezis merő bolondſag, mert noha az Iſten ackor teremtőtte ez vilagot, mikor ű neki teczet, mind az altal vilag teremteſe előttis voltanak az Iſtennek magaban valo czelekedeti, melliekről feletteb nem kel tudakoznunk. Az Iſten ű rőktűl foguan rendelte eſt, hogy az ű fiat ez vilagra emberi teſtben el boczaſſa Prouerb. 8. 1. Petri 1. Az kegyelem ez denit őrőktűl foguan el valaſtotta az eletre, hogy az ű kegyelmenek kazdagſaga, ű bennek es ű altalok diczirteſſek, mikeppen kent Pal Epheſio. 1. cap. tanit. Őrőktűl foguan rendelte Iſten, hogy az pogan nepeket el hya az eletre, mel lyet Fiaban meg ſerzet. Hat az teremtes előttis voltanak Iſtennek czudalatos tanaczi es czelekedeti. Szent Agoſton iraſaban vagyon egy hiſtoria, hogy mikoron egy ven iam bor embertul vakmerőképpen kerdenek, mit czelekedet Iſten vilag teremteſe előt, aſt felelte rea, hogy az Iſtennek titkos dolgainak vakmerő viſgaloinak poklot czinalt. Ez felelettel aſt akarta meg mutatni, hogy nem kel az iras kiuűl az Iſtennek el reitet dolgaiban magunkat faraſtanunk, mert igaz eleg melſeges dolgokat talalunk az teremtet vilagbanis, es az Iſten ki ielenter akarattiaban, melliekben mi magunkat giakorolhattiuk. Nemelliek azonis tudakoznak hol lakot az Iſten ez vilagnak teremteſe előt, ha ez vilagnem őrőktűl foguan valo. Ezeknec meg felel Agoſton lib. 3 contra Maximium. Az igaz Iſten vg mond ű magabā lakot, ű magaban lakik es ű magaban vagion. Nem kel nekűnk az Iſtennek allattia felől vg gondolkodnunk mint az terētet allatok felől, kiknek vegek es bizonios heliec vagō

mert ű veghetetlen es bizonios helire nem forittathatik, tahat ackoris ot volt ahol moſtan vagon, mert az Iſten ű maga mind az idő mind az hel'. Mikeppen Tertulianus Doctor fiol: *Deus ipſe ſimiliter ab æterno & locus & tempus & omnia.*

AZ NEGIEDIKRŐL.

Mi vegre teremtötte Iſten ez vilagot?

NOHA az Iſtennek tanaczanak ſenki vegere nem mehet, mi okaert illien draga es ſep alkotmant teremteni, mind az altal az ſent irasban effelől tanittatunk, ſükſeg rola tuda koznunk. Moſtan annak okaert tanitaſnak okaert niolcz okat ſamlalom elő, mellyekert Iſten ez vilagot teremtötte, mellyekről meg kel minden napon az kereſtien embernek emlekezni. Az pogan bölczek aſt montak, hogy az Iſten minden eneket az emberert teremtöt, az embert penig ű magaert, mely mondas noha nem mindeneſtűl foguan hamis, mind az altal megis böuebben es niluabban ſölliunk ez dologhoz

Elősör azert teremtet az Iſten minden lathato es lathatatlan allatokat, es igen ſep rendel mindeneket az okaert hely heſtetet, hogy az ű nagy es meltoſagos felſeget diczőſſeget veghetetlen hatalmaſſagat, bölczeſeget irgalmaſſagat, igaſſagat es io voltat meg mutatna. Mert mikeppen az acz meſternek minden tudomania es meſterſege az ű munkaiabol teczik meg. Azonkeppen az Iſten minemű legien ez vilagnak teremteſe mutattia meg. Erről ſok niluan valo iraſok vadnak. Pſalmo 19. Az eghek prædikalliak az Iſtennek diczőiſeget es az ű kezenek munkaiat hirdeti ez vilag annagy az ki niuitatot egh. Pſalm. 104. Diczird en lelkem az Vrat. En Vram Iſtenem, mely igen fel magaſtaltattal diczőſſegben es ſepſegben fel öltőztel, körniűl vetettel vilagoſſaggal

mint

mint egy köntőſſel, es ki niuitottad az eget mint egy ſatort. Az Iob hiſtoriaiaban cap. 38. Az Iſten ű maga meg iria az ű nagy bölczeſeget, hatalmat, ereiet, melliet ez vilagnak terẽ teſeben ki ielentet. Hol valal mikor en az földnec fundamentomat fel vetem, mond meg ha vagyon valami tudomaniod, kiczoda vőtte merteket, ha tudod mond meg miczoda fundamentomon allanak az ű oſlopi, erőſſegi, kiczoda tőtte le az feglet kőuet, kiczoda vetet hatart az tengernek. Kiczoda zarlotta be űtet, hogy ne follion? En űtet köddel mint egy köntőſſel körniűl vőttem, es ſötetſeggel homallial be polaltam: En decretomot montam neki es ő aitaiara zauart vetettem, hogy ki ne meheſſen. Az vilagnak teſtes teremteſe azert mind az Iſten diczőſſeget prædikallia. Mert ű az egeket fel vonta mint egy karpitot, azokat nappal, holdal, czillaggal meg ekeſitőtte, az tengernek noha partia ninczen, de Iſten hatart vetet es meg rekeſtőtte űtet, hogy ez földet el ne boriczak. Az embert az ű kepere es haſonlatoſſagara teremtőtte, mint egy földi Iſtent, es czuda bölczeſſegeuel es kegyelmeuel minden draga aiandekaual meg ekeſſitőtte. Meliről czudalkozik az ſent Dauid Pſal. 8. es aſt monga: Mi czoda az ember, hogy ű rola meg emlekeſtel, vagy az ember fia, hogy űtet meg latogatod es keueſſe tőtted kiſſebbe az angialoknal, diczőſſeggel es tiſteſſeggel meg koronaſtad űtet, Vrra tőtted űtet az te kezednec munkain, mindeneket neki laba ala vettőttel.

Maſodſor azert teremtőtte az Iſtẽ ez vilagot, es meg fog hatatlan bölczeſeggel rendelt helheſtetőt mindeneket, hog az emberek ezekre nezuen iutnanak az Iſtennek igaz eſmeretire, felelmere, ferelmere, halaadaſra es igazan valo tiſtelettire. Az Romai Antichriſtus aſt monta, hog az faragot kepek az paraſt embereknek kőniűk es enckek: Az ű papiai

Barati, nema ebek lőttenek, mert az oktalan kepekre igazitottak az ſegen' kőſſeget, hogy azoktul tanullianak. De azokat az Ier. 10. cap. Es az Abacuc Propheta 2. reſzeben, hitſagnak es hazugſagnak doctoranak meſterenek neuezik az fele baluaniokat, kiket az Iſten az ű tőruenieben meg tilt, es kikről az Szent Dauid aſt mongia Pſalm. 115. Haſonlatoſok legienek az baluaniokhoz azokis akik azokban biznak. Ez vilagnak penig az ű teremteſe felől meltan mondhattiuk, hogy legen eg őrőcke valo Iſten, kinek bőlczeſege, hatalma, kegelme es igaſſaga veghetetlen es meg merhetetlen legien. Noha penig az Iſtennek eſmereti az teremtesből az eſetnec vtanna homaliosb, hogy nem mint az eſet előt, mind az altal moſtis ez altal az embereket, az Iſten magok menthttetlenekke teſi, mert ez vilagnak illien ſep alkotmania vg mint kezen fogua vinne az embereket az Iſtennek eſmeretire, ha az ű okoſſagokban meg nem bolondulnanak. Erről ſol az ſ. Pal Rom 1. Az mit az Iſten felől kel tudni, niluan vagon az Poganokbanis, mert az Iſten ű nekiek meg ielentőtte. Mert az Iſten lathatatlan dolgai mind hatalma mind Iſtenſege az teremtet allatokbol meg iſmertetik, ezert hog magokat ne menthetſſek lasd meg Actor 14.

Harmadſor ezert teremtette Iſten ez vilagot, hog az emberekből maganak ſent giűlekőzetet, Eccleſiat valaſtana es ſedetne, mely altal az ű kegielmenek diczőſſege mind őrők ke fel magaſtaltatnek es tiſteltetnek. Mert az Iſten őrők időtől foguan az kegelem edenit az Ieſus Chriſtusban el valaſtotta, hog azok ſent es meg feghetetlen eletben iarianak ű előtte, es azok altal az ű irgalmaſſaganak kazdagſaga mind őrőcke diczirtetnek, Eph. 1. hog az Iſten tanacza veghez mene, embereket teremtet, kiket naponkent az Euangeliomnac es az Sacramentomoknak altala kűlső keppen ſ. lelektől bel

ső

ſőkeppen hy, hog̃ ű altalok tiſztelteſſek es fel magaſtaltatnek. Annakokaert mind az őrők eletre valo valaſtaſunk es teremteſűnk mind meg valtaſunk, erre viznek minket, hog̃ az Iehouah Iſtennek kegielme mi bennűnk es mi altalunk diczirteſſek, es hog̃ az mi Iſtenűnk előt ſent eletben elliűnc Eph. 1.2.

Negiedſer, hog̃ az harag edeniben az Iſten az ű igaſſagat meg mutaſſa, mikoron azokat az bűnert meg rontia es őrők ke valo halallal meg bűnteti. Mert mikeppen az kegelem edenit Iſten azert valaſtotta es teremtötte, hog̃ azokban irgalmaſſaga diczirteſſek. Azonkeppen azokat meg foghatat lan iteletiben azert vetötte meg, hog̃ igaſſaganak diczőſſeget meg mutaſſa. Erre nez á Salomon Prou: 16 mikoron aſt mondga: Az Iſten mindeneket magaert teremtőt mêg az Iſtentelentis az gonoz napra, az az, az karhozatnak es bűnteteſnek napiara. *Omnia propter ſetiſſum fecit etiam impium ad diem malum.* Erről ſol az Iſten Exod. 9. Rom. 9. mikoron az Pharaho felől aſt monga: Ez vegre emeltelek en fel Pharaho tegedet, hog̃ az en hatalmamat meg mutaſſam tẽ benned, es hog̃ az en neuem es igaſſagom ez egeſz földőn hirdetteſſek. Annakokaert akin akar kőniőrűl akit akar meg kemenit. Akik penig ebből akariak vadolni az Iſtent, mint ha nem igazan czeleknek, azoknak vgyan ot meg felel az Apoſtol: ſőt te ember Kiczoda vag̃ ki az Iſten ellen patrogz, reſponſalſz? Nemde mondgiae az fazek az fazakaſnak miert czinaltal engemet illien formara?

Ötödſőr, terẽtet az Iſtẽ ſoc kűlőmb kűlőmb fele allatokat hog̃ azockal ẽberec elnenec etelekre, iralokra, ruhazattiokra es egeb ſűkſegekre, hog̃y eleteket meg tartanac es az Iſtent diczernec. Ennekokaert ezt iria az Moſes Gene. 1. hogy az Iſten hatalmat es birodalmat adot az embernek minden

alla-

allatokon, az fôldnek gyûmôlczen, az viznek halain az madarokon az fôldi oktalan allatokon Pſalmo 145. Mindenek nek ſemei te read neznek, es te acz û nekik eledelt alkolmatos idôben. Hat az kik barom modra elnek, tobzodaſra reſegſegre, az termeſet meg romlaſara, Iſten bofuſagara az teremtet allatockal, azok nem tudgiak az Iſten teremteſenec veget es czelliat.

Hatodſor, hogy az Iſtennek teremtet allati ſok dolgokbã peldainak, es tûkôrink legienek minekûnk, melliek az mi hiuatalinkban valo vigazaſra es ſorgalmatoſſagra fel ſerkentenec. Az Salomon Prouer: 8. az reſt embereket az hangak hoz kûldi, hog azoktul tanullianak. Az Eſaias cap. 1. Az Iſra el nepet ôkôrnel es ſamarnal alab valonak mongia lenni, kic az û iaſlokat es vrokat meg eſmerik. Az Ieremias cap: 8. aſt mongia: Bizoniara az eſtrag tudgia az û el menesenek ideiet, az Feczkek es az Daruak tudgyak mikoron kellien haza iûni. De az en nepem nem tudgya az Iehouanak iteletit. Az Chriſtus 16. az madarakat liliomokat tamaſtia elônkbẽ hog azokbol tanulliunk az Iſtennek gonga viſeleſe felôl.

Hetedſer az teremtet allatokat nem czak ezert adgya Iſten elônkben, hog az mi ſemeinket giônôrkôtteſſûk benne hanem azok nezeſeuel, az menniei dolgokra es azôkrol valo elmelkedeſre emelliûk fel az mi lelki ſemeinket. Ennekokaert nag giakorta az iras az menniei es ôrôk eletre valo dolgokat az fôldi teremtôt allatokhoz haſonlittia. Az Ieſus Chriſtuſt az Malachias Propheta neuezi igaſſagnak napianak. Hat mikor az napot neuezed, azonnal emeld fel az te lelki ſemeidet, az igaz napra es Iſten fiara, acki az û bẽne hiuôknek vilagoſſaga, mikeppen û maga aſt mondgya Szent Ianoſnal niolczadik reſeben, En vagyok az vilagnak

vila-

vilagoſſaga. Azon Ieſus Chriſtus ű magat kenſernec neuezi ſőlő veſőnek. Ioan. 6. ſőlő tőkenek Ioan. 15 vtnac, aitonak. Azert valamikor ezekre nez, eſedben iuſſon az te lelkednek keniere es itala, az ki taplal tegedet az halhatatlan eletre. A ſ. lelket neuezi az iras viznek es tűznek, akki minket meg mos meg tiſtit es meg vilagoſit. Ez kűlſő allatokra nezuen, gondolkogal az Vr lelkeről es az ű czelekedetiről az kége lem edeniben. Haſonlatoskeppen az aniaſſenteghazat, mely ez vilagon vitezkedik, haſonlittia az habokhoz, az tenger hőz, az mezőhőz, mikeppē az Iſten igeiet â draga giőnghez.

Niolczadſor, hog az teremtet allatok kőzzűl, az emberek kőzőt, nemelliek irgalmaſſagot, nemelliek igaſſagot mutat nak. Előſőr mert ſok allatokban czudalatos erőket es haſno kat oltot be az Iſten, mind fűuekben, mind fakban, mind kő uekben, mind oktalan allatokban, melliek altal vg mint eſ kőz altal nag betegſegekből az embereket meg gogittia. Mi keppen az oruos Doctoroc eſekben vőttek es naponkent e rezzűk. Maſodſor viſontag ſok allatok altal az Iſten az em bereket bűnteti, hog az ű igaſſaga ki teſſek, mikeppē az Mo ſeſnek Leuit. 26. aſt monga: Ha az en paranczolatimat meg nem tartiatok, boczatok ti reatok fene beſtiakat kik el puſ titttiak főldeteket. Deut. 28. 32. Amos 9. Num. 21. Ezen fenie geteſek vannak 4 Reg. 2. ver. 24. Ket medue neguen ket ger meket ől meg, kik az Eliſeuſt meg czufoltac vala. Mindenec azert az Iſten diczőſſegenek ſolgalnak. Kinek legien dicző ſſee es birodalom mind őrőckőn őrőcke AMEN.

IX. Prædicatio.

Han nap teremtette Iſten ez vilagot es minden na pon mit teremtet? Ez

EZ egeſs vilagnac ſep alkotmaniat teremtette az Iſten es ſep rendel heliheſtette mint eg̀ bölcz acz meſter. Ennekokaert hog̀ az ũ felſeges diczõſſege hatalma, bölczeſege irgalmaſſaga es igaſſaga az angáloktul es emberektûl diczirtetnec es fel magaſtaltatnec mikeppẽ az felſõ prædikatioban meg mondok. De hogy inkab fel ſerkentene minket az ũ czudalatos dolgainac nezeſere, nem eczerſmind teremtette ez vilagot, hanẽ minden lathato es lathatatlan allatokat hat napon akart teremteni. Agoſton doctor nẽ tudom miczoda iteletiből aſt alitotta, hog̀ eczerſmind es eg̀ ſem pillantasban teremtet az Iſten mindeneket, es az hat napokat, meliről az Moſes ſol, allegoriara lelki ertelemre vonſa. Az moſtani meg vakult Sidoc kiket Rabinuſoknac hinac, viſontag aſt iriac, hog̀ Iſten ez vilagnak teremteſe elõt ſoc idõuel teremtette volt az Paradiczomot, az tõruen' ket tablaiat, az igazakat es Iſraelt az Iſten kiraly ſeket, az Ieruſalemet es â Meſſiaſt. De mind ezeknek bolõd ſagok ellen, alliunk â ſ. iras melle, es â Moſes beſedenec hid. g̀ũk, ki aſt iria, hog̀ rend ſerint hat napon teremtet az Iſten mindeneket, es az hetedik napon meg niugot. Gen. 2. Exo 20. Hog̀ penig az Iſtennek hatalmaſſagat es bölczeſeget inkab eſũnkben veheſſük, ez moſtani prædikatioban elõ ſamlalom aſt es meg mag̀arazom, mindenik napõ mit teremtet az Iſtẽ es miczoda rendel.

ELSÕ NAP.

Az elſõ napnak munkaiat az Moſes ig̀ iria meg: Az kezdetben teremte az Elohim Iſten az menniet es fõldet, az fõld penig ũres es formanekûl vala es ſõtetſeg vala az vizeken, es az vrnak lelke taplallia vala az vizeket, es monda az Iſtẽ leg̀en vilagoſſag es lõn vilagoſſag, es lata az Iſtẽ, hog̀ io volna es meg valaſta az ſõtetſeget az vilagoſſagtul, es neueze

az

az Iſten az vilagoſſagot napnac, az ſötetſeget pēnig einec es lön az ei es az nap elſö nap. Ez igekbē neḡ dolgokat kel elēnkben vennünk, mellieckel az Iſten diczöſſeget fel magaſtalliuc. Elöſör, hoḡ az Iſten az eget es az föld̄et ſēmiből tſac paranczolattiaual czodalatos hatalmaual teremtette. Mikoron penig aſt monḡa Moſes, hoḡ az kezdetben teremte az Elohim az eget es a föld̄et. Az egē es föld̄ön ne erczed az eget es föld̄et, vg mint moſtan latod, auaḡ mint annac vtāna terē tetet, hanem erczed az egnec es az földnec elſö formanekül valo allattiat, melliet az deakok Prima materianac mondanak. Mert mikeppen az acz meſter elöſör az haznac czac az köueit auaḡ az faiat horḡa öſue es az vtan faragia es ekeſiti meg, mind addig mig az ü elmeiebē el rendeltetet epületnec format ad. Azonkeppen az Iſten az egnec es földnec formanekül valo allattiat materiaiat czinalta meg, es igy az vtan hat napon el rendelt ſepen mindeneket. Maſodſor az Moſes mondaſiban eſt kel elünkben vennünc, hoḡ az elſö materia ia az egnek es földnek üres formanekül valo es ſötet volt. Az pogan bölczec es kiualtkeppen az Poetac aſt mondotac, hoḡ ez prima materia öröktül foguan volt. De az Moſes aſt monḡa, hoḡ aſtis az kezdetben teremtette, mikoron annac elötte ſemmi nem volna. Harmadſor eſtis vegük elünkben, hoḡ aſt monḡa á Moſes, hoḡ az Iſten lelke taplalta es melegete az vyonnan teremtet allatokat, haſonlatoſſagot vetēn az Moſes az tikoktul, kik az tikmoniakat mind addig melegetic mig ki költik. Mert az Vrnak lelke ig tartotta es taplalta az teremtet allatokat hoḡ el ne romollianac. Ez penig meg erösiti az eretnekec ellē a ſ. lelekrēc Iſtēſeget, mind örökkül foguā valo letet. Iſtēſeget ezert, mert igaz es termeſet ſerint valo Iſtē, aki á terētesbē czelekedet, mikeppē Eſa. 40. monḡa: Kiczoda ſegitötte az teremtesben az Iehoua lelket

örökc

örőcke valoſagat azert, mert az Vrnak lelke az teremtes előttis volt, melinec előte az eg örőktől foguan valo Iſtennel volt. Negedßer az első napon teremte Iſten az vilagoſſagot es az ſötetſegtűl meg valaßta. Mert noha az Iſten még az első napon az napot es holdot nem teremtette vala, mind az altal az vyonnan teremtet allatokban ol' vilagoſſagot czinalt vala, hog az nap közöt es ey közöt niluan valo kűlömb ſeg eſmertetnek. Ez czelekedettel penig az Iſten az ű hatalmaſſagat akarta meg mutatni, hog minden eßköznekűl vilagoſſagot ßolgaltathat valamikor akaria, mert minek előtte ſem az nap ſem az hold nem volna, annak előtteis ßerezhetet vilagoſſagot.

De it eßt forgathatnad. Ha az Iſten még első napon teremtette az vilagoſſagot, hat az vtan miert teremti az napot es holdot? Erre aßt felelliűk, hog az mel. vilagoſſagot az Iſten első nap teremtet volt, nem fenlet ol' nag vilagoſſaggal mint az nap altal annak vtanna: Hog azert tökelletes lenne az vilagoſſag az napot es holdot teremte, hog ezeknek lennenek *vehicula lucis*, az az, az vilagoſſag ezekben takarodnek, es ezek hordoznak az vilagoſſagot minden teremtet allatokra.

MASODIK NAP.

Mit teremtet Iſten maſod Napon?

AZ maſodik napnak munkaiat az Moſes ig iria meg: Es monda az Iſten: Legen ki teriedes az vizeknec közepötte es valaßa meg az vizeket az vizektűl, es czinala az Iſtē ki teriedeſt es meg valaßta az vizeket, melliek az teriedes felet vadnak es vg lőn: Es hiua az Iſten az ki teriedeſt egnek, es az eſtue es az reggel lőn az maſodik nap. Ez igekben az Moſes az Iſtennek ket czudalatos dolgait tamaßtia előnkben, mellieket maſod napon meg mutatot. Első az eghnek teremteſe az föld fölöt, mel' eghet ki teriedeſnek neuez, mert aßt

mint

mint eǵ ſatort vaǵ egy karpitot fel vonta feiünk fölöt, es az földtül fel emelte, hoǵ az földel öſſue ne elegitteſſek. Mert a karta az Iſten ez egeſ vilagot vǵ mint meg hatarözni, azert az eghel körül vöt mindeneket, hoǵ mindẽ teremtet allatok knak, mint egy ladaia lenne es küllieb annal ſenki nem me hetne. De ezis czudalatos es meg foghatatlan hatalmaſſaga az Iſtennek, hoǵ illien naǵ alkotmannak fundamẽtoma nin czen egieb az Iſten igeienel, es ſüntelen foroguan az földet be lepuen es foglaluan minden felöl, felliül es alol. Az eghnek ſamairol az bölcz Doctorok diſputalnak, mert nemelliek azt monǵak, hoǵ czak eǵ egh vaǵon, melinek külömb külömb refei vadnak. De igazb azoknak ertelmek, kik aſt monǵak, hoǵ töb egh vaǵon egynel. Elöſör mert vǵan czak az emberi ſemnek lataſais, meg mutattia az Planetaknak es czillagoknak allaſokat, kik közzül eggik fellyeb vaǵon az maſiknal, mert az nap fellieb vaǵon az holdnal, az czillagokis fellieb vannak az napnal. Maſodſor, mert az iras gyakorta egheket neuez mint Eph 4. aſt mõǵa ſ. Pal, hoǵ a Chriſtus fel ment minden egeknek felette. Az Salomon aſt monǵa az Iſten felöl, hoǵ az egeknek egei ütet be nem foghattiak. Sz. Palis aſt iria 2. Cor: 12. hoǵ ü harmadik eghben ragattatot volt, es ol' dolgokat hallot, mellieket nem ſabad embernek meg mondani. Maſod munkaia az Iſtennek az maſodik napon az vizeknek meg valaſtaſa. Mert aſt iṭia Moſes, hoǵ az eg alat valo vizeket meg valaſtotta az egh fölöt valo vizektül. Az földön hatta azert az vizeknec eǵic refet es czudalatos bölczeſeggel rendelte, hogy az kiczin vizek mind az naǵokban follianak, mind addig mig az tengerben be folinak. Az eǵik refet az egh felet rendelte az Iſten az ü czudalatos bölczeſege ſerint, melliekröl fol az Davidis Pſal 148, Ti vizek kik az egh felet vattok, diczirietek az Iſtent.

Errôlis â bôlcz ẽbereknec nem eǵarant valo ertelmec vagô.

Miczoda vizek vannac az egh felet, mellickrôl az vrnac lelke ſol Moſeſnec altala?

Nemelliek ertik az mi feiûnk felôt valo vizeket az egen, kit az Deakok aẽrnek mondnac, melliec â fôldet fôlliûl meg ôntôzic es firoſittiac. Mert ezeketis Iſtẽ az û nag hatalma ſerint fel emelte, noha az viz termeſet ſerint nehez allat, es akor boczattia az fôldre mikor û akaria, ha Iſten hatalmaual nem tartatnanak azok az vizek feiûnk fôlôt az egeſs fôldet el boritanak mikeppen az ôzôn viz meg mutattia. Nemelliek penig aſt mongak, hoǵ vgan az eghnek teteien rendelt az Iſten vizeket az û hatalmaſſagaual. Mert az Moſes aſt ir ia, hoǵ meg valaſtotta az Iſten az egh alat valo vizeket az egh fôlôt valo vizektûl. HARMADIK NAP.

Mit teremtet az Iſten az harmadik napon?

Harmadik napnac munkaiat az Moſes eckeppẽ iria meg: Monda az Elohim Iſten: Giûllienec az vizec az egh alat eǵ helire, hoǵ az ſaraz meg lattaſſec, es iǵ lôn, es neueze az Iſtẽ â ſaraſt fôldnec, az vizeknec penig ôſſue ǵûleſet neueze tengernec, es lata az Iſtẽ hoǵ io volna, az vtan môda az Iſtẽ. Teremczẽ â fôld magot, ol' fûuet kinec magzo magua legẽ, az ǵûmôlcz termô fat aki az û neme ſerint giumôlczet terem czen, kiben beñe legen az û magua es iǵ lôn. Ez igekbẽ harô dolog irattatik meg, mellieket az Iſten harmad napon az û bôlczeſegenek es hatalmaſſaganak mutataſara ſep rẽdel terẽtet. Elſô mert az vizeket czudalatoskeppen mind eǵ helire giûiti, mikoron añac elôtte az egeſs fôldnec ſinen ſellel el oſlottanac volna, annac elôtte az vizec az fôldet be boritottac vala, vǵ annira hoǵ az fôldnec ſemmi haſna nem volna, es â ſaros vizzel be borittatot viznel ſemmi eǵeb nem lattatnec

De

De az felſeges Iſtẽnek hatalmas ereie meg tapaſtalhatókep pen ebben meg ielent, hogy az vizeket mind eg bizonios hel re takaritotta be, tudni illic az tengerben, meliben az tóbbi mind be folnac, ſót az poganokis meg iſmertec ebben az Iſtennec czudalatos bólczeſeget. Elóſór hogy nagy ſep rendel â vizec egmasban be folnac, egik az maſikban ſakad mind addig mig az tengerben be ſallanac. Maſodſor hogy minekutã na óſue giúitótte az vizeket, mint eg tómlóczben Pſal. 33. az tengernec hatart vetet, melliet ſoha altal nem haghat, mert â tengernek ſemmi partia ninczen, es noha â fóld ſinen vagó mind az altal ſoha el nem borithattia es killieb nem mehet â hatarnal, melliet az Iſten eczer nekie az ú igeieuel meg vetet. Erról ſol az Iſten Iob. 34. Kiczoda zarlotta be az tengernec aitait, nem de en vagóke acki meg rekeſtettẽ es zart vetettem neki. En montam eddig iúi ki, it allianac meg az te ſes habaid. Iob. 20. Hatart vetet az Iſten az vizeknec, melliec az fóldnek ſinen vannak, mind eiel es nappal. Pſalm. 104. hatart vetettel te Iehouah az vizeknec melliet altal nem haghatnak, es az tengerból viſa nem folinak, hogy az fóldet el boritſak. Harmadſor ezen dologban az Iſtennek kegyelmenek nagy gazdagſagais megh teczik az emberekhez ebben, hogy ú nekiek lako heliet terzet, az vizeket az fóldról le ſallituan, ez vegre hogy ſaporodgianac es az Vrnak eſmeretire iuſſanak. Mikeppen Pal Apoſtol Act. 14. diſputal. Sokat tudakoznak erról az bólcz emberek, hogy hogy fert illien kiczin helire az vizeknec ſokaſaga, ki annac elótte az egeſ fóldet el lepte es el boritotta vala. De nẽ túkleg ebbẽ ſe letteb â mi okoſſaginkat bóuitenúnc, hanẽ elóſór iullo eſúnc bẽ az Iſteñec nagy hatalmaſſaga, kinel ſemmi ninczẽ lehetetlẽ valamit akar. Maſodſor eſtis mógac â tudos emberec, hogy az vizec añac elótte yekoniabac voltanac es inkab el terietenec

vtan vǵ mint meg ſűrőttenek, hoǵ keues helire el ferienek. Harmadſor az fődnek ſok vőlgiei es haſadeki marattanak, kikben az vizeknek nag̀ reſe takarodot. Negedſer ezis nil uan vagon, hog̀ az fődnekis vadnak erei, mel' erekben á vizek folnak, mikeppen az forraſok es kutak meg mutattiac kikben az fẽld alol nag̀ beűſeggel az vizek ki iűnec. ötődſőr az folio vizekbenis es kiualtkeppen az tengerben az vizeknek nag̀ reſe takaradot, meliről azok nag̀ tanu bizonſagot tehetnek kik á tengereken iarnak. De minekűnk főkeppen az Iſtennek meg foghatatlan es meg merhetetlen hatalmaſſagara kel neznűnk. Maſod czudalatos hatalmas dolga az Iſtennek az harmadik napon valo teremtesben ez, hogy az fődet ki termeſet ſerint igen nehez, minden fundamentomnekűl az eghen vǵ czinalta, hoǵ mind őrőcke meg allió es ſoha meg ne indullion, mert az egh az fődet kőrniűl vőtte mind alol főlliűl, nem kűlőmben mint ha eǵ almat fűggeſ tenel fel eǵ boltban es iǵ az egh kőzőt az főld meg indulhatatlankeppen erőſſen al. Iob 38. Hol valal mikor ez fődnek fundamentomit fel vetnem, kiczoda merte meg űtet, mond meg miczoda oſlopon al. Pſal. 96. A fődnek kerekſeget meg erőſſitőtte, hoǵ meg ne mozdullion, innen mongak az Deakok *Terræ pilæ ſimilis nullo fulcimine nixa.* Harmadik munkaia az Iſtennek az harmad napon, az egeſ fődnec meg ekeſiteſe fű ueckel es ſok kűlőmb kűlőmb termő fackal, meliben harom dolgot kel kiualtkeppen eſűnkben vennűnk. Elſőt az Iſtennek hatalmaſſagat, mel' minden eſkőznekűl valamikor akar ſabadon mindent czelekedhetik. Moſtan az fűueket vetemenieket termő fakat az napnak melegſege altal taplal es el tet az Iſten, es azokat eghi harmatockal őntőzi, hoǵ ki ne ſa radǵanak, de az elſő teremtesben mẽg, ſem az napot, ſem az holdot nem teremtette vala, mikoron az fődet minden ſep

vira-

virágockal, fackal, fűueckel meg ekesíté, hog az ű ezudalatos hatalma ki tessek. Masod dolog ez, hog az emberekhez valo nag szerelmet es gondviselesét az Istennec, esűnkbē vegűc es meg bőczűlliűc. Nem teremtette vala mēg az embert, hanē az hatodik napon teremte, mind az altal annak előtte nem czak lako hailekot czinal Isten nekie, hanem eledelre valo minden fep hasnos allatokat meg teremt. Hat mit ketelkedűnk az Istennek rolunk valo prouidentiaiaban, kinek gondia volt reanc mēg minec előtte az Adamot nem teremtette vala. Harmadik dolgot ezt vegiűc esűnkben, hog mostanis az fűueknek es faknak termese czak az Istēnek aldasan fűg aki az első teremtesben az neuekedesre es saporodasra valo

NEGIEDIK NAP. (erőt atta.

Mit teremtet Isten az negiedic napon?

Moses az negiedic napnac munkaiat illien igeckel iria meg: Legenec vilagosito serszamoc, lampasoc az egekbē, hog meg valasac az napot az eitűl, es legenec iegei az időnek, napoknak es estendőnek, es ackeppen lőn. Es teremte az Isten ket nag vilagosito szerszamot az egiket nagobban, hog az napon vralkodgek, az masikat kisebben, mel' eiel vralkodgek. Annak felette az czillagokatis, es helihestete az Isten azokat az egeknek ki teriedesen es lata, hog igen io volna, hogy ezekbenis az Istennek czudalatos bőlczeseget es hatalmassagat hasonnal esűnkben vehessűk, ket dolgot vegűk ittis esűnkbē Előtőr.

Miert teremtette az Isten az Napot es Holdot?

F. Soha az termeszetnek Istene semmit oknekűl nem tselekedet, azert az terētesbenis bizonios vegre nezet az bőlts acz mester, tudni illik, az ű diczősegenek meg mutatasara es az embereknek hasnara. De hogy nyluabban esűnkben ve-

H 2 hessük

ſůk rend ſerint hat haſznat ſamlalom elő, mellyert Iſten az Napot ês holdot teremtette.

Elſő haſzna es vege ez, hogy vilagoſito ſerſamok legienec az nap meg vilagoſitſa az reggelt, az hold penig az etczakat, az embereknek ſůkſegekre, mikeppen erről az Moſes niluan emlekezik. Mert neha mêg az elſő napon teremtőtte vala Iſten az vilagoſſagot az teremtet allatokban, mind az altal az napnak es holdnak kelletek teremtetni, hoģ az előb bi vilagoſſag feniesb es tőkelletesb lenne.

Maſod haſzna ez, hoģ az nap kőzőt es az ey kőzőt niluan valo kűlőmbſeg legyen, Mert az vilagoſito nap reggelt es napot ſerez, az hold penig eczakat. Ez kűlőmbſeget penig az Iſten kegielmeſſegeből rendelte az embereknec haſznokra, hoģ az napon munkalkodgianac. Soha ſemmi allat ez főld dőn az ſűntelen munkat el nem ſenuedheti, mikeppen az pogan Poeta monta: *Quot caret alterna requie durabile non eſt.* Azert az munkara az napot engette, az niugodalomra az eyet. Mikeppen ſepen tanit az ſent Dauid Pſal. 104. Teremtette az Iehoua az holdot az napoknak meg valaſztaſara, es az hold tudģa mikor el niugſik ſőtetſeget czinal es vy leſen. Akkor ki iarnak az erdőknek minden vadai, az Oroſlanok ordituan kereſnek eledelt, fel tamad az nap es az ű barlangiokban vi ſa ternek. Az ember penig ki megien az ű munkaiara es mű kalkodik mind eſtueig.

Harmad haſzna ez, hoģ az napnak es holdnak kűlőmb termeſetiuel az Iſten minden teremtet allatokat elteſſe, tarcza es taplallia. Az nap az ű termeſetiben melegit es ſarazt. Az hold penig hiueſit es nedueſit, hogy az czudalatos temperamentommal ellienek minden teremtet allatok. Mikeppen azert az Iſten az Eſtendőknek reſzeit bőlczen rendelte, hogy ne czak Niar es Tel legien, mert az meleg nyar vtan hideg

tel

teel kővetkőzik, minden állatok meg halnanak. Vifontag ha az hideg tél vtan hertelen valo meleg lenne es heuſegh, ſemmi allat az hertelen valo valtozaſt el nem ſenuedhetne. Azonkeppen az napnak meleget az holdnak hiuőſſegeuel, az napnak ſarat voltat á holdnak neduefſegeuel tẽperalta.

Negedik hazna ez, hogy az napnak es holdnak folgalattiok altal az főldet meg melegitſe es minden termő giümőlczőket neuellien es meg erlellien. Igy fol az Iſten Oſeæ. 2. Aſt monga az Iehoua az napokban en meg halgatom az egeket es azok meg halgattiak az főldet, es az főld meg halgattia az gabonat, bort es olait, es ezek meg halgattiak az Iſraelt. Noha azert az fő gonduiſelő es taplalo az Iſten ű maga, de az egheknek napnak holdnak folgalattiok altal gyakorta fokot elni az embereknek taplalaſokra.

Őtődik haſna, hog az napnac es holdnac forgaſa eſtendőt holnapot es napot ſerezzen, melynekűl az embereknec eletek ſemmikeppen meg nem marathat. Az nap azert az Iſtẽnek rendeleſeből mindennapon, nap tamadaſtul foguan nap niugatig eg' napot ſerez. A hold penig eg holnapot. Vifontag az nap vilais forog nap niugatrol nap tamadatra, melliel eſtendőt ſerez.

Hatodik haſna, hog az nap es az hold Iſtentűl ſereztetet iegec legenec. Előſőr mert á napnac es holdnac allapattiabol gakorta az emberek iőuẽdő dologrol iteletet-tefnec, Mikeppẽ á Chriſtus Matth. 16 aſt monga. Hypocritak az eghnec allaſat meg tugatoc itelni, mert aſt mongatoc, az egh vereslik, azert aſalſag lefen. Maſodſor mert az napnak es Holdnac fogiatkozaſa mindenkoron valami iőuendő dolgot mutat. Harmadſor, mert az napnak es holdnak fogyatkozaſa az iőuendő iteletet napiatis meg mutattia, az Chriſtus tanitaſa Szent Lukacznal 27. refeben. Maſodſor az embernek

gonoz vagy io ſerenczes allapattia, az napnak holdnak es
czillagoknak laraſatul fûg valami reſzben. Felelet. Lolle-
het nagy ſok emberek meeg az Aniaſzentegihazbanis az eg-
nek, napnak, holdnak, es czillagoknak forgaſanak tulaido-
nittiak, mind az embereknek io es gonoz ſerenczes allapat-
tiokat, mind az altal az Iſten lelke azoknak hamis ertelme-
ket niluan meg hamiſſittia. Laſſuk meg azert rôuideden
ezek mit czelekedhetnek es mit nem, mind az emberekben
mind egyeb allatokban. Elôſôr ez fundamentomot veſſûc
fel, hogy az embernek ſem fogontataſa, ſem fûleteſe, ſem e-
lete, ſem czelekedeti, ſem halala, nem al az egnek forgaſan,
hanem az Iſtennek gongya viſeleſen, kinel haiunk ſalais
meg vagion ſamlaltatuan. Szent Matthenal 10. reſzeben Hat
merô baluaniozas azoknak tulaidonitani az embereknek e-
letinek valami io auagy gonoz ſerenczes allapattiat. Maſod
ſor ez fundamentombol ezis ki ſarmazik, hogy ſem az io-
ra, ſem az gonoſra valo hailas az emberekben, az eghnek,
napnak, holdnak es czillagoknak forgaſaban nem fûg. Mert
ekkeppen ſem az Iſten tiſteſſege helien nem maradna, ſem
igaz biro nem lehetne, ha ez czillagok altal keſerittetne-
nek az emberek az gonoſſagra. Nagy ſokan aſt mongyak
es igy ſolnak, ez ember io czillag alat ſûletetet, mert io e-
geſſege vagyon, kazdag bôlcz, hol hat az Iſten kegyelme es
gond viſeleſe? Ez ember gonoz haborgo, mert az Saturnus
alat ſûletet, es ig' az emberek latorſagat akarnak az Iſten-
re kenni. Harmadſor ezis niluan vagyon, hogy ſem beûſe
get, ſem dragaſagot nem kel az egeknek, Planetaknak es czi
llagok iaraſanak tulaidonitani, mint az poganok czeleked-
nek Mert ezekis az Iſten kezeben vadnak, es û ocka haitya a
houa akaria. Amos Prophetanal 3. reſzeben: Az ehſeg Iſten-
nek-iteletinek oſtora, azonkeppen az dôgh halal, az beûſeg

Iſten

Iſten kegyelmenek aldaſa, es mind az kettőuel hy az Pœnitentiara. Negyedſer ſokkal nagyob bolondſag az embernek iűuendő allapattiarol az eghnek forgaſabol es czillagokbol iteletet tenni, Mikeppen az Matthematikuſoc czelekednek, kik iőuendőt mondanak nagy vakmerőkeppen, Feiedelmeknek eletek es halalok felől, mely dolog az Iſtennek igeienek ellene valo baluan' imadas. Ötödſor az napnak, holdnak es czillagoknak fogyatkozaſokbanis, nem kel az kereſtien embereknek azoktul poganok modgya ſerint felni, mert azokat Iſten hordozza. Azert mongya az Ieremias Propheta tizedik reſeben: Az poganok vtan ne iariatok, es az eghnek iegyeitűl ne fellietek. Hatodſor mind ezekből meg teczik, hogy az nap es hold az czillagokkal es gietemben, czak elkőzők, melliek ű magoktul ſemmit nem czelekedhetnek, hanem Iſtentűl hordoztatnak. Mert az Iſten az prima cauſa es ű az gonduiſelő, kinek akarattia nekül es tanaczanekűl ſemmi nem lehet. Ezert mongya Eſaiaſnal 45. reſeben, Hogy az eghet ű teremtőtte es minden ſereginek ű paranczol. Az meniben azert az eghnek ſeregi ſolgalnak az napnak, holnapnak, eſtendőnek meg valaſtaſara, az mint az Moſes ſol, Nyarnak, Telnek, őſnek, tauaſnak czinalaſara, eſſőnek es afalſagnak meg mutataſara, nem kel azokat meg vtalnunk. De az embereknek io es gonoz ſerenczeieket, ehſeget, dragaſagot, beűſeget azoknak tulaidonitani nem io dolog, mert ezeket Iſten czelekedi, es ű magoktul azok ſemmit nem czelekedhetnek, ſőt meg az eſſőnek es afalſagnakis czinaloia az Iſten, azok penig czak iegyei, mikeppen ſok iraſok meg mutattiak, Eſa. 42. Amos. 4. Acto. 17. Iob. 57.

ÓTŐDIK NAP.

Mit teremtet az Iſten az ötödic napon?

MEGíria Moſes az ötödik napnac munkaiatis illien igeckel: Monda az Iſten: Forrianak az vizek elő repeſő allatot, es Madarat az ki rópóſſen az fóld fólót az eghnek ſinen. Annak fólótte teremte az Iſten nagy Czet halakat es minden elő es mozgo allatot az ű neme ſerint, es minden ſarnias allatot az ű neme ſerint, es lata az Iſten hogy io volna es meg alda az Iſten azokat eſt monduan: Gyümólczőzze tek es ſaporodgyatok es tólczetek be az vizeket az tengerekben, es az repőſő allat ſaporodgyek ez fóld ſinen. Mikeppen azert az Iſten negiedik napon az eghnek ekeſſeget teremte, tudni illik, az napot, holdot az több Planetackal es czillagokkal egyetemben: Azonkeppen az ötödik napon az viznek ekeſſeget teremte az Iſten az Madarakkal egyetemben. Melyben viſontag az emberi nemzethez valo ſerelme es gonduiſeleſe teczik meg, hogy meeg annak elótte taplalaſra való allatokat ſerez, minec elótte ütet teremtene. Ebben penig imez negy dolgot kel rőuideden eſunkben vẽnünk.

Előſőr az Iſtennek mindenhato hatalmaſſagat, hog' mind az halakat mind az madarakat az vizből teremti. Ennekokaert innen vagyon, hogy ſok dologban vagyon haſonlato ſſag az halak közöt es az madarak közöt. Az madarak is nagiob reſre órülnek az viznek, mint az halak. Annak fólótte az eghen ki termeſet ſerint nedues, ſebeſſen repülnek, mint az halak ſebeſſek az vizben Maſodſor errőlis bizonſagot teſen az Moſes, hogy az halaknak es madaraknak ſaporoda ſok Iſten aldaſabol vagyon, mert azokat nem czak teremti eczer, hanem megis paranczollia, hogy ſaporodgianak. Mikeppen azert az ſaporodas Iſtennek aldaſa: Azonkeppen azoknak meg fogatkozaſa Iſtennek atka, Lasd meg Oſe 4.

Har-

Harmadſor eſtis nem kel el feleſtenünk, hogy az mely Iſten az nagy Czeth halakat, Saskeſeliüket, Griph madarakat teremtet, azon Iſten teremtette az kiczin verebeket es az apro halakat. Ha penig ezekreis nagy ſorgalmatos gongya vagon, hogy czak eggis el nem eshetik az mi Attiank akarattianekül, hat mi reank ſokkal nagyob gonduiſeleſe vagion Matth. 10. Negyedſer neha ezek közzül ſokak lattatnak veſedelmeſeknek es artalmaſoknak, mind az altal niluā iria az Moſes, hogy ezek iok, tudni illik, mert ezekbenis az Iſten hatalma es bölczeſege niluan meg mutattatik.

HATODIK NAP.

Mit teremtett Iſten az hatodik napon?

Az Hatodik napnac munkaiat az Moſes eckeppen iria meg: Es monda az Iſten: Hozzon ki az föld elö lelkes allatot az ü neme ſerint, barmot es maſo allatöt es földi beſtiat az ü neme ſerint, es vgy leſen vala. Es teremte az Iſten föl di beſtiat az ü neme ſerint, es barmot az ö neme ſerint, es valami az földön czuſ, az ö neme ſerent, es lata hog' io volna Es monda az Iſten: Teremczünk embert az mi képünkre az mi haſonlatoſſagunk ſerint, es vralkodgyek az tengernek halan es az eghnek madaran es az barmokon es az egeſ földön. Ez igekben meg mutattia az Moſes hogy az hatodik napon ket dolgot czelekedet fökeppen az Iſten: Elöſör mert az napon teremte az földön leuö oktalan allatokat, mellyeket harom reſre ozt, mikeppen lattiuk, hogy az harom fele oktalan allatok vadnak ez földön.

Elſö rendben vadnac az oktalan fene Beſtiak, Tygris, Oroſlan, Parduſ, Medue, Farkas es ezek haſonlok. Maſod' rendben vadnak azok melliek ſiuet es ſenat eſnek, mint az ökör, Szamar, Szaruas, Bial. Harmad rendben azok vannac

nak melliek az földön czußnak es maßnak, melliek köziben ſamlaltatnak az földön repeſő allatokis, mint az mehek, ſaskak, es egyebek ezekhez haſonlok. Rőuideden aßt akaria Moſes hogy minden fele oktalan es okos allatokat az Iſten teremtet, hogy azokban az ű hatalmat, Iſteni ereiet, bőlcze ſeget, igaſſagat es irgalmaſſagat meg mutaſſa.

Maſodßor hatodik napon teremti az Iſten az Adamot kinek teremteſeben nagy ſok dolgokat tamaßt előnkben az Vrnac lelke az Moſeſnek altala. Előßőr mert tanaczot tart az embernek teremteſe felől, hoģ meg mutaſſa, hoģ valamel lieket mēg ez ideig teremtet, mind azoknal bőczűletesb az ember, es eģebeket az emberert teremtet, kiből az emberek hez ßerelme es gond viſeleſe vilagoſſan ki teczik. Maſodßor mert az ßent Haromſagnak niluan valo ki ielenteſe az embernek teremteſeben ki tecczik, mikoron aßt mondgya: Teremczűnk embert az mi kepűnkre es abrazatunkra. Mert neha az mondaſt mind az meg vakult Sidok, mind az regi es moſtani eretnekek ſokkeppen magiaraztanac, mind az altal ez fundamentomot fel nem bonthattiac, hoģ az igaz Iſtē az Attia leģen az ű ß. fiaual es ß. leleckel egietemben, ki minden teremtőt allatoknak es azok közőt az embernekis terē tőie. Harmadßor mert meg ielenti az embernek naģ meltoſagat mikoron aßt monģa, hoģ az ű kepere es haſſonlatoſſaga ra teremte, mel' mondaſon miczodat erczen, ennec vtanna meg mģarazzuk Negedßer meg ielenti, hoģ az ember ket tőből al teſtből es lelekből: Teſte az földből teremtetet. Lelket az Iſten futta bele. Vgyan azon napon teremti az Iſten az aßſſoniallatotis az Euat, hogy az Adamnak ſegitő tarſa lenne, almot boczatot az Iehouah Adamra es el alut, es az ű czontiai közzűl eggyet ki vőt, annak heliet huſſal be tőltuen es eppitőtte az IE HOVAH abbol az czontbol, mellyet

az

az Adambol ki vôt vala az aſſoniallatot es vitte aſt az embernek.

Az Hetedik napon meg niugoſik, az az, meg ſũnik az ũ teremteſetûl, kinek emlekezetire az Szombatot, az az, az niugodalomnak napiat paranczolta Iſten az ũ nepenek meg ſentelni. Exod. 20. Az igaz IEHOVAH Iſtennek ki az ũ hatalmas karianak ereienek altala, minden lathato es lathatatlã allatokat teremtet, legien diczôſſeg, tiſteſſeg es birodalom moſtan es mind ôrôcke. AMEN.

X. Prædicatio.

Az io Angialokrol.

AZ iras az Iſtennek minden teremtet allattiat ket reſre oſtia, lathatatlan es lathatoua. Az lathatatlanokon erti az Angálokat az lelkeket, es valamelliec az menniegben az embereknek ſemec elôl el reitettenek. Az lathatokon erti az embereket es minden egéb allatokat, mellieket az embernek ſemei eleiben vetet az Iſten. Iollehet penig kôzônſegeskeppen ſolanc az Iſtennec hat napon valo munkaiarol, mind az altal, hogy az Iſten hatalmanak es bôlczeſegenec gazdagſaga niluabban ki teſſek, ez moſtani prædikationkban annakokaert ſolok az io angáloc felôl illien rendel. Elôſôr ezt magárazom meg, miczoda neuezeteckel hya azokat á ſ. iras. Maſodſor kiczoda teremtette azokat. Harmadſor miczoda tiſtek legén az angáloknac. Negedſer vagone tulaidon angála minden orſagoknak, Varaſoknac, tartomanioknac es embereknek. ôtôdſôr ſabade azokat Iſteni tiſtelettel tiſtelni. Hatodſor igaze azoknak ertelmec kik aſt mongac, hogy az angáloc czac az emberben valo io indulatok, Iſten aldaſa es gonduiſeleſe. AZ

AZ ELSŐRŐL.

Hani neuec vagion az Angialoknac az irasban?

F. Az io angialokon az iras nem egiebet ert, hanem az mẽ niei lelkeket, kiket az Iſten bizonios időben az ű karianac e-reieuel teremtet, hoǵ az ű diczőſſeget mind őrőcke ditſeriec es fel magaſtalliac, es az aniaſ. egihazban ſolgalo lelkec len nenec, mikoron az ſolgalatra űket Iſten ki boczatanaia. Mellehet penig ezek Iſten ſolgai es az felſeges Iſtennec birodalma ala vettettenec, mind az altal az ű tiſztekről, ſoc, nagy es meltoſagos neueckel ekeſiti meg az iras azert az tiſztert, mel re Iſten űket valaſtotta es rendelte az ű bőlcz tanatſa ſerint. Előſőr azert neueztetnek angialoknac, az az, kőueteknek, Mert az Gőrőgők es Deakok az kőueteket Angeluſoknak ſoktak hini. Az Angal azert mint Agoſton doctoris tanit, nem termeſetnec, hanem tiſztnec neue, mert termeſetekben menniei, lelki allatoc, tiſztekben Angialoknak neueztetnek. Ezert hiuattatnak penig illien neuel, mert mind az Eccleſianak es ennec tagiainac meg oltalmazaſaban, mind az őrdőg orſaga ellen valo viaskodasban es az Iſtenteleneknekis meg bűnteteſeben. Ezeknec munkaiaual Iſten giakorta él. Maſod ſor neueſtetnek ſeregeknec, mert mikeppen az vitezek az feiedelmet kőrniűl veſik es meg ekeſitik: Azonkeppen ezek az Iſtennec orczaia előt allanac mindenkoron es vduarolnac ű neki, es minden paranczolattiat keſek be tőlteni: Erre nez az Daniel cap. 7. mikoron aſt monǵa, hoǵ az Iſten ſeki előt latot allani ezerſer valo ezert, es tiſer valo ſaz ezer angialokat. Harmadſor hiuattatnak erőknek, hatalmaſſagoknak es vraſagoknak. Mikeppen ſent Pal Coloſſi. aſt ira ia, hoǵ mind az feiedelemſegek, mind hatalmaſſagok, mind

V.

vrasagok az Istennek fianak altala teremtettenek. Erőknek azert mert az Isten az ű nag hatalmassagat es ereiet ezec altal nag giakorta ki lelenti, il' keppen Esa.37. Az Senacherib hadaban eg angala altal az niolczuan ot ezer embert vagata le. Vgan ezen okaert neuestetnek feiedelemsegeknek es vrasagoknak, mert az Isten az ű hatalmassagat es ereiet ezec altal folgaltattia ki, mind az ioknak meg oltalmazasaban, mind az gonosoknak meg bűnteteseben. Negiedfer neuestetnek Isteneknek Gen.18. Ioan.5. Heb.8. Mert az Istennek tiztit viselik az aniaszenteghaznac meg oltalmazasaban, hitetleneknek meg rontasaban. Annak fölötte mert az Isten kepere teremtettenek, kik az szentseggel, igassaggal, artatlansaggal az Istentűl fel öltöztettenec es ekesittettenek. Ötödfer hiuattatnak Seraphinoknac Esa:6. az az, tűzes lelki allatoknak, kiualtkeppen harom okaert. Elsőfor mert mint az szen, sebesek, giorsak es mindenkoron kesek az Istennec folgalattiara, mint az sebes langok. Masodfor mert tiztak es mindē maculanekűl valok, mint az szen, az ki meg proballia es meg tiztittia az araniat es az ezűstöt. Harmadfor mert mindenkoron geriedeznek Isteni felelemmel es szeretettel kik bűntelen diczirik az Istent, es az ű neuet magasztalliak. Hatodfor neueztetnek folgalo lelkeknek Heb.1. Mert az Angalok Istennek folgai, kik mindenkoron kesek azoknak el kűeteserе valamelliekre Isten űket el küldi. Erről sok peldank vagyon az irasban, melliec közzűl eginehaniat ezennel elő szalalok.

AZ MASODIKROL.

Kiczoda teremtette az Angialokat?

Voltanac az apostoloc ideie vtan hamis tudomaniu emberek, kik az angialokat örökke valoknak módottak lēni es a kic, azt mótac, hog ē vilagis azoc altal terētetett, sót ez tudo

manbor

hoz igen kőzel iarult Dauid Ferencz es olaſz Blandrata, kik az ű kőniuőkben eſt valliac, hoǵ az anǵalok teremtettek ez vilagot, es hoǵ ezeckel tanaczkozot Iſten mikoron eſt monta: Teremczűnc embert az mi kepűnkre es haſonlatoſſagűk ra. De ez vndoc tudoman' ellen tanulliuc meg, hoǵ az Anǵalok kic ſolgalo lelkeknec neueſtetnec, bizonios időben az őrőcke valo Iehoua Iſtentűl teremtettenek, es hoǵ azoknac bizonios kezdetek vaǵon. Erről bizonſagot tesen á ſ. Dauid Pſal. 104. melliet elő hoz ſ. Pal Heb. 1. mikoron ig ſol: Az Iſten teremte az lelki allatokat, hoǵ anǵaloc auaǵ kőuetec legenek. Azonkeppen Pſal. 140. Diczirietec az Iſtent minden ű Anǵali, diczirietec űtet minden ű ſeregi, diczirietec űtet nap es hold, diczirietec űtet egheknec egei, diczirietec az vr nac neuet, mert ű paranczolt es vgy teremtőttenec mindenec. Ez igekben niluan meg mutattia az Dauid, hoǵ az tőb teremtet allatockal eǵetemben az anǵalokis teremtettenec. De á ſ. Pal mind ezeknel niluabban ſol Coloſ. 1. mikoron aſt monǵa: Az Ieſus Chriſtus az lathatatlan Iſtennec kepe: minden teremtet allatoknac első ſűlőtte, mert ű altala teremtettenec minden lathato es lathatatlan allatőc, akar vraſagoc, akar feiedelemſegec, akar birodalmoc, mindenec ű altala terẽ tettenec, es ű benne allanac, es ű mindeneknec előtte, holot minden ketſegnekűl az angyaloc teremteſet az Iſten fianac niluan tulaidonittia. Miczoda időben penig es haniad napő teremtette az Iſten az anǵalokat, ſohult az ſ. iras meg nem mutattia. Nemelliec ez ertelemben vannac, hoǵy mẽg az mennec es főldnec teremteſe előt formalta az Iſten azokat. Es ez ertelemben vaǵon Gregorius Nazianzenus, Hieronymus es Damaſcenus, de az ű iteleteket ſemmi iraſſal meg nẽ bizonittiac. Sz. Agoſton es Epiphanius niluan iriac, hoǵ az ſent irasban ſemmi bizonios dolog nincz erről, nem kel penig

nig az ű maga feietűl iras kiuűl bőlczelkedni. Mind az altal nagiob reßre az bőlcz emberek ez ertelemben vannak, hog az Iſten az Angialokat elſő nap teremtette az vilagoſſaggal eggiűt kiről ez előt valo prædikatioban ſolank. Noha penig mind ez ertelmek czak velekedesből vannak, es ſemmi bizonios iraſſal meg nem erőſſittetnek. Mind az altal az Iobnal cap. 38. Az Iſten meg mutattia, hog az angalokat előb teremtőtte az embereknel, mikor ig ſol: Kiczoda uetet oſopot alaia, kiczoda boczatta le az eglet kőuet, mikoron engemet az reggeli czillagok diczernenek, es őruendőznenek az Iſtennek fiai. Mikeppen penig hog az Iſten el titkolta az Angaloknak teremteſenek napiat, azonkeppen aßtis ki nem ielentőtte miből es mi modon teremtőtte azokat, mert azoknak tudaſa az mi iduőſſegűnkre nem haſznalt volna.

HARMADIK ROL.

Ertem ezeket, de mond meg miczoda tiztec vagion az Angialoknac?

Mikoron az ß. Pal Heb. 1. az Angalokrol ſol, rőuideden minden tißteket előnkben ſamlallia, hog ſolgalo lelkek legenek, kik ki boczattatnak az Iſtentűl az ſenteknek oltalmazaſokra. Fő es elſő tißtek azert az angaloknak ez, hog az Iſten paranczolattiara ſolgallianak az aniaſ-eghazban az valaßtottaknak. De hog niluabban eßt meg ertheſſűk, rend ſerint hat tißteket ſamlalom elő. Elſő tißtek azert mire Iſten ezeket teremtette ez, hog az Iſten előt legenek mindenkoron es az ű kegelmet, igaſſagat, hatalmaſſagat, bőlczeſeget ditſeriek es fel magaßtalliac. Ezert monga az Eſaias cap: 6. Hog latta az ſeregeknek Vrat űlni az ű ſekiben, es az Seraphin angalok kőrniűl allottak es eßt kialtottak; Szent, Szent, Szent

az Seregeknek Vra Iſtene. Ezenkeppen Luc:2. mikòròn az Chriſtus teſtben ſûlettetnek, aſt kialtiak vala: Diczòſſeg az magaſſagban az Iſtẽnec, es ez fòldòn bekeſeg! Maſodic tiſtec ez, hoġ mindenkorõ az Iſtennec ſine elòt allianac, es keſek legenek az ſolgalatra melliekre ûket az Iſten boczatta, Iſtẽnek kòueti azert az ſent angialoc, kic az Iſtennec akarattiat le hozzac es meg mongiac az embereknek. Ezenkeppen kûl de Iſten angalt az Agarhoz, hoġ az Sarah elòt el ne fuſſon. Gen:16. Az Maonahoz az Samſon anniahoz. Iud.12. Az Zachariashoz es az ſûz Mariahoz Luc.2. Effele peldackal rak ua az egeſ ſ.iras. Harmadik tiſtek ez, hoġ az gonoz angaloc ellen hadakozzanac, az Iſtennec ereieuel azokat meg giòzzek, mert az Satã az Iſtẽnek es az aniaſ.eghaznak niluan va lo ellenſege, ki mint az ſiuo Oroſlan kerûli az hiueket, hogy azokat be niellie. De viſontag az ſ. Angaloc azoknac tanaczokat igẽkòzzeteket es czelekedeteket meg keslelic, es fel bontiac az menire az Iſten engedi. Az Iob 1.cap.aſt mongia â ſ.iras, hoġ az Iſten fiai kòzòt az Satanis ielen volt. Az Iudas apoſtol az û leueleben aſt mongia, hog' az Michael Archangial hadakozot az Satannal az Moſes teſte felòl. Negie Hik tiſtek, hoġ Iſten paranczolattiabol az hiuek mellet viġaſzzanac, azokat batoriczak, viġaſtalliak es â niomoruſagokbol meg ſabadiczak. Eckeppen ſabadittia meg az vrnac angiala az Petert az Herodes tòmlòczebòl Act.12. Igy viġaſtal lia â Palt az Vrnac angiala Corinthusban Act:18. es az vtan ſoc dolgaiban. Azert mongia â ſ. Dauid Pſ.34. Az Iehoua angiali tabort iarnac azoc kòrniûl, kic ûtet felic es meg ſabadittiac azokat. Azonkeppen Pſ.91. Az û angalinac paranczolt te felòled, hoġ meg òrizzenek tegedet minden vtaidban, es kezekbẽ hordozzanac tegedet, hoġ valamikeppẽ meg ne ûſſed â te labaidat az kûben. Igy ſol az Iſtẽ az Moſeſnec Exo.39.

I.

Imẽ el kûldõm az en angálomat â te orczad elõt, hogy meg õrizzen teged az vton, es vigen az fõldre, melliet en meg kesitõttem. Az Elisæus historiaiaban sep pelda vagon 2 Reg. 6 lasd meg. Azonkeppen Gen. 24. Ötödik tiztek, hogy az Isten nec igasságanac es bosu allo iteletinec folgai legienec az harag edeninec meg bûntetesebẽ. Az Assiriabeli Kiral' Senna cherib hadaban egy angal saz niolczuan õt ezer embert vaga le Exo: 38. 2 Reg. 19. Mikoron Dauid meg samlalta volna az nepet, Istẽ angala altal huson harõ ezer firfiat vaga le. Act. 12 Az Aegyptusbeli elsõ sûlõtteket az angial õli meg eiel. Exo 2. Hatodik hogy nem czak az hiueknek lelkeket vigiek az Isten orszagaban, mint â Christus az Lazarrol monga. Luc. 16 hanem hogy az itelet napian nagy hatalommal folgallianac az û feieknek az Iesus Christusnac. Ezert â Christus Matth: 13. az angalokat aratoknac neuezi, kic az vtolso napon mind â tiszta gabonat, mind az konkolt fel arattiac es fel gyûitic. A s. Pal 1. Tess. 4. azt monga, hogy az Iesus Chrus le sal az egbõl az Isten trombitaiaual, es az archangálnak fel kõltõ szauaual. 2. Tess. 1. Vitezõntag azt monga, hogy az Istennec sia meg ielenik az eghbõl az û hatalmassaganac angaliual es egõ sennel. Sõt halala elõttis azt monga â Christus Matth: 27. meg lattiatok hogy az embernek sia el iû az kõdõkben nagy diczõsségben az û hatalmassaganak angaliual.

AZ NEGIEDIKRÕL.

Vagione tulaidon angiala minden orzagnac, tartomannac, varasnac es minden embernek.

Nagy sokan az bõlcz emberec kõzzûl disputalnac ezẽ, hogy ha rendelte az Isten mindẽ orszagnac, varasnak, es embernek tulaidon angialt auagy nem? Az Daniel 10. cap. Neuezi â Gabrielt es Michaelt az Israel nepenec angialanak, azõkeppen

az Perſia es Gőrőg őrſagnak tulaidon angialt tulaidonit. A Chriſtus Matth.18. aſt monǵa,hoǵ az kiczin giermekeknec anǵalok lattiak mindenkoron az Attianak orczaiat az menniegben.S.Lukacz Act.12. aſt iria,hoǵ mikoron Peter Apoſtol az Herodes tőmlőczeből ki ſabadult volna,eiel az tanit uaniokhoz mene,es mikoron az lean' hirre tőtte volna,hoǵ az aiton Peter zőrgetne, aſt mondak, nem Peter az, hanem az ű anǵala. Ezekből akariak nemelliek ki hozni, hoǵ mindē őrſagoknak,varaſoknak es minden hiueknek,ſaiat anǵalok legen,aki űket őrizze,oltalmazza es hordozza.Iollehet penig ez ſententiaban ſemmi ninczen ki az mi hitűnknec el lene volna,es az ertelem helien maradhat,mind az altal eſtis eſűnkben veǵűk,hoǵ nem czak eǵ anǵalnak vaǵon rolunk gonǵa,hanem az Iſtennek minden anǵali ſorgalmatoſok az hiueknek őrizeſeben,es azoknak minniaian ſolgalnak vala mikor Iſten paranczollia. Az Chriſtus Luc.15.aſt mongya, hoǵ az Iſtennek minden angialinac őrőmők vaǵon eǵ Pœnitentia tarto emberen. A ſ. Dauid Pſal.34. Az Iſtennek angiali tabort iarnac azok kőrűl kik űtet felik. Haſonlatoskeppen Pſal.91.aſt enekli,hoǵ az Iſten paranczol az ű anǵalinak az ſentek felől,hoǵ azokat kezekben hordozzak. Az Eliſæus 2.Reg.6 ſantalan tűzes ſekeret lat es azockal Iſten anǵalit,kik az ű oltalmara vigiaznac vala. Noha azert az első ertelmetis nem ſidalmazom,mind az altal batorſagosb ez ſententiaban meg maradnunk,hoǵ az Iſten neha eǵ anǵalat boczattia el,neha ſereg anǵalokat az hiueknec őrizeſekre. Sokan it ebenis tőrik feieket,hoǵ ha az anǵaloknac vaǵone valami rend tartaſok,hoǵ az eggic fellieb valo volna az maſiknal,az eggk rend az maſiktul halgatna es birattatnek. Dioni ſius doctor kit hamiſſan neueſtek Areopagitanac,kit à ſent Pal Athenasban meg terite az ű kőniuebē, *De cæleſti Hierarchia,*

ſok

ſok hitſagos dolgokat irt az angialoknak rendek es allapattioc felől, mint ha az egből ſallot volna ala, â ki nẽ hallot hanẽ latot dolgot irna. De miert hog iras kiuůl bőlczelkedik az ů tanitaſanak ſẽmi helie ninczen. Kilencz karban oſtotta az angalokat, miert hog az iras emlekezik az Angaloknak ſok neuezetekről, mineműk az Cherubin Seraphin angalok Archangalok, feiedelemſegek, őrőc hatalmaſſagok ůlő ſekec es vraſagok. De ez neuezetek nem czinalnak kilencz kart auag rendet, hanem az angaloknac meltoſagokat aggiak előnkben. Iollehet azert valami bizonios rend tartaſok vagion az angialoknak, mind az altal annak ſemmi modgat ſẽ ſamat ſem allapattiat ſohul az iras előnkben nem adga. Ezec egienlő diczőſſegben vannak nẽ paranczol eggk az maſiknac, hanem eg ertelemben az mi Iſtenűnket dizerik.

AZ ŐTŐDIK ROL.

Szabade az angialokat imadni?

Miert hog az Iſten eleitől foguan nag dolgokat czelekedet angialinak altala, mind az Eccleſianak oltalmazaſaban mind az hitetleneknek meg rontaſaban. Annak okaert nag ſokan azokat Iſtenhez illendő tiſtelettel illettek, imattak az angialokat es niomoruſagokban ſegitſegre hittac, ſőt meg â fenteknekis ſemeket neha vg meg fogtak azoknak diczőſegec es fenieſſegek, hog azokat imadni akartak. Mint az Manoah Iud: 13. es â 8. Ianos Apo: 19. kiualtkeppen penig az Romai antichriſs orſagaban rettenetes baluaniozaſſal az angaloknak tulaidonitottac az Iſtẽnec ſaiat tiſtelleget. De mind az altal tanulliuk meg ezec ellen es vegűc eſűnkben, hog nẽ ſabad az angalokat imadni es az Iſtennec tulaidon tiſteſſeget azoknac adni imez neg okaert. Előſőr mert az Iſtẽ Deut 6. niluan paranczollia: Az te vradat Iſtenedet imagad es ſac ů nekie ſolgal', az Angalok nem Iehoua Iſtenec, hanem az

Iehouanak teremtet allati, azert imadni nem ſabad, mert fel bomolhatatlan az Iſtennec regulaia. Eſa. 42. Az en tiſteſſege met en maſnac nem adom. Maſodſor mert az imadando Iſtē nec kellet lenni, teremtōnec, iduōzitōnec, mindenhatonak, ō rōktūl foguan valonac, veghetetlēnec, ſiueknec es veſeknec haſogatoianac. De az tulaidonſagokat az Angalokban meg nē talalliuc, annakokaert nem ſabad azoknac Iſteni tiſteletel ſolgalnunk. Ennekokaert â ſ. Pal Col. 1. Heb. 1. az angalok rol aſt monga, hog ūkis imagiac â Ieſus Chrūſt, aki altal min denek teremtettenec, minekūnkis hat aſt kel imadnunc akit az angalok imadnak. Harmadſor mert ū magokis az angia lok ſoha el nem fenuettec, hanem meg feddettec azokat, kik ūket akartak imadni es tiſtelni lelki tiſtelettel. Iud. 13. Az vr nac angala aſt monga: Az Iehoua Iſtēnec aldozzal. Apo. 19. 24. az angialt mikor Ianos imadni es tiſtelni akara aſt mon da: Ne miueld aſt, mert en teneked ſolga tarſod vagiok az I ſtent imadgad.

Nam az Iacob Patriarcha imagia az angalt Gen. 49. Az I ſten akinec ſine elōt iartanac az en attiaim, az angal aki en gemet ōrizet ifiuſagomtul foguan meg alga az germekeket. Erre regen meg feleltenek â kereſtien magarazo doctoroc, hog it nem teremtetet angalokrol ſol az Iacob, hanem az I ſtennec Fiarol, ackit az ō teſtamentombąn giakorta az tiſt ert angalnak hy. Mint az Malach cap. 3. frignek Angalanak neuezi. Hog penig ez az Iſtennek fia volt imez harom dolo ggal bizonitom meg. Elōſōr mert az angialt ki az Iacobbal tuſakodot es ūtet meg ōrizte az Oſeas Propheta cap 12, Sere geknek Iehouah Iſtenenek neuezi, mel' neuezetet ſemmi te remtet allattal az iras nem kōzōl. Maſodſor mert az Iacob az Angialnak oltart czinal Bethelben es ot aldozik neki. Gen. 15. Harmadſor mert imadgia az Angialt: Nem ſabad

penig

penig ſemmi teremtet allatot az eǵ Iſten kiuůl imadni, es Iſteni tiſtelettel tiſtelni.

AZ HATODIKROL.

Vagione tulaidon ſſemeliek az Angialoknak?

Miert hoǵ ez moſtani időbenis tamattanak eretnekek, kic mind az őrdőgőket mind az io angalokat tagadgyac es aſt mongiak, hogy az őrdőg az emberben valo bůn, az io angial penig az io indulat, Iſten aiandeka az kereſtienekben. Azert azoknakis teuelgeſeket rőuideden hamiſiczuk meg: Az őrdőgőkről az iůuendő prædikatioban ſolok. Moſtan aſt bizoniczuk, hoǵ az angaloknac valoſagos allattiok vagon, ki noha lelki, mind az altal Iſtentůl bizonios időben teremtetet. Elſő bizonſag ez, mert az ſent iras bizonios neuezeteket ad nekiek, melliek az emberben valo indulatokhoz nem illenek. Neueſtetnek kőueteknek, feiedelemſegeknek, vraſagoknak, hatalmaſſagoknak, hoǵ az ů meltoſagok mely re Iſtentůl fel emeltettenec meg teſſec. Kiczoda penig olliā bolond ki az emberekben valo io indulatokat illien neueze teckel hina. Maſodik bizonſag, ſőt eǵnehanianac vgan tulaidon neuezetet ad az iras, melliek meg mutattiak, hoǵ az angaloknak valoſagos ſemeliec vagon. Az Bibliaban ket Angalnak talalunk tulaidon neuet: Michael es Gabriel, kikről emlekezik az Daniel cap:9.12. Az Michael annit teſen Sidoul mint ha aſt mondanac, kiczoda ollian mint az Iſten. Mert az angalnac mēg az neuezetiis meg mutattia, hoǵ az ſent angialok az egy Iſtentůl nem akarnak el ſakadni, hanem az ů diczőſſeget akariak magaſtalni. Az Gabriel annit teſē mint Iſten ereie, mert Iſten nag hatalmas es erős dolgokat, mellieket czelekedet az altal izente meg. Dan 8.9. Luc.1. Az Tobias hiſtoriaiabā eǵ angal neueſtetic Raphaelnec az az Iſtē

ſanak. Az Eſdras hiſtoriaiaban viſontag Vrielnec az az Iſtẽ ſűuenek vilaganak. De az kőniuek az Sidoban ninczenec. Harmadik bizonſag, mert oli bizonios czelekedetec es tiſztek adattak nekiec, melliek ſemeliekhez illenec es olliakhoz â mellieknec valoſagos allattiok vagion. A. ſ. Palis Heb. 1. ne uezi azokat ſolgalo lelkeknec, kik ki boczattattanac az anias. eghaznac ſolgalattiara. A Chriſtus Luc. 11. aſt mongya, hog az angialoknak őrőmők vagon eg penitentia tarto bűn ős emberen. Matt. 18. Az giermekeknek angalok mindenkoron lattiac az Attianak orczaiat. Exod. 13. Az angal meg őli az ægyptusbelieknek minden elſő ſűlőtteket. 2. Sam. 24. Az Iſten le vagata hetuen ezer firfiat. Az Dauid lattia az angalt es az Iſten meg ſolita, hag beket immar ne ől' tőbbet. Az ſ. angalok el iűnek az Ieſus Chriſtuſſal az itelet napiara. Mat: 24. 25. 1. Teſſ. 4. Negedik bizonſag mert az ſent Pal az Chriſtuſt fellieb valonac monga lenni az Angialoknal. Ezert ſoc beſeddel diſputal Coloſſ. 1. holot aſt mongia, hog az halhatat lan allatok az Iſten fia altal teremtettenek. Azonkeppẽ Coloſſ. 2. arra int, hog az angialokat ſenki imadaſſal ne tiſztellie. Heb. 1. aſt iria, hog az Angalok imadgiak az Chriſtuſt, azert fellieb valo azoknal. Őtődik bizonſag ez, mert giakorta lathato abrazatot vag format veſnec fel, mikoron az hiueknec meg ielennek, melliec az bennűnc valo indulatunkhoz nem illenek. Az ket Angyal Sodomaban firfi abrazatban ielenti meg magat: Mind ezekből kőniű meg iteli, hog az Angialok Iſtentűl teremtetet lelki allatok, az valaſztottaknak ſolgalattiokra, mely io tetemeniert nagy hala adaſſal tartozzunk az mi Iſtenűnknek. Ő neki legien diezőſſeg tiſztes-

ſeg es birodalom moſtan es minden időben

AMEN.

Tizen-

XI. Prædicatio.

Az gonoz Angialokrol, auagy az ördögökrõl:

AZ lathatatlan teremtetekos lelki allatokat, az ſ. iras ket rezre oſtia, io es gonoz angalokra, hogy mind az ket felnek termeſeteket es czelekedeteket az emberek az ũ haſnokra meg eſmeriek. Mi uel hog penig az ſ. valaſtatot angialokrol ſolank az elſõ prædikatioban, moſtan az gonoz angialokrolis, imez õt dolgot vegũk eſũnkben. Elõſõr miczoda neuezeteckel hya azokat az ſ. iras. Maſodſor kiczoda teremtõtte azokat, es miczoda allapatban. Harmadſor miczoda tulaidonſagok es czelekedetek legien. Negiedſer vagione tulaidon ſemeliek es allatiok az õrdõgõknek. õtõdſer iduõzõlhetneke valaha az gonoz Angialok.

AZ ELSÕRÕL.

Miczoda neuezeteckel hya az iras, az ördögöket?

Mikeppen az ſent Angialokat, kik az igaſſagban es ſent ſegben meg marattanak, ſok draga es ſep neuekkel ekeſitõt te meg Iſten: Azonkeppen az gonoz Angialokat kik az ũ e redeteket el hattak, ſok rettenetes iſoniu es ſidalmas neuekkel hya, hogy azoknak gonoz czelekedeteket es termeſeteket meeg az neuekbõlis meg eſmeriũk. Noha penig mindẽ neueket elõ nem ſamlalhatunk, mind az altal az melliek fũk egynehanrol emlekezem. Elõſõr azert nag giakorta hiuatta tik ez vilagnak Iſtenenek es feiedelmenek. Mikeppen az ſ. Pal 2. Cor: 4. Ez vilagnac Iſtene meg vakitotta az hitetlenek nek ſiueket. Az Chriſtus Ioan. 14. Ez vilagnak feiedelme ki ũzettetet. Neueztetek penig Iſtennec, es ez vilagnac feiedelmenek, nem azert, hog' õrõcke valo es teremtõ Iſten volna, hanem azert, mert ez vilagnak fiain, az harag edenin az bũn

ert nag birodalmok es hatalmaſſagok vagon, hog azokat vgian porazon hordozza, hog egiebet az ordog akarattianal ne czelekedheſſenec. Añac felette ez vilag Iſtene ezert, mert az harag edeni ũ benne giõniorkõdnek, ũtet ſeretic, ũ benne vgian minden bizodalmok. Mikeppen az kegelem edeninec minden remenſegek es bizodalmok az eg orokke valo Iſtẽben vagion. Maſodſor neueztetic az ordog eros fel feguer keſtetet viteznec. Matt. 12. Luc. 11. Mikoron vg mond â Chriſtus, Az eros fel feguerkeſtetet vitez orzi az ũ palotaiat, mindenec bekeſſegben vadnac. De mikorõ nalanal erosb iũ, meg gozi ũtet, es minden feg ueret el veſi â melliekbẽ bizic vala, mert mikeppen az eros vitez orzi az ũ palotaiat, azonkeppẽ â ſatan hatalmas erouel, alnoc meſterſeggel, gorſaſaggal eroſſen orzi az ũ orſagat. Harmadſor kozonſeges neuel neueſtetic Gorogũl es Deakul Diabolus, az az, alnoc, patuaros, hamis, vadolonac. Matt. 4. Luc 4. Ioan. 6. Eph. 4. 1. Tim 3. Heb. 2. Elõſor ezert, mert az ẽbereket vadollia Iſtẽnec elõtte, mint az Iobot meltatlan hamis vadolaſſal ſidalmazza. Apo. 12. Meg gozetet â mi attiankfiainac ſidalmazoia, vadoloia, aki vadollia vala ũket â mi Iſtenũnknec elõtte eiel es nappal. Maſodſor mert az emberek kozot hamis perpatuarokat, vadolaſt, gũlõſeget indit azoknac veſedelmekre. Ennekokaert â Chriſtus Ioan. 6. neuezi hazugſagnac attianac, es gilkoſnak, mert minden hamiſſagnac, czalardſagnak, verontaſnac, gilkoſſagnac ſerzõie az Iſtennek toruenie ellen. Negedſer hiuattatic Satannac, auag Satanaſnac, az az, ellenſegnec Matt. 4. 12. 16. Luc. 10. 11. 13. 32. Rom. 16 1. Cor. 5. Mert az Iſtennec fiainac, es az Eccleſianac ellenſege, ki mindenkorõ hadakozik az Iſtẽnek tiſteſſegenec rontaſara. Ezokaert neuezi â Chrũs Mat. 13. ellẽſeges embernec, mert gũlõlſeg vettetet â kigo kõſt es az aſſoniallatnac magua kozot Gen. 3. Otodſor neueſtetic kigonac, ſarkannac es ſiuo oroſlannac, kigonac az alnokſagert:

mert aſt monḡa á Moſes Gen:3. hoḡ á kiḡó mindẽ allatóknal okosb vala. Miert hoḡ ezert eñec kepebẽ czala meg az Adamotis, meltã neueſtetic kiḡonac. Sarkañac neueſtetic Apoc 31.16.20 az retteneteſſegert, es nag ereieert, mel' vagó az Iſtẽ engedelmeból á harag edenin. Oroſlannac neuezi ſ. Peter az dihóſſegert, mel' vagó á ſentec ellẽ 1. Pet. 5. Hatodſor neueſtetnec lelki alnokſagoknac kic feiũnc fólót forognac Eph. 6. mert az ſatan az mi lelki ellenſegũnc mindẽ alnokſaggal fel feḡuerkeſtetet, es vḡ harczol á ſenteckel, hoḡ azokat labok rol le ſalicza. Vgan azó heliẽ á ſ. Pal neuezi feiedelemſegek nec, birodalmoknac es vilagi vraknac es ez vilag ſótetſeg biroianac, az hatalomert, mel' Iſtentúl az bũnókert az hitetleneken engettetet. Vadnac tób neuezetekis az ſ. irasban mel lieket kóniú te magadnakis óſue giúitened, mint hoḡ hiuattatnak Belzebuboknac, Belialnak, Keſertónek, tiſtatalan leleknec, gonoſnak es alnok leleknek.

Miert kel ez neuezeteket tudnunc es ertenünk?

F. Hoḡ ez neuezetekból á Satannac termeſetit es tulaidóſagat meg eſmeruẽ á viḡazaſra inkab fel ſerkẽnienec. Neḡ dologgal int á ſ. iras, hoḡ az órdóg ellen valo viḡazaſra, ſorgalmatoſoc es igẽ ḡorſac leḡũnc. Elóſór mert á neuekis meg mutattia, hoḡ minekũnc ól' ellenſegũnc vaḡon, á ki bator es vakmerő eróuel hatalmas, tudomannial, eſes es alnok giorſaſaggal el faradhatatlã, es az czalaſra igen meſterſeges es alnok. Maſodſor, mert az órdógóknec nag ſokſagos ſereget mógalẽni, kic mi velũnc ſũntelẽ harczolnac, mint az Maria Magdalenabol ket órdógót úze ki á Chriſtus Mar. 6. Az ſ. Lukacz is capite .8. órdógóknek legioiarol emlekezic. Harmadſor, mert az iras aſt monḡa, hog az órdóg Iſtennek es emberekennek ellenſege Ge. 3. Matth, 13 Ioa. 8. Ha azert ſerettiúk mind az Iſten tiſteſſeget, mind á mi iduóſſegúnket viḡazzũc es aliunc ellene ú nekie. Neḡedſer mert órócke valo iḡekezeti á

Satannak ez, hoǵ hazugſaggal az Iſtennek igaſſagat el roncza, az vilagoſſagot ſötetſegre fordicza, az embereknek elmeiet teuelgesben hozza, giůlöſegeket tamaſſon, viſauonaſokat, fertelmeſſegeket, gilkoſſagokat ſerezzen.

AZ MASODIKROL.

Kiczoda teremtette az ördögöket?

Az Manichæus eretnekek Chriſtus ſůleteſe vtan ket ſaz kilenczuen eſtendöuel eltenek, es aſt tanitottak, hoǵ ket örökke valo lelek vagon, io es gonoz. Az iotul terētettenek az ſēt angialoc, az tiſtatalantul az örd̄ögök. De ez hamis vndok tudoman' ellen vegůk eſůnkben elöſör eſt, hoǵ mind az io es gonoz angalokat az elſö teremtesben az eǵ öröcke valo Iſten, az földnek es mennek teremtöie teremtötte. Mert az egeſ ſ. iras tanubizonſagot teſen erröl, hoǵ az teremtö Iſten, ki az lathato es lathatatlan allatokat formalta, czac egy kinek teremtesben ſegitö tarſa nem volt Eſa. 40. Ha mind lathatatlan es lathato allatok az Iſtentůl teremtettenec, niluan vagion, hoǵ az örd̄ögökis azon teremtö Iſtennek munkai, De maſodſör eſt vegiůk eſůnkben, hoǵ az Iſten nem ez alla patban teremtötte ůket, meliben moſtan vadnak, hanem ſēteſegben, igaſſagban, epp termeſetben, minr moſtan vadnak az ſ. Angialok. Annakokaert, hoǵ moſtan Iſten ellenſegi, tiſtatalan fertelmes lelkec gonoſoc, nem az elſö teremtesböl vagö hanē az eſetböl, es az epp termeſetnec romlaſabol. Mert ſabad akarattioc ſerint az Iſtentůl el ſakadanac es el partolanac. Hoǵ penig ez tudoman' igaz legē. Elöſör ezzel bizonittiuk, mert aſt monǵa á Moſes Gen 1. Hoǵ valamellieket Iſtē teremtet, meg neze azokat, es igen ioc voltanak. Ha minden nec felette igen iok voltanac, hat ſemmi romlaſt, bůnös termeſeret az Iſtē nē terētet. Maſodſor mert á Chrūs Ioa. 8. aſt mōǵa, hoǵ az örd̄ög az hazugſagnac attia, es mikorö hazug-

ſagot ſok

fol, az ű faiattiabol fol, ha ű attia az hazugſagnak, es az ű ne ki tulaidona, hat nem Iſtentűl vötte az gonoſſagot. Vgan a zon helien aſt monga, hog az tökelletes igaſſagban nem ma radot, hat ha meg nem maradot az elöt az igaſſagban volt te remtetuen, melibol engedetlenſege miat ki ejek. Harmadfor á ſ. Pal 2. Pet 2. aſt monga azok felöl. Az Iſten nem kedueze az angyaloknac kik vetkeſtek vala, hanem az pokolban ala tabituan ſötetſegnec lanczaual meg kötözuen tartia az karhozatra. Negedfer Iudas Apoſtolis az ű leueleben haſonlatoskeppen ir: Az mel' angalok az ű eredeteket meg nem tartuan, el hagak az ű hailekokat, az Iſten azokat amaz nag nap nak iteletire öröcke valo köteleckel ſötetſeg alat tartia, azert mind ezekbol meg teczik, hog noha az ördögöket Iſten teremtötte, mind az altal az bennek valo gonoſſag, Iſtentűl valo el fakadas az eſetbol vagon. Hog penig aſt mongia az Chriſtus Ioan. 8. hog az ördög kezdettűl foguan gilkos volt ne vonniad az elſö teremteſre, hanem az ű romlaſok vtã valo idöre, tudni illik, hog az eſetnek ideitűl foguan, minden koron az ſatan hazug es gilkos volt.

Miczoda volt az ördögök vetke es eſeti?

Mikoron az Iſtennek egeb el reitet titkaiban az emberec elmeie igen vakmerö: Azonkeppen igen örömeſt viſgallia aſt, mikor eſtenek el az angalok, es azoknac miczoda vetkec volt. Mi ez ellen tarczuk magunkat az kereſtieneknek hatarokban, hog á mit Iſten ki nem ielentet, arrol nem tudakozzunc, hanem az ű ki ielentet ſ. igeieuel elegedgűnk meg. Elöſör ez niluan vagö, hog az angalok az Adamnac eſetinek elötte eſtenek ki az ſentſegbol es igaſſagbol. De az napiat, oraiat, bizonios ideiet ſohul az iras meg nem ielentette, meg ielentette volna penig, ha az mi iduöſſegünkre fükſeges dolog löt volna. Maſodfor ezis niluan vagon, hog az ſentſeg

bol

ból tőkelleteſſegből ki eſtenec. De miczoda volt kiualtkepẽ valo vetkek, meg nem mondá az iras. Nemelliec az keuelſeg nec tulaidonittiac, hoġ az őrőkke valo Iſtennec tiſteſſeget kiuantac, melliet bizonitani akarnac az bőlcz mondaſabol Sap 2. Az őrdőgnec irigſege altal iűt be â bűn ez vilagra. De ez bizonſag azoknac ſemmit nem ſolgal, mert nẽ az angalo knac eſeteket iria meg, hanẽ az Adamnac czalataſat, kit az ſatan irigſegből ôle meg, azonkeppen erre magyarazzac, â mint Eſaias 14. capt â Babilloniai kiralnac keuelſegerôl mõd: *Quomodo cecidiſti de cælo Lucipher.* De ez mondaſis azoknac iteletek ſemmit nem ſolgal. Nemelliec aſt gondoltak, hoġ az teſtben meg ielenendő Iſten fiat vtaltak meg, de ezis iras kiuűl valo baba gondolkodas. Az Ieſus Chriſtus Ioh. 8. aſt mongya, hoġ az Satan az valoſagos tőkelletes igaſſagban meg nẽ maradhat. Ezzel elegeġiűnc meg, hogy ez volt az őrdőg eſete, mert el hatta az ű eredetit, el ſakat az Iſtentűl, mert el partolt az Iſtẽtűl, miuel hoġ nẽ volt az eletre valaſtatot 1. Tim. 1.

AZ HARMADIKROL.

Miczoda tulaidonſagok es czelekedetec vagion az ördögöknek?

Mikeppen â ſent Angialoknac bizonios tiſtek es czelekedetec vagion az ű termeſetekhez illendő, azonkeppen az őrdőgőknekis termeſetekhez illendő tulaidon czelekedetek vagion, mellieket ſűkſeg meg ertenűnk, hoġ annak nag' hatalmaſſagat meg erczűc azokon, â kiket Iſten az ű igaz itele tiből az ű kezeben adot. Mert ez niluan vagon az 6. Pal iraſabol, hogy az őrdőgőknek felette igen nagy hatalma vagion, az hitetlenekben, es az engedetlenekben, Eph. 2. Iolleher penig az ű ſok meſterſegit es czelekedetit ſenki elő nem ſamlalhattia, mind az altal az hiueknek eppűletekre egyne-

hanat

haniat elő ſamlalunk. Elſő tulaidonſaga és czelekedeti ez, hogy minden ű gonoz igiekezetiuel, tanaczaual, meſterſeges tanaczaual, Iſtennec bőſut tegien, az ű diczőſſeget es tiſteſſeget meg rontcza, es minden teremtet allatokat, á menire lehet ű ellene tamaſon. Mert noha az Iſtennek ſemelienek ellene ſemmit nem arthat, miert hog az ű űſtöke Iſten kezeben vagion, mind az altal, mind ű maga, mind hitetlenek altal azon igiekezik, hogy az Iſtent karomlia es czufolia, beſedet ketſegeſſe tegie, draga czelekedetit meg czufollia, igaſſagat meg hamiſſicza es diczőſſeget el temeſſe. Innet vagion, hogy az igaz Iſten felől valo tudomant az eretnekek altal ſidalmazza, hogy hazug tudomaniokat tamaſt hogy az Iſtennek minden igeretit es fogadaſat ketſegeſſe teſi. Mert noha Iſten akarattia es engedelmenekűl ſemmit nẽ czelekedhetik, mind az altal az meg romlot gonoz termeſet űtet arra veſi, hog valami Iſtẽ ellen vagon abban giőniőrkődgiek es műkalkogec. Maſod tulaidonſaga es czelekedeti ez hog az ẽberi nẽzetet az igaz Iſtentűl el vakaſa, es az őrőkke valo veſedelemben be taſicza. Az mi elſő ſűleinket Adamot es Euat hazugſaggal meg czala, hogy az Iſten irig volna, hog az ű beſede nem igaz volna, hog azok meg nẽ halnanac, hanem inkab az Iſtenhez haſonlatoſok lennenek. Aző keppen az eſetnek vtanna ezen meſterkedik, hog' azomban Iſtentűl es az őrők elettűl el vonnia, mint ſent Peter tanit, hogy kőrniűlűnk iar, kereſuen kit be niellien. Elől őr azert az embereknec lelki ſemeket, elmeieket, ertelmeket meg vakittia, hog az igaz Iſtennec es az ű akarattianac eſmeretire ne iuthaſſanac. Erről ſol ſent Pal 2. Corinthio: 4. Ez vilagnak Iſtene meg vakitotta az hitetleneknek elmeieket, hogy az Euangeliőnac vilagoſſaga ne tűndőkliec azoknac. Mert ez az igaz Iſtẽnec iteleti, hog akik az vilagoſſagban nem akarnak

nac iarni, es az igaſſagnak nem akarnak hinni, azokat az ôr dôg kezeben adǵa, hoǵ meg vakicza, hoǵ latuan ne laſſanac haluan ne hallianac, Eſa. 6. Ioan. 12. Act. 28. Maſodſor az embereknek ſiuôket es akarattiokat az gonoſokban meg kemeniti, hoǵ az Iſtennek igaſſaganak ne engetheſſenek. Mikeppen az Pharahonak ſiuet meg kemenite, hoǵ az Iſtennec paranczolattianac ne engedǵen, Exod. 4. 5 6. Ezert nenezi ſ. Pal ez vilagnac ſôtetſegenek biraianak, mert az hitetlenekkel bir, azokat meg kemeniti, hoǵ az ionak ne engedǵenek. Harmadſor az embereknek elmeieket, es gondolattiokat oſtromlia, hoǵ az Iſten felôl ketelkedgienec, hog' ûtet meg tagadgiac, es hoǵ û benne bizodalmokat ne helihetteſſek, hanẽ hoǵ inkab ûtet karomliac, ſôt gyakorta az igaz hitben meg tantorittia, es nag ſokat vegre ketſegben eituen el veſt, azert mongia az Chriſtus Peternek, Ime az Satan ki kôuetet titeket, hoǵ meg roſtallion, de en kôniôrgôttem te eretted, hoǵ az te hited el ne foggion. Szẽt Lukacznal 8. reſeben aſt monǵa az Chriſtus, hoǵ az Satan az hallot Iſten igeiet ki ragadgia az halgatoknac ſiuekbôl, hoǵ ne iduôzûllienek. Negiedic, hamis tudomaniokat tamaſt az emberec kôzôt, hog' azok altal az embereket az elettûl el vonnia. Mikeppen â ſ. Pal 2. Teſſ. 2. mongya, hoǵ az Antichriſtus tudomania az ôr dôgtûl vagon. Ezenkeppen az Alchoran, az Arrius, Fotin9 Sabellius, Blandrata, Dauid Ferencz eretnekſege â Satantul vagon. Ôtôdſor az embereket haittia gonoz tiſztatalan es iſtentelen czelekedetre, baluaniozaſra, fôſuenſegre, keuelſegre, paraznaſagra, reſegſegre. Hatodſor az Iſtenteleneket fel gerieſti es indittia, hoǵ az Euangeliomot haborgaſſak, az ſenteket kergeſſec es meg ôlliec, hoǵ mind hazugſagal mind gilkoſſaggal az Iſten ſereget el puſticzac, mint czelekedet Herodes, Iulianus Apoſtata, Nero, Diocletianus, Maxentius

Lu-

Licianus altal, kik á S. Martyromoknak vereckel vgan meg regegettenek, es ez moſtani időben az Papa, az hoheri altal. Heredſer, ſőt az embereknek ſiuőkben, vgyan be fallonak, azokban lakoznak es azokat minden ſertelmeſſegre, vndoc tiſtatalanſagra fel indittiac. Ioa. 13 aſt monga, hog az Iudas ban az Satan be ment. Math. 12. Niomorult embert az őrdőg vakka es ſikette tőtt. Matth. 8. Ket őrdőngőſőket hoz elő az Euangeliſta, kik az koporſobol ki iűnek vala, es az vton iarokon kegetlenkednek vala. Niolczadſor az egieb teremtet allatokonis Iſten engedelmeből nag hatalma vagon az ſatannak, mikeppen niluan valo peldakbol meg teczik. Iac. 1. meg vagon iruan, hog az Satan feleket tamaſt, hog az hazat fel forgaſſa es ſokakat abban meg őllien. Annak felette eſt miuele, hog az eghből tűz eſek ala, melliel barmok es emberek meg emeſtetnek. Luc. 8. Kegetlenkedik az őrdőg az diſnokon, es azokat az vizben őli meg. Apo. 7. Az angalok az kiknek hatalom adatot vala, kart teſnek az tengerbe, az főld ben, es az fakban. Mind ezekből meg teczik, hog az őrdőgnek czoda nag hatalma vagon, mind embereken, mind egeb allatokon.

SZŰKSEGES KERDESEK.

De it előſőr eſt kerdhetned, vagone az Satannak magatul valo hatalma? Erre niluan valo feleletűnc vagon, hogy az őrdőgnek, ſem az embereken, ſem egieb teremtet allatokon ſemmi hatalma ninczen, es azoknak ſemmi kart nem tehetnek, hanem czak Iſtennek akarattiabol es engedelemből. Mert azoknakis űſtőkőc Iſten kezeben vagon, Iſten birodalma ala rekeſtettenek, es ſemmit nem czelekedhetnek, ſőt ingien ſem moczanhatnak az Vrnak akarattia ellen. Valamit azert czelekednek, vag az embereken, vag egeb allatokon, Iſtē paranczolattiabol, akarattiabol, engedelmeből czelekedik

lekedik. Az Iobnak nem arthat, ſemmi kart az ördög nem tehet, mig Iſten aſt nem mondga men' el es eſt czelekedged. Azonkeppen 1. Reg. 22. aſt mongia, hog eg lelek ki iut, meg allot az vr elot es eſt monta: En el hitetem az Achabot, mert hazug lelek leſek minden Prophetainac ſaiaban, es monda a Iehoua, Menniel es eckeppen czelekedgel. Sot meg az rut diſnokbanis az Iſtennek fianac akarattianekul nem mehetnek, Luc. 18. meliben az kereſtieneknek igen nag vigaſtalaſok vagon.

Maſodſor aſt kerdhetned: Miert ad az Iſten illien nag hatalmat az ördögöknek? Elſo oka, hog az ördögöknek eros hatalmaſſagat meg ertuen, az kereſtienec mindenkor vigaz zanak es keſec legienek az ördöggel valo harczra. 1. Pet. 5. Az ti ellenſegtek az ördög, mint az ſuo oroſlan' kerul tite ket, azert alliatok ellene erőſſek leuen az hitben. Eph. 6. Maſodik oka, hog minek vtanna az Iſten az ſenteket az ördögnek töreből es hatalmabol meg ſabaditotta, az Iſtennek nag hatalmaſſaga valo legyen. Mert erősbnek kel lenni az Iſtennek, ki az ördögnek ſaiaban ſabolat vetet, es azokat vg biria, hogy az ű akarattia es engedelmenekul ſemmit ne czelekedheſſenek. Harmadik oka, hogy az Iſtennek iga ſſaga es iteleti niluan ki teſſek az engedetlen es hitetlen fiakban, kiket az Iſten az ű igaz iteletiből az ördögök kezeben ad, hogy azokon az Satan, mint egy Iſtenek vgy vralkodgyek 2. Corinth: 4. Ez vilagnak Iſtene meg vakitotta az hitetleneket.

Harmadſor eſt kerdhetned: Eg arant valo hatalma vagion ne az Satannak az hiueken es az hitetleneken?

F. Nem egiarant valo hatalmok vagion, hanem kiualtkeppen imez harom dologgal kulomböz. Elöſör mert an Satan az hitetleneket vgy biria, mint tulaidonit, es az ű ſaiat orſaga-

gaban lakozokat. Azert ezeket porazon hordozza minden fertelmeſſegre es tiſtatalanſagra, es azok giőniőrűſeggel engednek az Satannak, mint tulaidon főldes vroknak, es Feiedelmeknek. De az hiueket gyakorta oſtromlia ſőt labok rolis le eiti neha, mind az altal nem biria ezeket vg mint az őueit. Mert ezeket az Iſten lelke hordozza, akarattiok ellen folgalnak az őrdőgnek az teſtnek erőtlenſegeből, es hatal eſnekis, eſmet fel kelnek az vrnak kegyelme altal. Maſodſor az Satannak altala keſerti es oſtorozza az Iſten az őueit, hogy kegyelmeből az Pœnitentiara vonnia, hogy az Iſteni felelemben, hitben, kőniőrgesben, es az alazatoſſagban meg tarcza. 2 Corinth. 12. Hogy fel ne fualkodnam, az Vr ream boczatta az niakon czapdoſo Angialt. Az hitetleneket penig, az őrdőg kezeben az giőtrelemre adgya hog' azok ellen az ű rettenetes iteletit meg mutaſſa 2. Cor. 4 Eph. 2 Ioan 8. Harmadſor, mert az hitetlenek nem giőzik meg az Satant, miert hog vgan őrőmeſt folgalnak neki. De az hiueknek labok alat meg rontia az Iſten, ezeket győzedelmeſſe teſi, hog vefedelmekre nekiek ne arthaſſon. Megh giőzik penig it ez vilagon az Chriſtusban, mert mikeppen ű meg giőzte az ű halalanak ideien: Azonkeppen hatalmat ad nekűnk, hog miis meg győzzűk űtet. Maſodſor giőzedelmeſek leſnek tőkelletesen ez iőuendő vilagon, mikor az Iſten mindenekben minden leſen. 1. Cor. 15.

AZ NEGIEDIKRŐL.

Vagione tulaidon ſemelick az őrdőgőknek?

Az tőb vndok eretnekſegek es teueligeſek közőt, melliek az mi időnkben fel tamattanak, ezis az Satan egynehany bolond adgya furt emberek altal fel indittia. Hogy vgyan nincz Őrdőg, kit az Iſten előſőr teremtſegben es igaſſag-

igaſſagban teremtet volna,es ez vtan ſabad akarattia ſerint el ſakadot volna az Iſtentûl,es moſtan az hiueknek veſedel mekre,mint az ſiuo oroſlan, igekeznek. Ezeknek tudomanioknak ſummaia azert ez,hog az ôrdôg ſemmi nem egieb hanem az bûn,auag inkab az emberekben az gonoſſagra valo indulat es hailandoſag.Mel' eretnekſegben moſtan ſokan be merôltenek. Ez tudoman' bizoniara az Satantul ſarmazot,az emberi nemzetnek nag veſedelmere, mert mikeppẽ az farkas igen kônnien meg czalhattia az baraniokat: ha el hitetheti velek,hog ſohul eg' farkas ſinczen,azonkeppen az ôrdôgis igen kônien meg czalhattia az embert,ha el hitethe ti velek,hog ſohul eg ôrdôg ſinczen. De ez veſedelmes tudoman' ellen,imez nehan' bizonſagockal alliunk. Elôſôr az Chriſtus Ioan.8.ig ſol: Ti ôrdôg attiatul valok vattok, es â ti attiatoknak kiuanſagat akariatok be tôlteni. Az gylkos volt kezdettûl foguan, es az igaſſagban meg nem maradot, mert û benne igaſſag ninczen. Valamenifer hazugſagot ſol az û magaebol ſol,mert hazug,es hazugſagnak attia. Ez igekben az ôrdôgôkrôl harom dolgot prædikal az Iſtennek fia.Elôſôr hog az Adamnak terẽteſe vtan mingiaraſt az emberi nemzetnek gilkoſſa volt. Maſodſor,hog az teremtes vtan az igaſſagban meg nem maradot. Harmadſor, hog hazug,es hazugſagnak attia,mellíekbôl az Satannak valoſagos allattia niluan ki teczik az bolond eretnekek ellen. Maſod. Az 1.Ianos 3.reſeben,az Iſtennek fiaual,az ôrdôgnek fiat ôſſue haſonlittia,vag inkab ôſſue veti mikoron ig' ſol. Ez dologbol eſmertetnek meg az Iſtennek fiai,valaki igaſſagot nem czelekedik,az attiafiat nem ſereti ninczen az Iſtentûl. Mikeppen azert hog Iſtennek valoſagos allattia vagon,azô keppen az ôrdôgnek bizonios ſubſtantiaia,ki az hitetlenek ben es engedetlen fiakban czelekedik. Harmad,Matth.8.az

ôr-

ördögök aſt kialtiak: Dauidnak fia, miert iöttel idönapnak elötte, hogy minket giötrenel? Matth.4. Ki vitetek Ieſus az puſztaban, hog meg keſertetnek az ördögtül, es fel viue ütet egy magas hegire, monda, ezeket mind neked adom, ha engemet imacz. Matth. 1. f. Lukacznal 7. 10. 11. 13. Negyed. Az Iob Patriacha köniuenek elſö reſeben. Az Iſten fiai közöt al az Satan, es keri az Iſtent, hogy ſabadſaga legyen az Iobnak meg rontaſara, Azonkeppen 1. Reg. 22. Az tiſztatalan lelek Iſten eleiben al, es aſt mongya: En meg czalom az Achabot, mert hazug lelek leſek az ü Prophetainak ſaiokban. ötöd. Az Iudas Apoſtol az ü leueleben aſt iria, hogy az Michael Archangyal az Moſes teſte felöl viaskodot az ördög ellen, es nem merte ütet meg ſidalmazni, hanem aſt monta: Feggyen meg ö Satan tegedet az Vr. Hatod. Szent Peter Apoſtol 2. Pet. 2. aſt iria, hogy az Iſten az ü ſaiat Angialinak nem keduezet, hanem az pokolra ala le taſitötta üket, es ſötetſegnek lanczaual meg kötözuen tarttia üket az iteletnek napiara. Az Ieſus Chriſtus Matth. 25. aſt mongya: Mennietek el tü en Attiamtul meg atkoſtatot emberek, az örökke valo tüzre, mel' keſittetet az ördögöknek es az ü angialinak. Az ſent Ianos 1. Ioan. 3. aſt iria, hogy az ördög kezdettül foguan vetkezik.

AZ ÖTÖDIKROL.

Valaha iduözülneke az ördögök?

Vrunk ſületeſe vtan ket ſaz harmincz eſtendöuel elt Origenes Alexandriaban, ki az mint Agoſton iria felölle, aſt tanitotta, hog mind az Iſtentelen emberek, mind az gonoz Angyalok, egy nehan' ſaz eſtendöuel az itelet napia vtan iduözölnenek es az örök eletben fel vetetnenek, De ezek el

lenis kik az Origenes bolondſagat kŏuettek bizŏnial el hig giŭk, hogy ſem az hitetlen emberek, kik el karhoſtanak, ſem az ŏrdŏgŏk, ſoha meg nem ſabadulnak az ŏrŏcke valo halalbol es kinokbol, melliekre ſententiaſtatanak. Erről az ſent iraſban niluan valo erŏſſegink vadnak. Elŏſŏr, mert az Iſten igaſſaganak, ŏrŏkke valonak, es veghetetlennek kel lenni, melibŏl meg teczik, hog' az Iſtentelen emberek-en valo bŭnteteſis ŏrŏcke valo. Maſodſor, Az Ieſus Chriſtus Matth. 25. igy ſol: Mennietek el az ŏrŏkke valo tŭzre, mely keſittetet az ŏrdŏgŏknek, es az ŭ Angialinak. Az ſ. Peteris aſt iria, hog az gonoz Angialok az ſŏtetſegnek lan czaual meg kŏtŏſtettenek es vgy tartatnak az ŏrŏcke valo karhozatra. Az ſzent Ianos Apoc. 20. Semmit nem ſol az ŏr dŏg iduŏſſege felŏl, mint ha eczer eſtendŏ vtan az karhozat bol meg ſabadulnanak, hanem iŏuendŏt mond az Satannak diczŏſege felŏl, az Iſten fianak hatalmas diczŏſſegenec meg ſabadulaſa felŏl, az ŭ ereie altal. Az Ieſus Chriſtuſnak le-gien diczŏſſeg tiſteſſeg es birodalom mind ŏrŏkkŏn ŏrŏkke. AMEN.

XII. Prædicatio.

Az Embernek teremteſeről.

AZ Apoſtoli Credonak rendi ſerint kezdettŭk va la ſolni az teremtesbŏl. Ez ideig ſolottunk Iſten nek ſegitſegebŏl, mind az lathato es lathatatlan teremtet allatokrŏl, meeg az emberrŏl nem ſol-lottunk, moſtan azert arrol leſen tanuſagunk. Meg magia-razom azert materiaul peldaul, az Moſeſnek elſŏ kŏnyue-

nek

nek, elsõ refebõl imez igeket: Es monda az Elohim Isten: Teremczünk embert az mi semeliünkre, az mi hasonlatosságunkra, es vralkodgiek az tengernek halain, es az eghnec madarain, es az barmokon, es az egesz fõldõn, es minden czuszo maszo allaton, valamely az fõldõn mazik. Teremte azert az Isten az embert az û kepere az û abrazattiara teremte ûtet az Isten. &c.

Az elsõ teremtesben az Isten ket fele allatokat teremtet, mellieket okossaggal meg aiandekozot. Az elsõ rendben vadnak az lathatatlan allatok, az az, az Angyalok. Az maszik rendben vagyon az Istennek lathato teremtet allattia, az az, az ember. Ennek elõtte valo prædikationkban penig szollottunk az szent iras szerint az Angialokrol, mind azz io Angialokrol az kiket rendelt az Isten, hogy legyenek szolgalo lelkek az Aniaszentegyhazban, mind penig az gonoz Angalokrol, az az, az õrdõgökrõl, kik az Istennek bûntetõ haragianak szolgai es eszközi, az mint az Vrnak szent lelke elõnkben adgya. Mostani prædikationkban immar szolok czakrõuideden az embernek teremteserõlis, melyben az Moses harom dolgot tamaszt elõnkben. Leg elõször meg mongya, hogy hogy teremtette Isten az embert, mert azt mongya, hog vgan tanaczot tartot Isten errõl, es azt mondotta: Teremczünc embert az mi kepünkre es hasonlatossagunkra, auagy abrazatunkra. Azt mongia meg azert leg elõször, hogy az Isten az embereket az elsõ teremtesben, tanaczaual decreto maual, vegezet tanaczaual teremte.

Masodszor meg mongya azttis az Moses miböl teremtette az Isten az embert, hogy meg mutassa conditioiat bizonios allapattiat az embereknek. HARMADszor meg mongya azt az Moses, mel' czudalatos nagy meltosagban teremtette

legen az örökke valo Isten az elsö embert. Mert azt monga Isten: Az mi képünkre, az mi abrazatunkra teremczünk embert, ki minden allatokon vralkodgyek. Erröl az harom dologrol sollyunk mies röuideden ez mostani leczkenkben.

Leg elöször azt magyarazom meg, mi legien az oka, hogy az Isten tanaczot tart az embernek teremtese felöl.

Masodsor azt magyarazom meg, mikeppen mi modon teremtette legien az Isten az elsö embert.

Harmadsor azt magiarazom meg, minemü meltosaga volt az embernek az elsö teremtesben az esetnek elötte, hog' annak utanna meg erczed, esedben vegied, mel' nagy böczület böl, mely nagy allapatbol meltosagbol eset legien ala az emberi rend.

AZ ELSÖROL.

Miert tartot az Isten tanaczot az embernek teremtese felöl?

Iollehet az töb teremtet allatokatis azon Isten teremtette, mind az altal nem oluassuc, hogy az töb teremtet allatok rol tanaczkoznek, hogy vagy deliberatiot, vagy tanaczkozast inditana az Isten, minek elötte az egieb allatokat formallia. Hanem hogy el vegez minden teremtet allatokat, hog meg czinallia az eget földet es az tengert, es ezekben leuö allatokat, tanaczot tart arrol, hogy embert teremczen az ü kepere, es ü hasonlatossagara. Mely dolgot az Vrnak lelke az sent irasban, ket kiualtkeppen valo okokert tamasst elönkben. Leg elöször azert, hogy meg mutalla az Istennek kiualtkeppen valo gongia viseleset az emberekhez. Ha az Isten nagy tanaczot tartot te felöled meeg minek elötte teremtetnel, ha nag' vegezessel kezd az Isten az emberek-

nek

nek formalasahoz, meeg teremtesnek elõttē megh mutattia ezzel, hogy nagy gongia viseleſe legien az emberi nemzetre. Mert iollehet az tõb teremtet allatokis Istennek gongias uiseleſe alat vadnak, de kiualtkeppen akarta az Isten az embert, hogy legien ũ neki temploma, lako haza, meliben mind õrõkke lakozik. Mely dolgot az Vrnak sent lelke az te vigastalasodra tamast elõdben, hogy ha az Isten kiualtkeppen te felõlled gondot visel, ha tanaczot tart te felõled, minek elõtte formalna tegedet, hat az te allapatod az te conditiod nem tõrtenetbõl, nem az vak serenczetûl hordoztatik, hanem Istennek gongyauiseleſetûl.

Masodsor ezzel az tanaczkozaſſal akarta az Isten meg mutatni az emberi nemzetnek meltosagat es bõczûlletes voltat, felette draga voltat akarta meg mutatni az emberi nemzetnek. Mert az Isten vgian tanaczot tart errõl, hogy az embert fel õltõztesse, es minden iokkal fel ekesicze. Hat az esetnek elõtte felette nagy volt az embernek meltosaga, es felette draga.

De mondhatnad it az Moſesnek az ũ tanitasara: Kiczoda az az Isten, az ki ast mongia teremczũnk embert az mi kepũnkre es abrazatunkra. Nem ast mongya, teremtek embert az en abrazatomra es kepemre, hanem ast mongya, hogy teremczũnk embert az mi kepũnkre es abrazattunkra? Mind az mostani meg vakult Sidok, mind penig az mostani eretnekek sok kûlõmb kûlõmb keppen hurczolliak az iget. Az mostani meg vakult Sidok kõzzûl, nemellyek az mostani eretnekek kõzzûlis, nemelliek ast mongiak, hogy az feiedelmeknek mogyok serint sol it az Isten, az kik vgy solnak mint ha tõbben volnanak. De ez az solasnak neme czak nem regen kezdetet, annakokaert nem eel ez solasnac nemeuel az sent iras. Nemelliek penig ast mongiak, hogy

az Agngyalokat ſolitotta meg, az Iſten azoknak mondotta, hogy teremczűnk embert az mi kepűnkre es haſonlatoſſagunkra. De ezis ellene vagyon az iraſnak, az Iſten tudo manianak. Leg előſőr, Mert ha az Angyalokat ſolitotta it meg az Iſten, hat az Angyalokis teremtők, mert aſt monga FACIAMVS Teremczűnk. De az Angyalok nem teremtők, Mert Eſaias Prophetanal negiuen negiedik reſzeben aſt mongya az Iſten, hogy ſenki nem volt ű vele az teremteſben. Vgian azon Eſaiaſnal negiuen egiedik reſzeben aſt mőgya: *Spiritum Domini nullus adiuuit in creatione.* Maſodſor. Ha ez magyarazat igaz volna, hat az Angialoknak kepekre terem tettenek volna az emberek, mert aſt mongia *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* De az ſent iras ſohul nem mőgya eſt, hogy az Angialoknak kepekre teremtetőt volna az ember, hanem rakua az ſent iras ezzel, hogy az ember az Iſtennek haſonlatoſſagara, es kepere legien teremtetuen. Iſmet Moſes elſő kőniuenek ötődik reſzeben aſt mongia, hogy az ű kepere teremtette az embert az Iſten.

Hat kiczoda az aki azt mongia, teremczűnk embert az mi kepűnkre es haſonlatoſſagunkra?

Meg magyarazzak mind az Prophetak, mind az Apoſtolok, hogy ez az teremtő Elohim Iſten az Attia legien, az ű fiaual es az ſent lelekkel az teremtesben. Annanokaert min giaraſt meg akarta az Iſten mutatni, ki legien az Iſtene Adamnak, tudni illik, ez az igaz Iſten legyen, az az, Attia, Fiu es ſent Lelek. Ket teremteſről emlekezik kiualtkeppē az iras, az ő auagy elſő, es az vy auagy maſődik teremteſről. Az ő teremtes nem egieb, hanem ez lathato vilagnak az eghnek es főldnek teremteſe. Az maſodik teremtes penig, az iduőzites, az Adamnak eſetinek miatta, az meg rom

lot

lot teremtet allatoknak fel epiteſe es meg vytaſa. Hogy ha meg latod, mind az ket teremtesben ez az Iſten ielentette ki ű magat, az elſő teremtesbenis ez az Iſten, az Attia fiu es ſent lelek teremtettek az egeſ földet, tengert es ezekben le uő allatokat. Az maſodik teremtesben, az az, az meg vytasban meg mongia Szent Matthenal 28. reſeben, hogy ez az Attia Iſten teremtette, allatta heliere az embert, az ű fiaual es ſent lelekkel egietemben. Immar menniűnk az maſodik czikkelire, meliben eſt magiarazzuk meg, mimodon teremtetet az ember.

AZ MASODIKROL.

Kettőt mond az Moſes az embernek teremteſe felől. Leg előſőr, hogy az Iſten az Sarbol formalta az elſő embert. Maſodſor aſt mongia, hogy az Iſten rea lehellet az Adamra, es fel öltöſtette, meg eleuenite űtet elő lelekkel. Ebben annak okaert eſt adgya maſodſor előnkben az Vrnak lelke, hogy az ember kettőből al es ket kűlőmbőző dologbol teremtetet az elſő teremtesben az ember. Az eggik reſre az embernec az földből, az ſarbol vagion, mint az Adamnak neueis annit teſen mint ſaar, auagy az deak igeis annit iegiez mint föld, mint ha aſt mondanak, HVMVS. Az maſik rezre penig az eghből vagion az Iſtennek elteteſeből, az az, az eleuen lelek. Mondhatnad:

Miczoda ennek az oka, hogy az Iſten illien ket kűlőmbőző allatbol teremtette az embert, ſarbol porbol, romlando allatbol, es menniei lelekből?

Az Saarbol auagy az porbol teremtette az eggyk reſet, hog' az ember meg alazna az Iſten előt űnnem magat, hogy fel ne fualkodnek, meg emlekeznek, hog' ű az porbol valo volna, hog' ha penig az földből agiagbol teremtetet az teremtő ellen ne fualkodnek. Ezt penig magiazazza az Iſten

ünnen

ůnnen maga Moſes elſő kőniuenek elſő reſzeben: Te Adam inkab engettel az aſſoniallat ſzauanak, hogy nem mint az en paranczolatimnak. Annakokaert iſmet főldi hamua leſz, az honnan teremtettel. Ennekokaert az Iob Patriarchais erre nezue mongia, hogy az emberek főldi hazban laknak. Miert? Mert az emberek az rőmlando ſarbol vetettenek. Hogy ha penig az eſetnek előtteis akarta az Iſten, hogy az Adam meg emlekezzek erről, hogy ű főldből valo, hat az eſetnek vtanna ſokkal inkab meg kel teneked emlekezned erről. Hat ha az ſarbol teremtettel, hat miert fualkodol te fel az te teremtő Iſtened ellen, ha azon főldből valo vagy, honnet az tőb emberek, hat miert vtalod meg az te attiadfiat, felebarátodat, holot vgian azon agiagbol valo legy. De az embert elő lelekkelis fel öltőſztette az Iſten, miert hogy inkab meg eſmerhetne az Iſtennek ű hozza valo kegyelmet es irgalmaſſagat. Egy felől azert az Iſten akarta, hogy meg eſmerteſſek az Iſten hatalma, bőlczeſege, es diczirteſſek te altalad. Mas felől hogy meg alazzad magadat, az te teremtő Iſtenednek előtte, ellene fel ne fualkoggial. Menniűnk immar az harmadik dologra, eſztis czak rőuideden vegezem el.

AZ HARMADIKROL.

Harmadſor aſt magarazzuk meg, minemű volt az Adam nak allapattia, meltoſaga az eſetnek előtte. Mêgâ pogan ből czekis felette igen nehez dolognac mondottac lenni, hogy az ember meg eſmerheſſe ű magat. Mikoron azert kerdenenek eg pogan' bőlczet, miczoda volna igen nehez dolog, aſt felel te, hogy embernek magat meg eſmerni. De vgan az Eccleſiaban, mint hogy nehez dolog, vg igẽ ſűkſeges az ẽbernek meg eſmerni ű magat. Az embernec kedig eſmereti kettőből

al.

al. Leg először, hogy meg esmerie minemű volt az esetnek előtte. Masodsor hogy meg esmerie minemű legien az ember az esetnek vtanna, halliuk meg, azert ezak röuideden mind az kettőt. Leg elősor ast, miczoda, minemű volt az Adam az ember az esetnek előtte, hogy valaki ne itellie ast, hogy ezē bűnben, ezen niomorusagban teremtetet legien az ember, az vtan ebből kőniű megh itelned az esetnek vtanna minemű legen az ember. Az ember minemű volt az esetnek előtte, meg monga it az Moses, mikor ast monga, hogy az Istē kepere teremtette az embert (az mi kepünkre abrazatunkra) mel' solasnac modgiaual meg mutattia, hogy az Istennek hasonlatossagara volt teremtetuen az ember. Mondhatnad. De magarazd meg ennekem, miczoda legien az Istennek kepe, az melire az Adā volt terētetet az első teremtesbē. Mert im ertem, hogy az Istē kepere es hasonlatossagara volt Adā teremtetuen, tanicz meg azert arrais immar, mi legen az Istennek kepe? Nemelliek ast mondottak, hogy az Adam az Istennek kepere teremtetet volt, hogy az Istenis ollian legyen mint az ember. Annakokaert az Romai antichristus az Istent emberi kepben faragta, irta ki, az attiat nagy fakalos ember kepeben, az S. lelket galamb kepeben, az Christust firi giermek kepeben czinalta faragta ki. De ez hamis, mert az Isten paranczolattia ellen vagion. Ast mongya az Isten Deu. 4. hogy ůtet senki nem latta, azert meg lassa minden, hogy senki az ů kepet ki ne czinallia, ne faragia, abrazollia. Masodik rendben voltanak akik ast mondottak, hogy az Isten kepe ebben al, hogy az embert okossaggal, bölczeseggel latogatta meg az tőb allatok kőzt, hogy okossagot, ertelmet, solast adot neki az Isten, minden allatok felet. De iollehet ezeketis az iokat ki nem rekesthettiűk, de mas mēg a mit Moses az Isten kepen ert. Először az Isten kepe helihettetet vala, az

minő

mint meg magiarazza ſent Pal Coloſſ.2.az tökelletes ſentſegben es igaſſagban,mert mikeppen az Iſten az ű termeſeti ben,ſent,igaz,bűnnekűl valo,haſonlatoskeppen az elſő embert ſentſegben,bűnnekűl,maculanekűl teremtette vala.Maſodſor, Az Iſten kepe az Adamban vala,az Iſtennek tökelletes eſmereti,es az tőb teremtet allatoknak eſmereti. Mert mikeppen tökelletes ertelem, tudoman' vagon az Iſtenben, haſonlatoskeppen latogatta vala az Iſten Adamot tökelletes bölczeſſeggel. Harmadſor. Ez az Iſten kepe miben al vala, Az elſő embernek ſabad akarattiaban.Mert az Vr Iſten az Adamot vg aiandekoſta vala ſabad akarattal meg,hogy fogiatkozaſnekűl engedhetne az Iſten paranczolattianak es akarattianak. Negiedſer. Miben al vala az Iſtennek kepe? Al vala az embereknek,minden czelekedeteknek, indulatioknak egienlő voltaban, az Iſtennek paranczolattiaual es törueniеuel,mert valami vala, az Iſtennek akarattia annak engedhet vala tökelleteskeppen az ember. Ötödſör es vtolſor. Al vala az halhatatlan eletben, mert az elſő teremteshẽ vgy teremtetet vala az Adam,hog ha meg marad vala az tökelleteſſegben, tahat meg nem hal vala ſoha. Ebből immar meg itelheted,mel' nagy gazdagſagban volt az eſetnek előtte az Adam.viſontag az eſetnek vtanna,mely nag fogiatkozaſa volt Adamnak, az eſetnek vtanna el veſte az Iſten kepet, az artatlanſagot, el veſte az halhatatlanſagot, el veſte az tökelletes engedelmeſſeget. De ennek vtanna az reparatiorol,mikeppen vyttatot meg az ember az Ieſus Chriſtusban,ennek vtanna ſolunk,Moſtan legien eleb beſedűnk,

AMEN.

KÖNYV-TÁRA

Tizen-

XIII. Prædicatio.

Az Iſtennek Gondgiauiſeleſeröl.

AZ Aoſtoli Credonak rendi ſerint kezdettük vala magárazni imez igeket, ez elöt valo tanitaſinkbā meliben aſt valliuk, hogh hiſünk az Mennek földnek teremtöieben. Meegis ezekröl az igekröl ſolok ez moſtani orabanis Iſtennek ſegitſegeböl, hallia meg kegiel: Ennek elötte tanitaſinkban eg nehan' prædikatioban meg magiarazok Iſten ü felſege ſegitſegeböl az teremteſröl valo czikkelt, az Apoſtoli Credonak rendi ſerint, melyben kiualtkeppen imez ket dologrol ſolank rend ſerint. Leg elöſör aſt magiarazok meg, miczoda legyen az teremtes, es han' fele legyen. Maſodſor meg mondok miczoda rendel teremtette az elö mindenhato Iſten, eſt az lathato vilagot, melyben az Moſeſnek az ü tanitaſa ſerint, megh magyaraztuk az hat napon minemü rendel teremtet az Iſtē mindeneket. Harmadſor aſt magyaraztuk meg, kiczoda teremtette legyen ez lathato vilagot, melyben meg magyaraztuk, es minden Eretnekek ellen meg bizonitottuk niluan valo iraſokkal, hogy az Mennek es Földnek teremtöie az Attia legyen, az Fiuual es ſent Lelekkel. Negiedik czikkelben meg magyaraztuk az veget, az okait, mellyekert teremtet az Iſten minden allatokat, miert teremtette mind az lathatatlan es lathato allatokat. Ezeknek okait magiaraztuk es ſamlaltuk elö neg rendekben. Ötödſör ſolank neuezet ſerint az lathatatlan allatokrol, az az, az io es gonoz Angyalokrol az pokolbeli örögröl. Hatodſor es vtolſor, ſoltam az Emberröl, ki teremtette, mikor teremtötte, mi modon, mi vegre teremtetet az ember, meg tanulok ez elöt valo Leczkenkben. Miert hogy penig ez lathato vilagnak te-

teremtese egiůt iar az Istennek gongiauiseleseuel, mert nem eleg czak abſt tudnod, hoģ Isten teremtette ez vilagot, hanē kel teneked abſtis tudnod, hogy az eczer teremtetet vilagot az Isten hordozza, Isten taplallia, Isten viſeli gongiat az ů teremtet allatinak. Mostani leczkenkben azert ſolok az Istennek gonģa viſeleſe felōl, ha az idō engedi penig, czak imez harō dolgot maģarazō meg mostan, hallia meg tikegi: 1 Leg elōſōr lassuk meg abſt, hoģ ha igaze azoknak ertelmek, kik abſt monģak, hoģ az Istēnek semmi gongia ninczen â vilagra, hamisſiczuk meg azokat, az kik tagaģak a z Istennek 2 gongiauiseleset az teremtet allatok felōl. Masod rendben abſt magiarazzuk meg, han' fele leģen az Istennek gonģa viſeleſe Prouidentiaia. 3 Harmadſor abſt lassuk meg, ha az Isten gongiauiseleſe kōzōnſegeſe czak, auagy kiualtkeppen ualo, nem â ki minden indiuiduomokat be foglal, ez harom dologrol ſolunk mostan, hallia meg ti kegiel,

AZ ELSŌROL.

Igaze azoknac ertelmek kic tagadgiak az Istennek gongiauiſeleſet?

Leg elōſōr abſt mondam, hoģ abſt lassuk meg, hoģ ha igaze azoknak ertelmek kik abſt monģak, hoģ az Istennek az eczer teremtet allatokra semmi gonģa ninczen. Monthatnad. Mi ſūkſeg teneked abſt bizonitanod, kiczoda az, aki tagadgia az Isten gongiauiseleset, miczoda istentelen emberek azok, kik illiē niluan valo dolgot tagadnanak. Vadnak mind az Eccleſia kiuůl, mind az Eccleſiaban ol' rendbeli emberek, akik abſt eleitůl foguan tagattak, mostanis tagadgiak. Az aniaſ. eģhaz kiuůl voltanak azok, az kik Epicureuſoknak neuezteteknek, kik abſt mōndottak, hog' az Istennek semmi gongia ninczen az ů teremtet allatirol. Mert mikeppen az acz

mester

meſter czinallia az hazat valakinek, annak vtanna oſtan el megien mellőle, nem gondol vele ha niakaban fakadis, hog el megẽ oſtã minek vtanna meg czinalta. Auag a haios meſter az ki haiot czinal, es az vizre taſittia, ſemmit nem gondol vele annak vtanna. Haſonlatoskeppen mondottak, hog az Iſten aſt az alkotmant, minek vtanna meg kefitette, hatta ű maganak, hog auag az ſerencze, auag a tòrtenet hordozza ũtet. De mẽg az aniaſ. eghazbanis ket fele emberek vadnak kiualtkeppen, az kik valoban tagadgiak az Iſtẽnek gõgauiſeleſet. Elſő rendben vadnak az niluan valo Iſtenteleſnek, kik iollehet nielueckel nem tagadgak, de czelekedetekkel tagadgiak. Az teſti haboruſagban heuerő emberek illienek, az tobzodasban, baluaniozasban, refegſegben, parazna eletben heuerő emberek illietenek vegnekűl. Mert iollehet nieluekkel valliak, hog az Iſtennek gonga legen ez vilagra, mert aſt tudgiak ſ-ualliac, hog mindeneket ű hordoz, de czelekedeteckel meg tagadgiak, hog nem ű hordozza az embereket. Mas rendbeli emberek azok vadnak az aniafenteghazban az kik aſt valliak, hog az teremtettet allatoc czak vg hordoſtatnac mint az elſő teremtesben vadnak teremtetuen, mert az elſő teremtesben mindeneknek el rendelte Iſtẽ az ű rendit, az napnak, az czillagoknac, es az embereknek, ſemmi gonga ninczen immar erről az Iſtennec, hanem czac vg iarnak a mint az Iſten előſőr el rendelte. De hog ezeket meg hamiſſiczuk, mind ezek ellen eſt az regulat fundamentomul veſſük, hog az eczer teremtettet allatokat, nem czak abban hatta az Iſten az meliben teremtette, hanem vilag teremteſetűl foguan, minden teremtet allatokat ű hordozot es taplalt es taplallia az ű hatalmaſſaganak ereie ſerint. Előſőr immar bizoniczuk meg az ſ. irasbol, hog az Iſtẽnek gõgia volt, vagion az eczer teremtet allatokrol. Maſodfor

meg bizoniczuk az emberi bölczeſegből ez vilagnac rendi ből. Leg elöſör az oktalan teremtet allatok felől, hoģ azokra az Iſtennec kiualtkeppen valo gonģauiſeleſe legen, ſoc helie meg mutattia az vrnac lelke az ſ. irasban Pſal. 103. *Omnia ad te ſpectant, vt des eſcam in tempore ſuo. &c.* Ha te ki nitod az te kezedet, â te gonduiſeleſedet, meg eleuenites mindeneket, ha ki boczatod az te lelkedet, meg eleuenited, ha be vonſod penig meg halnak. Ezekben az igekben neuezet ſerint meģ monģa az vrnac lelke az Dauid altal, hogy az Iſten az, aki tartia es taplallia az ũ teremtet allatit. Ha ki boczattia az ũ ſent lelket minģaraſt meg eleuenednek, ha be vonſa, azoñal ſemmie leſznek, Act. 2. Pſal. 145. *Oculi omnium in te ſperant ô Ieboua, & tu das eſcam in tempore oportuno.* Haſonlatoskeppen ſol â ſ. Dauid Pſal. 146. *Ipſe aperit cœlum nubibus, & præterea ipſe parat pluuiam, producit fœnum in montibus, dat iumentis eſcam, & pullis Coruorum qui eum inuocant &c:* Veḍ eſedben, hoģ az ſ. Dauid Iſten gonduiſeleſeb ẽ rekeſti minden teremtet allatit az Iſtennek, az eſöket, az ködöket, az barmokat, az hollokat, es minden egieb teremtet allatokat.

Monthatnad. Vģ vaģon hoģ mindenek Iſten gonģauiſeleſe ala vadnak rekeſtetuen, de â mit az elſö teremtesbẽ el rẽdelte az Iſten immar nem bontia aſt fel. Iollehet â mint az elſö teremtesben el rendelte, vģ vaģon hoģ aſt nem mindẽkor bontia fel az Iſten. De viſontag nẽ mindenkor aſt az rendet tartia meg az Iſten, melliet az Iſten az elſö teremtesben czinalt, mert hog' az ũ gongiauiſeleſe meg tartaſſek, mel' Iſtẽnek gonģauiſeleſet nem kel minekünk eģ törtenetnek, auaģvak ſerenczenek velnünk, itelnünc. Az elſö terẽtesbẽ az iſtẽ vģ rendelte az napot, hoģ nap tamadattul foguan, nap niugatiglan menne minden nap. De eſt az foliaſt az Iſten az Io ſue ideieben meg tartoztata. Haſonlatoskeppen Ezechias Kiral' ideiebenis tiz lineaual vonſa az Iſten viſa az napnak foliaſat. Miczo-

Miczoda ennek az oka?

Ez hóg meg mutaſſa hóg mindenek az ű hatalmaban vadnac, az egh felet valo vizet az teremteskor czinalta az Iſten az egen valo vizet az földön valotul meg valtoztatta, hogy azoc ſiroſiczac â földet, viſontag mikor akaria erczè czinallia az Iſten az eget, es ű nem ad eſöt az földnek ſiroſitaſara, es mikoron akaria meg nittia az földnek czatornait, es eſöt ad az földre, hóg meg ſiroſicza az földet. Az elſő teremtesben hogy hogy rendelte az Iſten az tűzet, vgy hogy meg egeſſen? / De az Babyllon kemenczeieben az harom firfiakat nem egete meg. Miert? Mert meg akarta Iſten mutatni, hogy azokat vgy hordozza ű â mint akaria, hogy mikor akaria az tűznek termeſet ſerint valo heuſege nem arthat. Az embereknek gondgiauiſeleſe felőlis ſok tanubizonſagink vadnak az ſent irasban, melliek meg bizonittiak, hog' az Iſten az, akinek az emberekrőlis kiualtkeppen valo gongia legien. De moſtan igaz eleg ket auag' harom bizonſag. Szent Pal az Athenasban mikoron prædikallana az igaz Iſtenről, â mint ſent Lukacz Act:17.iria: *In ipſo viuimus, mouemur, et ſumus.* Az ſent Pal azert Iſten gongiauiſeleſenek tulaidonittia eſt, hogy minekűnk eletűnk vagyon, hogy mozgunk, czak az Iſtennek gongiauiſeleſenek tulaidonittia. Azon ſ. Pal 1. Timoth:6. mongá: *In Deo omnipotente ponat ſpem ſuam, qui præbet nobis omnia copioſe ad fruendum &c:* Szerelmes fiam Timotheæ, Az gazdag embereket inczed, hogy ne veſſek remenſegeket az gazdagſagban, hanem az elő Iſtenben, mely gongia viſelőie, meg tartoia, minden allatoknak. Szent Pal ezekben ez igekben niluan aſt mongya, hóg Iſten legyen meg tarttoia mindeneknek, de kiualtkeppen az kegelemedeninek. Iere:10. aſt iria az Iſtē gonga viſeleſe felől: Vram Iſten iol tudően hogy nem az embereknek ereien al, az ű vtoknak az

Imagines miſſa ad Pharaonem Dan. 3.

ſ̃ hiuatalliõknac igazgataſa, ſem penig az firſinak akarattian al, hog̀ az ſ̃ niomdokat igazgaſſa, hanem te vriſten. Az Iere mias le vonſa az emberekrõl az ſ̃ magok gonǵia uiſeleſet, hog̀ nem ſ̃ magok viſelik gondokat, hanem az Iſten tartia, hordozza mint Coloſ. 1. ezen dologra tanit az ſ. Pal Ezek azert az iraſok meg mutattiak, hog̀ az Iſtennek kiualtkeppẽ valo gongiauiſeleſe vag̀on, minden teremtet allatokra. De hog̀ ha ſemmi iraſunk nem volnais erről, mint az poganok kõziben nem atta az ſ̃ tõrueniet, mind az altal az termeſetnec tõrueniebõl iraſnekũlis meg bizonithatiuc, az Iſtennec gonǵauiſeleſet. Leg elõſõr mert minden embereknek ſiuõkben be oltotta ezt az tudomant, igazis, hog̀ ha Iſten vag̀on, gonǵais vag̀on az teremtet allatokra. Ha Iſten vag̀on, nem valami bolond, hog̀ valamit nem czelekednek, De Iſten vag̀on, mert az termeſet meg mutattia, hat vag̀on gonduiſeleſe. Ha czak eǵ haz nepe kõſtis vag̀on gonduiſelõ, ha attiad nak neuezed akitũl ſũlettel, azzal vallaſt teſeſ, hogy gonduiſelõd az te neked. Hat ſokkal inkab illien nag̀ haznak, alkotmannak gongiauiſelõienek kel lenni, mert illien nag̀ alkotman' el romlana ha gonduiſelõie nem volna. Maſodſõr Meg mutattia az Iſten az teremtet allatoknak ſep rendekbenis, az teremtesben, hog̀ az nap minden nap fel iũ es iſmet el niugſik, nagy ſep rendel eſt az rendet el nem valtoſtattia az Iſten, hanem ha Iſteni hatalmat akaria meg mutatni, hog' ne legen ez tõrtenetbõl, hanem Iſten gonǵauiſeleſebõl, hog' az Iſten ſorgalmatos az embereknek taplalaſara, eghi harmatot ad az fõldnek meg ſiroſitaſara, mikor penig akaria iſ meg ercze czinallia az eget. Es az kõdõket be ſaria, hog̀ eſõt ne adgianak. Miczodat ielentnek ezek? Hanem hog̀ az mi eletũnk ſõt ez egeſ vilagnak allapattia, elete az Iſten gõgiauiſeleſeben fundaltatot. Honnan vagion ez, hog̀ az Niar

õſ

Ős kőueti, az őst tél kőueti, az telet tauaſ. Honnā vagón ez? Az Iſtennek ſep gongia viſeleſeből, az ki ig rendelte az eſ, tendőknek foliaſokat. Annak felette meg mutattia napon. kent valo földi giümölcznek az ű termeſe: hogy ezek nem törtenetből viſeltetnek, hanem Iſtennek gongiauiſeleſeből es tanaczabol. Harmadſor, vgan ezen dolgot meg mutattiac hog az Iſten az embereknek elmeiekben gonduiſeleſt oltot be. Ha czak kiczin czaladod vagónis, mégis beled oltotta Iſten, hog gondot viſel' azokra. Honnat vagón ez? Az első oktul, az Iſtentűl, ha te beled ű alkotmaniaban eſt beled oltotta, hat ſockal inkab vagion az gonduiſeles ű magaban az Iſtenben. Negiedſer meg mutattia eſt az dolgot, hog ha valami nag bűnt czelekednek, mikeppē az paraznak paraznal koduan, eſeben veuen ű magat, meg retten magaban. Hoñet vagón ez? Ezis az Iſten gonduiſeleſenec nag iege, ha valami iot czelekedel őrűlſ raita, hog aſt czeleketted, ha erted az Iſten haragiat te raitad, mint az czegeres bűnben heuerők, niakra főre mennek az gonoſſagra, de az ű lelki eſmeretek mingaraſt meg vadollia az ű bűnőkert. Hoñat vagón ez? Az Iſtennek az ű gongiauiſeleſeből, az ki meg mutattia, hogy fereti az io dolgokat es giűlőli az gonoſokat, az kik vegne kűl elnek, es előb előb gazolnak az ű bűnőkben. Lasd meg az artatlan vernek ki ontoit, mind eltig rettegnek, czak az arniekokat laſſakis mingiart meg iednek, aſt tudgiak hogy raitok vagion az ellenſeg, ha az fa leuele zördűlis, mingiart meg dobban az ű siuők, azonnal rettegnek. Honnat vagión ez? Az Iſtennek gongiauiſeleſeből, az ki az feleimet be oltotta az ű siuőkben. Honnan vagion, hogy nagy giakorta az gilkos, az parazna nem mehet el az bűntetes elől, ha egy auagy ket nap ſabadſaga vagyonis az el meneſre, de vgyan nem mehet el előtte, Ha el megienis eg' keueſſe, de egy nap

eſtig alig megen fel mêl' fôldet, mint az rák mênit elô megen annit iû hatra, meliben meg mutattia az Iſten, hogy kûlſôkep penis gongia vagion az û teremtet allatira. Monthatnad. Ha ez igy vagion, miczoda az oka, hogy az igaz emberek az iamborok niomorognak it ez vilagon, az baluaniozok, gilkoſok, es paraznak io ſerenczeben vadnak, hogy ig ſolliak, ha az Iſtennek gongya volna az vilagra, hogy hogy ſenuedne el, hogy illien zur zauarban valo volna az emberi tarſaſag? Nagy giakorsa meg haborithattia es megis haborittia ez az kereſtien embereknek ſiuôket, mint az Ieremiaſnal 13. aſt mongia: Vram bizon' tudom en, hogy te igaz vag': Ha te veled pôrlôk, tudom hogy nem nierem en az pôrt. Mind az altal mêgis meg kerdlek erre en, hogy miczoda az oka, hogy az gonoz emberek bodogſagban, bodog allapatban vadnak, el nek it ez vilagon. &c. Az ſent Dauidnalis Pſal. 73. 75. reſeben aſt mongia az ſent Dauid: Mikoron lattam az hitetleneknek elô menteket, czak meg nem tantorodanak az en labaim, ha az Iſtennek reitet tanaczaban nem megyek vala, meg tantorodom vala, az az, ha az Iſtennek tôrueniebôl, igeiebôl meg nem tanulom vala azokat, meg tantorodom vala. Laſſuk meg azert ſeretô attiamfiai, hogy ha ezekbôl megh bizonithattiak az hitetlenek, hogy nem mindenek Iſten gongiauiſeleſebôl, hanem tôrtenetbôl vadnak. Leg elôſôr, mert ha az egeſ emberi nemzetnek allapattiat meg nezed, minde nek az niomoruſag ala vadnak vettetuen, mert minniaian vetkeſtûnk az Adamban, meliert meltan ſenuedûnk mindê haboruſagokat. Ha azert ſaniargat, ver az Iſten, kiczoda panaſolkodhatik, hogy nem iol czelekedik, hogy gongiat nem viſeli az embereknek, aſt velne valaki ezekbôl, de nem iol czelekedic, ha ig gondolkodol, mert az Iſtennek az û teremtet allattiara nagy gongia vagion, es azert ſaniargattia, verî

ûket,

ûket, hog' az gonoſt meg vtaltaſſa velek es û magahoz teri-
cze. Maſodſor, hog az kikre az Iſten haboruſagot boczat, fea causa
bizonios okai vadnak annak. Elſőſőr, mert io vegre fordittia
az Iſten aſt û nekiek, mint az attia az mel' fiat kereti, aſt mõ
gia Salomon Pro: 3. hog aſt giakorta faniargattia, oſtoroz-
za, nem azert, hog el veſſe tûle, hanem hog inkab hozza ta-
nicza, oktaſſa. Haſſonlatoskeppen az Iſten az ôueit, nem az
ert oſtorozza, hog ûket el veſſe tûle, hanem inkab meg teri-
tſe. Maſodik oka, mert io vegre czelekedi eſt û velec az Iſtẽ,
mert az niomoruſagok altal az penitenitentiara inti ôket
az Iſten. Harmadſor oſtorozza ezeket it ez vilagon, hogy
az mas vilagon ne oſtorozza, mint ſent Pal tanit 1. Cor. 13.
Cum indicamur à domino, corripimur, ne cum hoc mundo condemnemur. Hog pe
niglen az hitetleneknek az Iſten gazdagſagot, el̃ menetelt
enged. Miert czelekedi? Elſőſőr hog meg mutaſſa Iſten az û
kegielmenek gazdagſagat, hog eledelt ad, mind az ioknak,
es mind az gonozoknak, hog fel hozza az Iſten az û napiat
mind az iokra, mind az gonoſokra, kegyelmet meg akaria
mutatni ezzel. Maſodſor az haragnak edenit magok ment
hetetlenne teſi ezzel az Iſten, hog ne mentheſſek azzal ma-
gokat, hogy nem volt volna alkolmatoſſagok ezeknek az
meg tereſre. De ezeknek gazdagſagok ſiralomra fordul, mi
keppen meg teczik ez az dolog az Lazarnak, es az gazdag-
nak hiſtoriaiaban, ſent Lukacznak 16. refeben. AMEN.

XIIII. Prædicatio.

Azon Iſtennek gonduiſeleſeröl, Acto: xvii.

EZdettünk vala ſollani ennek elötte valo tanitaſunkban az Iſtennec gonduiſeleſe felöl az apoſtoli Credonak rendi ſerint, moſtanis vgan azö czelra inditot dologrol leſen tanuſagunk, meg magarazuk azert à ſ. Palnak prædikatioiat, mel' meg vagon iruã az ſ. Lukacznal Act. 17. reſeben, ig ſol az ſent Pal: Az Iſten aki ezt teremtette ez vilagot, es mindeneket valamik vadnak ez vilagban. Ez mikoron Vra legien à mennek es földnek nem lakozik kezböl czinaltatot templomban &c.

Az ſ. Pal Apoſtol ezeket az igeket prædikallotta az Atenas varosban, holot felette igen meg neuekedet vala az hamis Iſteni tiſztelet es az baluaniozas. Czellia penig es igyekezeti az ſent Palnak ez ielen valo leczkenkben, ez kettö kiualtkeppen hallia meg kegelmetek. Leg elöſör hog azoknak hamis tudomaniok ellen, baluoniozaſok ellen meg mutaſſa, kiczoda legien az igaz Iſten, maſodik czellia ez, hog à ſ. Pal meg mutaſſa eſt az öröktül foguan valo Iſtent, mi modon akar emberektül tiſteltetni, mert az egez ſent iras, ez ket dologra tanit fökeppen, mint az aito, hog ket ſarkon forog, es azon al, haſonlatoskeppē mind az apoſtoloknak, mind az Prophetaknac tanitaſoc, iraſoc ez ket ſarkon forog kiualtkeppen. Leg elöſör arra tanitnak, miczoda legien az igaz Iſten, kit az kereſtieneknek kellien eſmerniek es imadniok. Maſodſor erre, hog az meg iſmert igaz Iſtent, hog hog kel tiſztelni, miczoda tiſzteletet kiuan Iſten az emberektül, arra tanit maſodſor az iras. Az ſ. Pal apoſtolis erre az ket dologra tanit kiualtkeppen ez moſtani prædikationkban. De hog' megis niluabban eſedben veheſſed ſeretö attiamfia, hog haſönnekül ne men' el innet. Moſtani leczkenkben az ſ. Pal Apoſtol öt dologrol tractal, öt dologrol emlekezik fökeppen. Leg elöſör meg mutattia aſt, ki legyen az igaz Iſten, kit te-

neked

neked tiſtelned kel meg mongia, meg valaſtia az Athenasbelieknek hamis Iſtenektûl az ſent Pal Apoſtol: Mert aſt mõgya, hog' az az igaz Iſten, ki az fõldet, menniet es ezekben leuõ allatokat czinalta, teremtette. Maſodſor meg mutattia az ſent Pal aſt, ez az Iſten minemû legien, es hoģ hoģ akarion tiſteltetni az emberektûl, meg mongia rõuideden ettis, aſt mongia hoģ ez az Iſten az fõldnek es az egheknek Vra legien, hoģ ez bizonios heliekre nem rekeſtetik, hogy û emberekneк aiandekaual nem tiſteltetik, mert û ſemminekûl nem ſũkõlkõdik, hanem lelki tiſtelettel. Harmadſor, az ſent Pal Apoſtol feddi az meg romlot emberi termeſetnek oſtoba voltat, Holot az Iſten meg ielentette legyen niluan ũnnen magat, mind az altal megis az emberek nem akariak meg eſmerni es tiſtelni igazan az õrõkke valo Iſtent, û altala vagion az embereknek eletec, û altala vagion mozgaſoc, û altala elnek, mind az altal megis el feletkeznek az õrõkke valo Iſtenrûl. Negiedſer meg mutattia az ſent Pal Apoſtol az poganoknak meg tapaſtalhato bolondſagokat, kik az lathatatlan es veghetetlen Iſtent, ki abrazolliak vala aranyban, ezũſtben, es egyeb faragot kepekben. Holot az lathatatlan Iſtennek vgy mint lathato tũkõre legyen, leg elõſõr az ember. Õtõdſõr es vtolſor az ſent Pal Apoſtol ezekbõl az bolondſagokbol az Pœnitentiara inti az Athanasbeliеket. Mert aſt mongya. Iollehet az Iſten ez ideig el ſenuette az ti teueligeſteket, hogy az û kegielmenek gazdagſagat meg mutaſſa, mind az altal minden napon, minden idõben az meg tereſre, az pœnitentiara hy minden embereket, mert ha meg nem ternek, egy napot ſerzet az Iſten iteletre, melliben az Ieſus Chriſtus meg iteli ez egeſ fõldet, valakik abbol az bolondſagbol pœnitentiat nem tartnak, meg iteli ez egez fõldet az Ieſus Chriſtus altal.

Ez ſummaia. Ig kezdi el moſtani tanuſagat az Apoſtol. *Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo ſunt &c.*

Mit akar az ſent Pal az elſõ czikkelben, halgaſſuk megh czak rõuideden. Mingiaraſt az ſent Pal meg tanittia az Athenasbelieket, kiczoda legyen az az Iſten, melliet û nekiek kellien meg eſmerniek, igazan kellien tiſztelniek, igazan kellien felniek, bõczûlleniec, lelki tiſztelettel. Mert ebben az pogan' varosban, mint az tõbbibenis az emberektûl talaltatot hamis Iſtenek tiſzteltetnek vala, az Iuppiter, Mercurius, Mars, Minerua es az tõb emberektûl talaltatot hamis Iſtenec. De az ſent Pal Apoſtol meg mongia egy beſzeddel, hog az igaz Iſten az, ki ezt ez vilagot teremtette, es ezekben le uõ allatokat. Monthatnad. Miczoda az oka hog a ſent Pal Apoſtol ekkeppen iria meg az û tanitaſaban az Iſtent? Ket okaert czelekedi eſt az ſent Pal. Leg elõſõr hog az Anthenasban leuõ pogan bõlczeket meg hamiſſicza, az az, poganok kõzõt valo bõlczek negy reſre ſakattanak vala kiualtkeppen. Elſõ rendben valanak az kiket neueznek vala Epicureuſoknac, ezek aſt mondottac, hog Iſten ninczen, ſem penig ſemmi gonduiſeles ninczen az teremtet allatoc felõl, ha nem czak tõrtenetbõl hordoſtatnak minden allatok it ez vilagon. De ezek ellen az ſent Pal aſt mongia, hog vagon Iſten, az az Iſten penig, ki ez vilagot teremtette es ezekben leuõ allatokat, lehetetlen dolog hog illien ſep alkotman' az vak ſerenczebõl tõrtenetbõl lehetne, ha czak eg' kiczin hailek ſem lehet tõrtenetbõl, hanem az acz meſter czinallia, ha czak eg kiczin haz ſem lehet az meſternekûl, hat ez az nag' haz ſem lehet meſternekûl, az az, õrõkke valo meſternekûl. Maſod rendben voltanak Athenasban, kiket neueſtenek Peripatheticuſoknak, az kik aſt mondottak hog Iſten vagion, de az ſemmi nem eg eb, hanem ez lathato vilag, es az lathato

vilagnak

vilagnak forgasanak lelke. De estis â s. Pal meg hamisittia, azt mongya, hog az igaz Isten az, ki est â vilagot semmiből teremtette. hat mas az â ki terētette ez vilagot, mas az â ki teremtetet altala, tudni illik, ez vilag, melliet ūk Istēnec mondottanac. Harom okaert neuezi â s. Pal földnek mennec vranac: Leg elsőr Vra az Isten, az mennek földnek, az teremtesre nezue, mert czak az az örökke valo Isten â ki az eghet es â földet minden segitsegnekūl, tarsnekūl czinalta, Esa. 40. 43. 44. 45. 46. erről disputal: az Isten czak egiedūl vytotta ki az eghnek satorit. Iob. 9. Czak egiedūl vetötte fel az földnek fundamentomat, es az lathatatlan allatokat czak ū terētette. Masodsor az mennek es földnek Vranak neuezi az s. Pal apostol az gonduiselesre es taplalasra nezue, mert az, â ki teremtette menniet es földet igaz Isten es vgian azon örökke valo igaz Isten taplal. Mostan az pogan' bőlczek azt mondottak, hog az igaz Isten czak az eg allatokra visel gōdot, hog czak arra vagon gonga â kik az eghben vadnak, az földre penig ninczen semmi gongya, hanem az serenczetūl hordoztatik. Ezek ellen az sent Pal, Vranak neuezi az eghnek es az földnek Istenet, hog meg mutassa, hogy az Istennek hatalmaual igazgattatnak, mind az földön, mind penig az eghben leuō allatok. Harmadsor ennekokaert Vra az Isten az eghnek es földnek, hog ezek az Istennek mindenhatosagat, hatalmat, mindenūt ielen voltat meg mutassa, az sent Pal, Az egeknek es az földnek Vra, az Isten, ielen vagyon az eghben es az földön, egyenlőkeppen hat az ū ere ie es hatalmassaga mindenekre el teried. Masodik czikkelben azt mongya az sent Pal: *Qui in manufactis templis non habitat.* Mit akar az sent Pal ezzel ielenteni? Azt akaria meg mutatni, miert hog az Isten mindenūt vagyon es legiē az eghbenis ielen vagion az földönis, ez penig az ū hatalma

ma nẽ ſórittatót bizonios helire, Az poganok az ũ Iſtenek nek nagy fenies templomot czinaltak vala, ęs aſt alittiak va la, hoġ czak oda ſorittatot az Iſten, az hol neki templomot czinaltanak. De az ſent Pal meg mutattia hogy az Iſten bi zonios helire nem kõteleſtetik, mert mindenũt vagyon az Iſten. Ezzel az mondaſſal tõb helienis êl az iras. Actorum. 7. Aſt mongia az ſent Iſtuan Prothomartir: *Excellentiſſimus ille non in manufactis templis habitat.* Az Eſaiaſnal 66. reſzeben ũ maga aſt mongya: *Cœlum ſedes mea eſt, terra ſcabellum pedum meorum.* Sõt az Sa lomon elſõ Kirali kõniuenek hatodik reſzeben, aſt prædikal lia az Iſten felõl, hoġ az eghnek eghei be nem foghattiak ũ tet, mel' mondasban minketis tanit az Vrnak lelke erre az darga tanuſagra, hogy az Iſten, miert hoġ vra az eghnek es ſõldnek, bizonios heliekre, bizonios kezzel czinalt temp lomban nem kõteleſtetic. Mel' tudoman' ſok teueligeſeket hamiſſit meg. Leg elõſõr â Sidoknac teueligeſeket, mert ũk aſt alittiac vala, hoġ nem lenne az Iſtennec haileka, ha â Sa lamon temploma el rontatnec. Valamikor azert az Prophe tac feddik vala az ũ nepet â bũnert aſt mongak vala: *Templum domini, templum domini* Az vrnak temploma vaġon, vġ mond, mi kõztũnk, nẽ lehet hoġ mi ęl veſſũnk. Maſodſoris az pogano kat meg hamiſſittia, az poganok kõzõttis voltanak templo mok, oraculomok, aſt alitottak, hogy ot halgatna meg ũket az Iſten, aſt veltek, hogy eggiũt inkab meg halgatria Iſten, hogy nem mint maſut az ũ kõniõrgeſeket. Harmadſor az Papiſtaknak kõniõrgeſeketis ez az tudoman' meg hamiſſitt tia, az kik az Iſtennek kegyelmeſſeget meg halgataſra valo keſ voltat, bizonios templomokhoz ſoritottak, aſt alittiak, hoġ eggik templomban hamareb meg halgat az Iſten, hogy nem mint maſikban. Annakokaert eggyknek nagyob bõ czũlleti volt, hogy nem mint maſik templomnak. Mikeppẽ

ezen

ezen varosban amaz nagy baluānak, az Monōstornac nagob bōczūleti volt, hogy nem mint â tōbbinek. Miczoda az oka? Mert az Iſten keſ voltat kōtelestek eg bizonios helire, hog' ot halgattia inkab meg az Iſten. Iſmet voltanak az buczus templomok, az betegeſeket, korſagban leuōket aſt mondottak, hogy hamareb meg giogiulnak egikben, hogy nem mint â maſikban: Hogy az būnnek boczanattiat hamarab meg talallia Romaban, Czeſtakoban, hogy nem mint az ū magok helieken. De ez ellen tanit az vrnak lelke, hogy az Iſten nem lakozik kezbōl czinalt templomban, hogy Iſten hatalma nem kōtelestetet kezbōl czinalt templōhoz, auagy egieb bizonios heliekhez. Mōthatnad. Hat miczoda tēplōbā lakozik az Iſtēs? Ket fele tēplomot czinal it â S. Pal, az egket kezzel, acz meſt ertūl czinaltatot tēplomokat neuezi tēplomoknac, â maſikat keznekūl valo templomok, az keztūl czinaltatot templomban nem lakik az Iſten aſt monga â S. Pal. Hat mibē lakozic? Az Iſten kepere teremtetet, czinaltatot templomban lakozik, tudni illik, az igaz emberekben, ebben az templomban lakozik az Iſten, ez az Iſten temploma. Valaki ebben az tēplomban hya ſegitſegre, meg halgattia aſt, aſt monga Eſaias. Azon Eſaiaſnal 66. aſt monga az Iſten: *Ad quem, inquit, reſpiciunt, ad humiliatos & contritos corde.* Hat az meg alazot ſiuū emberek az ōrōkke valo Iſtennek templomi. S. Palis 1. Cor. 6. aſt monga Ti vattok az elō Iſtennek templomi, az kikben az Iſten lakozik. Mond immar. Sem penig embereknek beſedekbōl nem tiſteltetik, mint ha ſūkōlkōdnek ū valaminekūl &c: Mēgis â S. Pal magarazza, hogy az Iſten czak lelekben tiſteltetik, kūlſōkeppen penig nem, hogy az kūlſō tiſteletekben nem giōniōrkōdik az Iſten, mert mindenek ōuei, melliekneкūl nem ſūkōlkōdik. Ez verſnekis ket rese vagon, halgaſſuc meg czak rouideden. Leg elōſōr aſt laſſuk meg, mit akar ez

zel

zel ielenteni mikor aſt mongia, nem tiſteltetik emberi kezzel az Iſtẽ. Az emberi kezẽ az apoſtol nẽ egebet ert, hanẽ â kûlſõ ceremoniakat, emberektûl talalt dolgokat, mellieckel akariac az õ feiektul az Iſtẽt tiſtelni. Miczodaioc vala â poganoknac, vagy miczoda vala â poganok kõzõt, â miuel az û Iſteneket tiſtelic vala. Leg elõſõr nagy fris templomokat czinaltatnac vala az û iſteneknec. De errõl aſt mondja â ſ. Pal, hogy az õrõkke valo Iſten nem rekeſtetik effele templomokhoz. Maſodſor aſt az templomot meg ekeſitik vala arañiat e zûſtel, baluaniockal es kõueckel, nagy ſoc orſagokbol el hordnac vala nagy ſok draga kõueket, melliel aſt alittiak vala, hogy auual tiſteltetnek az Iſten, es azzal engeſteltetnek meg. De miert hogy az Iſten ſemminekûl nem ſzükõlkõdik, õue az arany, õue az ezûſt, hat ebben az kûlſõ dologban, az melliet te baluaniozo akarſz adni, nem gõniõrkõdic abban az Iſten. Mert ha â gazdagnac valami marhaiaban acz û neki, nem kõzli aſt te veled, mert lattia, hogy az te adaſodnekûlis õue. Ha az gazdag embernek kõniõrgez, mas felõl az û marhaiat adod neki, nem kõſõni meg teneked aſt az aiandekot: Azonkeppen az Iſtennek ha araniat es ezûſtõt acz, nem kõſõni meg teneked, mert mindenek õuei, â poganok baluaniozoc, paraznac, gilkoſoc valanac es ſoc vndoc bûnõkben heuernek vala, az Iſtent penig templomoknac czifrazaſaual akariac vala meg engeſtelni. Ez ellen penig aſt mondja â ſ. Pal hogy az Iſtẽ ſemminekûl nẽ ſzükõlkõdic, melibẽ tanit minketis az vrnac lelke, hogy azoc az czifrac czac heabã valoc, mellieket az emberec az Iſtẽ eleiben akarnak vinni, â baluaniozoknal lasd meg, hogy ha nem ig volt az Romai nagy paraznanac az Papanac ideieben, moſtanis vg vagyon, hogy effele ſzep ekeſſeggel, ſzep gyõngiõs aranias ruhackal akariak meg engeſtelni az Iſten haragiat, maga mas felõl nagy rettene-

tenetes baluaniozok voltanak, es moſtanis azok, mas felől meg vetettek az Iſtennek draga giongget, az Euangeliomnac halgataſat es tanulaſat, kűlſő eleteteckel Iſtentelenek, mind az altal mit czinalnac, faragot es ezűſt kepeckel aranibol czinaltattackal, draga kővel fel ôltőztetic az baluaniokat, draga giőngiős ruhaual ruhaztac az ű vndok Miſcieket, aſt alittiac, hogy auual keduesbek leſnek az Iſtennec előtte, ha tőb araniat vihetnek az ű Iſteneknek, ha ſok giertiackal, aranias ezűſtős czifrackal ekeſitek az ű bolondſagokat, Miſcieket. Mikeppen Daniel 11. reſeben monta, hog az Antichriſtus arannial ezűſtel tiſteli az ű Iſtenet. De ez ellen az ſent Pal tanitaſat ved eſedben, hogy ezekben nem giőniőrkődic az Iſten, hog ezek nem keduelek ű előtte, hogy azokkal az Iſtennek az ű kegelme nem haitatik hozzank, hanem inkab haragra ingerlettetik, mert eſt mongya az ſent Pal: hogy Iſten nem ſűkőlkődik ſemminekűl, holot ű neki eleg legyen minden, hanem czak az belső tiſteletnekűl ſűkőlkődik az Iſten es azzal tisteltetic az ű kegyelem edenitől. Az maſodik czickelben meg mongya, hog ű ad parat, lehelletet minden eknek. Immar okat mongya az ſent Pal: Miert nem giőniőrkődic Iſten az kűlső aiandekokban, az kűlső czifraban az ű tiſteletire nezue. Miczoda oka hogy nem kűlső czifrat nez az Iſten, hanem az belső tőredelmes ſiuet, melliet meeg az pogan bőlczekis meg eſmertenec, azert mondotta egy Poeta: *Dicite Pontifices in ſacris quid valet aurum?* Mongiatoc meg ti Papok, mi haſna vagyon az ezűſtnec, arannak az Szent dolgokban, mi haſna vagyon ha Iſten atta azokat. Aſt monga ſent Pal: Mert nem gőniőrkődic azokban, meg mongia it az ſ. Pal. Mert minden allatoknak ű ad parat, lehelletet, az mineműket az ſ. Pal, az Iſtēnec terētet allatit ket reſre oſtia, mert harō rendben vadnac kiualtkeppē az Iſtēnek

terem-

teremtet allati. Elsõ rendben azok vadnac, akic érzekenseg nekûl vadnak, az kikben sem ertelem sem okossag ninczen, mint az egh, az fõld, az tûz, az viz. Masod rendben azok az teremtet allatok vadnak, az kikben vagyon az erzekenseg, de az okossag ninczen, mint az oktalan allatokbã, az ökrök ben, oroßlanban &c. Harmad rendben azok vadnak az kikben nem czak erzekenseg vagon, hanem okossagis vagyon mint az emberek, Angalok. &c. De itt â ß. Pal az ket graduſ rol ßol, kiualtkeppen az emberekrõl es az oktalan allatokrol, az embereknek okos lelket, elõ parat, ßelet tulaidonit, az Barmoknak penig, es az egieb oktalan allatoknak parat, ßelet tulaidonit az ß. Pal. aßt monga azert, hog mind az ket rẽd beli allatoknac az Isten ad parat es eletet, mozgaſt, letelt, tap lalaſra valo erõt, az oktalan allatoknak parat, ßelet tulaidonit, az okos lelket penig az embernek, mel' mondasban ketõre tanit az Istennek lelke. Leg elõßõr tanit az Istennek gõ giauiseleſe felõl, hog' nem czak az elſõ teremtesben teremtete az Isten az allatokat, meni ſokan ez velekedesben vadnak, hog û valamit az elſõ teremtesben teremtet mindeneket, abban az foliasban hagot az Isten mindeneket: de ez elen tanit az Istennek lelke, hog Isten az, aki az embereknek eledelt ad, es gongiokat viseli. Vißontag vgian azon Isten az oktalan allatoknakis eledelt ßolgaltat es û az, aki lehelletet, parat ad û beleiekis. Hat az Istennek gongauiseleſe ki hatt, mind az oktalan es az okos allatokra, Isten az, â ki az te lelkedet te beled atta, Isten az, az ki te tanaczodat hordozza. Hasonlatoskeppen az teremtes vtan azon Istennek gongiauiseleſe vagon te raitad, â ki az oktalan allatokat hordozza az û gongiauiseleuel. Masodßor ezekben az igekben, tanit az vrnak lelke, hog ſokkal kûlõmb lelek vagion az emberben, hogy nem mint az oktalan allatban, mikeppen kûlõmb

gond

gonga vagon az emberekre hog nem mint az barmokra, az emberek nek zoin, az az, eletet tulaidonit az ſ. Pal, az barmok nak penig Pnin tulaidonit, az az, parat. Ved eſedben, hog az embernek ſockal kûlömb lelke vagon hog nem mint az ok talan allatoknak, mert az emberekben â lelek nem valamel' mulando allat, fel, nem valami el mulando para, hanem latha tatlan lelek, eſt az lelket meg aiandekoſta az Iſten ertelem mel, meg aiandekoſta akarattal, meg halhatatlanſaggal, hog' ez teſtnek vtannais meg ne hallion, de az barmoknak parat, az mel' el mulando, ideiglen valo para, napig valo, mel' czak ez vilagon ſolgal nekiek, mel' tudoman' kûkſeges azoknak ellenek, az kik az tôb teuelgeſek kôzôt aſtis fel tamaſtottac hog az emberekben haſonlatos az lelek mint az barmok ban, hog az emberekben valo lelek meg hal az teſtel eggiût, mint az barom. Maſodſor eſtis kel teneked it meg tanulnod hog az Iſten dragab leleckel aiandekozot meg tegedet, hog' nem mint az barmokat, okoſſaggal es ſolaſſal, melliet nem a dot az oktalan allatoknak. Miczoda ennec az oka, hog ezek kel meg aiandekozot? Ez az oka, hog fel nez, fel tekincz az ôrôkke valo Iſtenhez, az honnan vadnak ezek teneked a dattatuan, hat ſokkal kôtelesb vag te az Iſtennec tiſteletire es eſmeretire, hog nem mint az oktalan allatok, de ezert mõ gia az iras giakorta, hog alab valobbacka lôttek az emberec az barmoknal, az oktalan allatoknal, mert ha az barmok fel kelnek, mêgis az û mogok ſerint fohaſkodnak, de ha az em ber eleget eſik, iſik, le fekſik es az û teremtôierôl meg nem emlekezik. Mint Eſa. 1. monga az Iſtennek lelke, *Bos cognouit be-ũ ſuum & aſinus præſepe ſeri ſui, Iſrael autem non cognouit creatorem ſuum.* Az Ieremias 8. cap. aſt monga az Iſten: Az Eſtragok, az Feczkek tudgiak, meg eſmeric az û ideieket, de az en nepem alab va lo azoknal, mert az en iteletemet meg nem eſmerik. Annak

okaert arra tanit az Istennek lelke, hogy tökelletes ű az Isten tűl vőt aiandekokert erre, hogy az Istent meg esmerjed, dicz ked es tiszteljed, fellyed minden allatoknal inkab. AMEN.

XV. Prædicatio.

Azon Istennek gonduiseleseről, Acto: xvii.

AZ mel' Prædikatioiat az szent Pal apostolnac magiarazni kezdettűc vala, az előt valo tanitasunk ban, meegis vgan azonbol lesen tanusagunk ez mostani oraban. Immarő kőuetkeznec imez igec eckeppen sol: Az Isten az eg sarbol teremtette az egesz emberi nemzetet, hogy lakoznanac az egesz földnek szinen, es ezeknec időt rendelt &c: A sz. Pal ennek előtte valo leczkenk ben ket dologrol prædicalla. Elősőr azt mutata meg, kiczoda legen az igaz Isten, hog meg tudnac valasztani az poganok az Istent az baluanioktul, mert az poganok sok kűlőmb kűlőmb hamis Isteneket gondoltanac vala magokban, de az apostol meg mutata, hog' az igaz Isten czak egy legyen, az penig az igaz Isten azzal valasztatic meg minden baluaniok tul, hogy teremtője minden allatoknak, semmi allatrol nem monthad, hog teremtetet legen az egh es az föld, ha ezt senki prædikallasabol nem hallottad volnais, hat czak az igaz Isten ki az menniet földet teremtette. Az Ieremias Prophetais 10. reszeben ig iria meg az igaz Istent: *Deus vnus est Iehouah, Deus viuens &c.* Eg czak az ki az ű hatalmaual ki niuitotta az egeket, es eresszegeuel el rendelte az földet, es az földnek kereksseget. Mond ostan: *Sed Dij illi, qui non fecerunt cœlum & terram pereant.* Azok az atkozot Istenek a kik ez földet nem teremtettek veszszenek el az földről. Az sz. Dauidis Psal. 95. azt mongya:

Dij gentium idola sunt, Deus autem noster is est, qui fecit cœlum & terram. Masod sor arrol prædicalla az sent Pal apostol, minemű tisztelettel a kar az Isten tisteltetni. Summaia penig az ſ. Pal tanitasanac czak ez vala, halgasd meg kerlek, hog az Isten nem rekesztetik bizonios helire, mert az egeknek es az földnek Vra, hog az Isten nem tisteltetik emberi keznek altala, hog arannial, ezűstel, draga kőueckel, ruhackal nem tisteltetik az Isten, ha nem az belső lelki tisztelettel, kiuannia az Isten az emberektűl az igaz fűből valo Isteni tiszteletet. Azert monga ſ. Ianos nal 4. reszeben az Christus. *Deus Spiritus est, vnde, in spiritu & veritate adorari.* Ha ez vilag feiedelmet akarod meg engesztelni, ha ast akarod hogy kedueben leg, meg bőczűlteſſel tűle, mēg ezis aiandekot kiuan. Vg uagon hog az aran' az ezűst az draga kőuek foganatosok, mert ast soktak mondani: *Auro Adamantina ostia frangit.* Meeg Adamas kűből czinalt aitotis le, auagy be tőri az arany: Mondom azert, ha araniat, Adamas kőuet vis az feiedelemnek, hat hamar meg nittiak az ű aitoiokat teneked. De az Isten es az ű tisteleti felől nem ig gondolkodal, Az feiedelmek földiek es földiekben giőniőrkődnek. De az Isten lelki es nem fűkölkődik semminekűl, mert ű ad mindeneket, hat az lelki tiszteleteket kiuannia. Az mostani leczkenknek immar mēg harom rese vagion. Leg elősőr az ſ. Pal apostol vadollia, feddi az emberi nemzetnek halaadat. lansagat, hog illien igen felette rősz, tunnia az Istennek kere seſere. Ket dologgal vadollia penig az embereknek tunnia sagat sent Pal. Leg elősőr ezzel, mert Isten ez vegre teremtette volna az embert, azert rendelt eletet, azert adot bizonios időt eletinek, azert vetet satort az ēbereknec, hog az ű eletekbē az Istēt keresic, nē azert hog az ű eletekbē az ēberec el feletkezzenek az Istenről, ~~beteg~~ nag isſoniu halaadatlan-

ſag: Maſodſor ezzel vadollia az embereknek haladatlanſagokat, hoǵ az igaz Iſten eſmeretire az emberek, bator û magok ne mennienek, mêgis meg talalnak, hoǵ hoǵ kellene az Iſtent tiſtelni, mert az emberek nek elete az Iſtentûl vagion, az embernek az û mozgaſa, eſſentiaia allattia az Iſtentûl vagon. Hat mêgis ſemmire kiczinb, keuesb gondot nem viſelnenek, mint az igaz Iſten tiſteſſegenek kereſeſere, meg mõt hatatlã halaadatlanſag. Maſodſor meg mutattia â ſ. Pal, mel' igen felette bolondul ezelekednek azoc, felette igen oſtobac azok, az kik az Iſtent aranhoz, ezûſthõz faragot kephez haſonlittiak. Czak az emberek lelketis nincz ol' ſep iro ki meg tudna irni, faragni, miczoda es minemû leǵen, miczoda mine mû leǵen, miczoda minemû ennek allattia, ſoha ſemmi kep iro meg nem tudna irni, czinalni. Ha eſt meg nem tugia pin galni, czinalni, hat az lathatatlan Iſtent inkab nem tudgya. Harmadſor es vtolſor â ſ. Pal hya az Athenasbeli polgarokat es azokkal egietemben minden embereket az pœnitentiara. Eſt forgattiak az Athenasbeliek: Te Pal apoſtol nem tudom miczoda vy hitet talaltal, moſtan kezdetted eſt az vi tudomant predikallani: De â mint mi tiſtelliûk â mi Iſtenûnket regi tudoman'. A mint az antichriſtus, az Papais aſt forgattia az igaz hitû kereſtienek ellen, hoǵ az û tudomaniok ſok idõtûl foguan valo, hoǵ annac felette ſok emberek voltak azon az vallaſon. De az ſ. Pal apoſtol meg felel erre es aſt monǵa, az û feleletinek ez az ſummaia, hoǵ az hoſſu ide iglen valo teueliges, nem patrocinal, nem menti meg azokat, mert az Iſten ez ideig el ſenuette az û tudatlanſagokat, hoǵ meg mutatna az û keǵelmenek kazdagſagat. Annakokaert hy, vonſon mindeneket az penitentiara. Halgaſſuk meg immar az ſ. Palnak tanitaſat, iǵ kezdi el moſtani tanitaſat, mond az apoſtol: Az Iſten eǵ verbõl teremtette mind

az

az egeſz emberi nemzetet &c. Summa ſerint ebben az elſő versben az apoſtol feddi az embereknec halaadatlanſagokat hogy az emberek ſemmire inkab nem reſtebbek, ſemmire nem tunniabbak mint az Iſtennek kereſeſere, holot giorſabaknak nem kellene lẽni az egeſz emberi nemzetnek. Miert? Mert az Iſten az eg̃ Adamnac vereből teremtet minket miaian. Ezert adot az Iſten lako földet minekünk, ezert adot e letünkre valo bizonios idöket, azert vetet orſagunknak hatart, hog̃ az öröcke valo Iſtent tiſtelliük. Mely czikkelben kiualtkeppen ket dologra tanit minket az Iſtẽnec ſ. lelke rõ uideden. Leg elöſör tanit az embernek teremteſenek vegere az Iſten lelke, az az, miczoda okaert teremtette legien az Iſten az embert, kiualtkeppen erre tanit meg leg elöſör. Az Epicureuſok az tobzodok, az teſti batorſagban heuerõ emberek aſt alittiak, hog̃ az Iſten czak azert teremtette az embereket, hog̃ eg̃enec, ig̃anac, iaczog̃ianac, hog̃ czak á teſtnec giõniõruſeget kereſek es hizlalliac ũ magokat, mint eg̃ verõ artaniokat. De ezek felette igen meg czalatnak az ũ velekedeſekben, mert az Iſten az embereket nẽ vg̃ teremtette mint az oktalan allatokat, hog̃ czac eg̃enec ig̃anac, es czac az teſtnek gonoz kiuanſagat tõlczek be. Ha ez vegre teremtette volna czac, hat miczoda kũlõmbſeg volna az emberek közöt es az oktalan allatok közöt. Az gazdag emberek aſt alittiac, hog̃ czac ũ magokert teremtette ũket az Iſten es hogy czak gazdagſagot kereſſenec az ũ maradekoknac fioknac. De ha ez ig̃ volna, miczoda kũlõmbſeg volna az hitetlenek közöt es az hiuek közt. Mert az haragnak edenitis meg fokta az Iſten aiandekozni it ez vilagon. Az vraſagok az feiedelemſegek it ez vilagon az hitetleneknec adatot föképpen.

Hat miczoda ennek az oka, auag̃ fõ vege az embereknek teremteſenec?

Hald meg Pal Apoſtolnak tanitaſat, mert czak termeſetbõl diſputal az poganokkal. Az termeſetbõl mutattia meg, hoġ az õrõcke valo Iſtent tiſtelliek az poganok. Az te termeſetednek elſõ czellia, az õrõkke valo Iſtennek eſmereti es tiſteleti. Ha eſt iobban meg akarod hanni vetni, lasd meg mi modon teremtette az embert, miczoda forman. Leg kûlſõkeppen meg valaſtotta az embert az Iſtẽ az oktalan allatoknak formaiatul. Az oktalan allatok ſemeckel mindenkoron az fõldre neznek, az embereknek penig ſemeket, fülõket az Iſten vġ teremtette, hoġ mindenkoron az eghre nezzenek. Miczoda ennek az oka? Ennek az oka ſemmi nem egieb, ha nem hoġ ebbenis kûlõmbõznenek az emberek az barmoktul, az barmok az fõldre neznek mindenkoron, mert czak ẽ vilagiak, az emberek penig az egre neznek ẽnekokaert hoġ
2. mindẽkoron az Iſtẽt tiſtelliek, kereſſec. Maſodſor lasd meg mel' bõlczen teremtette az Iſten az embert, hoġ azokat meg latta bõlczeſeggel okoſſaggal, mel' okoſſagot nẽ adot az oktalan allatoknak, hanem czak az embereknek. Miczoda az oka, hoġ ig keſitette fel Iſten az embert? Nem egieb hanem hoġ az õrõkke valo Iſtẽhez elmelkeggienek fel, hoġ mindẽ ertelmünk gondolatunk legien függeſtuen czac az eġ õrõk
3. ke valo Iſtennek eſmeretire es tiſteletire. Harmadſor miuel valaſtotta meg Iſten az embert az barmoktul? Meg valaſtotta azzal az oktalan, allatoktul az embert, mert â ſolaſt czak egiedûl az emberekre tulaidonitotta, azoknac atta az Iſten. Miczoda oka hoġ ezzelis fel õltõſtette Iſtẽ az embert? Nem eġeb az oka, hanem hoġ ebbõlis meg eſmeriûk az Iſten hatalmat es akarattiat, es czak hoġ ûret kereſſûk es tiſtel
4. liûk. Czac ez azert az ſent Pal tanitaſanak rõuideden valo ſummaia, hoġ ez az embereknek teremteſeknek vege, es azert teremtettek Iſtentûl, hoġ czak az õrõkke valo Iſtent kereſſec

reſſec es tiſtelliek, minden időben es eletekben. Maſodſor mẽgis az ſent Pal, hoǵ inkab meg giőzze az embereket, hoǵ meg mutaſſa ezeknek halaadatlanſagokat aſt mongya, hog' az Iſten bizonios időket engedet az embereknek. Annakſe lette penig lako hazat adot az Iſten az főldnek ſinen, hoǵ ezeknek hatart vetet, hoǵ űtet meg kereſſek, mel' mondasbã ket dologra tanit az Iſten lelke. Leg előſőr az ſent Pal commendallia az Iſtennek kegelmeſſeget az emberi nemzethez mert bizonios eletet engedet az Iſten az embereknek az ű eſmeretire, mert nemellieket meg aiandekozot az Iſten elet nek hoſſu voltaual, hatuan, hetuen, ſaz eſtendeig valo elettel. Honnan vaǵon ez? Az Iſtennek kegyelmeből vaǵon hogy alkolmatoſſagunk legien az Iſtennek kereſeſere. Hoǵ fel emelliek feieket az Iſtennek kegielmere ezen az főldőn. Hat valakic nem akariak meg eſmerni az Iſtent, nem meltoc azok, hoǵ az főldőn ellienek, ſőt mẽg arra ſem meltok, hoǵ ez̃ főldőn iarianak, mert eſt az hazat az hailekot, hazul atta teneked mẽg ebben elſ, az őrőcke valo Iſtent kereſſed, tiſtel lied. Hat ha eſt az te hitedet hatra hagyod, nem vagy melto hogy tegedet haggyon mẽg czak az főldőnis iarnod. Ha valamel' gazdad teneked hazat ad, ſőt azzal nem elegſik, hanẽ minden nap etelt, italt ad te neked, ha eſt az gazdat ſoha meg nem akarod eſmerni, ſőt mẽg elleneis iarſ, vallion kiczoda nem mondana tegedet halaadatlannak. Mẽg az baromnalis halaadatlamb vagy es felűl haladod ebben az oktalan allatokat. De az menniei gazda felűl halaggia ſok ezer gradiczal az főldi gazdat. Az Iſten hazat, hailekot, ruhat adot, az ű kegielmeſſege ruhaz tegedet minden napon, az ű aſtalan eſel, iſol mindẽ napon. Sőt añak felette nẽ czak á kűl ſő őltőzetet adot ű naponkent: hanem eletetis. Hat ha eſt

az gazdat még nem eſmered, ~~nag~~ meg mönthatatlan nag ve tek, mint az poganok vg iarſ. Gondold meg mel' nag rettenetes dolog, gondold meg mel' nag ſam adaſra meg az vtolſo napon az Iſten eleiben. Maſodſor vgian ezen ſam adaſra tanit az ſent Pal, hog az Iſten vetet hatart az orſagoknak, tartomanioknak, Az Iſten czinalta meg az orſagok hatarat ebben valo rendekreis gongia vagon, hat, tudni illik, az em berekre, mint az iok az varosban, az hol iol rendeltetuen vadnak mindenek, mind penig az hadban valo tiſt oſtaſok ű tűle vadnak. Haſonlatoskeppen rendelte az Iſten az embereknek eleteket, ezeknek mind tiſteket, czelekedeteket, es minden fele czelekedeteket es még eleteknekis hatarat, ű hatarozta el. AMEN.

XVI. Prædicatio.

Azon Iſten gonduiſeleſeröl.

Act 17

AZ mel' tudomant el keſtűnk vala magarazni Iſtennek ſegitſegeből, az eg örök mindenharo Iſtennek gongauiſelese felől, az apoſtoli vallaſnak rendi ſerint. Moſtan immar abban az tudomanban menniűnk elő Iſten ű felſege ſegitſege velűnk leuen, de mégis czelul meg magiarazuk az tegnapi leczkenknek el maradot ieget. Ig fol immar az ſ. Pal Apoſtol: Iollehet nem meſe vagon eggikűnktűlis az Iſten, mert ű benne vagunk es ű benne mozgunc. &c. Ez előt valo harmadik prædikationkban, kezdenk rend ſerint ſollani az Iſtennek gongia viſeleſe felől, mel' forog az teremtet allatok kőtűl, mellieket az Iſten egczer teremtet, mert te neked kereſztien embernek nem eleg czak eſt vallanod, hog az Iſten teremtő legien, nem eleg mondom czak eſt tudnod, hog ű alta

la teremtettenek lathato es lathatatlan allatok. Hanem teneked eſtis kel tudnod, es el hinned bizonnial, hogy az eczer teremtet allatokra, nagy gongia legen az teremtò Iſtennek. Leg elòſòr annakokaert azokat hamiſſiczuk meg kic tagadgiac az Iſtennec gonǵauiſeleſet az teremtet allatoc felòl, aſt valliak hoǵ mindenek czak eǵ tòrtenetbòl vadnak, czak az vak ſerencze hordozza, mind az embereket, es mind egyeb allatokat. Maſodſor, meg bizonitok ennek elòtte, mind az ſent irasbol, mind az termeſetbòl, hoǵ az Iſtennek fùntelen valo gongia viſeleſe legien az terẽtet allatok felòl, mely dologrol, miert hoǵ Iſten ſegitſegebòl ſolottam, moſtan azert nem ſolok tòb beſeddel arrol, hanem mẽniùnk az tòb leczkeknek magiarazattiara, halgaſd meg. Moſtani leczkenk ben azert czak igen ròuid ſumma ſerint, imez neg' dologrol ſolok ha az idò engedi. Leg elòſòr han' fele legien az Iſtennek gongiauiſeleſe. Maſodſor hoǵ ha az Iſtennek gonduiſeleſe czak kòzònſegeſſe auaǵ kiualtkeppen valois, laſſuk meg, az az, hoǵ ha az Iſten mindem teremtet allatoknak reſeire gondot viſele, auaǵ czak kòzònſegeskeppen. Harmadſor aſt tanulliuk meg az hitetlenek az òrdòǵòk, az Iſtennec gongiauiſeleſe alat vadnak auaǵ nem, Iſten hordozzae az òrdòǵòket es az harag edenit. Negiedſer es vtolſor arrol ſolok, mel' igen haſznos tudoman' legien ez az Iſtennek gonǵauiſeleſe felòl valo tudoman'. Ez negy dolgokat ròuideden maǵarazzuk, es tanulliuk meg az vrnak ſegitſegebòl.

AZ ELSÒROL.

Leg elòſòr mondam hoǵ eſt magiarazzuk meg, han' fele legien az Iſtennek gongia viſeleſe. Tanitaſnak okaert azert ketfele gonduiſeleſe vagion az Iſtennek, kòzònſeges es kiualtkeppen valo. Az kòzònſeges gonduiſeleſe nẽ egieb, hanem

nem az Istennek bolczeseges hatalmas rend tartasa gondui-
seleſe, melliel kőzőnſegeskeppen mindē teremtet allatokat
igazgat. Mint kőzőnſegeskeppen az Istennek gongiauiſele
se alat vadnak, az egh, az főld, az oktalan allatoc, az emberec
az őrdőgők es az Angialok. Mert minden teremtet allatok-
nak es allatokban Isten tart es taplal az mig ű akaria. Az e-
gheket az Isten tartia, hogy el ne romollianak, es el ne ves-
senek. Az főldet az Isten hatalma tartia, az eghen mint eg
fundamentomnekűl, hogy el ne romollion. Az őrdőgőket
az embereknek allattiokat az Isten tartia, ű ad mozgaſt ele-
tet az mint §. Pal fol. Kiualtkeppen valo gongyauiſeleſe va
gyon az Istennek az valaſtottakra, mel' valaſtottaknak nē
czak eletet ad az Isten, nem czak mozgaſt, nem czak letelt,
eledelt, ruhazatot ſolgaltat az Isten ezeknec, hanem ēnek fő
lőtte bűnőketis meg boczattia ű nekik, §. lelket adgya ezek-
nek, fel őltőſteti vilagoſſagra, vy eletre az kegielem edenit,
az őrők eletnek bodogſagat meg adgya ű nekik, illien ſep a
iandeckal aiandekozza meg űket, az irgalmas mindenhato
Isten. Hogy penig iras ſerint legyen ez az magyarazat,
meg tanit az ſent Pal az Timotheushoz irt leueleben, miko
ron aſt mongya: Az mindenhato Istenben, az elő Istenben,
à ki mindeneknek meg tartoia, ſabaditoia: Helihesteſſek, vg
mond, az ti remenſegtek az elő Istenbē, mel' gongiauiſelőie
minden embereknek de kiualtkeppen az hiueknek. Az te ha
zad nepe kőzzűl vadnak te nalad oktalā allatok, vadnak ſol
gaidis, magzatidis, kőzőnſegeskeppē mindenekre te neked
gondot kel viſelned, taplalnod kel, hogy el ne veſſenek. De
ſokkal kűlőmb gondod vagyon az oktalan allatok felől, ſol
gaid felől, hogy nem mint az te gyermekid felől. Haſonla-
toskeppen az Istennek hazanepe kőzőt vadnak minden te-
remtet allatok es ű taplallia mint eg' gazda az teremtet alla
tokat

tokat, az tengert, á földet es ezekben leuő allatokat. De az ű fiait az valaſtottakat kiualtkeppen valo gongia uiſeleſeuel tartia es taplallia, melliet az Iſten lelke az kegyelem edenek vigaſtalaſokra ad elönkben, hog iollehet Iſten gongaui ſeleſe alat vadnak az töb teremtet allatokis, de ſokkal kűlömben tartia a hiueket, hog nem mint az hitetleneket, az ördögöket es oktalan allatokat, azoknakis allattiokat ű tartia, az mig ő akaria, ezeknekis az ördögöknec az harag edenek, eletet, mozgaſt ad az ű akarattia ſerent, de nem adgya ezeknek bűnöknek boczanattiat, ſent lelket es az örök ele tre nem vizi. Hat az te allatod ſockal meltoſagosb hogy nē mint az egieb teremtet allatok. Immar menniűnc az maſodic czickelre, meliben aſt magiarazzuc meg, hogy ha az Iſten czak közönſegeskeppē viſele gondot az teremtet allatokra, vagy kiualtkeppen minden indiuiduumokra, minden reſeire, az teremtet allatoknac, es minden ſemeliekre.

AZ MASODIKROL.

Hog ezeket meg ertheſſed niluabbā, ſok kűlömb kűlömb hamis ertelmek vadnak az Iſtē gongiauiſeleſe felől. Az pogan bölczek nagób reſre aſt mondottac, hog az Iſten czac az mennieiekre viſel gondot, ez földiekre penig az emberekre ſemmi gonga ninczen az igaz elő Iſtennec. Mert aſt alitottak, hog meg ferteſtetnek az Iſten ha ez vilagrais gō dot viſelne, ha ennek gongiauiſeleſebē forgodnec. De mikepen az nap meg nem rutitatic, meg nem förtöſtetik, hogy az tiſtatalanſagokra ki boczattia az vilagot. Haſōlatoskeppē nē förtöſtetic meg, ezzel az igaz Iſtē ha ez vilagra gōdot viſel, de ſē tinkab az ű kegelmeſſege hatalmaſſaga teczic meg ebbē, hog az ala valo el vetet vilagrais gonga vagon. Maſodic rendbē vadnac vgan az aniaſ. eghazbanis, kic aſt mōdot tac es mongac moſtanis, hog czac közönſeges gongyauiſeleſe

leſe vagon az teremtet allatokrol az Iſtennek. Mint az feiedelem aki orſagot bir, közönſeges keppen gondot viſel az orſagnak meg maradaſa felöl, az alatta valoknak meg maradaſa felöl gondot viſel, de nem viſel indiuiduumok ſerint, hogy egyenkent tartanaia mindeniket, eſt nem czelekedik az feiedelmek. Haſonlatoskeppen gondolkodnak nemelliek az Iſtennec gongiauiſeleſe felöl, hogy közönſegeskeppen tartia, taplallia az egeſ teremtet allatokat minden indiuiduumok ſerint, de hog mindenik ſemelire, mindenik czik kelre kiualtkeppen valo gonduiſeleſe volna, eſt meg nem engedik. Harmad rendben vadnak mégis oly velekedesben, hog az Iſten kiualtkeppenis gondot viſel az hiuekröl, de az hitetleneket es töb teremtet allatokat czak közönſegesképpen taplallia. De mind ezeknek az veleködeſeknek ellene, tanuld meg hog iras ſerint valo igaz ertelem ez, hog eſt az teremtet vilagot, es ebben leuö allatokat nem czac közönſegeskeppen tartia taplallia az Iſten, hanem kiualtkeppen ſemel' ſerint minden emberekre es mindeneknek vegeire, es még czak leg kiſſeb feregreis gongia vagyon az Iſtének, hogy az penig igaz legyen ſok iraſok megh mutattiak eſt. Leg elöſör az oktalan allatokra, az vtan az emberek felölis, hogy nem czak közönſegeskeppen viſel az Iſté gondot az emberekröl, hanem kiualtkeppen czak az kiſſebikre is gondot viſel, hog ezek ſémit egiebet ne czelekedheſſenec hané minden czelekedetek gondolatok Iſtentül legé. Leg elöſör à Chriſtus mondaſat hozzak elö, ahol aſt mongya: *Nonne duo paſſerculi à ſe venerunt*, de ezeknek eggyk el nem eſik az ti menniei ſent Attyatoknak akarattianekül. Veſedeeſedben, hogy czak egy verebeczkeis az kettö közzül el nem eſik, az ti menniei Attiatok hirenekül. Hat nem czak

közön

kőzőnſegeskeppen tartia az verebeketis, hanem eǵenkent gonǵa vaǵon az verebekrőlis az Iſtennek. Az ſ. Dauidis Pſalmo.145. *Qui dat iumentis eſcam,et pullis corui rum inuocantibus eum etc* Ebben az mondasban tanit az Iſtennek lelke,hoǵ eǵenkent az hollofiakis az Iſtennek gongia viſeleſe alat vadnak.Matth.6 monǵa hoǵ mēg az mezei liliomokatis az Iſten őltőſteti es ruhazza fel,ha czak az liliomkrais az Iſtē ad egienkent kőn tőſtha ű ad ruhat az mezei viragokra, hat ſokkal inkab az dragab teremtet allatokra egienkent gonǵa vagiō az őrők ke valo mindenhato Iſtennek. Az emberek felől penig nil. uabban valo bizonſagok vadnak,az Prophetak es Apoſtolok iraſaban. Mert Matth:10.aſt monǵa az Chriſtus:*Omnes capilli capitis veſtri numerati ſunt*,czak eggis azokban el nem eshetik a földre az ti menniei attiatoknak hirenekűl,hat mēg az teteden valo haiakis ſaman vadnak az Iſtennel,hat nem kőzőn ſeges gondot viſel az Iſten az emberekről,hanem eǵenkēt taplallia űket az Iſten, te neked ſemmi gondod nincz az haiadra,czak le haigalod az ſűuegről aki rea ragad bēne,ſēmi gondod ninczen rea,de az Iſtennec ol' viǵazo gonǵa vaǵō, hoǵ akire teneked gondod ninczen,ű neki gonǵauiſeleſe vaǵon arra. Az Salomonis 1. aſt monǵa,az embereknec mindē vta Iſtentűl igazgattatik. Aſt monǵa it a Salomon, hoǵ a te vtad ſemel' ſerint az Iſtennek gonǵauiſeleſeből vaǵon. Az ſ.Dauidis Pſal.66.aſt monǵa:*Tu denumeraſti plantam pedis mei*,mēg annak felette az en ſemeimből mēni kőniuec ki hullottanac ſaman aſt te elődben raktad. De mi dolog ez, hoǵ illien nezet ſerint ſol az ſ.Dauid,hoǵ az Iſten mēg lepeſetis meg ſamlallia, hoǵ ſamon tartia az Iſten meeg kőnihullataſatis: Nem egieb az oka,hanem hoǵ kiualtkeppen valo gonǵa viſeleſet Iſtennek meg mutaſſa ſemel' ſerint minden embereken.Eſt penig meg mutattiak kiualtkeppen valo peldak. Az

Iere-

Ieremias Prophetanak aſt mongia az Iſten: Minek elõtte te formaltatnal az te aniad meheben, az elõt en immar eſmerte lek tegedet, hat ſemel' ſerint eſmeri az Iſten az ũ téremtet al latit. Mondhatnad. Vg vagon hog à hiueket eſmeri ſõrin, taplallia indiuiduum ſerint az Iſten mind az embereket, de az hitetlenekre talam ninczen Iſtennek illien nag' gongya. Nem czak az hiueket eſmeri az Iſten ſõrin, hog igy ſolliak, hanem az hitetlenekreis ſemeliekre es indiuiduumokra nez ue gongia vagion az Iſtennek. Az Pharahõnak aſt mongia az Iſten, mint elõ hozza ſent Pal Rom. kilenczedik reſeben *In hoc ſuſcitaui te, vt oſtendam potentiam meam in te. &c:* Aſt mongya Mo ſes altal az Iſten, hogy kiualtkeppen valo gongia volt rea. Mely tudomant az Iſten lelke kiualtkeppen ket okaert ta maſt elõnkben. Leg elõſõr mert ez az tudoman' commen dallia az Iſtennek veghetetlen hatalmaſſagat, kik tagaggiak az Iſtennek kiualtkeppen valo gongia viſeleſet, ebbõl indit tattak, mert lehetetlennek veltek, hog minden teremtet alla tokrol ſemel' ſerint gondot viſelne az Iſten. De kiualtkep pen azert aggia te elõdben az iras eſt, hog' meg eſmeried az Iſtẽnek hatalmaſſagat, hog az Angaloktũl fogua neuezet ſe rint az leg kiſſebik feregreis gonga vagon az Iſtennek. Ma ſodſor. Ez az tudoman ſolgal az hiueknek vigaſtalaſokra. Miuel vigaſtalnad te magadat az haboruſagokban, ha gon gia nem volna az Iſtẽnek kiualtkeppen te rolad. Mint penig hog hog batorithatnad magadat az iõuendõ eletnek el vete lere, ha ebben ketelkednel, hog az Iſtennec kiualtkeppen va lo gongiauiſeleſe vagion te rolad. De az ſent Dauiddal, es â Ieſus Chriſtuſſal aſt mongiuk, hog az Iſtennek gongiauiſele ſenekũl, mèg az haiunknac ſalais el nem eshetik az Iſtennec akarattianekũl, es meeg labunknak lepeſetis meg ſamlalta, es meeg kõnihullataſunkatis, es az Ieremiaſſal aſt mongiuk.

hogy

hogy tudgiuk, hoǵ az embereknek az ű vtoknak igazgatas sa nem ű magatul vagion, hanem az Istentűl.

AZ HARMADIKROL.

Az harmadik czikkelről is czak rőuideden sollok. Az hitetlenekre vagione Istennek gongia auag nem. Felette igen kőniű erre az felelet, ha meg, akarod tanulni, hogy miképpen egieb teremtet allatokra, hasonlatoskeppen az őrdogők az harag edeni, Istennek gongya viseleše alat vadnak, hoǵ ezekis egiebet ne czelekedhessenek, hanem az mit az Isten el vegezet az ű tanaczaban, hogy mèg czak egyser semozdulhassanak, ne moczanhassanak az őrdőgők az Isten akarattianekűl minden hadaualis. JEz hogy igy legien, sok irasok meg bizonittiak, az Satan nem mehete az Iobra mig Isten nem akara. Az Sabeusok az Caldeusok el nem haithattiak az Iobnak marhaiat, miig Isten rea nem boczattia ű ket. Az Achab Prophetaibanis nem mehetnec be az tistatalan lelekeč, mig Istē nem engedi. De az Euangelista aft mongya az sent Mathenal, hoǵ meeg czak az disnokbanis nem mehetnek, hanem az Iesus Christus engedelmeből. JEkkeppen az Istenteleneket, hya az iras Isten feiseinek. Mert miképpen az feise eskőze az Acz mesternek, hoǵ vaghion vele: Hasonlatoskeppen eskőzi az Istennek az hitetlenek: hoǵ egyebet ne czelekedhessenek, hanem az mit Isten akar, az mire Isten boczattia űket. Hasonlatoskeppen az iras az hitetleneket neuezi Isten vesseinek, Isten palczaianak, Isten solgaianak. Az Nabugodonozart Isten solgaianak mongia az iras: Nem azert hogy kegielem edenie volna. Mond hatnad, Ha ezeknek czelekedetek Istentűl vagion, ha az őrdőg semmit egiebet nem czelekedhetik, hanem á mit az Isten el rēdelt, el vegezet mint az apostoloc mongac á Iudas

felől

felől Act:4. hogy az Iudas, az Poganok, az Herodes, â Pilatus az Phariseusoc ast, vittec veghez, â mit az Istē el rēdelt volt vilag kezdeti elōt az ū fia felōl, hat az ōrdōgōk hogy gonosul czelekednek az hitetlenekkel az ū edeniuel, Istene az oka a uagy nem? vgy teczik hogy Isten legen az oka. Nem kōuetke zik semmikeppen ez, hogy Isten legen oka az būnnek, mert az būn, az gonossag az ōrdōgtūl vagon, ū annac oka, nem az Isten oltotta az būnt az emberekben, sem penig az ōrdōgōk ben, hanem az ōrdōg kereste est ū maganak, kirōl ez vtan az emberreis sallot. Hogy penig ezeknek meeg gonoz czeleke-deteketis iora fordittia, az Isten diczōssege, bōlczessege ez, de mind az altal vgan meg būnteti ūket azert az Isten, mert meg erdemlik, noha az Isten akarattiat czelekedik meg. De ūk nem az Isten tisteſſegere neznek abban, hanem hogy az ū gonossagokat tōlczek be azzal â gonoz czelekedettel, mint hogy az Iesus Christusis meg halna, az Istenis akarta est, az Iudasis akaria, az ōrdōgis akaria, az papok es Phariseusokis akariac, de ezek mind kūlōmb vegre akariac. Az Isten akarattia ez, hogy aldozat legien az emberi nemzetert, hogy az ū aldozattiaual el tōrōltessenek az mi būneink. Az ōrdōg akaria ennekokaert hogy az Iesus Christus el vesen, az halalban maragion. Iudas penig akaria az harmincz penzert. Az Phariseusok akariak az giūlōsegert, mert hogy minden semel' valogatasnekūl meg seddi pirongattia vala ūket az būnert, es az ū benne valo nem hitelert. Azert irigisegre akariak vala hogy el vesen az Iesus Christus.

AZ NEGIEDIKRŌL.

Negedser immar czac igen rōuideden lassuc meg, mit hasnal az keresztieneknec ez az tudoman', miert kel teneked tudnod, hogy Isten legien az gonduiselō, hogy mindenekre semel' serint az Istennek gonga legen. Felette nag' hasnodra va-

vagon ez te neked. Leg elsőször meg esmerheted ebből az Istennek hatalmasságat, kegelmességet, irgalmasságat, bőlcze- 1
seget, igasságat. Ez azert az tudoman' viſen tegedet az Istennek igazan valo esmeretire, mert valakik az Istennek gonga uiſeleſet esmerik, azok az Istennec esmeretire könnien mehet nec. Masodſor felette igen haſznos tudoman' ez, hog az te Is- 2
tenednek, mindē el vőt iouairol halat adg, ūtęt magaſtalliad. Mert im hallod hog mindenek ū tūle vadnak, ū tūle taplaltatnak mindenek, mindeneket ū boczat read, hat az el vőt iokrol ū nekie adg halakat, ūtet dicziried, tiſtellied, bőczūllied.
Harmadſor fel indit ez az tudoman', hog az niomoruſagokat 3
czak az Istennek tulaidoniczad, nem az vak ſerenczenek, tőrtenetnek, hanem az Isten tanaczanak, akarattianac. Annakokaert ſenued el bekeuel. Negedſer fel indit ez az 4
tudoman az köniörgeſre, az halaadaſra es az Vrnac neuenec ſegitſegre valo hiuaſra.

Nag haſznodra vagyon azert neked ez az tudomany laſd meg az ēbereknek eletek mel' ſoc niomoruſag ala vetteted, hog hog tudnad magadat vigaſtalni, ha nē tudnad nē hiñed az Istennek gongiauiſeleſet. Ha az Isten gongiauiſeleſere nem tamaſkodnal mindenben, hazadban, hazad kiuūl, vag eg kiczin ſeleczke tamad read el tőrheti az hazat, ha eg ſeg el tőric az haz read ſakad es meg halſ. Ha hazad kiuūl vag, es eg tegla az feiedre eſik es meg halſ, ha fel ūlſ louadra tsak eg botlas ottan meg halhacz. Ha kertedben meg read megen eg kigo es ellened iar, ha te eteledet auag italodat meg maſſa, auag bele ſal eg pok, vag valami merges allat es eletednec ellene igekezik, ha ſekeredre fel ūlſ, el tőrik niakad ſakad es meg halſ. De mind ezek ellen kel magadat vigaſtalnod az Istennec gongiauiſeleſeuel, hog' ſemmi tőrtenetből nem eshetik raitad, hanem az ū akarattian fundaltatot mindē allatoknak gonga viſeleſe Amen.

XVII. Prædicato.

Az Istennek fianak ſemelierõl.

AZ Apóſtoli Credonak rendi ſerint, melliet el kezdettünk vala magiarazni, kõuetkõznek immar imez nehan' igek mellieket moſtan meg magiarazok. Ezekrõl ſolok moſtan czak:

Es hiſſec az Ieſus Chriſtusban, az Attia Istennec egygietlen egy ſzûlõt fiaban, az mi vrunkban.

Ennek elõtte valo tanitaſunkban meg magiarazok az Apoſtoli Credonak kiualtkeppen ket reſet. Mert leg elõſõr ſollottunk az ſent iras ſerint, az eġ igaz Iſtenrõl, kiczoda legien az egy igaz Iſten, melirõl aſt valliuk az apoſtoli Credo ſerint: Hiſek az egy Iſtenben. Maſodſor ſollottunk az Attia iſtennek ſemelierõl, holot leg elõſõr meg bizonittiuk hogy az Attia igaz es termeſet ſerint valo Iſten legien. Harmadſor ſollottunk az û czelekedetirõl, annak vtanna az mennek es fõldnek teremteſet magiaraſtuk meg ez elõt valo leczkenkben. Moſtan immar rend ſerint hallia meg ti kegielmetek. Kõuetkõzik az Apoſtoli Credonak harmadic aga, auagy czikkele, meliben vallaſt teſſünk az Ieſus Chriſtuſnak, hogy niluabban meg ertheſſük, elſõ rendben vagiõ ſemelienek eſmereti. Mert leg elõſõr meg kel teneked tudnod, kiczoda legyen ſemelieben az Ieſus Chriſtus. Maſodik tiſtinek iſmereti kiuantatik az Ieſus Chriſtuſnak, hogy meg tanulliad, hogy eſedben vegyed ki legyen tiſtiben ez az elõ Iſtennek fia. Mind az kettõrõl ſol az Apoſtoli Credo az Apoſtoli vallas rendel. De ez moſtani leczkenkben ſol

kiualt

kiualtkeppen az ũ ſemelienek iſmereti felől, hogy penig ezeket az igeket meg magiarazhaſſuk hasonnal ſeretõ vraim, kiualtkeppen ez moſtani leczkenkben rõuideden imez harom dologrol ſolok czak

Leg elõſõr miert hogy eſt valliuk, hogy hiſzũnk az Ieſus Chriſtusban, eſt magiarazzuk meg, miczoda hittel kel minekũnk hinnũnk az Ieſus Chriſtusban, minemũ hit legien az, melliel hinnũnk kel az Iſten fiaban.

Maſodſor erről ſolok, miert kel hinnũnk az Ieſus Chriſtusban az Iſtennek fiaban.

Harmadſor aſt magiarazzuk meg mit iegiez ez az ket ige, Ieſus Chriſtus, miert neuezi az ſent iras az Iſtennek fiat Ieſuſnak es annakutanna Chriſtuſnak. Ez harom dolgot magiarazzuk meg czak rõuideden hallia meg kegiel.

AZ ELS ÕRÕL.

AZT mõndam hogy leg elõſõr aſt halgaſſuk meg minemũ hit legyen az, melliel hiſzũnk az Ieſus Chriſtusban. Mert im hallod, hogy az Apoſtolok ũ magok aſt mongiak, hogy hiſnek az Ieſus Chriſtusban. Immar aſt forgathatnad it, halld meg: Nam az elõt aſt mondad, hogy hiſz az Attia Iſtenben. Az kereſtien hit hiſen czak az egy Iſtenben, azon hitnek czak egy czellia vagyon, hat hogy hogy lehet az, hogy az mi hitũnk az Ieſus Chriſtuſrais nez. Szent Pal Apoſtol Eph. 4. aſt mongia, hog egy az Iſten es az hitis egy. Mikeppen azert hog' eg' Iſten vagion, azonkeppen az kereſtienek hiti czak egy, az az, az hit czak egy Iſtenre nez, czak az eg' Iſtenben formaltatot, czac az eg õrõkke valo Iſten lehet czellia, hat ha czak egy az hit, hat ha az Iſten-is

czac eǵ, hoǵ hoǵ lehetſeges ez, hoǵ az Attiabanis hiſ, az Ieſus Chriſtusbanis? Hoǵ az Attia iſtenben es az Ieſus Chriſtusbanis hiſũnc, nem czinalunc ezzel ſemmikeppen ket hitet, ſem peniglen az hitnec ket czelliat, ket obiectomot nem czinalunk ezzel. Miert? Ennekokaert, mert az Attianak es az fiunac eǵ ŏrŏkke valo Iſtenſege vaǵon, azon Iſtenſege, azon termeſeti, azon allattia vaǵon â Ieſus Chriſtuſnak mint ſinte az attianac. Ennekokaert monǵa Ioan. 14. az Chriſtus: *Creditis in Deum & in me credite*, auaǵ *& in me credatis* Miert? Ennekokaert mert az Iſtennek fianac eǵ ŏrŏcke valo Iſtenſege vaǵon az ũ Attiaual. Act. 2. Ioan. 17. Eckeppen ſol az Chriſtus: Attiam ez vǵ mond az ŏrŏk elet, hoǵ meg eſmerienek tege det egiedũl igaz Iſtennek lenni es â kit el boczattal az Ieſus Chriſtuſt. Az attia Iſtent es az Ieſus Chriſtuſt ŏſue ſerkeſteti az Iſtenſegben, hat czak eǵ czellia vaǵon az igaz hitnek. Mert az Ieſus Chriſtus azon Iſten â ki az Attia. Erre nezue monǵa Ioan. 5. az Iſtennec fia: *Omnes honorant filium, quemadmodum honorant Patrem.* Miert? Mert azon Iſtenſege azon termeſeti vaǵon az fiunac, mint ſinten az Attianac. De az eretnekec kik tagadǵak â Ieſus Chriſtuſnak iſtenſeget, ket hitet czinalnak ſemmikeppen meg nem maradhat erre nezueis az ũ tudomanioc. Leg elŏſŏr mert aſt monǵak, hoǵ nem azon Iſten â Ieſus Chriſtus ki az attia, ha nem azon Iſten, hat az hitnekis ket czellianak kel lenni. Maſodſor mert aſt monǵac, hoǵ az Ieſus Chriſtus czac teremtetet Iſten, az attianak ekeſſegeuel fel ekeſittetet terẽtetet Iſten. Ha az vǵ vaǵon, az kereſtieni hitis kettŏ leſẽ, az czelliais kettŏ leſẽ, az eǵc az terẽtŏ Iſtẽre nez, az maſik az terẽtetet Iſtenre. Az eǵk az ŏrŏcke valo Iſtenre, az maſik az formaltatot Iſtenre. De â 6. Pal aſt mŏgia, hoǵ mikeppen az Iſten eǵ, eǵ az kereſtienſegis es az hitis. Immar menniũnk az maſodik czikkelre, meliben aſt magiaraz-

giarazzuk meg, mi az oka, hog hiſſünk az Ieſus Chriſtusban. Mert aſt mondhatnad: Hiſem nem ſabad hinni teremtet allatban, nem ſabad hinni puſta emberben. Mert Ieremiaſnal 17. aſt mongia az Iſten lelke: Atkozot valaki emberben hel heſteti az ũ bizodalmat. De az Ieſus Chriſtus ember, Dauid maguabol valo, eſt mondhatnad: Haſonlatos mi hozzank az bũntõl el valuan, hog ha mi hozzank haſonlatos ember, hat nem ſabad minekünk ũ benne hinnünk.

AZ MASODIKROL.

Hog erre az kerdeſre meg felelhesſünk elõſõr eſt az fundamentomot veſſük fel, hog az Ieſus Chriſtusban ket terme ſet vagon el valtozhatatlankeppen. Az eggic termeſet az õrõcke valo Iſteni termeſet, meliben ſületet az attia Iſtentül. Az maſodik termeſet vagon az fel võt emberi termeſet az Mariatul, mel' termeſetben haſonlatos mi hozzanc â bũntül el valuan, az mint ſent Pal ſol.

Az Chriſtusban hiſſünk annakokaert leg elõſõr, mert ez az Iſten fia nem czak teremtet allat, nem czak Dauidnac fia, nem czak puſta ember, hanem igaz es õrõkke valo Iſtẽ, hog ha czak teremtet allat volna, bator akar mel' nag aiandeckal fel õltõſtetet volna, vgan nem volna ſabad imadni az Ieſus Chriſtuſt. Miert? Mert aſt monga az Iſten Eſa. 42. Hog az ũ tiſtelſeget, diczõſeget ſemmi teremtet allatnac nem engedi. Maſodſor, mert az tõruenbenis aſt monga az Iſten: *Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies.* Ha czac ũ neki kel ſolgalni, hat az te hitednekis ũ benne kel fundaltatni. De ezert hiſſünk elõſõr az Ieſus Chriſtusban, mert termeſet ſerint valo Iſten. Mondhatnad: Hol vagon meg iruan, hog Iſtenis legien az Chriſtus Ieſus, nem czak ember, hog nem czak Dauid fia legien, hanem Iſtenis legien. Leg elõſõr Eſa. 6. Seregeknek Vranak Iſtenenek neuezi. Mert aſt monga: Latam az Seregek

nek vrat Istenet ůluen az ů ſekiben. A ſ. angialok kőrniůle allanak vala eſt monduan, Szent, Szent, Szent az Seregeknek vra Istene. De eſt az neuezetet hoģ ſeregeknek vra Istene legen, nem tulaidonittia az iras ſemmi allatnak. Az Iere. 23. Iehoua Istenenek mi igaſſagunknak neuezi. Ioan. 1. Neuezet ſerint minden hatarozaſnekůl neuezi eſt à Ieſus Chriſtuſt istennek, s'aſt monģa: *In principio erat verbum.* Es az ige Istēnel vala, es Isten vala ez az ighe. Hogy penig eſt valaki ne mondhatna, hoģ tiſt ſerint valo ne legyen, mint az feiedelmek, meg magiarazza ſent Ianos cap. 5. Ez igaz Isten es örők elet. Miczoda lehet niluabban valo, mint hogy egy igaz Istennek es örökke valo eletnek neuezi ezen iras. Ezokaert ez elſő oka az miert ů benne hiſůnk. Mert termeſet ſerint valo istennek monģia az iras. Maſodſor ennekokaert, mert valaminemů tulaidonſagokat ad à ſent iras az egy Istennek, azont adgia az Ieſus Chriſtuſnakis halgasd megh. Mikeppen hogy az emberben vadnak niluan valo tulaidonſagok, melliek meg valaſtiak az embereket az oktalan allatoktul, mint czak egiedůl iar az ember fel emelt főuel az eghre, az oktalan allatok nem, czak egiedůl vagyon az emberben az okoſſag, az oktalan allatokban nem, czak egiedůl vagion az emberben az ſabad akarat, nem kőzlőtte az Isten az oktalan allatokkal. Haſonlatoskeppen vadnak az Istenben oly tulaidonſagok, melliek ſemmi teremtet allatokban nem talaltatnak, es ſemmi teremtet allatoknak nem tulaidonittatnak, hanem czak az egy igaz Istennek. Ezeket az ſ. iras adģia nem czak az Attianak, de az fiunakis, mint örők ke valonak lenni, czak az örökke valo Istenhez illik, mert egieb allathoz nem mondhatod aſt, hoģ örökke valo legien, de az iras az Ieſus Chriſtuſt örökke valonak mongia lenni. Az Salomon Prouer. 8. Az Mich. 5. Ioan. 7. valtozhatatlan

nak

nak lenni, czak az egy örökke valo Istenhez illik. De est az Iesus Christusnak adgia az szent iras Psal. 102 azt mongia: Veram, az kezdetben te fundaltad az földet, az az, te kezednek munkai, azok el vesznek, te pedig meg maradz örökke. Hasonlatoskeppen az siunek titkait altal nezni, az siueket az veseket hasogatni, altal latni az embereknek gondolattiokat, czak az Istenre nez es illendő dolog. De est adgia, tulaidonittia az szent iras az Iesus Christusnak, annakokaert is gaz örökke valo Isten es eg az attiaual. Szent Ianos Apocal. 2. azt mongia, *Ego sum &c.* En vagok az ki az veseket altal latom. Ezert hat az Christus Iesus az hitelre melto, azert hisünk ű benne masodsor mert minden Istenhez illendő allatokkal fel ekesittetet az szent irasban. Harmadsor ennekokaert mongiuk az Apostolokkal egietemben, hogy hisünk az Iesus Christusban, mert az Iesus Christusnak adgia az iras az Istenhez illendő czelekedeteket, mel' czelekedetek czak az örökke valo Istennek hatalmaban vadnak, mint az földnek mennek teremtese czak az örökke valo Istene. De az Iesus Christus földnek mennek teremtőie azt mongia az szt iras. Hat az Apostolokkal egyetemben meltan mongyuk, hog hisünk az Iesus Christusban. Az szent Dauid azt mongia, hogy az kezdetben ű vetette fel az fundamentomat. Sz. Pal Colost. 1. azt mongia, hogy mind az lathato allatok es lathatlanoc ű altala teremtettenek es ű nalanekűl semmi nem lőt. Hasonlatoskeppen az halalbol valo valtsag, az meg eleuenites, czak az eg Istenhez illik. De sok helien tulaidonittia est az meg eleuenitest az iras az Iesus Christusnak. Hat erre nezueis hisünk az Iesus Christusban az Apostolokkal egietemben.

AZ HARMADIKROL.

Harmadsor czak röuidedē lassuk meg immar imez ket iget

miert hiuatàſſék Ieſuſnac, annak vtanna Chriſtuſnak az elő Iſtennek fia. Az Sido nieluben neueſtetik Ieſuanak, auagy Iehoſuanak. Eſt az Sido iget forditottak az Giörögök ΙΗΣΟΥΣ, mint az Deakok Ieſuſnak. A Ieſuanac penig, az Iehoſuanak neue annit tefen mint ſabadito, auagy iduözitő. Meg maga razza penig az Angial Matth. 1. ennek az okat. Aſt monga az Angal annakökaert az Ioſephnek es az Marianak: Es hiuod az ű neuet Ieſuſnac. Mert ű ſabaditia meg az ű nepet az ű bűneből. Ieſuſnak neueſtetik azert annakokaert, mert ű ſabaditoia meg valtoia az ű nepenek. Voltanak az ő Teſtamentombań kik ezzel az neuel neueſtettenek, mint az Ioſue, az ki az Moſes vtan hadnadgia, meg ſabaditoia lőn az Iſrael nepenek, az ki be viue az Chanaan főldeben az Iſrael nepet, azis Ioſuenak neueſtetic vala. De felette nagy kűlömbſeg vagon az ő Teſtamentombeli Ioſue auagy Ieſus közöt. Elöſör mert az czak ember volt, de ez Ieſus az Ioſue iſten es ember volt. Maſodſor, Mert az ő Teſtamentombeli Ioſue czak teſti ſabadito volt, czac teſt ſerint ſabaditotta meg az nepet, es czak teſte ſerint vitte be az Iſrael nepet az teſti Chanaanban. Ez penig az igaz Ioſue az Ieſus Chriſtus az bűnből valo meg ſabaditoia, az ű nepenek lelki ſabadito. Az azert az Ieſus czak arnieka volt az iſten fianak. Hogy ha penig meg haniod az Ieſuſnak igeiet, czak ez az neuezet is meg mutattia, hogy az elő Iſtennek fia, nem czak ember, ha nem iſtenis. Mert az bűnből valo ſabaditas lehetetlen hogy czak teremtet allattul leheſſen, hogy meg ſabadithaſſon az bűnből es karhozatbol. De ez az Ieſus ſabadito, az bűnből az halalbol, hat nem czak puſta ember. Az bűnből valo ſabaditaſoc az kereſtieneknek negy modon vagion, hogy niluabban meg tanulhaſſad, az meg ſabaditas mi modon lőt. Leg elöſör lőt erővel, az bűnnek erővel valo el rontaſaual,

lőt

lőt azert erőuel, hatalommal, giőzedelemmel es rontaſaual az bűnnek es az bűn ſolgianak. De kiczoda giőzheti vala ſa iat hatalmaual ezeket meg, czak Iſten ronthattia el az halalt az karhozatot, mint Eſa.26. monga: Az Iehoua Iſten *abſorbet mortem* nag giőzedelemmel. Maſodſor az bűnből valo meg ſabaditas mikeppen lőt. Az bűnnec meg boczataſa ingien, hog azok ne tulaidonitaſſanak karhozatul, hanem meg boczattatnak ingien. De kiczoda az, czak az Iſten. Eſaie.42. Czak az iſten boczattia meg az bűnőket. Az Phariſeuſokis aſt mongiak Marc.7. az Ieſus Chriſtuſnak: Czac az Iſten boczattia meg vg mond az bűnt. Harmadſor az bűnből valo meg ſabaditaſunk leſen az mi termeſetűnkben it ez vilagő, az bűnre valo kiuanſagban. Mert az kegielem edeninek ſęt lelket ad męg it ez vilagon. Mert ezzel naprol napra megh rontia mi bennűnk az bűnt, de czak Iſten eppithet fel minket igaſſagban. Negiedſer az bűnből valo meg ſabadulaſunc leſen az tőkelletes bodogſagban, az meg ſabaditaſnak vtanna, holot mind kűlſő belſő bűnők az meg eleueniteſnek vtanna meg romlanak mi bennűnk, az teſtnek fel tamadaſat bűnűnk meg boczanattiat es az meg tiſztitaſt, czak az Iſten miuelheti. Hat az teremtet allat eſt nem czelekedheti. Az Ieſus Chriſtuſnak hat neue meg mutattia, hog ez az Iſtęnek fia nem czak Dauidnak maguabol valo, hanem igaz Iſtenis. Immar kellene ſollanom az Chriſtuſnak neueről, de moſtan legyen eleg. AMEN.

XVIII. Prædicatio.

AZ Apoſtoli Credonak harmadik czikkelet kezdettük vala magiarazni, moſtanis abbol leſen tanuſagunk Iſten ſegitſege velünk leuen: Az igek röuideden ezek.

Es hizek az Ieſus Chriſtusban, az ö egietlen egy ßülöt fiaban mi vrunkban, ki fogantatec ßent lelektül, ßületec az ßüz Mariatul.

Ennek elötte valo tanitaſunkban leg elöſör ſolank az Ieſus Chriſtuſnak iſtenſege felöl: Miert hogy aſt valliuk, hog hiſſünk az Ieſus Chriſtusban. Meg tanit penig az ſent Pal Apoſtol, az Epheſus varosban irt leuelenek negiedik reſebē hogy czak az egy örökke valo iſtenben ſabad az emberek nek hinniek, Maſodſor kezdök aſt meg magiarazni, miczo dat iegieznek az ket igek, Ieſus, Chriſtus, mel' neuezettek kel nagy giakorta ſokra az iras neuezni az iſtennek fiat. Az Ieſuſnak azert neue annit teſen, mint iduözitö, auagy megh ſabadito. Mikeppen meg magiarazza az Angial ſent Matthenal elſö reſeben mikoron aſt mongia: Hiuod vgy mond te Ioſeph es Maria ennek az gyermeknek neuet Ieſuſnak, Mert ez ſabadittia es valtia meg, es iduöziti es menti megh az ü nepet az bünböl. Ez azert az Ieſusnak neue kettöt teſen auagy iegiez kiualtkeppen az Ieſus Chriſtuſra nezuen. Leg elöſör meg mutattia igaz Iſteni termeſetit. Mert ſoha ſenki nem lehet meg ſabadito auagy iduözitö, hanem czak ünen maga az iſten. Maſodſor ez az neuezet meg iria az iſtennek fianak tiſtit, hogy az ü fiui tiſti melire boczattatot az emberi teſtben, legien az meg ſabaditas, auagy az büntül valo valtſag. Immar moſtani leczkenkben hald meg, hog

nilua

niluabban eſſünkben veheſſük, hogy haſſonnekül ne menniünk el innen, ſeretö vraim, czak imez ket dologrol ſolok röuideden.

Leg elöſör aſt halgaſſuk meg miert neueztetik Chriſtuſnak. Mert im hallod hogy az Credoban Ieſus Chriſtuſnak mongiak es valliak az Apoſtolok. Meg magiarazok miert neueztetik Ieſusnak. Immar aſt laſſuc meg miert neueztetic Chriſtuſnak.

Maſod rendben annac vtanna ſolok eg̃ nehan' neuezetek röl, melliek röl neuezi az iras az Iſten fiat, hogy meg eſmerheſſük niluabban mind ſemelieben ki legien, mind tiſztiben, hallia meg kegelm. Az melliaſnak es az Chriſtuſnak neue mind eggiet tezen. Az Sidok Meſſiaſnak neuezik. Az Görög̃ök penig Chriſtuſnak. Az Deak nielubenis, az mi nieluünkbenis Görög̃ nieluel hiiuk Chriſtuſnak az iſtennek fiat. De az mi nieluünkben mind az Meſſias mind á Chriſtus annit tezen, mint meg kenetet. Mondhatnad. Miczöda az oka hog̃ az iſten fiat Chriſtuſnak neuezi, az az, meg kenetetnec az ſent iras? Ezzel az neuezettel harom tiſtit adgia elönkben á ſ. iras, tudni illik, hog̃ igaz Propheta legien. Maſodſor hog̃ fö Pap legen. Harmadſor, hogy Kiraliunk legen minekünk az iſten fia. Mert az ö teſtamentomban ez harom rend beli emberek kenetetnek vala meg iſten paranczolattia ſerint. Az Prophetak, az Papok es Kiraliok, á kik az feiedelẽſſegre valaſtatnak vala. Mikoron azert neuezed Chriſtuſnac az iſtennek fiat, annit tezen mint ha ütet Prophetanac, Papnak es kiralnak, Iſtentül meg kenettetet kiralnac neuezned. Mondhatnad. Magyarazd meg, mond meg miert neueſtteſſek Prophetanak es kiralnak? Hald meg. Mert mikeppẽ hog̃ külömbẽ kenetet meg á Ieſus Chriſtus, hog̃ nem mint azok azonkeppẽ külömb tiſti vagon á Chriſtuſnac, hog̃ nẽ mint

azok

azoknak. Az Prophetak, az Papòk, az Kiralióc kûlsô kenettel olayal kenetnek vala meg. De â Iesus Chriſtus az fel vôt emberi formaban ſent leleckel kenettetet meg merteknekûl Prophetanak. Azert harom okaert neueztetik, hiuattatik Iesus Chriſtuſnak. Leg elôſôr, mert feie minden Prophetaknak, vilag kezdetitûl fogua valami Prophetak voltanak, mind az Iesus Chriſtus tartotta azokat. Az Prophetaknak czelekedetek, fondamentomok volt ez az Iſten fia az Iesus Chriſtus. Mint ſent Peter elſôben es tizenkettôdik reſeben aſt mongya, hogy az Prophetakban az Iesus Chriſtuſnak lelke volt, az û lelke altal û tartotta û oktatta az Prophetakat â menniei tudomannak bôlczeſegere. Azon ſent Peter Actorum tizedik reſeben aſt mongya: *Hoc Prophetæ omnes teſtimonium perhibent, accipere remiſſionem peccatorum, quicunq; credunt in nomine eius.*

Maſodſor Prophetanak neueſtetik az Iesus Chriſtus, nezuen az tanitaſnak tiſztire. Mert mikeppen ezert valaſtatta nak vala az Prophetak, hogy az Iſtennek tudomaniat, akaratiat prædikallanak az embereknek; Azonkeppen az Iesus Chriſtus Prophetank minekûnk. Miert? Mert az Attia Iſtennek el reitet bôlczeſeget, tudomaniat az embereknek idôſſege felôl û ielentette ki minekûnk Ioan. 1. Errôl mongia az Kôrôſtelô Ianos: *Deum nemo vidit unnquam, vnigenitus qui eſt in ſinu Patris ipſe enarrauit nobis.*

Harmadſor neueſtetik Prophetanak â Iesus Chrûs, mert ſ. lelke altal tartia az valaſtottakat mind vilag vegezetiglê. Az kûlſô tanitas czak heaban valo az belſô tanitaſnekûl, czak heaban valo az, ſemmi az tanitoknak kûlſô tanitaſok, ha belôl nem tanittia az iſten lelke. De az kûlſô prædikallot ighe altal belôlis tanit ſent Leleknek altala az Iſten Fia. Erre az tiſztre, az czelekedetre nezue, hogy ſent lelke altal tanit, neueztetik û igaz Prophetanak. Mondhatnad.

Immar

Immar magárazd meg abtis miert neueztetik ű Papnak? Mint leg először az Chriſtuſnac neue arra viſen, arra mutat hogy ű Pap legen. Az Dauidis Pſal. 110. abt mongia: *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Miczoda az oka hat hogy meg kenettetet ez az Iſtennek fia az Papſagnak tiſztireis. Harom tiſzti vala az fő Papnakis az ô teſtamentomban kiualtkeppen. Melliek azok? Az tanitas, az kőniörges es az aldozat. Hat erre az harom czelra neueztetik Papnak az Ieſus Chriſtus. De ſockal meltoſagosb tiſzti vagion az Iſtennek fianak, hogy nen mint az ô teſtamentombeli fő Papſagban leuő Papnak. Leg elősőr azert Pap az tanitaſert, mert az Iſtēnek titkos tanaczit az embereknek iduőſſegek felől ű ielentette ki az embereknek. Soha mēg az Angialok ſem tuttak volna meg mondani mit vegezet az Iſten az Aniaſentegyhaznak iduőſſege felől, hogy akar kedueben venni, hogy hogy akar fiaban iduőziteni. Mondom mēg az Angaloc ſem tuttak volna meg mondani, de ez az Pap, az ki eleitől fogua tanitotta az Aniaſenteghazat, hogy ingien az attia Iſten akaria iduőziteni kegyelmeből fiaban. Maſodſor Pap az Ieſus Chriſtus az kőzben iaraſert, az kőniörgeſert. Mert immar ez, az Iſten es aniaſenteghaz kőzőt kőzben iaro, mert meg engeſtelteti es meg bekelteti az Aniaſentegyhazat Iſtennel. Harmadſor Pap ez az Ieſus Chriſtus az aldozatert. Miczoda aldozatert? Sockal kűlőmb aldozatert. Az ô teſtamētombeli Papoc Galambockal kőſockal aldoznac vala. De az Ieſus Chriſtus az ű ſaiat vereuel aldozec az magas kereſtfan. Maſodſor az ô teſtamentomban ſokſor aldoznac vala az Iſten előt. Miert? Mert azoknak aldozattiok nem vala tőkelletes, hanem az Ieſus Chriſtus aldozattiara neznec vala. De ez az Ieſus Chriſtus egſzer aldozot mi erettünk â mint ſ. Pal Heb. 7. Hogy egſzer valo aldozattiaual tőkelletellē tőtte â fenteket, â mint vagian

gian azon ſent Pal ſol Heb.1. Harmadſor immar aſtis laſſue meg, miert neueſtetik Kiralnak. Mert harmad rendben meg kenettetnek vala az Kiraliok. Harom okaert neueſtetik Kiralnakis fôkeppen. Leg elôſôr az mindenhato birodalomert. Mert feiedelme Kirallia minden kiralioknak, ſôt meeg az Angialoknakis. Szent Ianos igy neuezi Apocal, kilenczedikben: *Rex regum & Dominus dominantium.* Masodſor neueſtetik Kiralinak annakokaert, mert feie, Kirallia az û orſaganak, az az, Iſtennek aniaſentegyhazanak, az û bûnet el tôrlôtte, fel ôltôſtette igaſſaggal, es fel tamaſtya az vtolſo napon, es meg diczôiti az ôrôk eletben. Harmadſor neueſtetik kiralnak ennekokaert. Mert feiedelmet meg giôze, az Aniaſentegháznak ellenſegenek az ôrdôgnek, â halalnak, az karhozatnak es az tôrnen' atkanac, mikeppen az iras ſok helien tulaidonittia aſt nekie, hogy az Iſten mindeneket mêg az û el lenſegitis laba ala veti ezekert. Miert hogy meg hallok rôuideden, miert neueſteſſek Chriſtuſnak, ſolok immar azokrol az neuezetekrôl, az melliel ûket az ſ. iras hya. Leg elôſôr azert ez ket neuezetnek felette, gyakorta hya neuezi ûtet az iras Emanuelnek, mel' annit teſen mint mi velûnk lakozo Iſten. Ez az neuezet meg talaltatik Eſa.7.8.9.28. Az ſ. Matthenal 1. az Angal neuezi ûtet Imanuelnek. Mondhatnad. Miczoda az oka, hogy velûnk lakozo iſtennec neuezi az iras â Chriſtuſt? Ket oka vagô. Leg elôſôr neuezi Imanuelnec ſe meliere nezue, hogy meg mutaſſa, hogy igaz ember legen es igaz Iſten. Mert ebben az neuezetbê kettôt talalſ, Iſtêis volt velûnkis lakozot. Mikeppen vagon ez, hogy Iſtenis legen, velûnk lakozois? Iſten az ôrôkke valo termeſetre nezue, de kôzôrtûnc lakozot az fel vôt emberi formaban, az az, az emberi teſtben az melliet fel vôn. A ſ. Ianos 1. reſe. meg magarazza ſ-aſt mongia: Az ige az ki az kezdetben vala, â kine-

kûl

kûl semmi nem lôt, teste lõn es lakozek mi közöttünk. Hog' hog velünk lakozo Isten? Meg magarazza á S. Ianos, mert ez vg mond kezdetbenis volt, es az kezdetben mindenek û altala lõttenek, es û nalanekûl semmi nem lõt. Velünk lakozois, mert teste lõn, es lakozek mi közöttünk. Sz. Pal 1. Tim oth. 3. ekkeppen magiarazza: *Sine omni controuersia magnum est pietatis mysterium, Deus conspicuus factus est in carne.* Velünk lakozo Isten hat az Iesus Christus. Mikeppen? Mert testben meg ielent á mint sent Pal neuezi. A Baruch 3. reszeben hasonlatoskeppen magiarazza ezt az neuet. Masodsor neueztetik Imanuelnek az û tisztire nezue. Miert? Mert ez az velünk lakozo Isten az û Aniasentegyhaza közöt lakozik mind vilag vegezetig, soha az Aniasentegyhazat el nem hadgya, hanem mind örökke velünk lakozik. Mikeppen? nem czak test szerint lakozik mi köztünk az Iesus Christus, hanem sent lelkenek altala, mel' sent lelkenek altala fel öltöztetti, meg aian dekozza az Euangeliomnak halgatasanac altala az kegelem edenit, meliben az hiueknek fölötte nagy vigasztalasok vagyon, hogy velek lakozo Istenek vagyon, hogy ûket semmi niomorusagokban el nem hadgia. Masodsor ez az Istennek fia neueztetic á sent irasban Isten bölczesegenek, mint á Salomon Prouerbio. 8. cap. ûnön maga az Istennek fia bölczesegnek monga ûnön magat: En bölczeseg kezdettûl fogua eggiût munkalkottam az Iehouah Istennel, kezdettûl foguan sûlt birt engemet az Iehouah, mêg vilag teremtese elõt sûlt. Az kiraliok en altalam vralkodnak, az birac en altalam tesnek töruent, kezdettûl fogua rendeltettem en az valtsagra, es az en giönörûsegem az embereknek fiai közöt vagyon, valaki engemet keres eletet talal, valaki engemet meg vtal, bosusagot vezen ez maganak.

Kiczoda ez az bölczeseg? Meg magyarazza û maga az Isten

Iſten fia, Mert czac ez az bölczeſeg, à ki ſülettetet öröktül fogua az attiatul, czac ez az bölczeſeg, ki rendeltetet az em bereknek valtſagara. S. Pal 1. Cor. 1. neuezi az Iſtennec fiat bölczeſegnec: Mi vg mond prædikalliuk az Iſtennec fiat az Iſtennec bölczeſeget, hatalmat. Mondhatnad. Miczoda az oka hog az Iſtennec fia bölczeſegnek neueſtetik? Leg elöſör ennekokaert, Mert valamit eleitül foguan bölczen czelekedet, teremtet az Iſten az ü fiaban terētette czelekette, hog nag bölczen fel vetette az lathato vilagnak fondamentomat ki altal czinalta, az ü fia altal. S. Pal Heb. 1. monga, hog fia altal czinalta ez lathato vilagot, hog meg tartotta eleitül foguan az aniaſenteghazat, hog iduözitötte, fia altal czelekette. Maſodſor Bölczeſegnec neueztetic, mert az Iſten titkainac bölczeſegenec tár haza à Ieſus Chriſtus. Valameni hatalma bölczeſege vagion az attianac, azon vagion az fiunac. Harmadſor neueztetic bölczeſegnec mi reank nezue, mert az Iſtennek iduözitö iſmeretit czak az Ieſus Chriſtus adga minekünk, AMEN.

XIX. Prædicatio.

MEGIS az Apoſtoli Credonak rendi ſerint imez igek röl ſolliunk Iſtenſegitſegeböl: *Es hizek az Ieſus Chriſtusban, az ö egietlen egy ßülöt fiaban mi vrunkban, ki fogantatec ßent lelektül, ßületec ßüz Mariatul.*

Ennek elötte valo tanuſaginkban arrol kezdettünk vala ſollani az vrnak ſegitſegeböl, miczoda neuezeteckel hya fö keppen az iras az Iſtennek ſent fiat, hog azokbol meg ert-

hetſük

hesſüc niluabban mit kellien ertenünc, mind ſemelie felől, mind penig tiſti felől. Szamlaltam penig még ez ideig az neuezeteket elő melliekkel ſokta neuezni az iras az elő iſtennek eggietlen egy ſűlőt fiat, kiket megis magyaraztam. Leg elöſör aſt mondok meg, miert neueſtetik IESVSNAC. Mert az Credoban aſt valliuk, hogy hiſünk az Ieſus Chriſtus ban. Maſodſor eſt magiaraztuk meg, miert neueſtetik Chriſtusnak. Harmadſor miert hiuattatik Emanuelnek, auagy velünk lakozo iſtennec. Negiedſer miert neueſtetic iſten bölczeſegenek az Ieſus Chriſtus, arrol ſollottunk. Mel' neuezeteket, miert hogy meg magiaraztunk az elől, moſtan azokrol nem ſolok töb beſeddel, hanem menniünk az töb dolgokra. Moſtani leczkenkben harom dologrol ſolok iſmet ha az idő engedi. Leg elöſör elő ſamlalom az töb neuezeteket, mellieckel hiia az ſ. iras az Ieſus Chriſtuſt. Maſodſor meg magiarazzuk aſt, miert mongak az Apoſtolok az Chriſtuſt az iſtennek eggietlen egy ſűlőt fianak. Harmadſor aſt magarazzuk meg, miert mongak az Iſtennek fiat mi Vrunknak. Mert aſt mondod az Credoban: Hiſek az Ieſus Chriſtusban az ű eggietlen egy ſűlőt fiaban az mi Vrunkban. Közönſegeskeppen vissa fordittiak az Credot es vgy mongak. Es Ieſus Chriſtusban az ű fiaban, mi eggietlen egy vrunkban. Ez rendi az Apoſtoloknac czelekedeteknek: Es az Ieſus Chriſtusban ű eggietlen egy ſűlőt fiaban mi vrunkban. Harmadſor azert halgaſſuk meg, miert monguk mi vrunknak az Ieſus Chriſtuſt.

AZ ELSŐRŐL.

AZT mondam hogy leg elöſör halgaſſuk meg azokat az fő neuezeteket, melliekkel giakorta ſokta á ſ. iras hini az Ieſus Chriſtuſt. Mert ha ezeket iol eſedbē veſed, meg tanulod, könnien meg tudnod böczülleni, meg tudnod itilni, kiczoda

legien mind ſemelieben, mind penig tiſztiben az Ieſus Chriſtus, az elő Iſtennek egietlen egy ſűlőt fia. Ő tőle neueſ tetik azert az irasban Iſtennek igeienek. Szent Ianos iraſanak első reſeben eckeppen ſol: Kezdetben vala az ighe, auagy az beſed, es az ige Iſtennel vala, es az ighe Iſten vala, es kezdetben ez az Iſtennel vala. Az menniei lataſokrol irt kőnuenek tizenkilenczedik reſebenis aſt monga ſ. Ianos, hog' lata az elő Iſtennek fiat lataſnac altala, kinek ruhaianak pere mire ezek az ighek valanak irattatuan: *Rex regum & dominus dominantium*, Es ennek neue vala *Sermo Dei*, Iſtennek igeie auagy beſede. *Appellatur itaq; quinto ſermoni in ſcripturis Ieſus Chriſtus.*

Mondhatnad. Miczoda az oka, hog az iras igenek beſednek hya az Ieſus Chriſtuſt? Leg elősőr azert. Mert ez az Iſten beſede az ű fia, es az ige, kinek altala teremtette az Iſten eſt az lathato vilagot, melinek altala meg tartia eſt az terẽtet vilagot es taplallia mind vilag vegezetig. Az Moſes Gene. 1. aſt monga, hog az Iſtẽnec mindenec czac igeie altal lőtenec terẽtettenec: S. Pal penig aſt monga, hog az Iſtẽ fia altal teremtet mindeneket Col. 1. Heb. 1. Hat ez az ige melinek altala teremtet Iſtẽ mindeneket, nẽ egeb volt, hanẽ az elő Iſteñec fia â Ieſus Chrũs. Maſodſor neuezi igenec, beſednek, ſonak â Ieſus Chriſtuſt. Mert eleitűl foguã ez beſellet ſollot az attiackal, es az iſtẽnec fia beſellet, ez hordoſta es tartotta az atiakatis az ő teſtamentombanis. Kiczoda az angal â ki â Iacobbal tuſakodot, â ki egeſ eczaka mind tuſakodik az Iacob Patriarchaual, akinec aſt monga az Iacob. Nem boczatlak addig el teged, mig nẽ engemet meg aldaſ. Monda az angal: Ennek vranna nem leſen Iacob az te neued, hanẽ Iſrael az az Iſten giőző. Meg magarazza aſt Oſeas 12. hog ez nem egieb volt, hanem az elő Iſtennek fia, â Ieſus Chriſtus. Kiczoda az angal â ki Moſeſnek meg ielenik, az ki el kűlde hog ki

hoz

hozza Aegyptusbol az Iſrael nepet, á ki aſt mondá: *Vidi afflictionem populi mei*, es meg ſantam ůtet, menniel azert, mert te altal hozom ki, az en karom altal hozom ki az Iſrael nepet. Meg magaraza ſ. Pal 1. Cor. 10. hogy ez á Chriſtus Iſtennec fia. Harmadſor neueſtetik iſteñec igeienec á Ieſus Chrůs, mert az fel vőt emberi teſtbenis iſtennec tolmacza, hogy ig folliac, az fel vőt emberi teſtben az lathatatlan Iſtennec tanaczanac predikatora az Ieſus Chriſtus. Mert Io. 1. aſt mondá: Soha az iſtent nem latta ſenki, mert ol' vilagoſſagban lakic az Iſten, á kihez ſenki nē iarulhat. S. Pal mondá 1. Tim. 6. De az egiet len eg fůlőt fiu, az beſellette meg minekůnk az attia Iſtēnek tanaczat. Ez azert első ige moſtani leczkenkben. De az iras ſerint az rēd ſerint őtődik az melliel az irasban neueſtetic.

Hátodſor neuezi az iras Iſtennek kepenec es minden teremtet allatoknak első fůlőttenek. Hol vagyon meg iruan? ſ. Pal Col. 1. *Qui eſt imago Dei in conſpectu primogenitus omnis creaturæ, quia per ipſum condita ſunt viſibilia & inuiſibilia.* Mondhatnad. Magyarazd meg miert neueſtetik Iſtennek kepenek? Az lathatatlan Iſtennek ketkeppen keppe, az elő Iſtennek fia. Leg elől ſor hogy azon abrazatban, hogy igy folliak, azon termeſetben, azon iſtenſegben, azon diczőſegben, azon hatalomban vagyon mint az ű attia. Mint az te fiadat mondhatod te abrazatodnak, auagy kepednek. Mikeppen Gen. 45. aſt mongia az Moſes, hogy az ű fiat nemzette az ű kepere. Hog' penig mondod te kepednek az te fiadat, mert azon emberi termeſet vagon benne, azon abrazat, azon teſt, azon okoſſag. azō lelek mint ſinte te benned. Az oktalan allatot auagy egieb allatot nem mondhatod az embernek abrazattianak auagy kepenek. Mert kůlőmb az emberi termeſet az oktalan allatokenal.

Haſonlatoskeppen az Iſtennek kepe abrazattia az Ieſus Chriſtus. Mert azon hatalom, azon bőlczeſeg talaltatik

ũ benne mint ſinte az attiaban. Ha azert czak puſta ember volna, ha czac Dauid fia volna, nem mondhatnad kepenek â lathatatlan Iſtennek. Maſodſor, Iſten kepenek mondatik mi reanc nezuen. Mert az fel vôt emberi teſtbẽ aſt mutatta meg minemũ legien az Iſten, hog hatalmas legen, meg mutattia â czudateteleckel, halottaknac fel tamaſtaſaual, hog bôlcz legen, hog gazdag, irgalmas legen, meg mutattia az emberi ter meſetben. Az lathatatlan Iſtent azert az Ieſus Chriſtusban, vg mint eg tũkôrbẽ talalliuk meg es tanulhattiuk. De miert neuezi ſ. Pal teremtet allatoknak elſô ſũlôtteneket? Elſô ſũlôttenec minden teremtet allatoknak ket okaert mongia az ſ. Pal. Leg elôſôr ez haſonlatoſſagnak okaert, hog az ũ allatiabol ôrôktûl fogua valo ſũleteſet meg mutaſſa minden teremtet allatinak elôtte. Minden teremtet allatban az elſô ſũlôt eleb valo ũdôuel, meltoſaggalis. Azert neuezi elſô ſũlôtnek, hog az tôb attiafiakat elôl vôtte idôuel. Haſonlatoskeppen mindẽ teremtet allatoknak elſô ſũlôtte â Ieſus Chriſtus. Miert? Mert az elſô ſũletteſſel elôl vôtte az teremtet allatoknak az ũ ſũleteſeket. De az Mariatul valo ſũleteſſel elôl nẽ vôtte az teremtet allatokat. Hat az ũ ſũleteſeuel, mellôt az Attiatul, ôrôktûl foguan valo ſũleteſeuel elſôb ſũlôt minden teremtet allatoknal. Maſodſor elſô ſũlôtnek neuez tetik az meltoſagert, az birodalomert, az hatalomert, â mely vagon minden teremtet allatokon az Ieſus Chriſtuſnak. Az ô teſtamentomban czak az elſô ſũlôttê vala az ôrôkſeg, kiualtkeppen az meltoſag, az Papſag. Haſonlatoskeppen erre nezue neueſtetik az Ieſus Chriſtus elſô ſũlôtnek ſ. Paltul. Mert vra mindeneknek az Ieſus Chriſtus, ũ maga meg magarazza, elſô ſũlôtte mindeneknek. Mert ũ altala teremtettenec mind az lathato es lathatatlan allatok. Hetedſer neueſtetik az Ieſus Chriſtus diczôſegenek fenienec es az Attia Iſtennek

tennek semelienek ki meczet peczetinec. Hald meg s. Pal nevezi ig: Heb. 1. *Nouissimis temporibus locutus est per filium, per quem etiam fecula fecit, qui est splendor gloriæ & character personæ substantiæ illius.*

Mondhatnad. Miczoda az oka, hog diczősegnec senienec neuezi az Iesus Christust az s. Pal? Hog est meg erczed ved esedben az hasonlatossagot. Hasonlatossagot vesen a s. Pal a naptul. Elősör mert az napban latod az napnac az ű allattiat es kereksseget. Masodsor latod az ű seniet az melliet ala boczat az földre, az embereknek vilagositasokert. Ez hasonlatossagot az Christusra fabia. S. Pal, mel' hasonlatossaggal harom dolgot ielent az Apostol. Leg elősör ielenti az Iesus Christusnak egienlő termesetit, eg diczősseget, eg' hatalmat az ű attiaual. Mikeppen az napnakis az ű senienek egy allattia vagion el valhatatlankeppen az naptul. Iollehet mas az napnac az ű kereksege, mas az senie, mas az radiussa az melliet ala boczat ez földre, mas az kereksege. Mind az altal el valhatatlanul valo eg' allatok vagion ezeknek. Hasonlatos keppen mas az attianak kepe, es mas az fiunakis kepe, hogy eckeppen solliac, de az diczősegben el fakadhatatlan az attianak es fiunac diczősege. Masodsor est akaria az s. Pal ez hasonlatossaggal ielenteni, hog' az Iesus Christus az attia Istentül sületetet fiu legyen, mint az napnak senie ki iű az ű kereksegeből, de mind az altal nem fakad el az ű allattiatul. Hasonlatoskeppen az fiu ki iűt, sületetet minden időknek előtte az attiatul, de ezzel az ki iűuessel el nem fakad az attiatul az Iesus Christus. Harmadsor ast akaria meg ielenteni a s. Pal, tudni illik, az Iesus Christusnak őrők időtül fogua valo Istenseget. Hogy ha az naptul el vesed az ű seniet, vilagossagat, melegseget, nem lesen nap, hanem valami egieb allat. De az Attia istennek senie az Iesus Christus, ast mongya az sent Pal, hat az Attia Isten soha az ű fianekül, az ű di

czőſegenekűl nem lehet. Vgyan ezen harom okaert neuezi ki meczet peczetnek mikoron mongya az Ieſus Chriſtuſt az ſent Pal. Niolczadſor az irasban neueſtetik az Ieſus Chriſtus őrők eletnek. S. Ianos 13 aſt mongia: *Hic eſt verus Deus, & vita æterna.* Haſonlatoskeppen az ſent Ianoſnac 14. reſeben vtnak, eletnek neueſtetik fel tamadaſnak az Ieſus Chriſtus. Miert neueztetik őrők eletnek ez az Iſtēnek fia? Hald meg ket okaert neuezi az Iſtennek lelke őrők eletnek ūtet. Leg elől őr ű maga neuezi. Mert őrőktűl foguan valo elet vagion ű benne. Mikeppen az ſent Ianoſnal első reſeben mongya: *In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum.* Ez az oka az miert az Iſten à mikor eskűſik eletre eskőſik: *Viuo ego, dicit Iehouah.* Mert igy ſolnak az Prophetak. Miczoda az oka, hogy az ű eletere ſo kot eskűnni az Iſten? Ez mert czak az őrőcke valo Iſtenbē vagyon az őrők elet, egyeb allatokban ninczen őrők elet. Hat az Ieſus Chriſtus az őrők elet, mert őrők elete vagion ű neki. Azert Eſa. 45. reſeben mongia eſt az Ieſus Chriſtus: *Viuo ego Iehouah, mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur domino Deo* meliben meg teczik, kiczoda legien ſemelieben à Ieſus Chriſtus, hogy ha ű neki őrők elete magaban valo elete vagyon, hat termeſet ſerint valo Iſtenis. Maſodſor őrők eletnek neueſtetik az hiuekre nezue. Mert az őrők eletnek ű meg ſer zői e, az te eletednek ez adoia, tudni illik, ez az Iſtennek fia. Kilenczed rendben az Ieſus Chriſtus az ſent irasban neueſtetik Melchiſedechnek rendi ſerint valo Papnak. Szent Dauid Pſal. 110. aſt mongá: *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech* Papnak rendi ſerint, fő Papnak rendi ſerint, fő Papnak neueſtetik az Ieſus Chriſtus, meg magyarazza ſent Pal Heb. 7. igy magyarazza, mimodon mikeppen legyen Pap! Aſt mongya hogy az Melchiſedechnec ſem kezdeti ſem vege nem volt, hogy ez Melchiſedechnek ſem attia ſem annia

nem

nem volt. Mondhatnad. Hogy lehet, hogy attianekûl valo legien, ha ûis teremtet allat volt? Aſt mongya az ſent Pal, hog ſem kezdeti ſem vege nem volt, es attianekûl anianekûl valo volt? Nem azert mongya az ſent Pal, hogy ſem attia, ſem annia nem volt volna, es hogy örökke valo lôt volna, hanem azert, mert az ſent irasban nem talaltatic meg kiczo da volt attia vag annia, mikoron fûlettetet az Melchiſedech anagy mikoron holt meg. Az mi az Melchiſedechben peldaſtatot, az valoban be tellieſedet az Ieſus Chriſtusban, czak abrazoltatot az û benne, hog ſem attiat ſem anniat nẽ talalliuk az ſent irasban. Eſt valoba meg talalliuk az Ieſus Chriſtusban. Mert ſem kezdeti ſem vege ninez az Iſteni termeſetben û neki. Vifontag anianekûl valo az Ieſus Chriſtus az Iſtenſegre nezue, mert az Attiatul fûlettetet meg mondhatatlankeppen örök idöknek elötte, es Atianekûl valo az emberſegre nezue. Mert czudalatoskeppen az ſent lelektûl fogantatot. Tahat az Melchiſedech fô Papnak rendi ſerint valo fô Papnak meltan neueſtetik az Ieſus Chriſtus. Mert ſem eletinek kezdeti, ſem vege ninczen az Iſteni termeſetben. Attianekûl valo az emberi termeſetre nezue. Mert attianekûl fogontatot az fûz Marianak meheben. Vifontag anianekûl valo az Iſtenſegre nezue meliben fûlettetet az û Attiatul örök idöktûl fogua anianekûl.

Tizedfer neueſtetik az Ieſus Chriſtus Mediatornak köz beniaronak. Mint ſent Pal 1. Timoth: maſodik refeben neuezi Közbeniaronak. Haſonlatoskeppen ſent Ianoſnal elsö ben es maſodik refeben. Miert neueſtetik közben iaronak az Ieſus Chriſtus? Ennekokaert mert egiedûl czak û az köz beniaro acki az emberi nemzetet meg engeſtelte, megh bekeltette az meg haragut öröke valo Iſtennel. Ezis az neuezet meg erôſiti az Ieſus Chriſtuſnac igaz Iſteni termeſit.

elõſõr, mert az kõzbeniaronak olinak kellet lenni, az ki az Iſtennelis beſelhetne, az embereckelis beſelhetne. Kettõ kõzõt vagion az kõzbeniaras, az ember kõzõt es az Iſten kõzõt. Iſtenre kepeſt hat Iſtennek kellet lenni, hogy û vele ſol haſſon, mi reank nezue embernek kellet lenni, hog' mi velünk beſelhetne. Mert mi az Iſtennel nem merünk vala beſelleni: Hat nem lehetet volna kõzbeniaro, ha Iſten es ember nem volt volna ez az Ieſus Chriſtus. Maſodſor az kõzbeniaronak olinak kellet lenni, az ki az bûnt el tõrõlhetne, acki meg halgathatna az kõniõrgeſt, az az, ſiunek altal latoia le gien, eſtis az Ieſus Chriſtuſnak tulaidonittia az iras, hat igaz Iſten az Ieſus Chriſtus. Tizenegiedik rendben á ſ. iras neuezi giakorta az Ieſus Chriſtuſt fondamentomnac es erõs kõſziklanak es ſeglet kõnek Matth. 16. neuezi kõſziklanac. Az ſent Pal haſonlatoskeppen 1. Cor. 2. fondamentomnak mongia, aſt mongia: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitũ eſt, qui eſt Ieſus Chriſtus.* Vgan azon ſ. Pal Eph. 2. neuezi ſeglet kũnek az Iſtennek fiat. Mi az oka laſſuk meg tizenegiedik rẽd ben, hogy fondamentomnak, ſeglet kũnec hya ũtet az ſ. iras? Fundamentomnak azert neuezi, mert eleitũl fogua ez volt fondamentoma erõſſege az aniaſenteghaznak, mikeppẽ hog az fundamentomra rakiak az hazat. Ha az fundamentom nem erõs, hat el dûl az haz. Haſonlatoskeppen ſenkin egieben nem fondaltatot az aniaſentegihaz, hanem czak az Ieſus Chriſtuſon. Miert? Hogy mind eleitûl foguan, mind õrõk idõktûl fogua û altala, û tûle oltalmaſtatot es tartatõt az aniaſenteghaz, mint az ô es vy teſtamentomban. Ha û tartotta az teremtet allatokat, hogy hogy lehet fondamentoma az aniaſentegyhaznak. Szeglet kõnek neueſtetik ket okaert. Leg elõſõr ennekokaert, mert mikeppen az meg eppitetet fondamentomot hazat az ſeglet kõuek tartiak. Azonkeppen

pen az Iesus Christus seglet kűnek neuestetik, mert ű oslopa, giamola, fondamentoma es erősſege az Istennek aniafent egihazanak. Masodsor mert mikeppen az seglet kő ket falt kapczol ossue, hasonlatoskeppen az ket rendbeli aniafenteg hazat, az az, az poganokat es az Sidokat egiben egy testben kapczolta az Istennek fia, hog immar semmi kűlömbseg ne legyen az iduősſegnek dolgaban az Isten elől az poganok közől, es az Sidok közől, hogy az Isten azoknak eleteket meg adgia, valakik az ű fiaban hisnek. Mostan igaz eleg legien. AMEN.

XX. Prædicatio.

ENNEK előtte való tanusagunkban meg magiarazuk az Apostoli Credonak rendi serint imez ket czikkelt. Es hisec az Iesus Christusban. Mondanak immar az Apostolok (Ezek az igek kőuetkőznek immar)

Az ő egietlen egy fiaban mi vrunkban, ki fogantatec az ſsent lelektűl ſsületec ſsűz Mariatul.

Ennek előtte eg nehan' prædikationkban follottunk hűsseggel az Iesus Christusnak őrőkke valo Isteni termeszetiről Mert ast valliuk az apostoli Credo serint, hog hitűnk az Iesus Christusban, de az igaz hitnek czellia es fondamentoma czak az egy őrőkke valo Isten. Masodsor meg magiarazuc ennek előtte mit iegieznek ezek az igek, Iesus, Christus. Mert akarta az Isten az ű fiat elősor Iesusnak az vtan Christusnak neuezni. Harmadsor meg magaraztuk rendel az tőb neuezeteketis, az mellieckel kiualtkeppen hya neuezi az sent iras az Iesus Christust az Istennek eggietlen eg sűlőt fiat.

Mel' czickeleket miuel hoǵ meg magiaraztuc ēnnek előttē valo tanuſagunkban, moſtan azert azokat nem ſamlalom elő tőb beſeddel. Hanem ez moſtani leczenkben harom dologrol ſolok, halliatok meg. Leg előſőr meg magiarazzuk aſt rőuideden miert neuezik az apoſtoloc az Ieſus Chriſtuſt Iſtennec eǵ ſűlőt fianac, mert aſt monǵac: Hiſec â Ieſus Chriſtusban az attia Iſtennek egietlen eǵ ſűlőt fiaban. Miczoda azert az oka hoǵ az Ieſus Chriſtus Iſtennek eggietlen eǵ ſűlőt fianak neueſtetik az Apoſtoloktul az igaz ſent iras ſerint. Maſodſor aſt magiarazzuk meg, miert neueſtetik vrnak es mi vrunknak. Mert aſt monǵuk, az ű eggietlen egy fiaban mi vrunkban. Mi az oka azert, hogy az apoſtolok vrnak mi vrunknak neuezik az Ieſus Chriſtuſt. Harmadſor az Apoſtoli Credonak rendi ſerint ſolok az Ieſus Chriſtusban valo ket termeſetről, eſt magiarazzuk meg, eſt bizoniczuk meg, hoǵ az Apoſtoli Credois ket termeſetet mutat az ſent iraſſal az Ieſus Chriſtusban. Czak ez harom dolgot magiarazom meg moſtan rőuideden.

AZ ELS ŐRŐL.

LEG előſőr aſt mondam hoǵ arrol ſolok, miczoda ennek az oka, hoǵ az Apoſtolok nem czak aſt mongiak: Hiſek az Iſten fiaban, hanem neuezet ſerint aſt mongiak: Hiſek az ű eggietlen egy ſűlőt fiaban. Mert ha meg tekinted az Apoſtoli Credonak igeiet, Iollehet kőzőnſeggel czak ig' ſoktak mondani, az ű eggietlen egy fiaban az mi vrunkban. De ha az igeket meg latod eckeppen vadnak: Az ű eggietlen egy ſűlőt fiaban hiſek. Nem czak az Apoſtoli Credoban vagion ez az neuezet, hanem kiualtkeppen az Euangeliſtaknalis ǵa korta oluaſſuk, hogy az Ieſus Chriſtus az Iſtennek eggietlē egy ſűlőt fia legen. Mint Ioan. 1. reſeben igy ſol az Euangeliſta: Az ige teſte lőn es lakozik kőzőttűnk, es lattuk az ű

dicző

seget vgy mint az Attianak eggietlen egy fűlőt fianak diczőseget. Hasonlatoskeppen Ioan. 3. ő maga ig fol az Christus Iesus: Ol' igen ſerette az Isten ez vilagot, hog az ű eggietlen eg fűlőt fiat adna ű erette, hog valaki hiſen ű benne el nem karhozik, az el nem veſs, hanem őrők elete lesen annak. Azon ſ. Ianosnal cap. 3. azt monga az Christus: Valaki vgymond nem hiſen el karhozik, es immar megh itelteteť. Mond oſtan: *Quia non credidit in nomen filij vnigeniti Dei.* Latod azert az ſent iras giakorta neuezi ůtet az Istennek egietlen eg fűlőt fianak. Neuezi penig harom okaert ezzel az neuezettel. Leg elől őr azert, hog meg valaſſa az Iesus Christuſt az fiuſagban az teremtet fiaktul. Neueztetnek Istennek fiainak az angialokis, neueſtetnek Istennek fiainak az valaſtottakis, az kereſtienek neueſtetnek Istennek fiainak, az ſeiedelmek az igaz birak az tőruen teuő kis. De ſokkal kűlőmben az Iesus Christus az Istennek eg fűlőt fianak. Az attia Isten tűl fűletteteť fiu az Iesus Christus minden idők nek előtte, de az angalok nem fűlettettenec az Istentűl. Az ſeiedelmek az birac, az valaſtottac nem fűlettettec az Istennec allattiabol, hanem teremtettenek ezek bizonios időben az istentűl es Istennek fiaiua fogattattanak. Monthatnad. Hol vagon az ſ. irasban, hog az Iesus Christus fűleteť legien az attiatul minden idők nek előtte? Ved eſedben kerlek, ſereto attiam fia. Mert az eretnekek azt mongiak, hog ninczen az Istennec őrőktűl foguan valo fia, hanē czak ez az ember á ki fűlettetet bizonios időbē á fűz Mariatul, czac ez az Istē fia, czac ez az puzta ember, á ki ſel ekeſittetet az Isten aiandekaual azt mō gak. De ha ez tudoman' igaz volna, hat ſemmi kűlőmbſeg nem volna az fogadot fiak kőzőt, es az Iesus Christus kőzőt. Mert az teſt teremteter bizonios időben. Hat miczoda az Kereſtieni tudomany? Ez az igaz Kereſtyeni

tudo-

ni tudoman', hog â Iesus Christus az attia istentûl ſûlettetet minden idôknec elôtte, mel' annakutanna fel vôtte bizonios idôbê â testet. Hog penig ez â tudoman' igaz legen, bizonitſuc meg, eg nehan' irasbol. Elôſôr niluan ſol ſ. Ianos cap. 1. Mert az Euangeliſta abt neuezi istenec eg ſûlôttenec â ki az kezdetben az istennel vala, az ki isten vala, â ki altal minde nec lôttenec, es ackinekûl semmi nê lôt. Hat Istennec fianak mongâ, ſûletet fianak mongâ, acki altal mindenek teremtettenek. Hat nê czak az emberi test neuestetic istennec, hanê az ôrôcke valo ſûletesnek altalais, mert az êberi test altal nê teremtettenec mindenec, mert mêg ingen sem volt, mikor az lathato vilag teremtetet. A ſ. Pal Col. 1 eckeppen ſol az Iesus Christus felôl: *Qui est imago Dei inconſpicui, primogenitus omnis rei creaturæ.* Miczoda az oka hog elsô ſûlôttenek neuezi minden teremteremtet allatoknak? Ket okaert. Leg elôſôr, mert elôtte ſûlettetet az tôb teremtet allatoknak ôrôktûl foguan. Mert az elsô ſûlôt az termesetnek rendibôl elôl vesi az tôb attiafiakat idôuel. Hasonlatoskeppen az Iesus Christus elôtte valo ſûletteſſel minden teremtet allatoknac abt mongâ â ſ. Pal. De az teremtet allatok elôt semmi nem volt, hanem czak az ôrôcke valo Isten, hat az Christusis ôrôcke valo. Masodſor neuezi az meltosagert. Mert az ô testamentomban czak az elsô ſûlôttecke vala â meltosag, az ôrôkseg, â papsag. Ezen keppê elsô ſûlôt â Iesus Chrûs, mert meltosagosb, fellieb valo mindê teremtet allatoknal. Harmadſor, Ezen dolgot bizonittia â ſ. Pal Heb. 1. mert abt neuezi Isten fianac â ſ. Pal, â ki ez lathato vilagot teremtette. Ig ſol â ſ. Pal: *Externis hiſce diebus per filium locutus eſt per quem & mundum creauit, qui eſt expreſſa imago Dei inconſpicui.* Holot az ſent Pal kettôt mond. Leg elôſôr mert Istennek fia altal môga, hog terêtetet ez vilag. De â test altal ez â vilag bezzeg nê terêtetet, mert mikoron ebt terêtene az

isten

Iſten,á teſt ackoron mēg igeretben ſem volt. Hat hazudnak az antichriſtuſoc, Dauid Ferencz, Blandrata, az kic aſt mongak, hog ninczen az iſtennec örök tûl foguan valo fia, hanem czac ez, á ki bizonios időben ſûletetet Mariatul. Maſodſor ez haſonlatoſſaggal magarazza meg ſ. Pal, aſt monga, hogy az û dicſőſegenek fenie, mint kettőt lacz az napban, kerekſeget es fent az melliet ki boczat az földre, mikeppen hog á napnak fenie el nem fakad az û kerekſegetûl, iollehet az nap bol ki iû az napnak fenie, es vg mint ſûletik, de ſoha eleitől fogua az nap nem volt az û fenienekûl. Haſonlatoskeppen az Attia nem volt az û fianekûl, ennekokaert mert ezert attia hog fia legen, iollehet az û fia ſûletet, de mind az altal nē előb valo az attia az û fianal, mint az nap nem előb valo az û vilaganal, mert eczſerſmind teremtettenek. Negiedſer vgā aſt bizonittia az iſtennec fia Salomonnalis Pro: 8. Mert az bőlczeſeg az Ieſus Chriſtus aſt monga: *Iehouah creauit me ab initio viarum ſuarum, & ab æterno concepta formata ſum.* Valaki engemet meg talal, eletet talal az maganak, valaki engemet meg vtal, boſut teſen, az az, ember az û lelkenek. Kiről ſol it az bőlczeſeg? Ő magarol, mel' bőlczeſeg nem egieb hanem az Ieſus Chriſtus, es û monga û magarol, hog az Iſtennec vtai előt formaltatot, az az, örök időknek előtte az attiatul.

Maſodſor neueſtetik az Ieſus Iſtennec eggietlen eg ſûlőt fianak, hog meg valaſſa ûket az iras az tiſt ſerint valo fiaktul, mint neueſtetnek Iſtennek fiainak az angialokis. Iob. 38. Neueſtetnek Iſten fiainak az birak, az tőruen' teuő feiedelmec, Sz. Dauid Pſal. 82. aſt monga: *Ego dixi Dij eſtis vos & filij excelſi omnes* Immar aſt mondhatnad: Hallő hog az Ieſus Chriſtus Iſtennek fia, nam az feiedelmekis, az igaz birakis Iſtennek fiai, az angalokis iſten fiai, mint kûlőmbőznek? Ez az maſodic kûlőmbſeg. Mert ezek az tiſtert neueſtetnek iſten fiainak, mert

mert az Angialók fiai az Iſtennek az ű engedelmeſſegekert, az Iſten igaſſaganak ki ſolgaltataſara Iſtẽ fiai az feiedelmec. Mert Iſtẽ kepet viſelik az igaſſagnak ki ſolgaltataſabã, es â gonoſſagnak meg bûnteteſeben. De az Ieſus Chriſtus termeſet ſerint valo fia az Iſtennek, mint giakorta neuezi az iras az Ieſus Chriſtuſt tulaidon fianak Iſtennek, ſoha ſem az angálokat ſem az feiedelmeket nem neuezi az iras tulaidon fiainak, hanem czak egiedûl az Ieſus Chriſtuſt. S. Pal Rom. 8 eckeppen ſol: *Deus inquit proprio filio miſſo in carne &c.* Miczoda az oka, hogy ſaiat tulaidon fianak neuezi ſ. Pal â Chriſtuſt? Anna kokãert hogy meg valaſſa â tõb fiaktul. Mert azok tiſt ſerint neueſtetnek, de ű termeſet ſerint valo fia, mint az embernek termeſet ſerint valo fia vagon. Sz. Ianos cap. 5. ſol erről az Euangeliſta: aſt mongia, hog' az Sidok kergetik vala, mert meg akariak vala ölni, nem czac azert, hogy az ſombat napot meg ſegte volna, hanem azert, hogy ſaiat attianac mongá vala az Iſtent, es magat egienlõnek mongá vala, egienlõue teſi vala az iſtennel, hogy az Iſtent attianac mongá vala, azert mõ gia, hogy meg akariak ölni.

Mondhatnad. Nam az hiuekis mongiak ſaiat attioknak az Iſtent? Iol tudgiak vala az Sidok, hogy az Chriſtus kûlõm ben mongia ű attianak az iſtent, hogy nem mint az hiuek, azert kõuezik vala meg, az mint ű magok magarazzac, ſõt mo ſtis azert kõueznec meg az eretnekek, hogy ſaiat fianac mon giuk az attianak az Ieſus Chriſtuſt. Harmadſor azert neuezik vnigenituſnac, hog meg valaſtaſſek az fogadot fiaktul, halliatok meg. Aſt mondom hogy azert neueſtetik eggietlẽ egy ſûlõt fianak, mert igy prædikalliak az Credoban, *In Ieſum Chriſtum*, az ű eggietlen eg ſûlõt fiaban. A Deakbanis nẽ iol forditottak, *Et in Ieſum Chriſtum filium eius*, hanem igy vagion igazan, es az Ieſus Chriſtusban az ű eggietlen eg' ſûlõt fiabã

Mert

Mert mas az *Monogenis*, mas az *vnicus genitus*. Neueſtetik azert harmadſor Iſtennnec eg̃ ſůlőt fianak, hog̃ meg valaſtaſſek az fogadot fiaktul. Az kegielemnek edeni Iſten fiainak neueſtetnek 1.Ioan.4. Szerelmes attiamfiai Iſten fiai vag̃unc, noha mẽg meg nem ielent minekůnk, de leiendők vagiunc. Haſon latoskeppen Ioan.5. mongia az Euangeliſta: *Poteſtatem dedit illis vt filij Dei ſint, quicunq; crediderint in nomen eius.* De teis iſten fia vag̃, az Ieſus Chriſtuſis iſten fia, miczoda az kůlőmbſeg ez kettő kő zőt? Ez az kůlőmbſeg. Teis Iſten fia vag̃, valaſtot fia vagy az Iſtennek nem termeſet ſerint valo. De az Ieſus Chriſtus nem fogadot fia az Iſtennek, hanem termeſett ſerint valo ſa iat fia.

AZ MASODIKROL.

Menniůnk immar az maſodik czikkelre, melliet czak igẽ rőuideden magiarazok meg. Maſodſor aſt mong̃uk ez moſtani leczkenkbẽ. Mi vrunkban. Nemelliec eckeppenis mő giak egietemben: Es az Ieſus Chriſtusban, mi eggietlen egy vrunkban. Miert neueſtetik mi vrunknak á Ieſus Chriſtus, aſt halliuk meg. Maſodſor, mert im meg hallad, miert neueſteſſek eggietlen egy ſůlőt fianac. Felette igen nag̃ giakorta neueſtetik az ſ.irasban vrnak az Ieſus Chriſtus, giakorta eg̃ vrnak neueztetik. Sz.Pal 1.Cor.2.8.11. aſt mongia, *vnus dominus*. Holot ſol ſ.Pal az eg̃ vrrol. Es Ioan.20. az ſ. Thamas mikor vallaſt teſen az Ieſus Chriſtus felől aſt mongia: *Dominus et Deus meus. Luc.2.* es egiebůtis vrnak neueztetik az Ieſus Chrůs Es az apoſtolok giakorta az ů leueleket vg̃ kezdik el: Keg̃elẽ es bekeſeg tinektek az attiatul es az vr Ieſus Chriſtuſtul. A ſ.irasban hat g̃akorta neueztetic az Ieſus Chriſtus vrnac harő okaert. Leg előſőr á teremteſre nezue, mert ſerzője mindẽ teremet allatoknac es vra az Ieſus Chrůs, mert mindenek ů altala vadnac akar feiedelẽſegec, akar ůlő ſekec, mint ſ.Pal

Col

Col.1.ſol. Maſodſor Vrnak neueztetik az Chriſtus Ieſus mind az ket termeſetben, mert fel magaſtaltatot, es az attia ũ altala vralkodik mind vilag vegezetig, â mint ſent Pal ſol Phil.2. hoġ ennek ol' neu adatot, hog' meg haiollion ennek neuere, mind az pokolbelieknek es az fõldieknek terdek. Miert neuezi Vrnak? Azert hoġ hatalom adatot neki minden teremtet allatokon, azert neueztetik vrnak. Harmadſor vrnak neueſtetik kiualtkeppen az keġelem edenire nezue. Mert az Ieſus Chriſtus feie az aniaſenteġhaznak, es az vralkodik orſagol az ũ aniaſenteġhazabã, az Euangeliomnak es az ũ ſ. lelkenek altala. Es ez immar az oka, hoġ nem czak vrnak neuezed, hanem te vradnakis az Ieſus Chriſtuſt. Ennekokaert mert vra az Anġaloknakis, az õrdõgõknekis, az hitetleneknekis, â hiuekreis de kũlõmbẽ â hiueknek, hoġ nẽ mint â hitetleneknek. Vra azoknakis: mert biraioc bũntetõ iõk, es laba ala vetettenec azokis. De te neked vrad, mert te neked ſabaditod, meg mẽtõd â tõrueñek atkatul. ſ. Pal 1.Co.2 neuezi az Ieſus Chriſtuſt diczõſegnek vranak. *Quoniam ſi agnouiſſent dominum gloriæ, nequaquam crucifixiſſent.* Mi az oka hogy diczõſegnek vranak neuezi az Ieſus Chriſtuſt? Ezzel az neuezettel meg valaſtia az tõb vraktul az Ieſus Chriſtuſt. Az tõb ez vilagi vrak, vraſagban vadnak, vġ mint emberek. Az Ieſus Chriſtus penig az diczõſegnek igaz Iſtene es vra, az az, az diczõſegben lakozo Iſten, ol' vr ez az Ieſus Chriſtus, â ki abban az diczõſſegben lakozik, mel' egienlõ az attiaual. Hat aſt monġa â ſ. Pal, hoġ azert feſitettek meg az Sidok, hoġ nẽ tuttak, hoġ Iſten legien, mert ha meg tuttak volna diczõſegnek vranak lenni, tahat ſemmikeppen meg nem feſitettek volna. Mel' mondasban meg mutattia â ſ. Pal, mind ſemeliet mind penig termeſetit, mind tiſtit. AMEN.

XXI. Prædicatio.

MEG magáraztok vala ennek elõtte az apoſtoli credonak rendi ſzerint imez ket czickelt: Az ú egegietlen egy fiaban mi vrunkban. Moſtan immar imez igeket magárazzuk meg Iſten ſegitſegevelünk leuen. *Az ki fogantatec az ßent lelektül ßületec à ßüz Mariatul, ßenuede az Pontius Pilatuſnak alatta, meg feßittetet, meg holt: el temettetet.*

Ennek elõtte valo tanitaſunkban kiualtkeppen az Ieſus Chriſtus felõl harom dologrol ſollottunk. Leg elõſõr meg magáraztuk az Apoſtoli Credonak tanitaſa ſerint, ſõt az egeſ ß. iraſnak tanitaſa ſerint, hogy az Ieſus Chriſtus igaz és termeſet ſerint valo iſten legẽ, nem czak teremtet allat Da uidnak maguabol valo, mint ez moſtani eretnekek valliak. Maſodſor ſoltã à Ieſus Chriſtuſnak fiuſaga felõl, holot meg magáraztuk aſt niluan valo ß. iraſockal, hogy az Ieſus Chriſtus ſülettetet legen az attiatul minden idõknek elõtte õrõk idõktül foguan. Harmadſor meg magáraztuk aſt, miczoda legen az oka, hogy az apoſtoloc vrnak neuezik az Ieſus Chriſtuſt, mel' magárazatban meg tanuloc, miczoda tiſti legen à Ieſus Chriſtuſnak az Iſtennek egietlen egy ſülöt fianak. Moſtan immar az Apoſtolok rend ſerint vallaſt teſnek az Ieſus Chriſtuſnak meg teſteſülese felõl, es mimodõ vitte meg veghez az emberi teſtben, az iduõſſeget, aſt magiarazzuk rendel meg. De haſonnal men' el, ſeretõ attiamfia innet, hogy nil uabban meg magárazhaſſuk az kõuetkõzendõ igeket ez moſtani leczkenkben, czak imez harom dologrol ſolok, hald meg. Leg elõſõr ſolok az Ieſus Chriſtuſnak meg teſteſülese

felôl, az az, meg bizonitom az ß. irasbol, hog' az Iesus Chriſtusban ket termeßet legien, az örökke valo iſteni termeßet, es az fel vôt emberi termeßet. Maſodßor arrol ßolok rôuidedden, mi okaert lôt teſte az Iſtennek fia, az az, miert kellet Iſtennekis embernekis lenni az Iesus Chriſtuſnac. Harmadßor eßt magiarazuk czak meg rôuideden, miert kellet ß. Lelektûl fogôtatni az emberi teſtben, czak ez harom dologrol ßollok moſtan, halgaſſatok meg.

AZ ELSÔRÔL.

Az ßent iras az Iesus Chriſtuſt nem heaban mongia botrankozaſnac kôuenek. Az Eſaias. 8. 28. Luc. 1. Sz. Pal Rom. 9 Sz. Peter 1. Pet. 1. Mert eleitûl foguan inkab minden eretnekek, minden hamis tanitok meg ûtkôßtenec à Iesus Chriſtuſnac ßemelieben. Aßt mondô hog ennek auag tißtibê, auag ßemellieben ûtkôßtek meg eleitûl foguan minden eretnekec az ô labockal. Miert hog oluaſſac nemelliec à Iesus Chrûſt embernec lêni. Eßt hozzac ki belôle, hog ne legen igaz iſtê, hanê czak ember, oluaſſac hog Dauid fia legê, ebbôl aßt hozzac ki hog ne legen iſtennec ſaiat fia. Viſontag mas rendbê à kic oluaſtac, hog igaz iſten legen, meg tagattak igaz emberſeget à Iesus Chriſtuſnac. Mert aßt mongac, hog czac tettette az Iſten fia az emberi termeßetet, mint eg harmat es arniec ollian volt à teſte. N emelliec aßt ertettec, hog az êberi teſtet az eghbôl hoßta ala, nê az Marianac mehebê formaltatot es ßûlettetet. De ez ellê tanit minket az iſteñec lelke, hog à Iesus Chriſtuſnac ſem emberi termeßetit, nê rontia el az isteni termeßet, ſem az iſteni termeßetet nem rontia el az emberi termeßet. Miert? Mert ebben az Istennec fiaban az eg ßemelibê ket termeßet vagon el valhatatlankeppen az iſteni es à bizonios idôben fel vôt emberi termeßet. Mondhatnad. Bizonicz meg hat eßt irasbol, es tanicz meg engemet erre, honnan bizoni-

zoniczam en eſt meg, hoǵ Iſten es ember leǵen â Chriſtus. Nam aſt'mõgiac az eretnekec, hoǵ Dauidnac fia czac â Chriſtus? Neǵ rendbeli bizonſagokat hozoc moſtan rõuidedẽ elõ, hald meg. Elſõ bizonſagunc leǵen bator az apoſtoli Credo, mert vganis moſtan, az moſtani eretnekek ezzel czalliak â ſegen kõſſeget, hoǵ el tauoznanac az apoſtoli eǵiǵũ Credotul, hoǵ az apoſtoli credonac vallaſanac ellene valo tudomant predikallianac az iſtennec hazaban. De ha iol meg latod az apoſtoli credot, ha fel nitõd â ſemedet, meg latod, hoǵ az vallaſis ezen dologra tanit, hoǵ â Ieſus Chriſtusban ket termeſet leǵẽ. Mikeppẽ? Elõſõr aſt mondod â Credobã: hiſec â Ieſus Chriſtusban. Miczoda az? Az atia iſtennec egietlẽ eǵ' fũlõt fiaban, acki annac vtanna fogantatot â ſ. lelektũl es ſũletet az Mariatul. Latod hoǵ az apoſtoli credois ennec â tudomañac igaſſagat mutattia meg. Leg elõſõr fol az õrõcke valo termeſetrõl, meliben ſũlettetet az attiatul, mel' neueſtetic iſtennec eǵ ſũlõttenec. Maſodſor emlekezetet teſen az apoſtoli credo az fel võt emberi termeſetrõl, â mel' foganta tot â ſ. lelektũl es ſũletet az Mariatul. Eſt az apoſtoli Credot iǵ maǵaraztac eleitũl foguan az aniaſenteǵhazban az Doctorok, iǵ az Nicenumbeli giũlesben, meliben vallaſt teſnek azoc â ſ. attiac az Ieſus Chriſtus felõl: Hiſũnc az Ieſus Chriſtusban, az attia iſtennec eǵ fiaban, az ki az attiatul ſũletteteteminden idõknec elõtte ſũlettetet az attiatul, nem teremtetet aki az vtan ala ſallot az eghbõl mi erettunk, es fel võtte az emberi teſtet. Maſod rendben allaſſunk tõb bizonſagokatis elõ. Maſod rendben hozzuk elõ az Prophetaknak iraſokat. Mert ha meg nezed iol az Prophetaknak iraſokat, mind eǵienlõ akarattal bizonittiak, hoǵ az Ieſus Chriſtus iſtẽ es ember legiẽ, hog' ez meg teſteſũlt Ieſus Chriſtus iſteñec fia legẽ eǵ nieluel valliac. Leg elõſõr oluaſd meg Eſa. 7 holot ekeppẽ

mond iſuendőt az Iſten lelke az Propheta altal: *Ecce virgo concipiet & pariet filium & vocabis nomen eius Imanuel.* Meg magiarazza az ß. Matthe cap. 1. hog ez az velünk lakozo Iſten az Ieſus Chriſtus legien. Mondhatnad, De miczoda az oka hog velünk lakozo Iſtennek monga az iras â Chriſtuſt? Mert ha ertenek az eretnekek, tahat meg allananak raita. Miczoda az oka, hog Iſtennekis velünk lakozonakis monga? Meg magarazza ß. Ianos ca. 1. Az ige teſte lőn es lakozot mi kőztünc. Meg magiaraza ß. Palis, hog Iſtennek nag el reitet titka ez, hog az Iſten lathatoua lőt az teſtben. Hat igaz Iſten az Ieſus Chriſtus. De velünkis lakozik az fel vőt emberi formaban, az meliben ſenuedet az mi valtſagunknak veghez viteleert. Azon Eſa. 9. 11. 12. reſzeben haſonlatoskeppen ſol az Iſten lelke aſt monga: *Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis, cuius principatus erit ſuper humerum eius, & vocabitur nomen eius, Deus fortis. conſiliarius, Pater futuri ſeculi.* Hog vagon ez hog giermeknekis neuezi az Prodheta Iſtenuekis, hog lehet az giermek erős Iſten, vgan azon gyermek bekeſegnek feiedelme, es az őrők eletnek attia, kut feie hog ha azert nielueknek vallaſat kőueted, ſoha igazan őſſue nem gialulhatod, mert ſoha az teremtet allat nem neueſtetik erős iſtennec, akar mel' nag aiandekal legien rakua. Meg angalokatis nem neuez az iras Iſtennek. Hat al' meg it te bolond eretnek, mert giermekis â Ieſus Chriſtus az emberi formaban, az meliben neuekedet az iſten előt, â mint ß. Lukacz 2. monga. De ezen giermek erős Iſtennekis neueztetik az ő rőcke valo termeſzetre nezuen. Azon Eſaias 25. 35. eckeppen ſol az Iſtennek lelke. *Ecce Deus cum vindicta & retributione veniet. Ecce Deus ipſe veniet & ſaluabit vos, tunc aperiuntur oculi cæcorum.* Az Euangeliſtak kiualtkeppen Matth. 14. monga, hog ez az el iőuő Iſtē az Ieſus Chriſtus. Latode azert ezen bizonſagban, hogy az Propheta eſt az iduőzitőt nem czak Dauid maguabol valonak

nak mongia, hanem aſt mongia, hog az Isten iũ el fizeteſſel, boſu allaſſal, fizeteſre az kegielem edenire nezue. Mêg añak vtanna niluabban meg magárazza, mert aſt monga hogy az Iſten ũnõn maga iũ el, es meg ſabadit minket. Ieremiaſnalis 23. haſonlatoskeppen tanit az Istẽnek lelke: Iay az paſtorok nak, hog' az en mezõmnek iuhait el ſellieſtettek, nem de az paſtornak ezê az ũ tiſti, hog az iuhokat legelteſſe, de ezec az paſtorok, nem az iuhot, hanem ũ magokat legeltetik. Mond oſtan, de en fel tamaſtok eg io paſtort az en nepem kõzze, akinek az ũ neue Iehoua Isten leſen mi igaſſagunk. Kettõt mond it az Isten ũnẽ maga az Ieremias altal. Leg elõſõr, hog az Dauid maguabol tamaſtia fel eſt az Ieſus Chriſtuſt. Hog hog tamaſtia az Dauid maguabol? Meg magárazza ſ. Peter Act. 2. mert aſt mongia, hog az Abrahamnak es â Dauidnak maguabol tamaſtia fel az teſt ſerint. De ezen Isteñek fiat ne uezi Iehoua Istẽnec mi igaſſagunknac, mel' neuezetet ſoha az iras nem ſokot adni teremtet allatnak, hanem czak ũnen maganak tartia eſt az Isten. Harmad rendbeli bizonſgunk legẽ az Euangeliſtaknac es az apoſtoloknac iraſokbol. Mert az Euangeliſtak es az apoſtoloc nem kũlõmbõznek az Prophetaktul, ſõt az Euangeliſtac es az apoſtoloc magiarazoi az Prophetak iraſinak. Mert az Iſten ũ magat homaliosban ielentette ki az ô teſtamẽtomban, hog nem mint az uyban. Az Prophetaknak iraſok homaliosb, hog nem mint az apoſtoloke. Az Apoſtoloc iollehet azon iraſt predikaltak, mind az altal ſõuetneki az Prophetak iraſinac es magiarazoi. Hogy mondnak az Euangeliſtac? Ioan. 1. ig tanit: Kezdetben vala amaz ſolo ige az Iſten fia, es az kezdetben Iſtennel vala, es Iſten vala, mindenek ũ altala lõttek, es ũ nalanekũl ſemmi nẽ lõt az mi lõt. Es az ige teſte lõn es lazozek mi kõztũnk, es lattuk az ũ diczõſeget, Miczoda lehet niluabban valo bi

zonſag ennel, az Ieſus Chriſtus termeſeti felől, maga az pokolbeli ôrdôg ſok meſterſeget talalt ennek az magiarazatnak fel forditaſara, de ſoha fel nem forgathatta az pokolnac kapuia, Aſt mongia azert az ſ. Ianos hog az ige az ki minde neknek teremtôie, ű lôt teſte, es lakozot mi kôzôttünk. Az teſtnek neue az irasban valamikor mondattatik, iegizi az ű emberi teſtet, mel' al teſtbôl es okos lelekbôl. De az apoſtolokis (mert nem ſamlalhattiuk mind elô, hanem czac eg nehaniat ſamlalom elô.) Ezen vallasban vadnak, voltanakis ſ. Pal Rom. 1. aſt monga: En Pal apoſtol valaſtattam az Iſtennek Euangeliomara, mel' Euangelium vagion az Iſten felôl â ki ſûlettetet az Dauid maguabol az teſt ſerint. De az meg ſentelô lelek ſerint meg bizonitottam hog Iſtennek fia legyen az fel tamadasban. Miczoda lehet ennelis niluabban valo bizonſag ennek az tudomannak meg erôſſiteſere, hog' aſi mongia: Dauid maguabol lôt az Ieſus Chriſtus emberſeg ſerint. De aſt mongia, hogy az lelek ſerint meb bizonitta-tot, hogy Iſtennek fia legien, mert ſaiat ereienek altala tamaſta fel az halottak kôzzul az ű teſtet, Mikeppen Ioan. 2. ûnen maga mongya az Ieſus Chriſtus: *Deſtruite templum hoc, & ego ad tridu um ædificabo.* Ô maga fel tamaſtia azert az ű Templomat, az az, az ű teſtet az halalbol. Az emberſeg tamaſtiae fel az meg holt teſtet? Nem, lehetetlen dolog, hogy az meg holt teſt tamaſthatta volna fel ûnnen magat. De az Ieſus Chriſtus ûnen maga tamaſtotta fel az ű templomat. Rom. 9. aſt mongia az ſ. Pal. *Ex patribus eſt & Chriſtus ſecundum carnem. Deus autem laudandus in ſæcula ſæculorum.* Alhacza meg it te vndok eretnek Dauid Ferencz. Miczodat mond az ſ. Pal. Kettôt mond. Leg elôſôr aſt monga, hogy az attiak kôzzûl valo az teſt ſerint az Ieſus Chriſtus, hat czak az teſt ſerint az Ieſus Chriſtus Abraham maguabol valo. Maſodſor aſt mon-

gia

ga, hog ezen Iesus Christus aldando Isten Miczoda lehet nil
uabban valo mondas, hog mindeneknek felette aldando Is-
tennek monga az ſ. Pal az I. Christuſt. Vallion lehete aldādo
Isten, mindeneknek felette valo Isten á teremtettet allatok
kōzzūl valamel', holot aſt kialtia az Isten, hog az ū diczōſe
get maſnac nem adgia Eſa. 42. Holot aſt kialtia, hog elōtte v
tanna ſem volt, ſem lesen mas formaltatot Isten, holot aſt
mongia az iras igaz Istennek lenni, az ki az tengert es min-
deneket teremtet. Hat ezen ſent Pal bizonittia eſt az tudo-
mant Col. 1. *Per quem habemus redemtionem, per ſanguinem ipſius, qui eſt ima-
go Dei inconſpicui primogenitus omnis creaturæ quia per ipſum facta ſunt omnia viſi
bilia & inuiſibilia &c.* Kettōt mond it az ſent Pal Apoſtol. Leg e-
lōſōr aſt mongia, hogy az Iesus Christus vere altal vagyon
az valtſag, az veer penig nem az Isteni termeſete, hanem az
emberi termeſete. De meg magyarazza, hogy czak az vēr
altal nem lehetet volna az valtſag, hanem abrazattia ez az
lathatatlan Istennek, hogy ez altal teremtettenek lathato es
lathatatlan allatok, mely vtolſo tulaidonſagok czak az egy
igaz Istenre tartoznak. Ezek felet hald meg mel' niluan ſol
ſent Pal 1. Timoth. 3. Circa omnem controuerſiam magnum
eſt pietatis myſterium, Deus conſpicuus factus eſt in carne.
Aſt mongia az ſent Pal, hogy az te kereſztieni hitednek nag
el reitet titka ez. Leg elōſōr azert. Mert ez az tudomany
ellene vagon az okoſſagnak, Istennek lelke peczetli meg eſt
az tudomant az valaſtottakban. Miert hogy ellene vagyon
az okoſſagnak. Nē hiſik á Tōrōkōk ſem az eretnekec, miert
hog el reitetet tudoman', nē mehet ēberi okoſſaggal ingē, ha
nē az iſtē ielētette meg á Prophetac es apoſtolok altal az Ec
cleſianac. Kiczoda az ki ielentetet á teſtben? Az vr I. Chriſ-
tus á ki az Abrahamnac maguat fel vōtte, az lathatoua tōt-
te magat. Neged rēdbeli bizōſagot vegūnc iñet, hog á ſ. iras

az Ieſus Chriſtus felől oly ellenkezŏ dolgokat mond, mel-lieket ſoha ŏſue nem gialulhatnank, ha czak egy termeſet volna ŭ benne. Neha az iras az Ieſus Chriſtus felől aſt mon gia, hogy Abrahamnakis elŏtte volt. Hogy vagyon ez hog' elŏtteis volt, vtannais volt. Ha czak az emberi termeſetet nezed az Ieſus Chriſtusban, ſoha oſue nem kapczolhad, hog elŏtteis legen, vtannais legien. De az Apoſtolok es az Prophetaknak iraſa ſerint ŏſue kapczolhad. Elŏtte valo Abrahamnak az ŏrŏkke valo formaban Iſteni termeſetire nezuē, vtanna valo az ſolgai formaban, ŭ maga aſt mongya ſent Matthenal huſonkettŏdik reſeben, hozza elŏ az Ieſus Chriſtus, hogy fiais vrais az Dauidnak ŭ. Az Attia nem hya az ŭ fiat vranak, hat hogy hogy vagion ez, hogy vrais fiais? Vra az Dauidnak az angialoknakis az Chriſtus Ieſus, es minden teremtet allatoknak, mēg az emberi termeſet ſerintis. Immar az mel' teſt az ŏrŏkke valo termeſettel eggieſŭlt arra nezue. Az ſ. Pal Act. 20. aſt monga: Szerelmes attiamfiai predikatorok, vigiazzatok, az ti niayatokat, mellien az ſ. lelek ŏr allŏua tŏt titeket, az aniaſentegihazban, az melliet az Iſten az ŏ vereuel valtot meg. Mondhacza meg mikeppen vagion ez, hog az Iſten ſaiat vereuel valtotta meg az aniaſent egyhazat. Mert az Iſtennek vere ninczen, hat mikeppen mŏ gia ſent Pal. Mert az Chriſtus Iſtenis emberis, az eg ſemely ben. Az teſtben vert ontot az aniaſentegihazert, hog meg engeſtellie az Iſtēnek haragiat. De eñek az ki ontot vernek ſŭkereſsege fŭg vala, az ŏrŏkke valo Iſteni termeſetŭl, az mel' vala az Chriſtus Ieſusban, az emberi termeſettel eggieſituen. Moſtan legien eleg. AMEN.

EVANGÉLIKUS MÚZEUM KÖNYVTÁRA

XXII. Prædicatio.

AZ Apoſtoli Credonak rendi ſerint megis imez igeket magiarazuk meg az vrnak ſegitſege altal: Ezek az igek kő uetkőznek immar.

Az ki fogantatec az ß. lelektűl ßületet à Mariatul:

Ennek előtte valo tanitaſunkban az Apoſtoli Credonak rendi ſerint kezdettűnk ſollani az I. Chriſtuſnak meg teſteſűleſe felől, holot meg magarazuk es meg bizonitoc eſt hog az mi iduőzitőnk kőzbeniaronk az Ieſus Chriſtus ket termeſetű legen, hog igaz őrőcke valo iſten legen es igaz embe ris legien, mi hozzank haſonlatos mindenekben az bűntűl meg valuan. Ez tudomant penig hog ha rea emlekezel negy dologgal bizonitok meg. Leg előſőr az apoſtoli Credoual, meliben eſt mondod: Hiſek az Ieſus Chriſtusban, az Attianak eggietlen főlőt fiaban, ki fogontatot ſent lelektűl, es ſűlettetek az Mariatol. Mert az mint hallod, leg előtőr emlekezik az Apoſtoli Credo az Attia Iſtentűl ſűlettetet fiurol. Maſodſor az Mariatol ſűlettetet igaz emberről az ki az ſęt lelektűl fogontatot. Maſod rendben meg bizonitok eſt az Prophetak iraſabol, mert ha fel forgatod mind az Prophetac iraſat, meg talalod, hog az Ieſus Chriſtuſt neuezi mindenőt Iſtennek es embernek, Iehouanac őrőcke valo teremtő iſtennek, es igaz termeſet ſerint valo embernec. Harmadſor meg bizonitok eſt az Euangeliſtaknak es apoſtolőknak iraſibol. Mert ezek meg magarazzak niluabban az Prophetac iraſit, à mit az Prophetak homaliosban mőndottac az Chrűs felől, az apoſtoloc aſt niluabban meg magaraztac: Negedic dologgal ezzel bizonitok meg, mert ket ellenkező dolgot predikal az iras az I; Chriſtus felől, mel' ket ellenkező doleg ſoha

meg nem álhatna, hogy ha az Iesus Christus Isten es ember nem volna. Neha az iras teremtőnek mongia, neha teremtet allatnak: Hog vagon ez, hog teremtőis lőt, teremtettetis lőt az Iesus Christus. Teremtő az őrőkke valo Isteni termeszeti szerint, de teremtetet az szolgai forma szerint. Neha az iras egienlőnek mondgia lenni az (őrőkke valo) Attiahoz, neha kisebnek. Sz. Pal Phil. 2, egienlőnek mongia lenni az Istenhez. De az Iesus Christus azt monga az szent Ianosnal: Az en attiam nagiob en nalamnal. Hogy hog vagion ez, hogy egienlőis, kisebis az Attianal? Meg magiarazzak ezt az tudomant az Prophetak es az apostolok. Egienlő az Isteni formaban, az az, az őrőkke valo termeszetben, de nem egenlő az Istennel, az az, kisseb az Attianal az fel vőt szolgai formaba. Neha az iras azt mongia, hog neuekedik az kegelemben es bőlczeseségben, mind az isten es emberek előt. Neha azt mongia, hog az Isten bőlczeseségenek tár haza a Christus, hog hog neuekedik az bőlczeseségben az kegelemben, ha taar haza az Isten bőlczeseségenek. Neuekedik nem az őrőkke valo termeszet szerint, hinem az emberi formaban az melliet bizonios üdőben fel vőt vala. Immar ez mostani oraban czak igen rőuideden summa szerint szolok imez ket dologrol.

Leg elősőr azt magiarazzuk meg, miert kellet ket termeszetűnek lenni az Iesus Christusnak, mint nem eleg volt, hog az valtsagra czak Isten legen, auag czak ember, hanem hog ennek az iduőzitőnek, az kőzben iaronak egiszersmind Istenek es embernek kellet lenni. Masodsor az vtan arrol szolliunk miert valliuk ezt az apostoli Credo szerint, hog fogantatot s. lelektől az Iesus Christus. Czak ez ket dolgot magarazzuk meg mostan rőuideden az időnek allapattiaert.

AZ ELS ŐRŐL.

Leg elősőr azt mondam, hog halgassuk meg czak igen rő-

uid

uid ſumma ſerint, miczoda ennek az oka hogy az Ieſus Chriſtuſnak iſtennek es embernek kellet lenni. Mert ha az iſten ſemmi dolgaiban nem czelekedik oknekül, ſokkal inkab ez nagy es meg bőczülhetetlen dologban nē czelekedet ſemmi oknekül. Mert az Iſtennec minden czelekedetinel fellieb valo dragagalatosb az Chriſtuſnac meg teſteſülese. Felette igē nagy dragalatos czelekedeti az teremtes, draga czelekedeti â teremtet allatoknac meg tartaſa. De mind ezeknel ezer gradiczal nagob dolog meltoſagos dolog, meg bőczülhetetlen dolog az Chriſtuſnac teſtben valo meg jelenese. Hat eſt az dolgot bizonios oknekül nem czelekette az iſten, hogy aſt a karta, hogy az ű fia fel venne az teſtet. Leg elől azert bizonios embernec kellet lenni az Chriſtus Ieſuſnac, kiualtkeppen hirom okaert, tudni illik, elől az Iſten igaſſagaert. Maſodſor az Iſtennek kegielmeert. Harmadſor az emberi nemzetnek es az aniaſentegihaznac haſznaert, mely dolgot hogy meg ercz niluabban ſeretö attiamha halgas rea, im meg magiarazom czak igen röuideden. Leg elől aſt mondam, hogy az Iſtennek igaſſagaert kellet embernek lenni az Chriſtus Ieſuſnak. Mimodon? Imez ket okaert: Elől mert az Iſten igaſſaga aſt kiuannia vala, hogy ember fizeſſen iſmeg az el eſet emberert. Mert az Adam vetkezet vala az paradiczomban, ű ſegte vala meg az Iſtennek paranczolattiat. Az Adam kőteles vala az Iſten haragia ala, az bűn es karhozat az örök halal ala, hat az igaſſag aſt kiuannia vala, hogy az el eſet emberert iſmet ember fizeſſen meg, ha angalat boczatta volna: Mert eſt mondhatnad: Nē boczathatta volnae az ű angalat az ēbereknek valtſagaert âz Gabrielt vagy Seraphi mokat, hogy azoc lőttenec volna iduőzitőc? hogha az angalokat kűlte volna az iſtē, nē maradot volna heliē az ű igaſſaga. Mert az iſtē igaſſagahoz nē fer ez, hogy az ēberert angal fizeſſē mert nem angyal vetkezet vala, hanem az földből teremte-

tet ẽber az Adam, hat az fŏldbŏl terẽtetet emberert, ẽbernek kellet vala meg fizetni. Maſodſor mit kiuan vala az iſtẽ igaſ ſaga? Eſt kiuannia vala maſodſor, hoǵ vér ontaſſec ki az bŭ nert, hoǵ halal legen intercedallion az embereknek az ŭ bŭ nŏkert. Hoǵ mŏdot vala Iſtẽ Adamnac Ge:2. aſt monta vala: Te Adam mihelt eſel ez tiltot fanac giŭmŏlczeben, meg kel teneked halnod ŏrŏk halallal. Ez az Iſten ſententiaia fel bŏ olhatatlan vala ennec be kel vala telliesedni. Ha angalat bo czatta volna iſten: ig be nem telliesedet volna az iſten igaſ ſaga. Mert az angal meg nem halhat. Hat czac az Iſtenſegbẽ ielent volna meg az Chriſtus es az iſten igaſſaga be nem tŏlt volna. Mert az iſteni termeſet halhatatlan, hanem embernec kellet lenni. Sz. Pal Heb. 2. *Non enim angelos aſſumſit, ſed ſemen Abrahæ* Mert ha angiali teſtet vŏt volna fel ŭ, vg ha az Iſten az valt ſagra angialt boczatta volna, nem lehetet volna elegſeges fi zetes az Iſtennec igaſſaganak. Maſodſor vgan ezen dologa ban kegelmet akaria meg mutatni az Iſten az emberi nẽzet hez. Mimodon mutattia meg kegelmeſſeget ebben az dolog ban? Aſt kerdhetned. Meg ielentŏtte ebben hoǵ az te iduŏſ ſegedre, az te vigaſtalaſodra az lathatatlan Iſten az fel vŏt emberi termeſetben lathatoua tŏtte ŭtet az iſtẽ. Hoǵ ha tsac az emberi formaban ielent volna meg, ſoha te abban bizonios nem lehetnel az te iduŏſſeged felŏl: Hat ſoha ollian bizo dalommal nẽ iarulhatnal az iſten ſeki eleiben. De hoǵ az te termeſetedet vŏtte fel az Iſtennec fia, â te termeſetedbŏl va lo teſt, az te czontodbol valo czont, ezzel nag kegelmeſſeget mutatta meg te hozzad. Errŏl monga ſ. Pal Heb. 3. ol' Pa pi feiedelmunc vagon minekŭnk aki haſonlatos mi hozzank â bŭntŭl ki valuan. Harmadſor kellet â Chrŭſnac igaz ẽbernec lẽni â mi vigaſtalaſonkra, aſt mŏga az iſten â Moſeſnec. Nẽ lathat engẽ az ẽber hoǵ elliẽ, A Moſes Deu. 4. aſt mŏga

az

az Iſten lelke, hog az iſten meg emeſtő ſen. Hat az iſtenhez ſemmikeppen nem iarulhatunk mi az ember Ieſus Chriſtus nekűl. Fel vőtte azert az iſten fia az emberi teſtet, hog ű alta la iaruliunk az lathatatlan iſtenhez, es ne felliűnk. De ezen Ieſus Chriſtuſnak Iehouanakis kel lenni. Leg előſőr, hog az az iſtennek kegelmeſſege meg mutattaſſek mi hozzank. Ha Iſtē angialat boczatta volna, azzalis kegelmeſſeget meg mutatta volna. Ha eg embert eg bűnnekűl formalt volna az mi valtſagunkra, abbanis ez ſerint irgalmaſſaga meg teczet volna. De ebben főkeppen meg teczik, hog nem angalt, nem teremtet allattiat boczatta el, hanem termeſet ſerint valo fiat boczatta. Azert monga az Ieſus Chriſtus Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitum daret pro eo.* Haſonlatoskeppen ſol az ſ. Pal Rom. 8. aſt monga: Mikoron lehetetlen dolog vala, hog az tőruen' altal iduőzűlhetnenk, az iſten az ű fiat boczata el az teſtben. Azon ſ. Pal Rom. 8. eſt commendallia: *Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis tradidit.* Hog azert ſaiat tulaidon fiat boczatta el az bűnős teſtnek haſonlatoſſagaban, meg mutatta, meg mondhatatlan ſerelmet az emberi nemzethez. Maſodſor Imanuelnec kellet az Ieſus Chriſtuſnac lēni, hog az bűnt az bűnnek ſolgat el tőrőlheſſe. Kiczoda tiſteſſege az bűnnec el tőrleſe? Czak az őrőkke valo Iſtene, mint Eſa: 43. űnen maga monga az iſten: Czak en vagok egiedűl á ki el tőrlőm az te alnokſagidat. Kiczoda az ki el tőrli az bűnnek ſolgiat az halalt, az őrőkke valo karhozatot? Czak az őrőcke valo iſten. Eg felől azert embernek kellet lenni, hog meg halhatna az mi bűneinkert. Mas felől Iſtennec kellet lenni, hog giőze delmes lenne az bűnőn, az halalon, az karhozatőn. Harmad ſor azert kellet embernec lenni, hog az mit Adam engedetlenſegeuel el veſtet vala, eſt az Iſten fia heliere allathatna engedelmeſſegeuel. Aſt monga az Moſes Gen. 1. hog Iſten az

A-

Adamot az ű kepere teremtette, de eſt el veſtőtte az Adam. Kiczoda allathattia vala eſt heliere? Czak az áki teremtette vala. De az Iſten teremtőtte vala eſt az elſő teremtesben az ű kepere, hat ſenki eſt heliere nem allathattia vala, hanem czak az Iſten. Negiedſer es vtolſor, nem czac hoǵ meg hal gathaſſon, nem czak hoǵ ß. lelket adhaſſon, hanem hog' á mi teſtűnket fel tamaſthaſſa, az mi teſtűnknec lelkűnknec meg adhaſſa az bodogſagot. Kiczoda az teremtet allatok kőzőt á ki az halottakat fel tamaſthattia? az az, ki az halalbol fel tamaſthattia az mi teſtűnket. Kiczoda az ki meg adhattia az bodogſagot? Senki nem egieb, hanem czac az Ieſus Chriſtus, hat ennek az Ieſus Chriſtuſnac Imanuelnek kel lẽni. Immar menniunk az maſodik czikkelre aſt magiarazzuk meg czak rőuideden.

AZ MASODIKROL.

Miert kellet ß. lelektűl fogontatni á Ieſus Chrũſnac?

Mert aſt mondod az ű teſteſűleſe felől: Ki fogantatek ß. Lelektűl. Ez vallaſnak modǵaual eſt akariuk ielenteni, hoǵ az Ieſus Chriſtus nem fogontatot firfi magbol, mikepẽ minden emberek az eǵ Ieſus Chriſtus kiuűl fogõtatnac firfi magbol az aſſoniallatnac meheben. De á Chriſtus nẽ fogontatot firfi unac maguabol, hanẽ firfinekűl á ß. Lelektűl, hoǵ ez iǵ leǵen megbizonittia ß. Lukacz 2. re. Az Gabriel anǵalt el kűlde az Iſten az Mariahoz, hoǵ az kőuetſeget meg mondana az Ieſus Chriſtus ßűleteſe felől meg ielentene ű altala. Monda az angial: *Spiritus domini ſuperueniet in te, & ſpiritus ſeu virtus altiſſimi obumbrabit te.* Holot meg maǵarazza az anǵal, hog az I. Chriſtuſnac fogontataſa firfii magnekűl leſen á ß. lelektűl. Miczoda az oka ennec? Hoǵ azert fogontatot az ß. lelektűl firfiui magnekűl haromoka vaǵon ennek kiualtkeppen. Leg elősőr, hoǵ az Iſtennek igereti es az Prophetiak be tellieſegienec. Hog mő da az iſten paradiczomban az Adamnac eſeti vtan mikor

meg

meg vigaſtalna az Adamot: *Semen mulieris conteret caput ſerpentis.* Mi czoda az oka, hogy aſt nem monda az Iſten, az firfiunak mag ua meg rontia az kigonak feiet, hanē az aſſoniallat magua t Nem egieb az oka hanem hogy meg mutaſſa az iſtē, hogy meg ronthattia az kigonak feiet az Ieſus Chriſtuſnak fogontata taſa az ſ. lelektūl az aſſoniallat meheben. Eſa. 7. aſt mongya vala az Iſten lelke: *Ecce virgo concipiet & pariet filium & vocabis nomen eius Imanuel* Azt mongia az Prophetа, hogy az ſūz fogad az ū meheben es fūl az ſūz. Hogy azert be telliesedgienek az prophetiak az mellieket erről mondatot vala az Iſten: ezert kellet ū neki ſ. lelektūl fogontatni. Maſodfor ennekokaert, hogy ez az emberi teſt á mel' fūlettetik az Mariatul egieſūlherne az örökke valo Iſteni termeſettel. Valaki fogantatik firfiutul es aſſoniallattul būnben fogantatic ezektūl, būnben fūlettetik azoktul, valaki fogantatic aſſoniallattul es firfiutul. Mert az Adam ebbē hoſta be az egeſ emberi nemzetet, hogy az būnben fogontaſſanak es fūletteſſenek. Az Iſten penig meg emeſtō ſeen es nem ſenuedheti el az būnt. Mert ū tiſta maculanekūl valo. Hogy hogy egieſūlhetet volna hat az emberi termeſettel az būnōs termeſettel az Iſtenſeg, hanem ſēuedheti el az būnt, ſoha ez ſemmikeppen nem lehetet volna ha az Ieſus Chriſtus czac puſta ember atiatul aniatul fūlettetet volna es fogontatot volna. Hat ez az oka á mint ſ. lelektūl kellet fogontatni, hog' az makulanekūl valo Iſtenſeg eggyeſūlhetne az būnnekūl valo teſtel. Harmadfor hogy az ū fogontatāſaual ſent lelkeuel meg ſentelne az mi fogantatāſunkat. Mert az mint meg mondok ez elōt az egeſ emberi nemzetet, būnben fogantatik, valaki attiatul aniatul fogantatik. Azert monga á Dauid Pſal. 51. Ime en az būnben fogantattam es az melegitet engemet az en aniam. Iollehet meg

mutat

mutattia az Dauid, hog' minden ember az bűnben fogontatik es ſűletik. De czak egiedűl az Ieſus Chriſtus bűnnekűl fogantatot az ſ. lelektűl, hog az mi bűneinket el tőrőlhetne es el moſhatna, az melliekben fogontatunk es ſűlettettűnk az mi attianktol anianekűl. Moſtan eleg legien. AMEN.

XXIII. Prædicatio.

AZ Apoſtoli Credonak czak imez harom igeket magiarazzuk meg moſtan, melliekben rendel aſt vallíuk. *Szűletet ſűz Mariatul*: Ezekről ſollok moſtan czak rőuideden. Ennek előtte valo tanuſagunknak az vtolſo reſzeben aſt magarazok meg az Vrnak ſegitſege altal: Miert kellet ſ. lelektűl fogantatni az Ieſus Chriſtuſnak, mert az harmadik czikkelben eſt valliuk vala: Ki ſ. Lelektűl fogontatot. meg bizonitok az Euangeliſtanak iraſabol ſ. Lukacz cap. 1. eckeppen iria meg: aſt monga, hog az Gabriel angal aſt mődotta az Marianak, az ſ. lelek ſal te read Maria, es â felſeges Iſtennek ereie arniekoz meg tegedet. Matth. 2. aſt mongya az angal az Ioſephnek: Ioſeph te Dauidnak fia, ne had el az Mariat: Mert az mi ű benne vagon ſent lelektűl vagon az. Hat az Apoſtolok igazan valliak, hog az ſent lelektűl fogătatot. Miczoda az oka, hog ſ. lelektűl kellet fogontatni az Ieſus Chriſtuſnak. Leg előſőr azert hog az Prophetiak mellieket Iſten meg mondot vala mēg annak előtte be tellieſed nenek. Mēg az paradiczomban aſt mondotta vala az Iſten az Adamnak: *Semen mulieris conteret caput ſerpentis.* Nem mondotta az Iſten, hog az firfiunac magua rontia meg az kigo feiet, ha nem hogy az aſſoniallat magua rontia meg. Melliel meg mu-

meg mutattia az Iſten, hogy az Meſſias ſ. lelektûl fogontatik firfiui magnekûl. Eſa. 7. abt mongya az Iſten lelke: *Ecce virgo concipiet & pariet filium & vocabis nomen eius Imanuel.* Haſonlatoskeppen az Ieremiaſnak 31. reſzeben abt mongia az Iſten: *Ecce ego nouum quidam faciam:* Mel' mondasban meg ielenti az vrnak lelke hogy az Meſſias firfiui magnekûl ſûlettetik az aſſoniallattol. Maſodſor kellet ſ. lelektûl fogontatni az Ieſus Chriſtuſnak, hogy az örökke valo Iſteni termeſettel egieſûlhetne. Valaki fogontatik firfiui magbol, az, az bûnnek az fertelmeſſegnek alaia vettetik. Lehetetlen penig, hogy az Iſten fertelmes tiſztatalan allattal egy ſemeliben leheſſen es vele eggieſûlheſſen. Abt monga Moſes Deut. 4. hogy az lathatatlan Iſten meg emeſtő ſen, meg emeſti hertelenſeggel az pozdoriat: Haſonlatoskeppen az Iſten meg emeſtene az bûnös termeſetet. Hogy annakokaert az emberi teſt, melliet fel veendő vala az Iſten fia meg ne emeſtetnek az Iſtenſegtûl, hogy az valtſagban az iduoſſegben eggieſûlhellen, ezert kellet az ſ. lelektûl fogontatni. Harmadſor annakokaert, hogy az û tiſzta fogontataſaual meg tiſztitana az mi vndok fogantgtaſunkat, az û maculanekûl valo fogantataſaual. Azert monga Dauid Pſal. 51. Ime az bûnben fogantattam, es az en aniam engemet vgyan az bûnben formalt, es az alnokſagban melegitet. Mel' mondasban meg mutattia, hogy minden embereknek fogõtataſok meg annioknak meheben tiſztalan. De hogy az Ieſus Chriſtus ſ. lelektûl fogontatik fertelmeſſegnekûl, bûnekûl, firfiui magnekûl, hogy eſt az eredendő bûnt az meliben mi ſûlettetünk el törlene mi rolunk es meg tiſztitana minket. Immar kõuetkõzik rendel imez czikkel â melirõl moſtan ſolunk: Fogontatec ſ. lelektûl, ſûletek ſûz Mariatul. Mely vtolſo czikkelt, hogy meg magarazhaſſunk, hogy haſonnal meheſ innen, czak rõuid beſeddel ſolok az Ieſus Chriſtuſnak ſûleteſe felõl.

Ket dologban foglalom penig ez; egeſs tudomant be czac igē rouideden. Leg elōſōr aſt magarazom meg mikor ſūlettetet az Chriſtus, holot ſūlettetet, kitul ſūletteteſ es miert ſūlette tet. Mert aſt mondod ſūletek ſūz Mariatul. Maſodik rend ben arrol ſolok, miert kellet ſūlettetni az Chriſtuſnak, auag miczōda haſna vagon az Chriſtus ſūleteſenec az ſūz Maria tol. Ez ket dologrol ſollok czak rōuideden.

AZ ELSŌRŌL.

Leg elōſōr aſt mondam, hog aſt vegūk it eſūnkbē. Miczo da idōbē, mikor ſūlettetet legen az Mariatul â Chriſtus, hog bizonioſok legūnc ez moſtani meg vakult Sidok ellē, hog az Ieſus Chriſtus az emberi teſtben â ſolgai formaban meg ada tot immar minekūnc. Mert iollehet az Ieſus Chriſtus vilag teremteſetūl foguan rendeltetet volt erre, hog fel vegye az emberi teſtet. Mikeppen az Salamōnal Pro. 8. ū maga aſt mō ga az Iſten fia. *Ab aterno & ab initio ordinata ſum.* S. Peter 1 Pet. 5. aſt mongia: *Præordinatus fuit ante iacta fundamenta mundi* De ez az ſūle tes az ſolgai formaban valo meg ielenes lōt az vtolſo napok ban, ez vilagnac az ū vtolſo czickeleben. Mikeppen azon ſ. Peter 1. Pet. 1. niluan meg mongia: *Pateſactus in nouiſsimo die propter nos.* S. Palis Gal. 4. aſt monga. *Vbi venit plenitudo temporis emiſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum legi obnoxium.* Mondhatnad, Miczo da az oka, hog az Iſtennec fianak az vtolſo idōben kellet ſū letterni? Ved eſedben kerlek. Leg elōſōr ennek okaert, hog be telliesednenec az Prophetiac, melliekben az Iſtē meg Pro phetaltatta vala eſt, hog ez vilagnac vtolſo reſeben kellene el iūni az Meſſiaſnac az iduōzireſre. A Iacob Patriarcha mi kor teſtamentomot tenne az ū fiainac Gen. 49. Iuta az egik fi azkinec neue Iuda vala. monda annac â Iacob: *Non auferetur ſceptrum à Iuda, nec legislator è pedibus eius, donec veniat Sylob.* Mel' mondasbā meg ielenti â Iacob Patriarcha halalanac elōtte, hog ackor ie lennec meg â Meſſias az emberi nemzetnec iduōſſegere, mi

kōron az birodalō el kezdetnek az Iudanac nemzētſegerōl es idegen feiedelemre ſallana. Hoģ penig ez à Prophetia be tellieſedet legen, meg mutattiac az apoſtoloknac iraſi. Mert mikor az Chriſtus ſūletetet, ackor immar az Auguſtus birodalma alat valanac, ackor rotattia vala à Sidoſagot. Az Danielis 8.9. meg Profetalta vala eſt. Az Aggeus 2. aſt mondta vala: *Maior eius gloria ſecundi templi quam prioris.* Mert az Meſſiaſnak el kel iōni az maſodik templomnak fel allataſakor. Mel' mō dasban meg mutattia az Profeta, hoģ ackor kel el iūni az Meſſiaſnac, mikor à maſodic templomſen al. De à maſodic templomis el romlot az vtolſo idōbē, tahat meg adatot az Meſſias az vtolſo idōbē. Maſodſor eſt kerdhetned: Miczoda az oka, hoģ illien keſōn akarta ſūlettetni az iſtē az ū fiat, mi az oka, hoģ el halaſtotta ez vilagnac vtolſo refere az I. Chriſtuſnac ſūleteſet, mert ha meg gamlalod az idōt, ſūlettetet ez vilagnak az ū ideienek 3906. eſtendōkor? Iollehet az iſtē tanacza nac ſenki vegere nem mehet, miert halaſtotta ennire az ū fianac ſūleteſet, mind az altal meltan eſt felelhettiūc, hoģ ezert halaſtotta ē vilagnac vtolſo refere, mert vģ akarta. Mert az Iſtē bōlczeſegenec vģ teczet. Eſt mind az altal tanuſagnac okaert mondhattiuc okanac, hoģ ezzel ez haladeckal inkab meg teczenec az būnnec iſoniu volta. Ha az Adamnac eſetinec vtanna el boczatta volna à Chriſtuſt, ſoha ol' igē meg nē bōczūlhettūk volna aſt. à mel' iſoniu legen. De az idōnec hoſu voltaual inkab meg iſmertetet à būn, hoģ igē nagģ legē. Maſodſor, hoģ az hoſu idōuel inkab kereſtetnec anagģ ki teczenec az Iſtēnec kegelme, hoģ enni ideig halaſtotta. Ha valamit te nagģ ahitatoſſaggal kiuanſ, ha te neked minģaraſt meg adattatik, nem ollian io keduel veſed, de ha ſoc varaſſal adatic teneked, keduesb nalad az: Ig' az Iſtē ſoc Patriarchaknac ſ, kiralioknac kōniōrgeſeknec vtāna boczata el az ū fiat

es ezzel bőczűleteſſe teßi az Chriſtuſnak el boczataſat. Azert monǵa vala amaz iambor Simeon â ki ôleben vőtte vala az Ieſus Chriſtuſt: *Nunc dimittis ſeruum tuum domine in pace, quia viderunt oculi ſalutare tuum, quem miſſurus eras.* Maſodßor immar laſſuk, meg aßtis miczoda helien ßűletet az Ieſus Chriſtus. Hoǵ nil. uabban meg erczed azokat az igeket. *Natus eſt ex Maria virgine.* Meg maǵarazzak annak okaert az Apoſtolok, hoǵ â ßolgai formaban ßűletet az Chriſtus Bethlehemben, mikeppen ßent Lukacz 2. bőſeggel meg iria. Mondhatnad. Miczoda az oka hoǵ Betlehemben kellet ßűletetni az Chriſtuſnak? Kellet ßűletetni Bethlehemben az proſeriaert, melliet az Iſten meg mondatot vala iőuendőben. Mich. 5. aßt monta vala az Iſten lelke: *Et tu Bethlehem Iudeæ, nequaquam minima es in ciuitatibus Iudæ, ex te enim egredietur lux.* Mat. 2. meg vaǵő ẽnek maǵarazatia, hoǵ â proſeta ßol â Chriſtuſnak ßűleteſe felől, mel' tudomant azert kel meg tanulnunk, hoǵ meg erőſſőgiűnk az iſtẽnek igeretinek igaz vallaſaban. Valamit az iſten igir, valamit fogad lehetet len, hoǵ aßt fel boncza. Mert aßt mongia ß. Pal, hoǵ az iſten aiandeki penitentianekűl vadnak, az az, ſoha az Iſten megh nem banta, valamit eczer iger ſoha meg nem moſollia aßt, fel fogatta vala eßt, hoǵ az ű ſia Bethlehemben ßűlettetnek, beis telieſite eßt, fel fogatta vala eßt teneked, hoǵ el tőrli minden bűneidet, hat beis tellieſiti, fel fogatta vala eßt, hoǵ az őrők bodogſagot meg adǵa teneked, hat beis tellieſiti. De vǵã ezen tudoman' meg hamiſſittia ezeket az Sidokat, akic meg vakultanak, akik variac mẽg az Ieſus Chriſtuſt. Betlehembẽ kellet ßűlettetni az Chriſtuſnak. De ez az Dauid varaſa regen el romlot, hat meg teczik ebből hoǵ az Ieſus Chriſtus meg adatot az ßolgai formaban. Harmadik czikkelben eßt laſſuk meg kitűl ßűletet az Chriſtus. Meg monǵa az apoſtoli Credo, iǵ ßol: *Natus eſt ex Maria virgine.* Hat az Iſtennec fianac kel

eſt

let fűlettetni, kellet ez vilagra lenni az Iſten decretoma ſerint â ſzűz Mariatul. Mondhatnad. Miczoda eñek az oka hoǵ nemzet ſzerint vallaſt kel erről tenni, hoǵ az Mariatul kellet â Chriſtuſnak fűletetni, mel' Maria felette igen nag̀ fent ſegre iutot vala, mint ǵakorta tefen erről â S. iras emlekezetet, hoǵ az Ieſus Chriſtus fűletet legien â fűz Mariatul? Leg elől̃ór hoǵ meg mutaſſuk azt, hoǵ az Iſtennec fia Dauid maguabol valo legen az teſt ſerint. Mert az Iſten az Dauid haza nepehez kőttőtte vala azt, hoǵ onnan kellene az Meſſiaſnak fűletetni. Mint Pſal. 132. monga az Dauid: *Iurauit Iehoua, & non pœnitebit eum, de fructu ventris tui ponam &c.* Haſonlatoskeppen fol az Gabriel archangial az Marianak Luc. 2. Hat ez niluan valo dolog, hogy az Dauid maguabol kellet fűlettetni Iſten igereti ſerint az Ieſus Chriſtusnak. De mind az Maria mind az Ioſeph az Dauid maguabol valok valanak, mikeppen az Angial mongia az Marianak: *Dabit Deus ſemen patris tui in ſempiternum.* Holot az angial az Marianak attianak neuezi az Dauidot. Mert az Dauid maguabol valo vala az Maria az Ioſeph Hat ezzel meg mutattatik hoǵ az Ieſus Chriſtus az Mariatul fűletetet, az ki az Dauid maguabol iől̃ vala ki az emberſeg ſerint. Mert ittis meg vala Prophetalua, hogy az Dauid maguabol ackor fűlettetnek az Chriſtus mikor felette igen nag̀ ſegenſegre iutna az Dauidnak haza nepe mint Eſa: 11. ol uaſod meg, aſt monǵa az Propheta, hoǵ az Ieſſenek giőkere ből iű ki az Ieſus Chriſtus, az az, mel' ſegen' vala az Dauidnak attia az kiralſag elől̃, ſinte ollian ſegen legen az ű haza nepe mikoron az Meſſias fűlettetik, meliben az iſtennek lelke tanit vigaſtalaſunkra, hoǵ eleitől foguan az Iſtẽ az el vett teteket ez vilag elől̃ fokta maganac valaſtani, melliet ezert czelekedik, hoǵ ez vilagnac gazdagit, ből̃czeit meg ſegenit ſe, az mint ſent Pal fol 1. Cor. 1. Negiedſer aztis laſſuk meg,

miert kellet ſűztűl ſűletetni az Ieſus Chriſtusnac, mert az okoſſagnak ellene vagon ez, hogy ſűz ſűlheſſen, hogy anniais legien, ſűzis legyen, az mint az meg vakult Sidoknac az poganoknak lehetetlennek teczik, hogy ſűzis, anniais leheſſen. Mind az altal bizonſagot teſnek erről mind az Prophetak es az Apoſtolok iraſok, Szűztűl kellet azert ſűletni, imezert, hogy meg valaſtaſſek minden embereknek ſűleteſektől, egieb emberek ſűletnek aniatul firfiui magbol, azert bűnőſők. Az Ieſus Chriſtus ſűztűl ſűlettetik de firfiui magnekűl az ſent lelektűl fogontatik bűnnekűl, hogy az mi bűnünket el tőrőlhetne. Immar rővidedē menniűnc az maſodik czikkelre.

AZ MASODIKROL.

Mi hazna vagion az Chriſtus ſűleteſenek?

Maſodſor aſt mondam, hogy aſtis meg laſſuk es meg halgaſſuk mi haſna legen ennec, hogy az emberi teſtbē ſűletetet az Chriſtus â ſűz Mariatul, tanuſagnac okaert czac neg haſnat ſamlalliuc moſtan elő. Mert ha az vr engedi, hogy az Vrnak ſűleteſenec napiait eriűk, azokban az napokbā azokrol bővebben kel ſollani. Elſő hazna azert az Chriſtuſnak ſűleteſenec az Mariatul ez, hogy â mi fertelmes ſűleteſűnket meg ſentelne es meg moſna minket az mi vndok ſűleteſűnkből, czac az eg Chriſtus, az az, ki ſűztűl ſűlettetet, az az, czak egiedűl ű az, az ki bűnnekűl ſűlettetet, mint hog fogontatot az ſ. lelektűl, valakik ű előtte voltanak eleitűl foguan, az Iſten haragia, az bűn alat ſűlettetenek. De az Chriſtus en eret tem te eretted ſűletet az Mariatul, hogy â te fertelmeſſegedet meg rontana. Maſodik haſna ſűleteſenek az Mariatul. Haſna giűmőlcze, hogy meg roncza az őrdőgnek orſagat mint ſ. Ianos 4. aſt mongia: *In hoc apparuit Ieſus Chriſtus, vt deſtruat opera diaboli* Az Eſaiaſnal 9. aſt mongia, hogy az giermek â ki ſűleteteſ az az őrőc Iſten azert adatot minekűnc, hogy az kegetlen pallernak

nak nehez terhet el venne az mi valunkrol. Ki vala az az Paller? Az ördög az ki minket ſententiaz vala az Iſtennec haragiara es az karhozatra. Harmadik haſna. Hogy az Chriſtus ſületetet az Mariatul ez, hogy az töruennec vadolo ſententiaiatul meg ſabaditana. Sz. Pal tanit erre Gal. 4. Mikorõ el iöt volna az idönek tellies volta, ki boczata az Iſten az ũ ſ. fiat ſületetet azzoniallattul, ſületetet az töruen' atka alat hogy azokat az kik az töruen' atka alat valanak meg ſabaditana a Chriſtus, hat ſületetet aſoniallattul firfiui magnekül, ſületetet az töruennek atka alat, hogy tegedet engemet meg ſabaditana az kik az töruen alat valank. Negiedik haſnat eſt tanulliuk. Az Ieſus Chriſtus embernek fiaua lön, holot Iſtennek fia vala, aſſoniallattul ſületetek emberre lön, hogy minket meg ſabadithatna az bünтül, le ſalla az egből, hogy minket fel emelhetne, embernek fiaua lön, hogy minket embereket Iſtennec fiaiua tenne, Iſtennek fia lön, hogy ſent lelket adhatna minekünk, hogy az örök eletnek bodogſagaban vihetne az kegelem edenit: Ennek legen diczöſeg, birodalom, mind örökön öröcke. AMEN.

XXIIII. Prædicatio

AZ Apoſtoli credonac rendi ſerint köuetköznec immar imez igek: Mond: SZENVEDE az Pontius Pilatuſnak alatta, fel feſittetek az kereſtfara, meg hala, el temettetek.

Az egeſ apoſtoli Credot az eggigiũ embereknek tanuſagokra oſtiuk kiualtkeppen tizenket czickelre, melliek közzül ez ideig harmat magiaraztunk meg az vrnak ſegitſege altal:. Az elſõ czickel vagon az eg Iſten felöl, es az attia Iſtẽnec igaz Iſteni termeſeti felöl, melliet vallük földnec es mẽnec terẽtöienec. A maſodic czickel vagon a Chriſtuſnac Iſtẽ ſege felöl, es azon Chriſtuſnak öröktül foguan valo ſületeſe

felől az attía istentűl. Harmadik czikel vagón â Christusnak meg testesűlese felől, meliben azt valliuc, hogy fogontatot sęt lelektűl es sűletet sűz Mariatul. Mostani leczkenkbę immar kőuetkezik az negedic czickel, meliben meg iriak az apostolok mi vegre võtte fel az emberi testet az Istenęc fia, tudni illik, hogy fel võt emberi testben senueduę mi erettűnc, fel fesiteſſec az kereztfara, meg hallion es el temeteſſec, fel tamadgon es fel mennien az eghbę az attia istęnec iobiara. Mostani leczkenknek azert czac ez â sűmaia: Az negedik czikelbę meg iriac az apostoloc mi okaert, mi vegre testesűlt meg az vr Iesus Christus. De hogy hasonnal halgathassuc meg ezeket az igeket, sólok czac az Christusnak sęuedese felől, mert azt valliuc, hogy sęuedet legen â Christus Pontius Pilatusnac alatta. Be foglalom penig ez mostani leczkenket im ez negdologban. Elősőr honnan indittatot â Christus az senuedesre. Masodsor azt tanulliuk meg miczoda volt az Christusnak senuedese. Harmadsor mi vegre senuedet â Christus, auagy miczoda hasna legę az Christus senuedesenec. Negiedser, miert mondguk azt, hogy senuedet Pontius Pilatusnac alatta, kőzősseggel ig soktac mondani: Kenzatec Pontius Pilatusnac alatta. De ā mint vagón â Gőrőg es deak nieluben ig vagón: Szenuedet az Pontius Pilatusnac alatta sabad akaratia serint ig mondak azert, Szenuede az Pontius Pilatusnak alatta. Czac ez negy dologrol sólok rőuideden.

AZ ELSŐRŐL.

Honnan indittatot az Christus az ßenuedesre?

Az mondasban hogy leg elősőr azt halgassuc meg, hogy miczoda ockal indittatot erre â Iesus Christus, hogy senuedne erettűnc az Pontius Pilatusnac alatta. Holot leg elősőr azt ved esedben, hogy nem tőrtenetből senuedet, sem penigle nę czak az embereknec iritsegekből, auagy gonosagokbol, hanę

az öröcke valo Istennec tanaczabol es decretomabol. Mely dolog meg teczik ebből, hogy az isten annac előtte eg nehany faz eſtendőuel meg prophetaltata vala. Masodfor ertis esed ben ved it, hogy nem az ű maga bűneiert fenuet. Miert? Mert tanubizonsagot tesen az iras arrol, hogy az Christus bűnnekűl legien. Az Esa.53.azt mongia, hogy ez az baran' az Messias soha bűnt nem czelekedet, hogy alnoksag nem talalta tot az ű saiaban. S. Peteris 1. Pet. 3. vgian ezen dolgot bizonitia, Hat miczoda az oka, ast kerdhetned it elől'ől, hogy ez az Istennek fia, az fenuedesre boczatta ű magat sabad akarattia ſerint? Harom okat talallíuk ennek kiualtkeppen az ſ. irasban, Első oka az emberi nemzetnek az ű bűne, es az bűnert valo kőtelezese az örökke valo halalra es az karhozatra. Egy felől az bűn al vala az emberi nemzet előt, mas felől az Istennek haragia es az örőcke valo halal az bűn ellen. De mit czelekedik ez az Istennek fia, hogy ezektűl meg sabadithasson minket. Az Istennek haragiat, az töruen' atkat, az karhozatot, az halalt ű magara veſi, fenued az emberi nē zetnec vetkeert, hogy azokat el törölheſſe es meg sabadithaſ son minket az bűntűl, sok santalan irasink vadnak erről az Prophetac es apōstōlok irasiban. Esa.53.azt mongya az Istenlelke: *Vere dolores noſtros ipſe portauit, & infirmitates noſtras ipſe baiulauit, vulneratus eſt propter nos, percuſſus eſt propter peccata noſtra.* Sőt az Istennek fia Esa.43. resebenis ig' sol: *Seruire feciſti me in peccatis tuis, & negotium feciſti mihi in iniquitatibus tuis.* Az aldozatockal nem törölheted el a te bűneidet, hanem solgaltattal engemet az te bűneidert. Azon Isten fia az ſ. Dauid enekenek 69 reſeben aſt mongia: az en ellenſegim felűl halattac az en haiamnak salait, kik engemet hamiſſan töruentelen kergetnek, többen vadnac hogy nē mint az en feiemen valo hai salok. Miert? Mert aſt monga: *quæ non rapueram debebam ſoluere.* Kiczoda vala az ki el ragatta va-

la az predat: Az Adam az ki meg ſegte vala az Iſtén paranczolattiat. De ezert az meg ſegeſert kiczoda fizete meg. Azt monǵa, hoǵ ũ fizette meg az mit el nem ragadot volt. Maſodik okat tanulliuc az ſent irasban az Chriſtus ſenuedeſenek az attia Iſtennek meg monthatatlan ſerelmet az emberi nemzethez, mel' ſerelmet nag̃ giakorta commendal az ſent irasban minekũnk ſ. Pal apoſtol Rom. 5 íǵ ſol: Meeg az igaz emberertis nehezen halna meg valaki, de hogy ha vala ki meg halnais azert az kibôl varna valami nag̃ iutalmat, nẽ czuda volna. Mond oſtan: Az Iſten ezzel aianlia az ũ ſerelmet mi hozzanc, hoǵ mikor ũ neki ellenſegi volnãc, â Chrũs ackor ſẽuedet mi ertũnk, mel' mondasban meg ielẽte â ſ. Pal miczoda leǵẽ meg ſerzô oka â Chriſtus ſenuedeſenec, tudni illik az Iſtennek keǵelmeſſege az emberi nemzethez. Sz. Pal Rom. 8. azt monǵa: *Deus proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* Meliben az Iſten lelke aianlia minekũnk az Iſteñek meg monthatatlan ſerelmet mi hozzanc. Kiczoda az ki ſolgaiaert fiat halalra boczatana, ol' ſolgaert aki ellenſege volna neki? De az Iſtennek nem czak ſolgai, hanẽ â mint ſ. Pal monǵa ellenſegiis valanc, mert az bũnec miatta el ſakattũk vala az Iſtentûl es az ũ igaſſagatul. De az Iſten mi erettũnk ſolgaiert es ellenſegiert, nem keduezet az Chriſtuſnak az ũ ſ. fianac, â mint ſ. Pal ſol' Harmadik okat talalliuk az ſ. irasban, hoǵ az Chriſtus ſenuedet. Miczodat? Az Iſtennec fianac ſerelmet az Eccleſiahoz. Az aniaſ. eǵhazat az Iſten fiabã valaſtotta el az ôrôk eletre az mint S. Pal ſol. Eph: 1. Hogy mẽg ez vilagnak fondamentomanak fel veteſenek elôtte az Ieſus Chriſtusban valaztot el az Iſten: Hat czac az Chriſtuſban lehet az mi eletũnc, iduôſſegũnc es az ôrôk eletnec megniereſe. De ki eſtũnc vala az Iſtennek kegielmeſſegebôl, ki az ôrôk eletnek bodogſagabol az Adam eſetiuel, Mit czele

hat az Iſten, hog az ũ bẽne valaſtot emberec el ne vezzenec. S; Pal tanit erre Eph. 5. azt monga: Az Ieſus Chriſtus ſerette az ũ aniaſſentegihazat es atta ũ magat az aldozatra az aniaſſenteghaznak, bũnenek el tõrleſere. S; Ianos 10. reſ. ũ maga monga az Chriſtus: ſenki en tũlem el nem veſi, hanem ſabad akaratom ſerint adom az en lelkemet az en iuhaimert. Haſõ latoskeppen fol Eſaias 53. mikoron fol az Meſſiaſnac ſenuedeſe felõl: *Oblatus eſt quia ipſe voluit* Ez az elſõ czickel. Menniũnk immar az maſodikra Iſten ſegitſegebõl.

AZ MASODIKROL.

Miczoda legien az Ieſus Chriſtus ſenuedeſe?

Maſodzor azt mondam, hog azt vegũc eſũnkben, miczoda volt az Ieſus Chriſtus ſenuedeſe. Mert azt mondod: S;enuede az Pontius Pilatuſnac alatta. Mikeppen kettõbõl al az ember, az halhatatlan lelekbõl, es az romlas ala vettetet teſtbõl. Haſonlatoskeppen ket fele ſenuedeſe volt az Chriſtuſnak, az egic reſe volt lelkeben, az maſik teſteben, mel' tanuſagot, az te vigaſztalaſodra kel eſedben venned, hog bizonios lehes ebben, hog meg fizetet az Ieſus Chriſtus mind lelkedert mind penig teſtedert. Hog ha czac teſtben ſenuedet volna, hat czak teſtedert tõt volna eleget. Ha czak lelekben ſẽuedet volna, hat czac lelkedert tõt volna eleget. De azert veſzi az teſtet es az ſenuedeſt, hog mind lelkedert teſtedert eleget tegien. Mondhatnad: Mit ſenuedet teſteben mit lelkeben? Lelkeben ſokkal nagiobbat ſzenuedet, hogy nem mint teſtebẽ. Mert ſzenuette hog leg elõſzõr iſtẽ haragianak meg emeztõ ſzenet a mel' az emberekẽ vralkodik vala. Azt mongya a Moſes Deu. 4. Hog' az iſten meg emeztõ tũz, miskeppen az ſzen hertelenſeggel meg emezti az pozdoriat, azonkeppen az Iſten haragia meg emezti az embereket az bũnert. Ezt az Iſten haragiat magara haita. S;enuede azert ezt az iſten haragianac tũzet az Ieſus Chriſtus. Maſodzor

ſenuedi lelkeben az tõruennek atkatis. Mit mondot vala az Iſten Deut. 21. *Maledictus omnis qui pendet in ligno.* Az Ieſus Chrũs fel fũgeſztetek az fara, hat atokban lõn Iſtennek az ũ ſententiaia ſerint. De ez az atok tied es enim vala nem õue. Hogy azert az Iſten fia az fan fũg, ackor az atkot ſenuedi te eretted es en erettem, hog az ũ atkaual te meg aldaſſal. Harmadſor ſenued az Chriſtus lelkeben giõtrelmeket es faidalmakat. Azert monga ſ. Mathenal, hog ſomoru az ũ lelke mind halalig, es azert panaſolkodik Pſal. 69. Hog be merült ũ az feneketlen ſarban, hog ha az az teſt nem taplaltatot volna az mel' eggieſült az Iſteni termeſzettel, ſemmikeppen ezeket az lelki ſenuedeſeket el nem viſelhette volna.

Teſtben miczoda ſenuedeſi voltanac?

Meg iriak az Euangeliſtak, czickelenkent mikoron azok rol meg emlekeznel, hog te eretted czelekette, meg fogattatic, ũ meg kõtõſztetic az kertben, hogy tegedet meg oldozna rabbia ne lennel az õrdõgnek. mint ſent Ianoſnal. 8. monga az Ieſus Chriſtus: Kõtõzue valal, hogy ſemmit egyebet ne czelekedhetnel, hanem az mit az bũn kiuaña, de az Iſten fia meg kõtõſztetet, hog teged meg oldozna: Annak vtanna vadoltatik az Pilatus elõt az Iſten fia, hogy meg mentene tegedet az te vadoloitul, az õrdõgtũl. Niakon czapdoſztatik hog az niakon czapdoſo angalt el vege mi rolunk. Arczul czapdoſtatik, hogy az Iſten kepet, az melliet el veſztettũnk vala, aſt meg epitene te benned. Meg ſidalmaſztatik, hog a te ſidalmaſſagodat el vẽne. Meg foſztatic az ũ ruhaitul, hog az õrõc eletnek ruhaiat adga mi reank: Fel feſzitetic, hog az mi adoſſ leuelũnket fel ſaggatna. A kereſztfan meg hal a Chriſtus, es el temettetic, hog az ũ halalaual a mi halalũkat el vege, es meg eleuenicze minket a mi halalũkbol. Ez ket ſẽuedes vagõ a ſ. irasban, az

az mel' tulaidonittatik az Iesus Christusnak. Immar az harmadic czickelről czak ket beſeddel ſolok.

AZ HARMADIKROL.

Harmadſor aſt laſſuk meg miczoda giűmőlcze vagő, hogy ſenuedet az Pontius Pilatus alat. Elſő haſna az Chriſtuſnak ſenuedeſenek, hogy az ű ſenuedeſeuel meg ſabaditot minket az Iſten haragiatul, mikeppen erről az iras ſok helien tanubizonſagot teſen. S. Ianos 1. Ioan. 1. S. Pal 1. Cor. 5. Az iſtē vgy mond, az ki bűnt nem tud vala, aſt atocka teue mi erettünk, hogy el venne az iſten haragianac ſenet, azert ſenuedet. Maſodſor az Chriſtus az ű ſenuedeſeuel meg ſabaditot az tőruen' atkabol, mikeppen ſ. Pal Gal. 3. tanit: Az Iesus Chriſtus vgymond, atocka lőn, hogy az Abrahammal tőt aldas ſallana mi reanc. Haſonlatoskeppen tanit 2. Cor. 5. Harmadſor ſenuedet az Chriſtus, hogy az mi bűneinket es az bűn ſolgiat, es az őrőcke valo halalt el rontana. Azert kialtia Oſe. 13. O halal en leſek az te halalod, leſek halalod teneked halal. Negyed ſer ſēuedet az Istēnek fia eñek okaiert, hogy az aniaſ. eghazban, az kegelemnek edenínek peldaiok lenne az ſ. eletre es az bekeſeg tűreſre. 1. Pet. 3. aſt monga: Az Iesus Chriſtus igaz leuen, ha mi erettünk, hamiſſakert ſenuedet, peldat aduan mi nekünk &c. Hogy azert az ű niomdokit miis kőueſſük, azert peldank akart lenni az Iesus Chriſtus.

AZ NEGYEDIKROL.

De miczoda az oka hogy neuezet ſerint meg iriac eztis, hogy Pontius Pilatus alat ſenuedet à Chriſtus?

Ket okaert emlekeznek erről. Leg előſőr, hogy meg mutaſſek ez, hogy az Prophetiak igazan be tőltenek az Chriſtus ſenuedeſe felől. Az Daniel 9. aſt iria, hogy ackoron kel az Chriſtuſnak ſenuedni, mikoron az negyedik birodalom el kezde-

tik. De ez az Pilatus az Romabeli birodalomnac tiſtartóia vala. Hat ezzel mutattatik meg, hogy ackor kellet be telliese dni az Iſten fianac ſenuedeſenec. Az Iacobis meg mondotta vala az ũ fiainac, hogy ackor iũne el az Meſſias, mikorõ az birodalom el vetetnec â Iuda nemzetſegebõl. Maſodſor ezert teſnek ẽlekezetet az Pilatuſrol, hogy meg mutaſſac â Chriſtuſnac ſenuedeſet, hogy â Chriſtus az emberekre nezue, vgy ſẽuedet mint gonoz teuõ. Ha penig ũ magara, meg holt mint artatlân, Pilatus eleiben viterik, kũlſõkeppen vg ſententiaſtatik meg, mint gonoz teuõ. Miert? Ennekokaert, hogy az Iſten ſantentiaia be telliesednek, az mel' mi felõlünk vala. De Iasd meg vgan azon biro, eg nehanſor artatlannak mongа, ſemmi bũnt nẽ talal bẽne, hogy hogy vagon ez, hogy igazis, bũnõſis az Chriſtus, ſententiaſtatot, vg mint gonoz teuõ az mi bũneinkert, De vgan azon biro artatlannac mongа, mert nẽ ũ maga bũneiert, hanẽ enimert es az tiedert ſenuedet. AMEN.

XXV. Prædicatio

TAnitaſunknak rendi ſerint, immar imez harom igeket magiarazom meg moſtan kegiel: elõt:

Fel feſſitteték az kereſtfara, meg hala es el temettetec

Ezekrõl ſolok moſtan: Ennek elõtte valo tanitaſunkban imez czickelt kezdõk magiarazni, meliben aſt valliuk, hogy' ſenuedet az Pontius Pilatuſnac alatta. Mel' igeknek magara zattiaban, harõ kiualtkeppen valo dologrol ſolank, melliek rõl czac rõuidedẽ emlekeſtünc. Leg elõſõr azt tanuluk meg honnan inditatot erre â Chriſtus, hogy ſabad akarattia ſerint ment az ſenuedeſre, melnek harom okat tanuluk meg rõuideden. Elſõ indito oka az emberi nemzetnec bũne, mel' ez e-

gez

gez vilagra, be iűt vala, az Adamnak eſetinek altala. Maſodik oka ennek az attia iſtennec ſerelme az emberi nẽzethez, mel' ſerelmet ebben akarta meg mutatni, hog̃ az ű egietlẽ eg̃ fianac nem keduezet à mint ſ. Pal Ro. 8. fol. Harmadic indito oka à Chriſtuſnac ſerelme az Eccleſiahoz, à mint ſ. Pal tanit Eph. 5. A Ieſus Chriſtus ſerete az aniaſ. eg̃hazat es kedues ał dozatul ůnůn magat ada az aniaſẽteg̃hazert. Az Ieſus Chriſtus Ioan. 12. aſt mong̃a: Nagob ſerelme nem lehet ſenkinek, mint az ki felebarattiaert adg̃a az ű lelket, eletet. Maſodſor az utan arrol ſolank, miczoda volt az Ieſus Chriſtus ſenuedeſe, meliben meg magiarazok es meg bizonitok az ſ. iraſsbol, hog̃ az Ieſus Chriſtusnac ſenuedeſe kettőben vőlt, leg előſőr lelkeben volt, maſodſor kűlſőkeppen teſtebenis. Ennekokaert, hog̃ eleget tehetne meg fizetne az Ieſus Chriſtus az egez emberert, à ki teſtből es lelekből al. Harmadſor meg magiarazoc, az Ieſus Chriſtusnac az ű ſenuedeſenec haſznait melliekről immar moſtan nem ſoloc tőb beſeddel, miert hog̃ ez előt meg magiaraztuc. Ez moſtani leczkenkben annakokaert, harom czickelt mag̃arazzuc meg az vrnak ſegitſege altal, igen rőuideden. Leg előſzőr azt tanulliuk meg, miert kellet legien az kereztfara fel feſziteni az Ieſus Chriſtuſnac Maſodſzor azt laſſuk meg, miert kellet meg halni az Ieſus Chriſtusnak. Harmadſzor azt laſſuc, es halgaſſuk meg, miert temetteret el, az mikeppen az apoſtoli Credoban vallaſt teſzűnk erről.

AZ ELSŐROL.

Miert kellet az kereztfara fel feſſztetni à Chriſtuſnac

Leg előſzőr azert azt mondam, hog̃ azt veg̃űc eſűnkben rőuideden, miert kellet leg̃en az Iſtẽnec fianac fel emeltetni az kereztfara. Mert nem eleg volt akar minemű halallal

ű

ű neki meg halni, hanem az Iſtennec decretoma es tanacza ſerint, vgan az kereſtfara kellet fel feſitetni, az Iſtennek fia nak. Leg elŏſŏr eſt peldaſta az Iſach aldozattia, melliet az Abraham fel emel, a nag meg rakot fara, hog Iſtennec paran czolattia ſerint meg aldoſtatnek az Iſaac. Maſodſor vgan e zen halalnak nemet peldaſta amaz puſtaban fel emeltetet ki go, melirŏl emlekezetet teſen az Moſes, Num. 21. Es ſ. Ianos 3. reſ. Mikeppen vg mond az Moſes fel emelte az kigot â pu ſtaban, haſonlatoskeppen fel kel az embernek fianak emel tetni, hog minden valaki ű rea nez, valaki ű benne hiſen, el ne veſen, hanem annak ŏrŏk elete legen. Sz. Ianoſnal maſut ūnŏn maga monga az Chriſtus: *Vbi exaltatus fuero. &c.* mindene ket en hozzam vonſok. Melliekbŏl meg teczik, hogy az Ie ſus Chriſtus nem tŏrtenetbŏl, feſitetet fel az kereſtfara, ha nem az Iſtennek kiualtkeppen valo tanaczabol es Decreto mabol. Mondhatnad? Mond meg hat leg elŏſŏr, hog kereſt fara kellet leg elŏſŏr az Chriſtuſnak fel feſitetni? Meg ma giaraza ſ. Pal ūnen maga Galat. 3. mikoron aſt monga: *Chriſtus pro nobis factus eſt execrabilis, quia ſcriptum eſt, maledictus omnis qui pendet in li gno.* Hog az Abrahamnak tŏt aldas, ſallana az Ieſus Chriſtus ban valo hiuekre, Iſten paranczolattia ſerint, decretoma ſe rint, az kereſtfara feſitetek fel, hog az Chriſtus atocka leñe az emberi nemzetert, hog aſt az atkot, mel vala mi raitunk el tŏrŏlne, es az Iſtennek aldaſa ſallana mi reank. Az egeſ emberi nemzet Iſten haragia alat vala, az atok alat, az ſentē tia alat vala, mert aſt monga vala az iſten az tŏruenben: Min den ember atkozot legen, valaki be nem tŏlti vala, az mel liek meg vadnak iruan az tŏruenben. De azokat ſenki be nē tŏltheti vala, ſenki az Iſten tŏruenienek vgy nem ſolgalhat vala, hog annak tŏkelleteſſen eleget tehetne. Hat az egeſ em beri nemzet az Iſten haragianak, az tŏruennek atka alat va

la,

la. Hogy azert est az atkot el venne az kegielem edenitûl az Christus, akara fûggeni az meg atkozot kereſztfan, hogy az Abrahamnak igert, tôt fogadas fallana azokra az kik az Ieſus Chriſtusban hinnenek. Vgan itten aſtis laſſuk meg miczoda haſna vagon az Ieſus Chriſtus kereſztfan valo feſiteſenec. Harom haſnat talalliuk kiualtkeppen az ſ. irasban, mellieket talalt az Ieſus Chriſtus, az û kereſztfan valo feſiteſeuel Leg elôſôr à mint ſ. Pal tanit, az kereztfan faggatta el az mi ados leuelûnket. S. Pal Coloſſ. 2. erre tanit, azt monga, hogy az Chriſtus fel feſitetet az kereztfara, es az mi ellenûnk valo ados leueleinket, fel feſitette es el fagatta az û kereztfaian. Mondhatnad. Miczoda ados leuelet faggatot el az kereztfan az Chriſtus? Az ados leuel nem egieb vala, hanem az Iſtennek tôruenie, mel' Iſtennek tôruenie, kôtelez vala vagy tôkelletes engedelmeſſegre, auagy az bûnteteſre. Mint ha te valakinec, auagy leuelet kerſz az adoſſag felôl, valamig el nẽ faggattia az ados leuelet, addig mint firtathad az adoſſagra, hogy auagy meg fizes, auagy az tômlôcz fakaſztia niakadat. Haſonlatoskeppen az Iſten tôruenie ados leuelûnk vala, Mely Iſteñek tôruenie aſt kiuannia vala, hogy auagy eleget tegiûnk neki, auagy az karhozatra menniûnk. De ezt ſenki meg nem fizetheti vala, mert ol' nagy ſok fantalan ſumma vala az adoſſag, melliet mi meg nem fizethetûnk vala. De à Chriſtus hogy az kereztfara fûggeſtetec fel, az tôruennec atkat laba ala tapoda, hogy ne firtaſſon immar teged az ados. Mint pelda: Ados vagy te 1000. fl. el toluaiottak eſt te tûled, es meg nem fizetheted, mas felebaratod kôniôrûl te raitad, es meg fizeti te eretted az adoſſagot, az az, az ados ol' io neuen veſi, mint ha te fizetted volna meg az adoſſagot, es el faggattia az ados leuelet. Haſonlatoskeppen mi valanc adoſſak, azt kiuannia vala az tôruen' hogy auagy meg fizeſſûnc, auagy az tômlôcz fakaſ

ſa niakunkat. De az Ieſus Chriſtus hoǵ fel feßittetek, el ſag gatta az mi ados leuelünket, mely tanuſag haſnos az kereſtieneknec, Mert az pokolbeli ördög ezzel oſtromol tegedet halalod oraian: Te ember tudode hogy az Iſtennec igaz az ű törueníe, azt kiuannia hogy az ű törueniet be tölczed, ha be nem töltöd el veß, te penig be nem töltöd, mert gonoz voltal, mert te gonoz bűnben heuerő, reßeges, parazna, gyl kos es minden egieb gonoz bűnben heuerő voltal. Hat Iſten haragia alat vag te az karhozat alat, ne vellied hoǵ az Iſten ſine eleiben meheſ. De ez ellen mit kel felelned, mit kel forditanod, az Ieſus Chriſtus kereztfaiat, vgy vagyon, hoǵ be nem tölthetem, meg nem fizettem azert, annakokaert melto vagiok az karhozatra, el kellene azert karhoznom, de az Ieſus Chriſtus, meg fizetet en erettem mind az atokert mikor fel feßitetet az kereztfara, mind az töruent be töltötte en erettem es eleget tőt. Maſodik haſna miczoda az Chriſtus fel feßiteſenek az kereztfara? Ez az maſodik haſna, mert az ű fel feßiteſeuel, az ő Adamot az ö embert minden czelekede tiuel egietemben fel feßitette. Szent Pal eckeppen ßol: *Illud ſci entes veterem hominem cum Chriſto crucifixum eſſe, vt irrueret corpus peccati, ne poſt hac peccato ſeruiamus.* Miczoda ö emberről ßol az Szent Pal, az melliet fel feßittetet az Ieſus Chriſtus az kereztfara? Az ő ember nem egieb, hanem az bűn, az teſtnek kiuanſaga, mely hadakozik mindenkor az lelek ellen, az mint ßent Pal ßol. Hogy azert immar te kereßtien ember nem giöniörködől á bűnben, ſőt ha erőtlenſegedből el eſelis iſmet fel kelß. Innet vagyon hat, hogy ellene hadakozot az teſtnek kiuanſaganak es az ördögnek. Innet vagion hat, mert az ő Adamot á bűnt fel feßitette az Ieſus Chriſtus, hogy ne vralkodgiek mi raitunk. Innet meg itelheted kiczodanak feßitetet fel az Ieſus Chriſtus es kiczodanak nem. Meg feßitetet azoknák az

kik

kik meg foitiak magokban az bűnt, az kik az testnek kiuan saganak nem engednek, hanē ellene tusakodnak. Vitontag azoknac fel nem Fedittetet, az kiknek semmi sandekok ninczen hog az bűnből ki terienek, es bűnöket el nem hadgiak, hanem eggik bűnből az masikban gazolnak. Valakik azert giőniőrkődnek az buiasagban, vsurasagban, azőknak megh nem fedítetet az Iesus Christus. Harmadik hasna miczoda Christus fel feditesenek? Az Iesus Christus harmadsor az kereztfan, meg rontotta, meg fosztotta az ördőgőket mindē fegiuerektűl. Szent Pal Colos. 2. ű maga tanit erre, azt mongia: *Et expoliatus principatus ac potestates traducit palam, tryumphans per crucem suam.* Nagy sep hasonlatossaggal el az szent Pal Apostol, melliet vőt az Romabeli Feiedelmeknek sokasokbol. Az Romabeli Feiedelmeknek illien sokasok vala, ha valami fő Consult boczatnak vala valami orszagnak meg vetelere, ha meg giőzte az ellenseget, nagy Pompaual ment be az varasban, az ellensegnek nagiob reset kőtőzue vittek az Feiedelemnek előtte. Ezt az sereget neueztek Pompanak, Tryumphusnak, az melliet innet vőt az szent Pal. Hasonlatoskeppē est Tryumphusnac neuezi az Iesus Christus az kiket megh giőzőt az kereztfan, hog mint egy Tryumphalo sekben vitte előtte az kiket meg giőzőt. Iolleher az kerest fa, emberek előt vtalatos vala. De az Iesus Christus arra az keresztfara valo fel desiteseuel, rontotta meg az pokolbeli ördőgőknek mindē hatalmokat. AZ MASODIKROL;

Miert holt meg az Christus?

Immar menniűnc az masodik czickelre, melibē imezt valliuk, hog a Christus meg holt. Miert hog penig az Euangelistac beuseggel meg iriak ennek minden rendit, mostan arrol tőbbet nē tolok, hanē rőuidedē est lassuc meg. Miert kellet halni az Iesus Christusnak, es miczoda hasna vagyon az ű

halalanak, hogy meg holt vala az Chriſtus imez az haſna. Leg elŏſŏr, hogy az Iſtennec igaſſaganac eleget teheſſen az emberi nemzetert. Tudode mit mond vala az Iſten Adamnak? Te Adam mihelien eſel ez meg tiltot fanac giŭmŏlczebŏl, halalnak halalaual kel teneked meg halnod. Az Adam euek az meg tiltot fanac gyŭmŏlczebŏl, hat bizonnial meg kel vala halni az Adamnak, azert nem lehetetlen dolog az Iſten ſauanac, tanaczanac heaban el mulni. De az halal nē teſti czak hanem ŏrŏcke valois vala, ſoha ebbŏl az Adam, ſem az ŭ maradeki fel nem tamadhatnak vala az eletre. Mit czelekedik az Chriſtus, hogy eleget tegien az Iſten igaſſaganac, az egeſ emberi nemzetert meg hal, hogy meg giŏzze az ŏrdŏgöt. Masodik haſna az Ieſus Chriſtus halalanac, hogy az ŭ halalaual a mi halalunkat el rontana. A mint ſ. Pal Rom. 5. tanit: *Mortuus eſt Chriſtus propter peccata noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.* Megh holt azert maſodſor ennek okaert, hogy meg olne az ŭ halalaual az mi bŭneinket, hogy azok ne vralkodnanac mi raitunk. Harmadſor meg holt az Chriſtus, hogy az ŭ halalaual meg ŏlne az ŏ Adamnak czelekedetit es az bŭnt, az teſtnek kiuanſagat meg ŏlne az emberekben, a mint Rom. 6. beŭſeggel tanit. S. Pal. Negiedſer meg holt az Chriſtus az iraſoc ſerint, ennekokaert hogy minekŭnk peldank lenne, az kik ŭtet kŏuetnŏc, hogy miis meg halnank az bŭnnec, hogy ne ſolgalnanc az bŭnnek, hanem az igaſſagnak ſolgalnank az Iſten elŏt. Mindenkoron az ſent irasban, ez ket mondas: (Meg halni a bŭnben es meg halni az bŭnnek.) Meg halni az bŭnben nē egieb, hanem el ſakadni az Iſten kegyelmetŭl, az tŏruennek atka ala vettetni, rabbia lenni az kerhozatnak. De meg halni az bŭnnek nem egieb, hanem veget vetni az bŭnnec, nem ſolgalni egieb buiaſagnac, tiſtatalanſagnac, hanem elni az Iſten igaſſaga ſerint, hogy azert ne ſolgalliunk az bŭnnec, azert

ert holt meg á Iesus Christus. De nem maradot az halalban. S. Ianos 12.ca: sepen meg magiarazza, az Christus: Ha vgy mond, Az buza mag az fóldben vettetik meg nem rothad, czak ű maga marad &c. Holot az Iesus Christus fol az ű halalarol es temeteseról, meg kellet lenni, el kellet temettetni az fóldben, az ki annak vtanna az embereknek saz anni giúmólczet teremtsen, órók eletet adhasson.

HARMADIK ROL.

Vtolsor immar ket beszeddel solliunc az Iesus Christus temeteseról, mert ast mongiac: *Crucifixus, mortuus & sepultus est.* Az Iesus Christus el temetesels meg vagon iruan az Euangelistaknal, sót még az ó testamentombanis meg vala arniekozuan, Prophetaluan. Az Iosephnek az kutban vetese peldazza vala az Christusnak el temetesét. Az Ionasnac az Czet halnak giomrában harmad napig valo letele, az vtan ki iöuese, est peldazza vala, mint az Szent Mathenal 12. Luc. 11. Esa. 10. Diczósegnek monga ennek el temetesét.

De miczoda hasna vagion ezt lassuc meg az Christusnac az koporsoban valo el temetesenec?

Elsó hasna es giúmólcze ez. El temettetet az Christus az koporsoban ennekokaert, hogy meg mutassa á Christus, hogy bizonnial es valokeppen meg holt legyen mi erettünk az Prophetak szerint el kellet temettetni az Christusnak, noha rothadast ű neki nem kellet latni, mint az sz. Dauid meg magiarazza Psal. 16. Szent Peteris, 2. Pet. 2. hogy valaki azt ne mondhatna, hogy czak tettette az halalt, hogy czak mutatta, hogy meg akar halni az emberekert, de azert meg nem holt. De elis akart temettetni, hogy meg mutassa, hogy valoban meg holt az Iesus Christus. Masodsor el temettetet az Christus hogy az ű el temetesevel el temesse az mi bűneinket, mint

ſent Pal Rom.6.aſt mongya: *Conſepulti ſumus vna cum Chriſto.* Hog annakokaert be temetetet az koporſoban,ezzel az ũ temete ſeuel az fōldnek giomraban be vitte az mi bũneinket, hogy azok ne vralkodgianak mi raitunk. Harmadſor ennekokaert temettetet el,hogy mi nekũnk.peldat adna,hogy az ō Adamot minden czelekedetiuel el temeſſũk,hog ne kōueſſũk az teſtnek gonoz czelekedetit,hanem aſt el temeſſũk az Ieſus Chriſtuſnac halalanak ereienek altala, az ō Adamnak minden czelekedetit mi bennũnk. AMEN.

XXVI. Prædicatio.

SZALLA AZ POKLOKRA.

MEGIS az Apoſtoli vallaſnak rendi ſerint imez igeket magarazzuk meg moſtā iſtē ſegitſegebōl: SZALLA az Poklokra, harmad napon fel tamada az halottak kōzzūl. Ez ket czikkelrōl ſol lok moſtan czak rōuideden. Az negiedik czickelt kezdetũk vala magiarazni, meliben neg dologrol ſoltam vala kiualtkeppen az vrnak ſegitſege altal.Leg elōſōr az CHRISTUS nak ſenuedeſe felōl, mel' ſenuedeſe lōt az Pontius Pilatuſnak alatta, â mint meg hallotatok. Maſodſor ſollottam az Chriſtusnac feſitеſe felōl az kereztfan,az az,az ũ halalanak nemerōl ſollottunc maſodſor,meliben meg magaraztuk mi ert kellet az kereztfara meg feſitetni az Chriſtuſnac. Harmadſor az ũ halalarol, halalanac okairol es haſnairol tanultunk ennek elōtte valo leczkenkben. Negiedſer es vtolſor, az Chriſtuſnac el temeteſe felōl es az ũ el temeteſenek haſna felōl, ſollottunk rendel az ſ.irasban .Moſtani leczkenkben immar

immar ket dolgot vessünk elő, mellieket meg magárazunk czak röuideden. Leg elöször meg magárazzuk ezt miczo-legen az Christusnak pokolra valo fallasa. Masodször sólok rend ſerint az Christusnac fel ramadasarol annac hasnairol.

AZ ELSŐRŐL.

Est az czickelt az Credoban, meliben ast monguk, hogy á Christus le fallot az poklokra, nag sokan ki törlik az apos-toli Credobol, ennekokaert leg elöször, mert illien solasnak modga sohul á s. irasban nem talaltatik bötü ſerint, hogy az Christus le fallot volna az poklokra, mikeppen az Credobā monguc. Masodsor mert ezeknec ez igeknek igazan valo er telmet meg nem ertik, annakokaert akariac karhoztatni, ki törleni az apostoli Credobol est á vallast. De az mikeppen ezeknek meg akariuk erteni, auagy meg ertiük igazan valo ertelmet, sem az irasnak nincz ellene, sem penig nē hasonta-lan nem heaban valo czickel ez az apostoli credo kösst. Elő-ször nemelliek magárazzac á Christus el temetese felől, mint ha az ket solasnac modga mind egiet iedzene, el temettetek es falla poklokra, mert ez niluan valo dolog, hogy á pokolnac az Infernusnac neue á s. irasban gyakorta iedzi á koporsot. mint Gen. 43. mikoron á Ioseph az Iacobnac fia keserite az ű attiafiat, hogy az Iacob kissebik fiat az Beniamint be vinnek Aegyptusban, azt mongya vala Iacob: Ha estis meg ölitek, mint az Iosephet (mert azt alittia vala hogy meg holt volna Ioseph) az en feiemet ottan az pokolban vetitek. Es Psalmo 16. igy sol az Christus az sent Dauid altal: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Első magárazat azert ez, az melliel soktak nemelliec magya razni, hogy az Iesus Christusnak az pokolra valo ala fallasa semmi nē egeb hanē az ű el temetese. De est az magárazatot nē hagiattiuk semmikeppē helliē, ez okaert mert nē sükseg

volt eǵ dolgot ketſer maǵarazni, ketſer meg mondani, illiẽ rõuid ſoual. Meg mondottak vala ennec elõtte az Apoſtoloc, hoǵ meg holt es el temetteteț, hoǵ lehet, hoǵ illien rõuid ſententiat homaliosb beſeddel mondtak volna ki az apoſtolok. Hat az pokolra valo ſallaſa az Chriſtusnac, nem az el temeteſt, hanem mas dolgot ieǵez. Maſod rendbẽ maǵaraztak meg az regi doctoroc kõzzũlis ſokan, mel' velekedes â Romai antichriſtus orſagaban igen vralkodik. Hoǵ â Chriſtus lelke ala ment volna az Lymbusban, mint ũk neueſtek, hoǵ az atiaknac lelkeket meg ſabaditotta volna az pokolbol, az houa annak elõtte el rekeſtetuen valanak. De ez velekedes ſemmikeppen helien nem marad. Leg elõſõr ezert, mert az Ieſus Chriſtusnac az ũ lelke az paradiczomban, es az ũ Attianak kelebeben vitetet, mikeppen az toluainak aſt mongia az Ieſus Chriſtus: *Amen Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradyſo*, hogy ki boczatta az ũ lelket aſt monda Matth. 27. *Pater in manus tuas commendo animam meam.* Hat az Attianac kezeben tartatot az Chriſtus lelke az fel tamadaſig, hat nem mẽt az Lymbusban. Maſodſor mert az egeſ ſent irasban, ſohul emlekezet ſ-incz az Lymbus felõl, hanem eſt az velekedeſt võttek az pogan' Poetaknak iraſokbol, mert azt beſellettek az Poetak hoǵ az fõld alat eǵ naǵ mezõn niugoſnac az lelkek, melliet Campus Eliſeuſnac neueſtenec. Innet gondolta volt az anti chriſtus, hoǵ ezen az mezõn vadnak az attiaknac lelkec. In net talaltatot ez â mezõis, mel' az irasban vaǵon, holot pokolra auaǵ poklokra ſallot. Maſodſor mert ſohul az iras az attiaknac lelkeket nem rekeſti pokolban, ſem penig az gono ſoknak lelkeckel nem elegiti õſue, hanẽ az attiaknac lelkek az bodogſagban az Iſtennek oltalma alat vadnak reſ ſerint az meniorſagban Matth. 8. holot az Chriſtuſsal eǵũt õruendeznec az ũ moǵoc ſerint, hat az hiueknec lelkec, nem rekeſ-

keſtetik ſem föld ala, ſem Lymbusban, hanem az bodogſagban az Abraham kebeleben. Hat merő bolondſag aſt magarazni, az Papatul talaltatot Lymbuſrol, auagy Campus Eliſeuſrol, mint ha az Chriſtus lelke oda fallot volna, es vgy hofta volna onnet ki az lelkeket. Harmad rendben mēgis magarazzac ezeket ez igeket az Chriſtusnak halalanac aldozattianac ereieről, aſt mongiak, hogy iollehet az Chriſtusnac lelke nem ment pokolban, mind az altal az ű halalanak aldozattianac ereie, el hat az pokolbanis. De ezis az magarazat helien ſemmikeppen nem maradhat meg es nem egyez az ſent iraſſal. Miert? Mert az Ieſus Chriſtusnac aldozattia haſnos fogonatos czak az hiuekben, a kiket az Iſtē ez vilagnak fundamentomanak fel veteſe előt el valaſtot az eletre. De ezek nek lelkek ninczen az pokolban, az Lymbusban, hanem az Abrahamnak kebeleben vadnak, ſohol tőmlőcznek nem hia az ſ. iras á ſenteknek lelkeknek heliet, hat eckeppen aldozattianac ereieuelis nem ment pokőlban, á mint nemelliek magarazzac ezeket ez igeket. Halliuk meg azert miczoda legēn á Chriſtusnak ala fallaſa pokolra. Felette igen kőniű teneked eſt meg ertened, ha eſedben vőtted á mint az előt harmadik predikationkban tanulank, hogy az Chriſtus ketkeppen ſenuedet, teſteben es lelkeben. Leg előſőr teſteben, annak vtanna lelkeben, teſteben ſenuedet ſok niomoruſagő kat, ehſeget, ſomiuſagot, vereſeget, vegeſetre az kereſtfan valo fel feſiteſt á halalt. Lelkeben ſenuedte az Iſtē haragiat az mi bűneink ellen, ſenuette az őrőcke valo halalt, az tőruennek az ű atkat lelkeben. Immar az apoſtoli czickelbē arrol folank mellieket ſenuedet az ű teſteben, mikor aſt monduk, hogy meg feſitetet az kereſtfara, es el temetteted. Moſtā azert mikor aſt monguk, hogy ala fallot poklokra nem egiebet ertűnk, hanem lelekben valo ſenuedeſet á Chriſtusnak.

Hoǵ ſenuette az Iſtennec haragiat, vǵ mint Iſtentûl el vettetet, meg vetetet ember, ſenuette az karhozatot, az tôruennek az û atkat mi erettûnk, hoǵ penig ez iǵ leǵen ſok iraſok bizonittiak eſt meg: Eſa. 53. mikoron aſt monga. Lattuk ûtet vǵ mint fekellieſt, leproſuſt es meg vettetet es meg tôrettetet az Iſtentûl. Nem eǵebet ert azert az Iſtennec lelke ezẽ hanem hoǵ az Chriſtus ſenuette az Iſten haragianak meg emeſtô ſenet, ſenuette az halalnak az tôruennek atkat mi eret tûnk, es ez az oka hogy az kereztfan ezt kialtia. Pſal. 22. *Deus meus, Deus meus, quare dereliquiſti me.* Mert iollehet az Attia Iſten ſo ha el nem hatta az û fiat, de ſokkal nagiobbat ſenuedet vala û lelkeben, hoǵ nem mint teſteben, azert kialt fel mi erettûnk, vgy mint egy ketſegben eſet ember, nem hogy az Iſtẽ fia ketſegben eſet volna, hanem hoǵ azokat meg koſtolna mi kepûnkben, meg koſtolna mondom azokat, valamit az bûnert meg kel vala minekûnk koſtolnunk. Szent Peteris Act. 2. aſt mongia, hogy az Ieſus Chriſtus fel tamadot, *ſolutis doloribus mortis*, az az, meg ſabaduluan az halalnak kennia alol. Mel' tudomant az Iſtennek lelke te neked vigaſtalaſodra tamaſt elôdben, ha meg gondolod teis az te allapatodat, czak igen kôniû az te teſtedben valo keſerûſeg az lelkihez kepeſt, ſoha ſemmi nehezb dolog nem lehet, mint az Iſten haragianac erzekenſege te raitad, mel' dolog meg bizonittatik azokbã, az kik az Iſten haragiat erzik raitok, el nẽ ſenuedhetik aſt hanem ketſegben eſnek es fel akaſtiak magokat, nem lehet nehezb dolog mint â karhozatnak erzeſe, es mint az ôrdôg nek lelki eſmeretûnkben valo erzekenſeg, ezekhez kepeſt â kiczin niomoruſagok, czak igen kiczinec. De ez az tanuſag melliet az vrnak ſ. lelke tamaſt elôdbẽ, hoǵ a Chriſtus ſintẽ a pokolra ſallot ala, az az, hoǵ az Iſten haragianak ſenet ſẽ uete, hoǵ el ſenuedned te ez keues teſti niomoruſagokat, az

mellie-

melieket Iſten te read boczat. Az Chriſtus fel kialt, mint ha az Attiatul el hagiatot volna, vg̀ mint ketſegben eſet, az mi kepünkben czelekette eſt, hog̀ te immar ketſegben ne eſnel az niomoruſagokban, az ſegenſegben hog̀ el nem hagiatatnal az Iſtentül. Teſt ſerint alaia vetetet az Chriſtus az halalnak az ù faidalminak, hog̀ tegedet meg ſabaditana attul, ſenuette az tòruennek atkat, hog te ne atkoſtatnal, hanem az Iſtennek aldaſa ſallana te read.

AZ MASODIKROL.

Immar czak ròuideden menniünk az maſodik dologra az maſodik leczkenkben, rend ſerint kòuetkòzik az òtòdik czickel immar, mert az mint mondam az tizenket Apoſtoloknak, ſamok ſerint oſtottak eſt az vallaſt. Az negedik czikel vala: Szenuede à Pontius Pilatuſnac alatta, meg hala el temettetek: Az òtòdik immar ez: Es fel tamada az halottak kòzzül, czak ez ket dologrol ſolliunk it, mert giakorta az fel tamadaſrol hallottatok. Leg elòſòr mert kellet fel tamadni az Chriſtusnak. Maſodſor miczoda haſna vagion à Chriſtus fel tamadaſanak, magarazzuk meg. Fel kellet azert tamadni kiualtkeppẽ ket okaert. Elòſòr à Profetiaknac be tellie ſedeſeert, az Iſten fogadaſinac igaz voltaert, kellet be tellie ſedni ennek. Mondhatnad. Hol Profetaltatot az Iſten az ù fianak fel tamadaſa felòl, az halottak kòzzül, hol igerte meg? Leg elòſòr az Paradiſusban, mikor aſt monda. *Semen mulieris conteret caput ſerpentis &c.* Mert ha fel nem tamadot volna à halalnac giòzedelme volt volna raita, es ù az halalt meg nẽ giòzhette volna, hog̀ hog̀ ronthatta volna meg à kig̀onac feiet, hog̀ ha fel nẽ tamadot volna. Maſodſor, meg Prophetaltatta vala az Iſten Ps:16. *Propter hoc letata eſt anima mea, quia non derelinques eam in inferno.* S. Peter apoſtol Acto 2. magaraza eſt az mondaſt, à Ieſu Chriſtusnac fel tamadaſa felòl. Eſa, 11, reſebẽ aſt Prophetalta

vala

vala, hog' az Ieſus Chriſtusnak diczőſeges leſen. Hogy hogy volt diczőſeges az ű koporſoia? Mert meg giőzuẽ az halalt az őrdőgőt, fel tamadot nagy diczőſeggel, ſőt annalis inkab meg mutatta eſt az Iſten az Ionaſnak az Ceth hal gyomraban valo leteben harmadnapig, az Ieſus Chriſtusnac harmad napon valo fel tamadaſat iedzette. Matth. 12. Luc. 11. Maſodſor fel kellet tamadni az Chriſtusnak, az embereknek iduőſſegekert, es az ű teſtenek tőkelletes voltaert. Nẽ lehetet volna tőkelletes iduőzitő, ha az Ieſus Chriſtus fel nem tamadot volna, czac heaban volna hitűnk remenſegűnk, ha az Chriſtus az halottak kőzzűl fel nem tamadot volna. Sz. Pal bizonittia eſt 1. Cor. 15. Heaban valo volna az Euangeliũ, á hit, ha az Chriſtus fel nem tamadot volna, mert ha ű fel nẽ tamadot volna, teis fel nem tamahatdnal, ha fel nem tamadnal, tahat á baromnalis alab valo volnal, de fel tamadot az Chriſtus az halalbol, hat tenekedis fel kel tamadnod az halalbol, oda kel menned, á hol az te feied vagon az Chriſtus. Neg haſnat talal liuk kiualtkeppen az Chriſtus fel tamadaſanak. Az Elſő ű magara nez, az harom vtolſo mi reank. Fel tamadot hat elő ſőr ű magara nezue ezert, hog meg bizonitatnec á teſtnec fel tamadaſa altal, hog igaz Iſten legen, hog Iſten fia legen, hog' az ű teſtet ſaiat ereieuel fel tamaſtotta, ezzel meg bizonitatot, hog igaz Iſten legen. S. Pal tanit erre Rom. 1. A Meſſias Dauid maguabol valo az teſt ſerint, de meg bizonitatot igaz Iſtennec lenni az őrőcke valo lelek ſerint, az halottac kőzzűl valo fel tamadaſa altal az Ieſ. Chhriſtuſnac. Maſodic haſna á Chriſtus fel tamadaſanac, mert az ű diczőſeges fel tamadaſaual, meg ſerzette az mi bodogſagűkat, mint halalaual el rontotta az mi bűneinket, vgy halalaual, fel tamadaſaual, meg ſerzette az mi igaſſagunkat. Az Szent Pal tanit erre Roma 5. hogy az Ieſus Chriſtus meg holt az mi bűneinkert, fel

fel tamadot az mi Iſten elõt valo meg igazulaſunkert. Harmadik haſna az Chriſtus fel tamadaſanak, hog az û fel tamadaſaual minketis fel tamaſztana az vy kereſztieni eletre. Meg holtunk vala mi az bûnben, rabiai valanc mi az bûnnec, hog egiebet ne czelekedhetnenk az bûnnel. De az Chriſtus meg holt, fel tamadot az mi bûneinkert, hog immar ne giõniõrkõ giũnk az bûnben. ig tanit â S. Pal. Rom. 6. Col. 3. Negyedſer, fel tamadot â Chriſtus, hog az û fel tamadaſanak ereienek al tala fel tamaſztana az mi teſtünket az vtolſo napon. Mikeppen diſputal errõl â S. Pal 1. Cor. 15. feie az aniaſenteghaznak az Ieſus Chriſtus, fel tamadot az Chriſtus hat az û tagiainakis fel kel tamadniok az õrõk diczõſegre. AMEN.

XXVII. Prædicatio.

AZ Apoſtoli Credonak rendi ſerint kõuetkõzik immar â hetedik es niolczadik czickel az meliről folliunk Iſtennek ſegitſegebõl. Az hetedik czickel imez,

Es fel mene az menniegben ũle Attia Iſtennec iobiara

Az Niolczadik: *Onnan iũ el meg itelni az eleueneket es holtakat.* Ezekrûl ſollok moſtan czak rõuideden. Ennec elõtte valo tanuſagunkban meg magarazuk az Iſtennek ſegitſegebõl az Apoſtoli Credoban az hatodik czickelt, melyben ezt vallod vala, hog az Ieſus Chriſtus harmad napon fel tamadot valoban az halottak kõzzûl, mel' czickelben ſolot tunc az Chriſtuſnak harmad napon valo fel tamadaſa felõl es az û fel tamadaſanac haſnai felõl, az S. iraſok ſerint. De moſtan azokrol meg nem emlekezem, hanem moſtan meg magiarazom az Credonac rendi ſerint az hetedik czickelt. Elõ

õ

ſőr az Ieſus Chriſtuſnac, menben fel meneſenek az ű tudomaniat meliről vallaſt teſnec az apoſtolok, es azokkal egietemben minden kereſtienek, az hetedik czickelben. Hoģ pe nig ezeket haſonnal, vilagos ertelemmel meg maģarazhaſſuk, czak imez harom dologrol ſoloc kiualtkeppen moſtan. Leg előſőr azt maģarazuk meg miczoda legen â Ieſus Chriſtuſnac menben fel meneſe. Maſodſor miczoda legien ůlni â Chriſtuſnak az attia Iſten iobian. Maſodik czikkelbē aſt maģarazuk meg, mellik termeſetihez illik az Chriſtuſnak, hoģ fel ment az eghben es ůl az attia Iſtennek iobiara, az mint â Credoban valliuk. Harmadſor azt magyarazzuk meg miczoda legien haſna az ű meniben fel meneſenek es az Attia Iſtennek, iobian valo ůleſenek. Czak ez harom dolgot erczűk meg ez moſtani oraban.

AZ ELSŐRŐL.

Aſt mondam hogy leg előſőr imez ket dolgot kel minekűnk eſűnkben vennűnk. Előſőr miczoda legyen az Chriſtuſnak meniben fel meneſe. Maſodſor miczoda legien az ű leſe az Attianak iobian. Az Chriſtusnac azert menben fel meneſe nē eģeb, hanē az emberi nemzetnek valtſaganak el vegezeſe vtan, diczőſeggel valo fel meneſe â főldről az eghben, hogy onnan az eghből biria az aniaſenteģhazat. Szent lelket adgyon az keģyelem edeninek, Prophetakat, Paſtorokat, Doctorokat adģon az Eccleſianac, kőniőrőģiőn es eſedezzen az aniaſenteģhazert, es onnan iűiőn el, itelni eleueneket es holtakat. De hoģ megis ezeket te meg ertheſſed nil uabban, eſt tanulliuk it meg, hoģ az Chriſtuſnac menben fel meneſe, helinek valaſtaſaban lőt, vģ hoģ az emberi teſt ſerint el hatta legien az foldet, es el tauozot legien mi tűlűnk â teſtben az teſt ſerint. Mert azt az teſtet melliet fel vőt ſűz Mariatul valoban el vitte az főldről kőzzűlűnk, el fel emel

te

re az egben, Mely tudomant azok ellen kel teneked meg tudnod, az kik aſt mongyak, Hogy az Ieſus Chriſtus czak el reitetet az emberi teſtben az emberek előt, czak az ű tarſaſagat, lathato ielen voltat vonta meg, de valoban vgy nem ment az eghben, hogy el hatta volna az főldet az teſtben. Ezt az bolondſagót azok oltalmazzak meg móſtanis, az kic azt mongyak, hogy az Vr vaczoraiaban Fogokkal ragiak az Chriſtus teſtet, kik aſt valliak, hogy az teſt ielen vagion az Vr vaczoraiaban, valamikor az Chriſtus rendeleſe ſerint oztogattiak az Vr vaczoraiat. Mint hogy ennek ez tudomannak ellene vagyon az Chriſtus fel meneſeről valo tudoman', annakokaert azt mondgiak, Hogy az ű fel meneſe nem egieb hanem az emberektűl lathato voltanac meg vonaſa, De eſt az tudomant ſok iraſok meg Hamiſſittiak. Erről mongya az Angial az Galileabeliecknek Actor. maſodik reſeben: Ti Galileabeli firfiak, mit neſtek *fel* az egben, holot az Ieſus Chriſtus, az ki *fel* vitetek ti közzűletec, eckeppen iű el az iteletre, az mikeppen lattiatok űtet *fel* menni az egbē. Mely Angialnak mondaſaban kettőt kel mi nekűnk eſmęnkben vennűnk. Leg előſőr, mert aſt mongya az Angial, hogy *fel* vitetet, az az, egben ű tűlők az Főldről. Maſodſor Mert azt mongya, hogy onnan iű el, mikeppen lattak hogy Fel vitetet. Szent Pal Hebreo. 7. reſeben aſt mongya az Chriſtus *felől*, Ha vgymond az Ieſus Chriſtus moſtan az Főldőn volna, hat moſt Papi Feiedelmünk ſem lehetne, de be ment az Sancta Sanctorumban, az az, az egben, Hogy az Iſten előt eſedezzek mi erettünk. Szent Peteris Actor. harmadik reſeben aſt mongya az Chriſtus *felől*: *Oportet eum cœlo capi, vſq; ad tempora reſtitutionis omnium &c.* Hat az egben kel lenni mind az vtolſo napiglan, Hat valoban *fel* ment az egben az Ieſus Chriſtus. Mondhatnad, Nam ůnnen maga aſt monga ſ, Matte. 28.

En

En ti veletek vagiok mind vilag vegezetig. Azon ſ. Matt. 18 azt monǵa: Ha ti ketten vaǵ harman egben giůltők en neuẽben, ti veletek vaǵok. Ha az eghben ment, hat hoǵ mongia, hoǵ velůnk vaǵon mind vilag vegezetiglen. Hat hoǵ hogy lehet velůnk, ahol ketten vaǵ harman leſzůnk egiůt, hoǵ hoǵ fer ez kettő őſſue, hoǵ elis ment velůnkis vagion. Az ſ. Ianoſnal aſt monǵa az Chriſtus, â ſegeniek mindenkorő ti veletec vadnak, de en nem leſzek mindenkoron ti veletek. Mikeppen vaǵon tahat, hoǵ velůnkis vaǵon es elis ment mi tů lůnk. Ninczen mi velůnk az Ieſus Chriſtus moſtă teſt ſerint az melliet fel vők bizonios időben az Mariatul, mert azt az teſtet fel vitte az eghben az Chriſtus, az az, teſte az eghben leſzen, mind addig, mig el iů az iteletre, itelni eleueneket es holtakat. De azon Iſtennek fia vele vaǵon az aniaſzentegházzal, haromkeppen. Leg előſzőr Iſtenſege ſerint, mel' Iſteni termeſzetiuel be tőlti az eget es az főldet, mint Eſa. 66. monǵa *Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum.* Maſodſor ielen vagyon az Chriſtus mind vilag vegezetiglen az ů lelkeuel, Mert valahol predikaltatik az Iſten fianac Euangelioma, va lahol annac fogonattia vaǵon, ot ſ. lelket boczattia az hiuek ben, mel' az ſ. leleknec altala lakozic az kegielem edeniben, es az Iſten fianak ſeretőieben. Erről ſol â Chriſtus Ioan. 6. Valaki engemet ſeret es az en beſzedemet halgattia, es megh tartia, en es az en attiam ahoz az emberhez megiůnk, es annal az embernel, lakodalmat ſerzůnk. Mikeppen iů el az Iſtẽnek fia hoǵ lakodalmat czinallion, azokban az kik ůtet ſere tik? El iů az ů lelkeuel. melliel hitet czinal mi bennůnk es 3 neueli mi bennőnk aſt az hitet. Harmadſor ielen vagyon az aniaſzentegyhazban az Ieſus Chriſtus az ů hatalmaſſaga ſerint. Mert mikeppen ezen Credoban vallaſt teſzůnk, az Ieſus Chriſtus, az mindenhatő Iſtennek iobian ůl egienlő hatalő

ban

ban, birodalomban vagon az attiaual, az Attia Iſten mindeneket ű altala ver, ű altala igazgat az Eccleſiaban, azert ezzel az hatalommal mindenűt ielen vagion, ielen lehet mind az egekben es mind az földön. Summa annakokaert czak ez hog az Chriſtus aſt az teſtet az melliet fel vőt az Mariatul, valoban fel vitte az egben, hog onnan iűiőn el, eleueneket es holtakat meg itelni. Maſodfor aſtis laſſuk meg, miert hog aſt mongak, hog fel ment az egben, miczoda egben ment legen fel az Chriſtus, aſt kereſſük meg á ſent irasban es tanulliuk meg. Az mennieknek auag az egeknek neue á ſ. irasbā harmat iegiez kiualkeppen. Előfor iegizi az feiűnk fölőtvalo eget, az meliben az madarak az farnias allatok repűlnek, meliből az Iſten az kődők közzűl folgaltat eſőt az földnek meg ſirositaſara. Erről fol az Chriſtus Matth. 7. *Aſpicite volucres cæli.* Haſonlatoskeppen az Moſeſnel gakorta monga az Iſten hog eſt az eget ercze czinallia, es nem ad eſſőt alkolmatos ű dőben. Maſodfor az egnek neue iegzi aſt az alkotmant, melben lattiuk az czillagokat, melliekert firmamentomnac fokot az ſent iras neuezni. Erről fol az ſ. Dauid Pſal. 37. Gen. 1 Harmadfor az egnek neue iegzi az Iſtennek lako hazat, az Angaloknak lako helieket az felső eget, holot á ſ. Patriarchaknac, es az ſenteknek közönſeges hailekok, lako heliek lefen az fel tamadas vtan. Mert iollehet az Iſten be tőlti az eget, es az földet az mint Eſaiaſnal fol, mind az altal az egekben mondatik lakni az Iſten, mert ot ielentette ki inkab az ű hatalmaſſagat. Aſt az angaloknak lako helieknek, es az Iſtennek lako helienek azert monga á ſ. Pal, hog fel ment minden egeknek felette. Hat az egekben ment az Chriſtus, ahol az angaloknac lako heliek vagon, á mint fol az iras, mel' tudoman' meg erősſiti az első dolgot, hog az Chriſtus az mely teſtet fel vőt az Mariatul, aſt valoban fel vitte, aſt nem kel

edere à ez fôldôn kereſni. De eſtis halliuk meg mi legen ûlni az atia
lexnjsdej naeiobiara. Haſonlatoſſaggal ſol az iras, gakorta az Iſten fe
lôl, es â Chriſtus felôl. Ez haſonlatoſſag, ez vilagi feiedelmek
nec ſokaſoktul vetetet, mert azoc akiket meg akarnac tiſtel
ni meltoſaggal, aſt iob kez fele ûltetic. Ezert mongac, hog â
Chriſtus az attianac iobian ûl: Nem hog â Chriſtus iſtenſege
el ſakadot volna az attianac iſtenſegetûl, auag hog keze vol
na û neki, holot lelki allat legien, es erôs lelek legen. Hat ez-
zel az haſonlatoſſaggal êl az iras emberi mod ſerint, egenlô
hatalmat tulaidonituan â Chriſtusnak az Attiaual, aki az û
aniaſ. egihazat ez egeſ vilagô es egeſ vilagot az Chrûs altal
biria. Meg magaraza eſt ſ. Pal Eph. 2. *Deus excitauit Chriſtum à mor-
tuis, & ſedere fecit eum in cœleſtibus ſupra omnes principatus, poteſtates ac domina-
tiones.* Melliek neueſtetnek, vag' ez ielen valo, vag ez kôuet-
kôzendô vilagon, nem egieb hat az û iobiara valo ûleſe, hanê
minden angaloknac, kiralioknac, czaſaroknac felette fel ma
gaſtaltatni a Chriſtuſnac, az emberi teſt ſerintis. Errôl ſol ſ.
Pal Phil. 2. Az Iſtenis vgy mond fel magaſtalta ûtet, es adot
neki ol' neuet, mel' minden neunec felette vagion, Hog az
Ieſus neuere meg haiolion minden terd. Rom. 14. mind men
nieieknec, fôldieknec es pokolbelieknec terdec. Hatalom a-
datot azert az Chriſtusnak hog feie legen az angaloknac, es
az aniaſ. eghaznac birodalma legien minden kegetleneken,
es ôrdôgôkônis, az birodalômal, mel' adatot az Chriſtusnac.
Az Atia Iſtennec iobian valo ûleſen. Immar halliuk meg rô
uideden mellik termeſetihez illik az Chriſtusnac egben va-
lo fel meneſe, mind penig az attianak iobiâ valo ûleſe. Meg
felel ûnôn maga az Chriſtus, Ioan. 5. *Et dedit ei poteſtatem iudicandi
quatenus filius hominis eſt.* Mel' mondasban meg ielenti az Iſten lel
ke, hog az Chriſtus fel ment az eghben az teſt ſerint, mert
az Iſteni termeſet nem valtoſtathat heliet, holot vagon min
denbê

denben eczerſmind. Maſodſor hoġ az attianac iobian ůllien az Chriſtus, vgian azon emberi teſt ſerint, mert az őrőcke valo Iſteni termeſet ſerint egienlő volt az attiaual, mèg vilag teremteſenek előtte. Sz. Pal Phil. 2. monġa. hoġ az Chriſtus az Iſteni forma ſerint egienlő volt az Iſtennel, nem ragadoman' ſerint, hanem termeſet ſerint. Hat az ſolgai format vitte fel az eghben az fel vőt emberi teſtbē vőtte fel eſt az vraſagot, hoġ minden teremtet allatoknac feiedelme legen. Harmadſor immar rőuideden, miert hoġ ez az fő dolog aſt tanulliuc meg, miczoda ġűmőlcze legien az Chriſtuſnak eghben valo meneſenec, es az attia Iſtennec iobian valo ůleſenec. Iollehet á ſ. iras ſoc haſnait ſamlallia elő, az Chriſtuſnac fel meneſenec az eghben es az ů ůleſenek az attia iſtennec iobian, mind az altal moſtan czak egi nehaniat ſamlalő elő. Elſő haſna azert ez: Mert az Chriſtus az ů fel meneſeuel foguan vitte az mi fogſaginkat. S. Dauid meg tanit erre Pſal. 69. Sz. Pal Eph. 1. ig ſol: *Cum aſcendiſſet in altum captiuam duxit captiuitatem noſtram.* Haſonlatoſſagot veſen az ſent Pal az Romabelieknek az ů ſokaſokbol, meliről ennek előtte giakorta emlekeſtem. Mikor az Romabelieknek Conſulok meg vertec az ellenſeget, hogy haza ment, nag tiſteſſeggel ment be az varosban. ő maga az feiedelem volt aranias ſekerbē, melliet nag feier louak vontanak az ſekerben, ů maga ůlt Elephant tetemből czinalt ſekben, vtanna vitettec az kőtőzőt rabok, es azoknak gazdagſagoc, az vtan az vitezec mentenec, azok vtan az ſokaſag ment nag enekleſſel. Haſonlatoskeppen mő ġa az ſ. Pal, hoġ mint eġ giőzedelmes Herczeg ment fel az eghben az angialoknac kőnőneſeckel. Kőtőzue, fogua vitte az mi fogſagunkat, mind az bűnt, az halalt, az karhozatot, hogy ezek ne veheſſenek hatalmat az kegielem edenin, ne arthaſſanac az kegyelem edeninec. Maſodſor fel ment az

Vſus a-ſcenſi-mis ch

T.

II. egben, hog meg niſſa minekûnk az ege[illegible] mely egeknek aitai be valanak rekeſztetuen az bûnnek altala, es hog bizonioſoc ka tegen minket, hog mies be mehetûnk az Iſtennek orſaga ban. Az Adamnak eſetinec vtanna, be rekeſztetet vala min den embereknek az egh, ſamkiuetesben vala az egeſ emberi nemzet az Adamnak eſetinek vtanna. De hog az Chriſtus â mi teſtûnket fel veſi, es aſt viſi be az egben, ezzel meg mu-

III. tattia, hog miis be menniûnk û vtanna. Harmadſor fel ment az egben az Chriſtus, hog ot heliet ſerezzen minekûnk, kegelem edeninek. Ioan. 14. û maga aſt monga az Chriſtus: *In domo patris mei multæ habitationes, ſi aliter eſſet dixiſſem vtiq; vobis, & iterum venio ad vos, & recipio vos.* Ioan. 17. aſt monga Chriſtus. Attiam vgan ez

IV. az en kiuanſagom, hog ahol en vagok, az en tanituanimis ot iegenek. Negedſer fel ment az egben az Chriſtus, hogy onnat az Attia Iſtennek dicz[illegible] ſegebôl boczaſſon ſent lelket minekûnk kegelem edeninek, noha teſt ſerint el tauozot e fôld rôl, de haſznunkra vagon az û el meneſe, mert onnan kûld ſ. lelket â hiueknek ſiuekben. Ioan. 15. 16. aſt monga â Chriſtus

V. *Si abiero prodeſt vobis, quia ſi non abiero, non veniet conſolator ille ad vos.* Ôtôdik haſna az Chriſtusnac egben valo fel meneſenek, hog' az egbôl, Iſteni hatalmanac altala naponkent az Eccleſiaban, Prophetakat, Euangeliſtakat, Apoſtolokat, Paſtorokat ſolgaltaſſon. S. Pal erre tanit Eph. 4. Az Ieſus Chriſtus, vgmond, mikoron fel mene az magaſſagban, fogua viue az fogſagot, es a iandekot oſta az embereknek, nemellieket apoſtolokat, nemellieket doctorokat, Paſtorokat az û tagiainac az aniaſent eghaznac, hog az Eccleſianac iuhait taniczak. Hog azert mo

VI. ſtanis Tanitok ſolgaltatnak mi nekûnk, kiczoda czelekedi eſt? Az Ieſus Chriſtus â ki fel ment az egben, onnat oltalmazza biria az Eccleſiat. Hatodik haſna az Chriſtus menbe fel meneſenek ez: hog kôzbeniaronc legen mi nekûnk Iſten

kôzôt

kőzőt es mi kőztűnk, az mint meg miagiarazza ést Sz. Pal Az Salomon temploma harom rezből al vala. Az első refe vala á tornacz, melibē á kőlfeg al vala. Masodik refe vala az Sanctum, meliben az aldozatokat ferzik vala á Papok, ebbē czac az Papoknac, Leuitaknac fabad vala leni, az kőlfegnec nem fabad vala ebben be menni. Harmadik refe vala az Sancta Sanctorum, meliben czak az Papi feiedelmeknec fabad vala eczer be menniek, hog kőniőrőgnenek az nepert az Istennek, es kőzbeniarok lennenek. Meg magiarazza fēt Pal hog ez nem az templom, hanem az meniorfag, ebben ment be az Christus, hog kőzbeniaro lenne, az Isten kőzőt es az emberek kőzőt. Azert monga ſ. Pal Rom. 8. Kiczoda az aki az aniaſ. eghazat karhoztattia, az Isten igazitotta meg. Kiczoda az á ki vadolhattia á hiueket, fenki nem, aſt monga ſ. Pal, az Ieſus Chriſtus aki meg holt, meg valtot es az eghben fel ment, az attia Istēnek iobian ůl. Azert fenki nem karhoztathattia, nem vadolhattia az hiueket, mert az Christus meg holt vala ezekert, felis tamadot es fel ment az eghben, hogy fenki ne vadolhatna az hiueket, es hog kőzbeniaro legen az Isten kőzőt es az emberek kőzőt, es kőniőrőgien erettek.

Hered hafna az Chriſtus fel meneſenek, hog az Ieſ: Chriſtus meg ronthaſſa az mi ellenſegűnket, az aniaſenteghaznac ellenſeget. Mert az Eccleſianak ſok ellenſegi vadnak it ez vilagon, de azok nem arthatnak, mert az Christus el rontia, mert az attia az ů hatalma ala, laba ala vetette mindeneket. Sz. Dauid ſol erről Pſal. 110. *Dixit dominus domino meo, ſede ad dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum.* Azon ſ. Dauid Pſ. 2. ſol: hogy ollian kőniů az Ieſus Chriſtusnak meg rontani az ů ellenſegit, mel' kőnnien az czerepet az fazekgarto meg ronthattia. Miczoda ennek az oka? Ez, mert az Attianak iobian ůl, es hatalom adatot ů neki mind főldőn mennien.

VIII. Niolczad haſna az Ieſus Chriſtus fel meneſenek ez, Mert ű onnan ielenik meg itelni az eleueneket es holtakat, onnan ielenik meg hogy az aniaſentegihazat meg ſabadittia, hogy az mi teſtűnket fenieſſecke, haſonlatoſſocka tegie az ű diczó ſeges teſteuel. Erről ſol. ſ. Pal 1. Cor. 12. 15. 1. Teſſ. 4. AMEN.

XXVIII. Prædicatio.

Az Vtolſo Ítéletről.

TAMMAR az apoſtoli Credonac magarazattianac rendi ſerint az hetedik czickel' kóuetkózik. Melről Iſten ſegitſegeból ſolok. ONNAN leſen el ióuendó meg itelni eleueneket es holtakat.) Czac ezekról ſolok moſtan halgasd meg.

Elóſór róuid beſeddel ezeknek az igeknek az ſummaiat, hogy annak vtanna niluabban eſűnkben veheſſük azokat, â melliekre tanit az Iſten lelke ezekben az igekben az iras ſerint. Az ſ. iras ennekókaert ket el ióueteleról emlekezic az Chriſtusnak. Az elſó el ióuetele lót az emberi teſtnek feluetele altal, â ſolgai forma altal, az emberi nézetnec valtaſara, az maſodik el ióuetele leſen az vtolſo napon, meliben meg ielenik nem vg mint elóſór az ſolgai formaban, hanem nag' hatalommal, nag diczóſeggel ielenik meg itelni eleueneket es holtakat: Ez ket el ióuetel azert kűlómbóznek ű kóztók. Leg elóſór mert meg ielent ackor mint baran'. moſtan penig az maſodik el ióueſekor meg ielenic mint erós oroſlan'. Maſodſor az elſó el ióueſeben meg ielent vg mint kegelmes attia, moſtan immar ennek vtanna meg ielenic mint igaz itelő biraia, mind az egeſ vilagnac. Harmadſor az elſó el ióueſeben

ben meg ielenik az Chriſtus az valtſagra, es az iudózitesre, de maſodſor meg ielenik nem az aldozatra, hanē az iteletre hog meg fizeſſen minden embereknec, kinec kinec az ű cze lekedetec ſerint, á mint á ſ. iras tanit. Ennec előtte valo leczkenkben azert ſollottunk az Chriſtusnac elſő el iőueſe felől holot eſt valliuk, hog fogōtatot á ſ. lelektűl, ſűletet á ſűz Mariatul, ſenuedet Pontius Pilatuſnak alatta, fel feſitettt az kereſtfara, meg holt el temetteret, az poklokra ſallot, harmadnapon fel tamadot es fel ment az egekben es ű l az attia Istē nek iobian. Moſtan immar ezokaert vallaſt teſűnc az Chriſtusnac maſodik el iőuetele felől, meliben meg ielenik az eg ből az attia Iſtennec iobiarol, hog meg itellien eleueneket es holtakat, igaſſagban, ez az ſummaia. De hog ezeket ez igeket vilagosb ertelemmel meg magarazhaſſuk, kiualtkeppē czak rőuideden imez neg dologrol ſolok, halgas rea. Leg előſőr aſt tanulliuk meg honnan iű el az Ieſus Chriſtus az iteletre, mert eſt mondod, onnan iű el meg itelni eleueneket es holtakat, honnan vagon az az onnan, á honnan meg ielenik maſodſor az Iſtennek fia. Maſodſor aſt tanulliuk meg, honnan lehetűnk ebben bizonioſocka, hog el iű az iteletre az Chriſtus, Mert az hitetlē emberek, nem hiſik aſt, czac czufolnak minket kereſtieneket, mikoron aſt predikalliuc, hog el iű az iteletre az Chriſtus. Harmadſor ertſűk meg mi vegre iű el az Chriſtus az vtolſo napon. Negedſer es vtolſor, arrol ſolok czak igen rőuideden, kiczodakat itel meg az Iſten fia az vtolſo napon. Ez neg dologrol ſolok hald meg.

AZ HARMADIKROL. ELSŌRŌL

Honnan iű el itelni az Ieſus Chriſtus?

Aſt mondā annakokaert leg előſőr, hog eſt kel minekűnc

meg tanulnunc, hog honnan legien az Chriſtus el iouetele. Meg magarazak az apoſtolok ez elot valo czickelbē, es meg feitec, eſt az kerdeſt, mert az hatodik czickelben eſt valliac vala az apoſtolok: Fel ment az meniegben, es ůle az atia Iſtē nec iobiara. Immar mondank: Onnan leſen el iouendo, hog meg itellien, eleueneket es holtakat, hat â Ieſus Chriſtusnak vtolſo el iouetele leſen az eghekbol, az Attia Iſtennek az ů iobiarol. Hog' penig ez igaz legen ſok iraſok meg bizonit tiak eſt, mind az Prophetaknak es mind az apoſtoloknak iraſok. Az Daniel 7. reſe. eckeppen ſol erről: En latek vgymod egy embert latasban, vg' mint embernek fiat, hat el iů vala az eghnek fenies kodiben, es felhoieben, holot meg mutattia az Propheta, mind aſt, honnan iů el, mind penig aſt mi modon iů el. Mert meg ielenik maſodſor az eghbol az Ieſus Chriſtus, meg ielenik penig az eghnek az ů fenies kodiben. Sz. Pal 1. Teſſ. 2. ig ſol erről. *Vt ſerui eius Deo & mente, & expectaretis filium eius de cœlis.* Az ſent Palis aſt bizonittia azert it, hogy az egekbol ielenik meg az vtolſo napon az Ieſus Chriſtus. Azon ſent Pal. 1. Teſſ. 4. meeg niluabban mong ezt, igy ſol: *Ipſe dominus deſcendet de cœlo cum cohortatu Archangeli & tuba Dei &c.* Hallode azert, hogy az ſent Pal neuezet ſerint meg mongya, hogy az Ieſus Chriſtus az egbol iů le az iteletre. Mel' dolgot ketokaert kel teneked eſedben venned. Leg előſor, hog meg hamiſſitaſſanak azok, kik aſt mong ak, hog az Ieſus Chriſtus nem ment fel ez emberi teſtben az egben, hanem czak meg vonta ůnon magat, hog az emberektůl ne lattaſſek es ne forogion az emberek kozot, mel' bolondſagot azok hoſtanac be, az kik meg akariak bizonitani, hog az vr vaczoraiaban fogokkal ragiak az Chriſtusnac teſtet: hog mond az angal â Galileabelieknek: Act. 2. Ti Galileabeli firfiak, mit allotokne zuen az egekben, az Ieſus ki fel vitetec tůletek, eckeppen iů

el

el az iteletre,á mint lattatok fel menni az egben. Aſt mõgac az angáloc hoǵ fel vitetet á Chriſtus,es az egbõl,vǵ iũ el meg itelni eleueneket es holtakat. Maſodſor azert kel meg tanul nod,hoǵez tudoman' meg rettencze az hitetleneket,meg vi gaſtallia penig az Chriſtus hiueit. Az egbõl ielenik meg az Chriſtus az angáloknac az ũ ſokaſagockal,nag hatalommal, hat ſenki el nem kerülheti az ũ iteletit:hat erõsb, hatalmasb ſenki nem leſen az Iſten fianal,hat meg bũntetheti az hitetle neket. Eckeppen tanit ſ. Pal. 2. Teſſ. 1. mond. *Patefecit ipſe dominus Ieſus Chriſtus è cælis cum angelis potentiæ ſuæ, & cum flammę incendio &c.* Holot aſt akaria meg mutatni,hoǵ nag hatalommal, biroda lommal ielenic meg,hoǵ az ũ iteleti elõt magat ſenki meg ne vonhaſſa. Sõt az Ieſus Chriſtus Matth. 26. aſt monga az Pha riſeuſok elõt,mikor ſenuedne mi erettünk: *Quinpotius dico vobis videbitis filium hominis venientem è cælo,cum gloria & potentia multa.* Viſon tag az kegielem edenit vigaſtallia ez tudoman', mert az eg bõl ielenic meg az Ieſus Chriſtus,nag hatalommal,diczõſeg gel,hat meg ſabadithattia,diczõitheti az hiueket. Szent Pál tanit erre eckeppen Phil. 3. aſt monga: Hogy meg ielenik az Chriſtus az vtolſo napon es az mi romlas alá vettetet teſtün ket,haſonlatoſocka teſi az ũ diczõũlt teſtehez,az ũ hatalma ſſaga ſerint.

AZ MASODIKROL.

Immar menniũnk az maſodik dologra,holot aſt monduk hoǵ eſt vegiũk eſũnkben, honnan legiũnk mi bizonioſok ebben,hoǵ az Chriſtus el iũ az iteletre. Sz. Peter 2. Pet. 3. aſt monga,bizonnial el hidgyetek eſt attiamfiai, hoǵ az vtolſo napon ſok czufolok tamadnac,az kik aſt mongyak: Holot vagon az ũ el iõueſenek igereti,nam vilag kezdetitũl foguã ezen conditioban,ezen allapatban voltanak minden terem tet allatok,kik nem tugyak aſt,hoǵ az Iſten elõt ezer eſten

dõollian mint eǵ nap es azâ nap mint ezer eſtendõ. Mely dologban meg mutattiâ az ſent Peter, hogy ſokan hazugſagnak itelik eſt az tudomant, hoǵ az Chriſtus el iũ itelni holtakat es eleueneket. Ket felek penig ezek az kik ez tudomant czufolliak. Elõſõr az kik nielueckel czufolliak eſt az tudomant az kit predikalunk: Maſod rendben azok vadnac az kik iollehet hoǵ nielueckel nem tagadgiak, hogy el iũ az Ieſus Chriſtus, de mas felõl czelekedeteckel meg tagadgiac, hoǵ nem iũ el az Ieſus Chriſtus az iteletre. Ha az baluanioſo eſt el hinne, hoǵ az Iſten fia el iũ az iteletre, es ſemel' valoga taſnekũl meg itel mindeneket, hat hatrab allana ebben. Ha az ver ſopok eſt tudnac, eſekben vennek magokat, hat nem ennek meg az kõſſeget, hanem az vèr ſopasban hatrab allanak, de nem hiſik. Haſonlatoskeppen az paraznac, gilkoſok varaſloc, ha eſt hinnec, hat el hadnak az ũ gonoſſagokat, de czelekedetekkel meg tagadǵak eſt. Ha kik az Iſten igeiet nẽ akariak hallani, hanem orrokat meg dõlliẽſtik, ha eſt hinnec hat nem haragunnanac az Iſten tudomaniara, hanẽ varuan tanulnanak ezekbõl azok, de hoǵ nem hiſik hoǵ el iũ az Iſtennek fia az erõs oroſlan'. Effelekrõl az ſent Pal Roma. 2. Kik az Iſten kegielmeſſegeuel, tõruenieuel, gonoſul elnek, hoǵ mingiaraſt az ũ bũnõkerr meg nem bũnteti, hanẽ hizelkednec az ũ gonoſſagoknac, azok ellen aſt monǵa az ſ. Pal: *Cogitas homo, quod ſubterfugies iudicium Dei.* Azt alitode te, hoǵ el kerũl heted az Iſten iteletit, bizon' nem, Nem tudode, hoǵ az Iſtẽ az hoſu varaſſal tegedet az penitentiara hi, te penig el meg' meg be merited magadat, az te penitentianekũl valo ſiuedel. Haragot giũiteſ temagadra az itelet napian. hoǵ annakokaert bizonioſok leheſſũnk ezekben, laſſuk han' dologgal kel mi bennũnk meg confirmalnunk. Harom dolgot, harom erõſſeget talalunk fõkeppen az ſ. irasban, melliec meg erõſ-

ſitik

ſitik, hoġ az Chriſtusnak el kel iűni az iteletre, hoġ igaſſagbā mindent meg itellien es aſt ſenki el ne kerűlheſſe. Elſő az Iſtennec az ű mondaſa, melliet az Iſten ki ielentet az iraſokbā az apoſtoloknac es az Prophetaknac iraſiban. Sz. Lukacz 21. aſt monġa az Christus. Az egh az főld el mulik, de az en beſedem ſoha el nem mulik heaban. Eſa. 40. *Verbum Iehouæ manet in æternum.* De meg mondotta eſt, hoġ az Chriſtus el iű az itelet re, ſok helien az Euangeliſtaknal es apoſtoloknal. S. Lukacz 13. lasd meg, aſt monġa mikor meg maġarazza az pelda beſe det az gabonarol es az konkolirol, az Iſten fia vġmond az iteletnek előtte, ki boczattia az ű anġalat, hoġ az gonoz em bereket őſſue gűicze es az egő kemenczeben veſſek be. Sz. Matth. 24. aſt monġa az Chriſtus: *Tum apparebit gloria eius*, es az főldnek minden nemzetſegi ſirnak ackor, es meg lattiac az embernek fiat el iűni az egeknek kődiben. Sz. Pal Acto. 12. aſt monġa: *Deus prædefiniuit tempus, in quo iudicaturus eſt in iuſtitia omnem carnem.* Azon Act. 24. aſt monġa ſ. Lukacz: Mikoron vġmőd ſ. Pal predikallana az igaſſagrol, az iozan eletről, es az vtol ſo iteletről, meg erte az tiſtarto, à kinec Felix vala neue. Es Rom. 14. *Oportet vos ſiſti ad tribunal Chriſti. Scriptum eſt enim: Viuo ego dicit dominus &c.* Hallod azert hoġ aſt monġa ſ. Pal hoġ minden em bernek eġſer ſemel' valogataſnekűl az Ieſus Chriſtuſnak ſe ki eleiben kel menni. Act. 2. Pſal. 2. *Obteſtor igitur ego coram Deo & domino Ieſu Chriſto noſtro, qui iudicaturus eſt viuos & mortuos in regno ſuo.* 2. Pe tri 3. Nag bőűſeggel diſputal erről, Holot annakokaert meg mondotta eſt eġſer az Iſten fia felől, az Iſten lelke, hoġ el iű igaſſagban az iteletre, lehetetlen dolog az hoġ, az kűlőmben leġen auag lenne. Maſodſor miuel erőſſithettiűk meg eſt mind az hitetleneknek rettenteſekre es à mi vigaſtalaſunkra. Meg erőſſiti maſodſor az Iſten igaſſaga, mert az egeſ Szent iras bizonſagot teſen erről, hogy az ISTEN az ű termeſetiben igaz legyen. De it ez vilagon ſeműnkkel latt

tiuk, hog̀ nóha reſs ſerint nemellieket bûntet, mind az altal derek ſerint valo iteleti ninczen az Iſtennek. Azert nagy ſepen ſol erről Auguſtinus de ciui: Dei: Az Iſten vg̀ mond nemelliekben vg̀ mutattia iteletit ez vilagonis, hog̀ bizonio ſok legienek az û iteletirôl, nemellieket penig el halaſt, hog̀ ne mondg̀ac, hog̀ it ez vilagon lôt iteletek: El kel azert iûni az Iſten fianak az iteletre, es ackor bûnteti meg az bûnôſôket. Harmadſor meg erôſſiti az Iſten kegelmeis, kegelmebôl ôrôk eletet iger az û hiueinec, azt mongia Chriſtus az û Attianac: Aſt akarom Attiam, hog̀ ahol vag̀ok, ot legenek az en hiueimis, auag̀ tanituanimis, hog̀ azert az Iſten kegelme helien maragion azert iû el az iteletre.

HARMADIK ROL.

Kôuetkôzic az harmadik czickel, meliben aſt laſſuk meg miert iû el az Iſtennec fia. Mond. *Iudicare viuos & mortuos* Hat el iû az Ieſus Chriſtus, hog̀ meg itelien eleueneket es holtakat, az iteletre iû el penig az Iſtennec fia, az vtolſo napon. Micjo da iteletre? Hald meg, mert aſt monga, hog̀ az iteletre iû el Kiualtkeppen ket okaert mongia az ſ. iras. Leg elôſôr ezok aert, hog̀ meg mutaſſa, hog̀ az Chriſtuſnak igaz iteletit ſenki el nem kerûlheti, mert ez az igaz biro, ki mindeneket meg itel eg̀ ſem pillantasban, ez vilagon az feiedelmec, birac, meg czôkônnec giakorta az iteletbẽ miert hog̀ nẽ lattiac az em bereknec titkokat, vg̀ hog̀ meg czalattatnac, hog̀ meg rôczac az igaſſagot, es â hamiſſagot oltalmazzac, auag̀ *hog̀* aiandekkal czalattatnac meg, *hog̀* meg igaziczac az *ha*miſſakat es az igazaknac ig̀eket *ha*miſra forditſac az aiandekert, de ezec â Chrûsban sẽmikeppen nẽ reſeſûl*bet*nec, mert û lattia az em bereknec ſiueket, û nẽ g̀ôniôrkôdic az aiandekokbã, ninczẽ û elôtte ſemel' valogatas, *hat* nẽ czalattatic meg az aiãdekokkal, *hat* nẽ ſemel' valogato, *hat* nem czalatik meg az ſemely

valo

valogataſaban. Ez azoka' hog̀ mongia az iras giakorta, hog̀ i gaſſagban iteli meg az Iſten ez vilagot, minden ez vilagon leuő embereket, mellieket te neked Iſtentelen embernek kel eſedben venned. Ennek okaert adg̀a előnkbe az Iſtennek lel ke eſt, hog̀ penitentiat tarcz. Leg elől̃or gakorta meg czalod az embereket, mert g̀akorta femeben maſt mondaſ, hog̀ nẽ mint fiuedben vag̀on, es meg czalod eckeppẽ az embereket a mit ſoddal mondaſ, fiuedben maſt tartaſ, maſt erteſ, de ezt az iſten ki nilatkoſtattia az vtolſo napon, eg̀ ſem pillantaſsban, nem hozzu ideig titkodat es alnokſagodat, az te rauaſſagod nẽ tudode hog̀ mẽg ki ielenik. Mert az Iſtẽ miert hog̀ mindeneknek fiuet iol lattia, azoknac czelekedeteket, ki nilatkoſtattia, hog̀ ű magok vadolliak magokat, czak eg̀ ſem pillantaſig leznec azok, ha ez vilagnak feiedelmet meg czalodis az aiandekockal, de meg nem czalod ũtet az femel' valogataſſal, az hizelkedeſſel meg czalattatnak az feiedelmek, de ot nem fog̀a fele hizelkedes, nag̀ vr vag̀oc, io prokator vag̀ok, es' ekeſen ſolo vag̀oc, meg menthetẽ az Chriſtus elől̃ magamat. Meg hidg̀ed hog̀ nem fog ez ẽ ſok exceptioc, calumniatiők az Prokatoroknac, mind ez vilag rakua effele gonoz gondolatockal. Maſodſor mit ielent az iteletnek ielen mikoron aſt mong̀a, el iű az itelet. Mert azt mondhatnad, bizoniara ha el iű mindeneket igaſſagban itel, en penig erzem, hog̀ bűnős ember vag̀ok, hat, ha el iűuend mindeneknek el kel veſni. Ved eſedben ez iteletet, ket okaert rendelte az Iſten az emberekre nezue. Leg elől̃or, hog̀ meg oltalmaſtaſſanak az iamboroc hog̀ azok meg maradg̀anac az ű allapattiokban, a feiedelmekis azert adattanak, azert vralkodnac, azert kől̃ttec fel oldalokra az feg̀uert, hog̀ oltalmok legienec az iamboroknac, az gonoſoknac penig meg bűntető iek. Maſodſor, hog̀ meg bűnteſſe az czegeres bűnben heuerőket

ket, nem tiz forintal, ſem hußal, hanem az kardal, az melliet oldalara kötöt az Iſten. Mert el hidgyed hog' atkozot penz leßen az, az kit az olliantul veß. Mert az Iſten Moiſeſnel vgian paranczollia, hog az birak effele penzt ne vegienek, kezekben, hanem az mel' kardot az Iſten kezekben adot, azzal bünteſſec meg az bünöſt. Hat az Chriſtuſis az igaz itelö biro vg vagon, hog az iteletre iü, de hog az iokat meg oltalmazza, eletet adgion azoknak, az gonoßokat penig meg bünteſſe öröcke valo tüzzel. Mondhatnad. Kiczodak azok az iok az kiket ü meg oltalmaz? Meg magiarazza az iras, hogy azok legienek az kik hißnek az Ieſus Chriſtusban, es eßt az ü hiteket külſökeppen valo eleteckelis meg bizonittiak. A gonoßokat penig az czegeres bünben leuöket meg bünteti az Iſten mindē egieb bünben heueröckel egietemben, kik ſoha penitentiat nem tartottak. Tanuld meg azert, hog az Chriſtuſnak, az igaz itelö bironak ket tißti leg en az vtolſo napö az mel' neueßtetik neha valtſagnak napianak, neha haragianak napianac, mint Chriſtus aßt monga: Mikoron lattiatok ezeket az iegieket tudgatok, hog közel vagon à valtſagnak napia. S. Pal. Rom. 2. neuezi azt az napot haragnac napianac Valtſagnak napia az hiuekre nezue, mert ezec nem mennec az Iſtennek fianak kemen' iteleti ala, mint ß. Ianoſnal 3. tanit az Chriſtus, Hat nem kel teneked kereßtiē embernek felned az itelettül, mert leßen teneked itelö birod, az ki eretted ßen uedet, hogy hog vethetne hat teged az karhozatra, mert ez leßen te neked birod acki tegedet meg valtot, hat mikeppen vetne teged az Gehennara. Az leßē te neked itelöd, az ki te neked prokatorod. Mert nam külſö dologbanis aßt mondod mikor pörölß, hog nem felted az te pörödet, mert apad te neked az Prokator. De az Chriſtus attiank minekünk, prokatorunk, hat nem vethet az karhozatra, ez leßen te neked birod

aki

aki feied te neked, hogy hogy vethetne tahat tegedet ũ tagiat â karhozatra, hanem ha ũ magais oda esnek, mel' lehetetlen dolog hat te kereſtien leuen, ne fel' az karhozattul, mert meg ſabaditaſodnak napia az te neked. De haragnak napia, az az nap, az Iſtentelenekre nezue, mert ackor ſemel' valogataſne kũl meg bũnteti az Iſtenteleneket, az hitetleneket, kik parazsnak, gilkoſok, es egieb fele bũnbẽ heuerõk voltanac. Tanuld meg aſt Iſtentelen ember, hogy az Ieſus Chriſtus teneked itelõ biradis, Prokatorodis, retten' meg hog el iũ az Chriſtus azegeknek kõdeben es meg itel eleueneket es holtakat: eſt bar tiis eſetekben tartanatok Varadiac, meg rettennetek az itelõtũl, mert lattia az Iſten, hogy nagiob bõczũlletlenſeget nem talalunk az Iſten ſauanac mint it.

AZ NEGIEDIKRÕL.

Negedik es vtolſo czickel ez: Kiczodakat itel meg az Iſten. Mert aſt monga: *Iudicare viuos & mortuos.* Mondhatnad. Kiczodak az eleuenek es holtak? Az eleueneken nemelliek magarazzak az hiueket, az holtakon penig az hitetleneket. De meg monga az apoſtoli Credo, az eleueneken azert magiarazuk azokat az kiket eleuenen talal az Iſten fia, az ũ el iõuetelekor. Az holtakon penig a kik az elõt meg holtanak Chriſtus el iõuetele elõt. Szent Pal magarazza ezt 1. Cor. 15. *Non omnes quidem dormiemus, ſed omnes immutabimur* Sokat talal tahat az Chriſtus eleueneket az ũ el iõueſekor. Azon ſ. Pal. 1. Teſſ. 4. aſt mongia: *Myſterium dico vobis quod nos viui, qui reliqui erimus in aduentu domini non preuenieimus eos, qui obdormiuerunt.* Hanem leg elõſõr az kik az vrban el alutranac azok tamadnak fel, annak vtanna mi az vrnak eleiben ragattatunk. Hat itelõ biraia az Chriſtus mind azoknac, az kik elõk leſnek, mind penig az halottaknak, az kiket akkor fel kõlt az Ieſus Chriſtus az fõldnek porabol. Moſtan igaz eleg legen. AMEN.

XXIX. Prædicatio.

Az Szent Lelekrôl.

Kezdetûk vala magárazni az Apoſtoli Credot, â mint rea emlekezhettec, megis vagô ide hatra ôt czickel benne, melliekrôl ſoloc moſtan. Kôuetkôzik immar az ſent Lelekrôl valo, meliben aſt monguk: Hiſzec az ſent Lelekben. Czak errôl ſolok.

Az minemû dolgokra tanitot ez ideig az Iſtennec lelke, moſtan azokrol nem emlekezem. Hanem rend ſerint magárazzuk meg az niolczadik czickelt az Apoſtoli Credoban, meliben aſt valliuk, hogy hiſzünk az ſent lelekben, hogy penig eſt ez ielen valo czickelt meg ertheſſük vilagos ertelemmel harom dologban foglalom czak igen rôuideden az ſ. Lelekrôl valo tudomant. Leg elôſôr aſt laſſuc meg miczoda neueckel neueſtetik az ſent irasban az ſent lelek. Maſodſor az ſ. leleknec Iſteni termeſeti, es valoſagos allattia felôl. Harmadſor meg magárazom, miczoda tiſteket, adgion tulaidoniczon az ſent iras kiualtkeppen â ſ. leleknek. Ez harom dologrol czak igen rôuideden ſolok. Ez moſtani hamis tudomaniu emberec az kic az Ieſus Chriſtusnak ellene tamattanak, es az ſ. Leleknec aſt mongac, hogy az apoſtoli Credoban igy kel mondani eſt az czickelt: Hiſzem az ſent lelket, de nem meric mondani, hogy hiſzec az ſent lelekben, hogy eckeppen mind Iſteni termeſetit, mind valoſagos allattiat, ſemeliet el rontiak az Iſtennek, ſent Lelkenec az igaz ſ. iras ellen. De azoknak hamis az û ertelmec, leg elôſôr, mert az egeſ ſ. iras bizonſagot teſen az ſ. Leleknek Iſtenſege felôl, ha peniglen Iehoua Iſten az ſ. Lelek, hat nem czac hinni kel ûtet, hanem hin-

hinniis kel ű benne. Maſodſor mert azon ſ. iras á ſ. leleknek Iſteni termeſetet, imadaſt, kőniőrgeſt, hitet tulaidonit minde nűt, hat igazan mongac az apoſtoli Credoban, hog hiſűnk á ſ. lelekben. Harmadſor mert ennek ez vallaſnac fundamentoma vagon az mi kereſtſegűnknek formaiaban, mert aſt paranczollia az CHriſtus, hog meg kereſtelkedgűnk az ſ. lelekbenis az ű neuebenis. Ha peniglen meg kereſtelkedűnk frigęt teſűnc az ſ. leleckel az mi kereſtſegűnkben, hat hinnűnk is kel ű benne. Negedſer ezzel bizonittiuk ezt mert az apoſtoloknac ideiektűl foguan, minden kereſtien magarazo doctorok eckeppen magaraztak eſt: Hiſec az ſ. Lelekben, nem vg mint ez moſtani eretnekek, hiſem á ſ. Lelket. De hog ez á tudoman' niluabban valo legen, rend ſerint halliuk meg immar azokat az dolgokat, melliekről mondam hog akaroc ſollani.

AZ ELSŐRŐL.

Leg előſőr azert halgaſſuk meg czac igen rőuideden, mi nemű neuezeteckel hiuattatik az ſ. lelek az ſ. irasban, minden neuezetet nẽ ſamlalhatunk elő, mert ſok neuezeteckel hiia űtet á ſ. iras, hog előnkben tamaſa, mind Iſtẽſeget, ſmind tiſtit. Leg előſőr azert neueſtetik ſent Leleknec az ű maga termeſetire es allattiara nezue, mert ůnőn magabanis ez az Iſtennek ſ. lelke, ſent maculanekűl valo, bűnnekűl, fertelmeſſegnekűl, es az ű maga termeſetibenis, megh valaſtatik hat leg előſőr az tiſtatalan lelkektűl az őrdőgőktűl, lelki allatok az őrdőgők. De aſt monga ſ. Pal Eph. 2. 6. hog azok lelki alnokſagok, alnok lelkek azok, tiſtatalan lelkek, fertelmeſſek es giőniőrkődnec azoc az fertelmeſſegben. De az Iſtennek lelke ſent, glőniőrkődik az ſentſegben, az igaſſagban, es ſemmi fertelmeſſeg nem fer az ű termeſetihez. Maſodſor neueſtetik ſ. Leleknec mi reank nezueis. Mikeppen? Mert eſt czak az Iſtennec lelke, mel' meg ſenteli az kegelem ede-

Sanctus. 1.

2.

nit az örök életre. Te az te termeſetedbē az Adamnac eſeti nec vtāña tiſtatalan fertelmes vág, es mèg az aniad mehebē valo fogontataſodis bűnbē vagō, fűleteſed, termeſeted, eppē vagon rekeſtuē â bűn ala. De ez az Iſtēnec lelke meg ſētelō lelec, mert valakiket el valazt az Iſtē az eletre, valakiket meg igazit â hitnec altala, azokat meg ſenteli, meg moſſa ez az Iſten lōlke. Meg bizonittia ezt S. Pal, mikor azt mongia: Ti Corinthusbeliec az bűnbē be heuertetec vala, abban tiztata lanoc valatoc, mond oztan: *Sed iam abluti eſtis per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, per Spiritum Dei noſtri.* Holot meg mutattia az Apoſtol, hog ez az Iſtennec lōlke moſſa meg es meg ſenteli, tiztittia â hiueket. Maſodzor hiuatatik giakorta Elohimnak lōlkenec. Az Elohimnac neue az irasban annit tenne bōtū ſerint mint Iſtenec, nem hog az iras tōb iſteneket mutatna az eg Iſtennel, mert aſt monga az Moſes Deu. 6. *Audi Iſrael, Iehova Deus tuus vnus eſt*, hanem hog meg mutaſſa, hog az iſtenſegben harom valoſagos ſemel' legen, â mint ſoktunk ſolni. Hog azert elō ſōr meg mutaſſa az iras, hog az Sz. lelek legien az Attianac es az fiunac lelke, ezert hiia ūtet gyakorta Elohimnac lelkenec. Ig ſol az Moſes Gen. 1. Az Elohimnac lelke, az az, az attianac es az Fiunac lelke, taplallia, legelteti vala az vizeket, az vyonnan teremtet allatokat. Meliben erre tanit az Iſten lelke, hog az Iſten lelke egienlōkeppen ſarmazzec az Attiatul es az fiiutul. Mert az iraſis egienlōkeppen neuezi, Attianak es Fiunac lelkenec. Sz. Pal Rom. 8. neuezi az Iſten lelket CHriſtus lelkenec, azt mongia: *Si quis non habet Spiritum Chriſti, hic non eſt eius.* Sz. Peter apoſtolis azt mongia 1. Pet. 1. Hogy az Prophetakban volt az Chriſtus lelke. Sz. Pal apoſtol Gal. 4. azt mongya. Miert hogy fiak vattok ti, ki hoczatta Iſten az ű Fianac lelket az ti ſiueitekben, az ki aſt kialtattia az ti ſiuei-

Elohimnac lōlke.

ueitekben Abba Pater. Harmadſor neueztetik nagy giakor ta lehouanak lelkenec. *Spiritus Iehouę*, az termeſet ſerint valo Iſtennek lelkenek nem egiebert, hanem hogy az Iſten lelkenek valoſagat Iſteni termeſetit elönkben tamazza. Mert az Iehoua Iſtennek lelke nem lehet, hogy valami el ualando allapattia legyen, kinek valoſagos allattia es hozza haſonlo allattia ne legien. Czak az emberekben valo lelkekis, nem valami el ualando parak az emberekben, hanem örökke megh maradando lelki allat. Sockal inkab az Iehouah Iſten lelke, nem valami el ualando lelki allat, hanem termeſet ſerint valo igaz Iſten az Attiaual es az fiuual. Negyedſer neueztetik ſogadot fiuſagnak lelkenek, az ſent Lelek eckeppen neuezi Sz. Pal Roma. 8. cap. Neueztetik penig eckeppen *ab effectu*, az az, az ű czelekedetiert, bennünk valo giümölczeért Mert czak az Iſtennek Szent lelke, az az, mel' altal meg peczetel az Iſten, hogy mi iſtennek fiai legiünk. Viſontag valakinek Iſten Szent lelket adgya, bizonios iegye, hogy Iſtē fia az. Igy ſol Szent Pal Rom. 8. *Ii ſunt filii Dei, qui ducuntur Spiritu Dei*, Es iſmeg. Galat. 4. aſt mongya: hog Iſtēnek fiai vagiunc, mert az Iſten az ű lelket atta mi belenk, meliben fölörte draga tanuſagot ad elönkben az te iduöſſegednek bizonios volta felöl. Ha erzed te benned az benned lakozo Szent Lelket az ű aiandekaual, hat bizonios lehecz ebben, hogy te Iſtennek fia vag az Chriſtus altal. Hat ha az Ieſus Chriſtus altal fia vag hat örököſeis vagy, mert az fiake az örökſeg nē â folgake mint az Chriſtus tanit. Ioan. 8. Otödſör. neueztetik kegyelemnek es koniörgeſnek lelkenek. Zach. 12. igy ſol az Iſten: *Effundam in illis temporibus ſuper domum Dauid & ſuper habitatores Ieruſalem Spiritum gratiæ* Kegelemnek lelkenek ket okaert neueztetik, kiualtkeppen az irasban. Elöſör, Mert â bűnek lakozo

III. Spīs Iehou

IV.

V. Spīs gra. Preca.

ſent lelek bizonios iegie az Iſtennec hozzanc való kegielmeſſegenek, ſoha az Iſten az meg ſentelő ſ. lelket nem adga az harag edeninec, hanem az kegielem edeninek, mert az igaz vallaſſal mel' vagon az hit altal egiůt iar az meg ſentelő ſ. lelec, de az megigazulas, czac az hiuekre kiket az Iſten el valaztot az eletre nez. Hat az S. lelekis czac azoke, az kikbē ez lakozic. Hat bizonios iegie ez hog azoknac kōniorgeſek nek lelkenec neueztetic *ab effectu*, mert czak az Iſtennek lelke az, az ki fel gerieſti az mi ſiuůnket az kōniorgeſre mint ſ. Pal Rom. 8. ſol, Hog mēg czac aſt ſem tudnok mit kellene kernůnc az Iſtentůl. Miczoda az Iſten ſerint valo kōniorges? Azt monga hog â S. lelek gerieſzt fel minket meg mont hatatlan zokogaſſal. Azon S. Pal azt monga 1. Cor. 12. *Nemo poteſt dicere dominum Ieſum niſi per Spiritum ſanctum.* az az, ſenki bizodalommal, czendeſ leleckel, lelki eſmerettel nem hihattia ůtet ſegitſegre â S. leleknekůl. Hatodſor neueztetik tůznek, viznek Matth. 1. Mar. 1. Luc. 1. 3. Ig ſol kōrōſtelő Ianos: En titeket vizzel moslak, de az ki en vtannam iů az nagyobb en nalamnal, mert az mos meg titeket vizzel es ſent lelekkel. oka ez miert neueztetic tůznek, mikeppen hog az apoſtolokrais tůzes nieluek kepeben ſalla Pünkōſt napian az Iſten lelke. Leg elōſōr az meg vilagoſitaſert, mert mikeppen â ſēn el veſi az ſōtetſeget, es az ſōtetſeg helieben vilagoſſagot hoz. Haſonlatoskeppen az mi elmenknek ſētetſeget homalios halogiat le vonſa â S. lelek es meg vilagoſittia. Maſodſor, mert mikeppen â ſen meg emeſti az pozdoriat es az rea vetetet materiat. Haſonlatoskeppen tůz az S. lelec czelekedeti, mert az bůnt az ô Adamnak czelekedetit gonoz kiuāſagat pozdoriat meg emeſti mi bennůnk, es minket fel ōltōſtet az vy emberben az Chriſtusban. Hetedſer neueſtetik Iſten vianac Luc. 11. Ig' ſol az Chriſtus: *Si ego digito Dei &c.* S. Mat

the

the meg magárazza 12. az mint ſent Lukkacz Iſten vyanak neuez, azt az ſent Mathe Iſten lelkenek neuezi: Haſonlatoskeppen Matth.13. Miert? Nemelliek magárazzac ez erte lemmel, hog Iſten vyanac neueſtetik az erőert, hatalomert, mert mikeppē te meg ragacz mindent az te viaddal kezeiddel, Ig az Iſten eleitůl foguan czelekedik az ſ. lelec altal. De magárazhattiuk Iſten vyanac erre nezueis, mert czak az Iſten lelke az az ki be irta az Iſten tőrueniet az mi ſiueinkbē, Iſten viaual mongia az Moſes hog irattatot. Haſonlatoskeppen az Iſten az ů akarattiat, tiſteletit, tőrueniet be iria az mi ſiuůnkben az ů viaual, nem tentaual mint á kůlſő tőruent. Haſonlatoskeppen ſol erről Ier.31. Palis diſputal erről 1.Cor.4. Haſonlatoskeppen neueſtetic gakorta viznekis, Eſa.42.44. holot aſt monga az Iſten. Előſőr, hog tiſta folio vizeket ont ki á ſaraz heliekre: meg magárazza az vtan ů maga, hog az ſ. lőlket ki őnti adga az ů hiueinec ſiuekben. Haſonlatoskeppen Ezech.36. neueztetic viznek az Iſtennek lelke, ſőt az ki ontaſnak neueis mikor aſt mongya az Iſten. Effundam. Haſonlatoſſagot veſen az viztůl. Mondhatnad. Miczoda az oka? Nem egieb az oka hanem az haſſonlatoſſagert neuezi eckeppen: Az viznec tulaidonſaga ez, hogy az rutſagot el moſſa es meg főrőſe az rutot. Haſonlatoskeppen az bőttůt czelekedi az Iſten lelke mi bennůnk el moſſa az bůnt az ő Adamot fel őltőſteti az vy Adamban az iſtenben az Ieſus Chriſtusban. Kilenczedſer hiuattatik Paracletuſnak, igaſſagnak es minden ionak lelkenek az ki minden iora vezerel minket. Tizedſer zalagnak az mi iduőſſegůnknek zalaganac, á mint ſent Pal Eph.4. *Arrabo hereditatis noſtrę.* Haſonlatoſſagot veſen az ſ. Pal az embereknek fokaſoktul, mikoron az emberek penzt kernek kőlczen, zalagot adnak rea. Auag haſonlatoſſagot veſen az hazaſoktul, kik ieg ruhat adnak egy

masnak minec elötte az tökelletes hazasság meg lennē. Hasonlatoskeppen az ß. Pal neuezi peczetnek es iegínec az mi iduösségünkre, mert ezzel peczetel meg az isten, ezzel teßen bizonioßa az mi iduösségünc felöl, mig az tökelletes bodog sagot meg adga, holot az Isten mindenekben minden leßen.

AZ HARMADIKROL.

Vagione á ßent leleknec valosagos Isteni termeßeti es allattia es valosagos ßemelie?

Mondam hog masodfor aßt kel eßünkben vennünc á ß. leleknec isteni termeßetit, allattiat, es valosagos ßemeliet. DE hog eßt niluabban meg ertheßüc meg bizonitom elöför á ß. leleknec igaz isteni termeßetit es allattiat, annac vtaña valosagos ßemeliet, mel' S. lelec igaz es termeßet ßerint valo öröcke valo isten az attiaual es az fiuual, mind az altal hog mas legen á ß. leleknec ßemelie, mas az attianac es az fiunac ßemelie. Az mi nez azert az isteni termeßetre es allattiara, meg bizonittatic, hog á ß. lelec az attiaual es á fiuual termeßet ßerint valo istē legen. Elöför ü maga meg bizonittia ezt az Chrüs, mert mikoron az tanituaniokat ez vilagra el boczatana, Math. 28 vg paranczollia az körösteleßt á ß. leleknec neueben, mint az attianac es fiunac neueben, mel' iduösségnec dolgaban semmikeppen be nē foglaltatnec, hog ha igaz es termeßet ßerint valo isten nē volna az attiaual es fiuual Ioan. 15. azt monga á Chriſtus, hog az vgmond igaßagnac lelke, aki ßarmazic az attiatul, mel' igeckel meg bizonittatic az S. leleknec igaz es termeßet ßerint valo istenßege es allattia, mert az attiatul nē ßarmazhatnek, hog ha az attiaual eg isten nem volna. Masodfor meg bizonittatic a ß. leleknec igaz es termeßet ßerint valo istenßege es allattia, mert az attiatul nem ßarmazhatnek, hog ha az attiaual eg isten nem volna. Masodfor meg bizonitatik

nittatik az S. leleknec igaz Iſteni termeſẽti az teremteſnek czelekedetibõlis, az mel' teremteſnec mogáual ſokta az iras meg valaſztani az igaz Iſtent minden hamis baluanioktul. A ſ. Dauid Pſal.33.azt mondá: *Verbo domini cœli confirmati ſunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Vgan azon ſ. Dauid Pſal.103.aſt mondá *Emitis ſpiritum tuum & creabuntur.* Harmadſor ezzelis meg bizonittatik, mert az mindenût ielen valo letel tulaidonittatik az S. leleknec, mel' ſoha ſemmi allatnac nem tulaidonittatik az irasban, hanem czac az termeſet ſerint valo eá igaz iſtennec A ſ. Dauid. Pſal.138.azt mondá: Houa menniec vriſten az te lelked elõt, ha ala ſallok az pokolban te ielen vagi, ha fel megec az egben te ot vagi. Negedſer meg bizonittatik igaz Iſtennec lenni az meg ieleneſekbõl az Chriſtuſnac kereſtſegeben es az apoſtoloknac valo meg ielenesbõl az Pũnkõsdnek napian, mel' meg ielenesbõl vilagoſſan meg teczic, hogá ſ. lelec az attiaual es fiuual termeſet ſerint valo Iſtẽ legen. Ötöd ſõr az aiandekoknac oſtogataſa á mel' czac az eá Iſtenhez illic, tulaidonittatik a ſ. irasban á S. leleknec, mint 1. *Cor.12. Diuiſiones donorum ſunt, ſed idem ſpiritus diſtribuit dona cuiq; vt vult.* Hatodſor mert az egez ſ. iras aſt paranczollia, hogá czak az eg' Iſtenben kel hinni es az Ieremias vgan aſt mondá, hogá atkozot az, valaki emberben bizik az eá Iſten kũuũl. De it ezen apoſtoli credoban az apoſtolok vallaſt teſnec, es ſintẽ vá paranczolliak hogá hidgũnc az ſ. lelekben, mint az attiaban, es az fiuban, mel' erõſſegõckel meg bizonittatik, hogá az ſ. lelek eá igaz es termeſet ſerint valo Iſten legen eá allattia legen az attianac fiunac es S. leleknec, az eá Iſtenſegbẽ. Miert kel ezeket meg tudnod? Ket kiualtkeppen valo okert. Elõſõr az moſtani eretnekec ellẽ, az kik az Chriſtus ellen es az ſ. lelec ellen fel tamattanac, mint Dauid Ferencz, Blandrata es akik az Chrũſnac es a ſ. leleknec igaz iſtẽſeget tagadgac, es á ſ. lelket mondgac hogá ſemmi nem egeb, hanem az attianac bennũnc valo

ereſe, az mel' mi bennünk meg kemenittetet es meg ſentelte tőt. Ezek ellen azert tanuld meg az erőſſegeket, â mellieckel igen kűnniẽ meg hamiſſithatod az ű teuelgeſeket. Maſodſor azok ellen az kik mondgak: hogy az Iſtennek lelke az aniaſſẽt eghazat az előt nẽ igazgatta, minek előtte az apoſtoloknak lathato formaban abrazatban meg ielent volna, maga az iſtẽ nec lelke az ô tőruenbenis volt, es az Iſtennec hiueit az Eccleſiaban igazgatta es vigaſztalta. Mint Eſa. 59. fol az Iſtẽ: *Spiritus meus non recedet ab ore tuo à modo vſq; in æternum.* Mondhatnad. Ertem immar hogy az ſ. lelek termeſſet ſerint valo Iſten legen az attiaual es â fiuual, de bizonicz meg aſztis, hogy valoſagos ſemelie legien az S. leleknec? Az Chriſtus mikoron kőrőſztelkednec az Iordan vizebẽ â S. Ianoſtul, mind az harõ ſemel' lathato formaban kűlőn kűlőn meg ielenic, â holot mas az attianac ſemelie, aki az egből ſollala eſt monduan: Ez az en ſerelmes fiam ebben tőlt keduem, ű tet halgaſatoc. Mas â fiunac ſemelie â ki az Iordan vizebẽ kőrőſztelkedic. Mas â ſ. leleknek ſemele aki galamb kepebẽ ſal â Chriſtuſra. Maſodſor â Chriſtus Ioan. 14. aſt monda: Kerem en az attiat es mas ſ. lelket ad tinektek, hoñan meg teczik, hogy mas legen annac ſemelie az kitűl keri, mas annak ſemelie â ki ker, mas annac ſemelie akit ker es ackit el boczat az attia. Harmadſor Ioan. 14. fol â Chriſtus az tanituanioknac: *Cum autem veniret Paracletus, quem ego mitam vobis à Patre.* Mel' mondasban meg valaſztatek az ſ. leleknec ſemelie az attianac es az fiunac ſemelietűl: Mert mas annak ſemelie az kit el kűld mas annakis ſemelie az ki el kűldi, es mas annakis ſemelie akitűl el kűldi. Mind ezekből azert igẽ kőnnien eſedbẽ veheted, â ſ. leleknec mind igaz iſteni termeſſetit allattiat es valoſagos ſemeliet.

AZ HARMADIKROL.

Miczoda tizteket tulaidonit az iras à S. leleknec?

Iellelet

Iollehet az iras á ſ. leleknec ſok tiſtet tulaidonit, de en mo ſtan mind azokat elő nem famlalom, hanē czac eģ nehaniat. Előſőr azert az vigaſtalaſnak tiſti tulaidonittatik az irasbā á ſ. leleknec, hoģ az keſeredet ſiuő embereket es á bűnőſőket á kik Iſtēhez ternek meg vigaſtallia. S. Pal tanit erre Rom. 5 *Iuſtificati fide pacem habemus &c. Item* 1. *Cor.* 10. *Fidelis Deus.* Maſodic tiſti ez hoģ legen minekűnk tanitonk oktatonk es daikank, hoģ minket kegelemnec edenit es őrők eletnek reſeſiit á Chrűsban taniczon oktaſſon, mind azokra valamelliek neznek az mi iduőſſegűnkre, az Chriſtus tanit erre Ioan. 16. Harmadik tiſti ez, hoģ az Euangeliomnak hirdeteſet predicallaſat, mel liet á Chriſtus ű maga hirdetetet mi nekűnc á mi ſűuűnkben plantallia, be olcza, tegē fogonatoſſa mindeneket mi beűnk es minekűnk eſűnkbē iutaſſon. Negedik tiſti ez, hoģ á kegelem edenit vyonnan ſűllie az kereſtſeg altal es az iſtēnec igeie altal, á mikeppen az apoſtolokatis vioñan ſűle űket meg vilagoſituan es az igaſſagnac vallaſabā erőſſecke tegē. S. Pal erre tanit *Gal.* 5 *Innuat totum hominis animum per Baptiſmum & per verbum.* V. tiſti ez, hoģ az iſtennec igeiet tűze tege á mi ſaiunkban, mindē hitetlenec ellē, hoģ mindē iſtentelenec ellē alhatatoſ. ſan az iſtēről vallaſt teheſſűk es haſőnal hirdetheſſűc az ű ſ. igeiet. VI. tiſti ez, hoģ az iſtēnec Eccleſiaiat kűlőmb kűlőmb fele aiandekockal mind teſtieckel es lelkiekkel meg aiandekozza, aģon igaz tanitokat, feiedelmeket es tőb kereſtien ol talmazokat gonduiſelőket ģuicza fel az ű igeienec ſőuetneket es az ű tőrueniencc ſummaiat iria be az kegelem edenicc ſiuőkben, á mint ſ. Pal tanit Rom. 12. VII. Hoģ meg fedģe ez vilagot az bűnről, az igaſſagrol, az iteletről, á mint ta nit á Chriſtus. VIII. tiſti, hoģ á hiueknec lelki eſmereteket meg erőſicze, mel' erőſſeggel alhatatoſſa tegie az Iſtennec igeienec igazan valo ertelmeben es az őrőc eletnec bodogſa-

gaban, S. Pal tanit erre Rom. 8. *Ipſe Spiritus dat teſtimonium.* IX. tiſti ez, hog vigaſtallia az hiuecket minden haboruſagokban es az kegetlenec ellen fokeppen, mikoron az Iſten igeert ūldōſtetnek, ez vilagi kegetlenektūl es Iſtentelenektūl Matth. 10. X. tiſti ez, hog az kegelem edeninek ſiuōkben ſerezzen olczon igaz hitet, az Euangeliomnac predikallaſanac altala. Act. 10. Annac predikallaſat tegie fogonatoſſa az ū ſiuōkbē. XI. tizti ez, hog vige az kegelem edenit az igaſſagnak eſmeretire es eſedezzek az erōtlenekert. XII. tiſti, hog mindenecket fel forgaſſon, mindeneket altal laſſon, mint S. Pal 1. Cor. 2 *Nobis reuelauit Deus per Spiritum ſuum, ſpiritus enim omnia ſcrutatur,* es hogy minket meg ſabadiczon minden gonoſſagtul, būntūl, ōrdōg tūl, halaltul, az mint S. Pal tanit 2. *Cor* 3. *Vbi Spiritus ibi libertas. Ro* 8. XIII. tizti ez, hog minekūnk ſegitſegūl legen, es mi bēnūnc vralkodgek, hog az Iſten tōruenienek ū altala eleget teheſſūnk, es hog mindē iokkal bōuelkōdgiūnc. Rom: 8. mel' S. leleknek legen diczōſeg, tizteſſeg, birodalom az attiaual es fiuual egietemben, maſt es mind ōrōkke. AMEN.

XXX. Prædicatio.

AZ Apoſtoli Credonak magarazattiaban kōuetkōzik immar az kilenczedic czikel' melliet moſtan meg magarazunk Iſten ſegitſegebōl. Ezek az igek: HISZEM az kōzōnſeges giūlekezetet az ſenteknec eggieſſeget. Moſtan rōuidenczak ezekrōl ſolok. Ez ideig valo tanitaſunkban ſollottunk rend ſerint az mi kereſtieni hitūnknek fondamentomi felōl, az igaz Iſteni eſmeret felōl az ſ. irasban, meliben meg magiaraztuk rend ſerint miczoda legen az egy igaz Iſteni tudoman', tudni illic, az attia az foldnec es az mennek teremtōie, az vr Ieſus Chriſtus, az attia Iſtennek egietlen eg

fia

ſia es az S:lelek. Moſt kővetkőzik rend ſerint immar az kilenczedik czickel, meliben erről teſſünk vallaſt, minden kereztieneckel egietemben, hoǵ hiſſünk lēni it ez vilagon egy kereztieni kőzőnſeges giűlekezetet aniaſenteǵhazat, mely aniaſenteǵhaz az iduőſſegnek fondamentomaban mindene ſtűl foguan eggiez. De hoǵ ezt ez tudomant meg maǵarazhaſſuk haſonnal, czak imez ket dologrol ſolok. Leg előſőr meg mondom minemű neuezeteckel hiia az iras az aniaſenteǵhazat. Maſodſor azt magiarazom meg, han' ſele legen az aniaſenteǵhaz.

AZ ELSŐRŐL.

Az Aniaſenteǵihaznac neuen nē egiebet ert a ſ. iras, mel liet az Gőrőg es Deakok hinac Eccleſianac, hanem az Iſtennek ſ. giűlekőzetit az kőrőſtieneknec tarſaſagokat it ez vilagon, mel' tarſaſagot ſerzet az Iſtē es őzue giűitőt az Euangeliű altal, ſēt lelke altal. Ezt penig az Eccleſiat ſoc neuezetekkel ſokta az iras neuezni, de moſt im ez tiz neuezeteket maǵarazom meg. Leg előſőr az aniaſ. egihaz giakorta neuezetik á ſ. irasban Iſten hazanak, mint Pſal. 122. fol. Fölętte igē őruendeſtē es mikor aſt mondottak az en nepeim: Iertec el az vrnak az ű hazaban. Miczoda az Vrnak haza. Nem egeb hanē az ſenteknek giűlekőzetek, melliet az Iſten őſue fedet az egez vilagō az ű S. igeie altal. Sz. Paliſ íǵ fol 1. Tim. 3. Szerelmes fiam Timothee, ha en kőzelb nē mehetekis te hozzad tanuld meg hoǵ kellien forgodnod az Iſtē hazaban az aniaſenteǵhazban. Holot az ſ: Pal Iſtē hazanak neuezi á kereſtieneknek S. gűlekezeteket. Mondhatnad. Miert neuezi ez egez vilagon ſ: gűlekezeteket az kereſtieneknec az iras az Iſten hazanac? Ket kiualtkeppen valo okai vadnak: halliak meg az hiuek. Leg Előſőr azert neueztetik Iſten hazanac, mert naǵ haſonlatoſſaga vagon ennek á lelki haznak, az kűl ſő hazzal azmel' eppiitetik az emberektűl, mikeppen az Salomōtul epitetet haz Tēplom, abrazollia vala eſt ez lelki

hazat, az az, az aniaß. eghazat. Elöſör mikeppē az kűlſő haz nac fel vetik leg elöſör fondamentomat, az fundamentönak penig erősnec, alhatatosnac, meg indulhatatlannac kel lenni Halonlatoskeppen fundamentomot vetet az Iſten ennek az ű hazanac az Eccleſianac. Kiczoda ez az erős fundamentom melliet fel vetet az Iſten? Nem egeb hanem ű maga à Chrűs S. Pal ig magarazza 1. Cor. 3. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt Ieſus Chriſtus*, Holot à ß. Pal meg mutattia, hog ennek fundamentom vettetet az Iſtentűl az Chriſtus az, ki az aniaß. eghaznac feie. Maſodſor mikeppen à kűlſő haznak tſinalaſara kiuantatnac ſegitſegek az köuec melliekbēl czinal tatnac fel az hazac: Ig ennec az lelki haznac, vadnac ebbē elő köuec, Kiczodac azok az elő köuek? Nem egebec, hanē à ßenteknec az ű tarſaſagok, ezeckel erősiti fel az iſtē az ű Eccleſiaiat it ez vilagon. S: Peter tanit erre 1. Pet: 2. Iarulliunk vg mond az ßegelet kűhőz az Chriſtushoz, mel' ßegelet köuet iollehet meg vetettec az emberec, de draga kellemetes al lando, hog ezen az köuőn mint eleuen köuek miis fel epiteſ ſűnk, hog legűnc lelki hazac. Arra akar tanitani ß. Peter, hog az aniaß. eghazban az köuek az kegelem edeni. Harmadſor mikeppē az kűlſő haznac epiteſere kiuantatnac es ßűkſegeſec az acz meſterec, hog' azoknac munkaioc altal fel epiteſ ſec az haz, hog legen lako heliec az embereknec. Haſonlatos keppē vadnac acz meſterek kic aßt az lelki hazat fel epitik. Mondhatnad. Kiczodac azok az acz meſterek. Az aniaß. eg haznac fő acz meſtere az Iſtē űnőn maga, es ez az oka miert neueßtetic kiualtkeppē iſtē hazanac az Eccleſia, mert az Iſtē űnőn maga epitötte eßt kiualtkeppē az lelki hazat. Sz. Pal ig ſol Heb. 3. niluan valo igeckel. De miert hog az Iſtē eßkőz al talis czelekedic az Eccleſianac epiteſeben, neueßhettiűc acz meſtereknec à Profetakat, apoſtolokat, Euāgeliſtakat tanitokat az

az Eccleſiaban. De ſ.Pal ő magat neuezi acz meſternek 1.Corin.3.monduan: *Ego tanquam ſapiens Architector fundamentum poſui.* Holot az ſ.Pal az aniaſſenteghaznac acz meſterenek neuezi ůn ön magat az meniben Iſten ſolgaia vala *in Eccleſia Corinthia.* Negedſer ezert neueſtetik az haſonlatoſſagert Iſten hazanak mert mikeppen az acz meſternec pőrőli ezkőzi vadnak, az mellieckel epiti az hazat. Haſonlatoskeppen eſkőzt adot az Iſten melliel czinalia az acz meſter altal ezt az ſent hazat. Miczoda az Iſten pőrőlie, eſkőze az melliel czinallia az hazat? Ket fele pőrőlie eſkőze vagon az Iſtennec ennek czinalaſaban, kűlſőkeppen az Iſtennec ſ.igeie, melliet neuez á Ieremias 23.pőrőlnek, az Iſten lelke, mert mikeppen az pőrőli meg rontia az kűſiklat'hog alkolmatoſſak legenec az epites hez: Haſonlatoskeppen meg rontia az iſtē igeie á mi darabos kemen' kű ſiueinket. De ez melle iarul belſőkeppen az Iſten lelkeis, mel' kiualtkeppen meg rontia az tőruennec altala es belſő czelekedetinec altala, meg rontia mondom á mi kű engedetlen ſiueinket. Ötődſőr ezert ez haſonlatoſſagert neueztetic Iſten hazanac az aniaſ.egihaz, mert az haznak czinalaſaban az meſel ragaſtiak őſue az kőueket. Haſonlatoskeppen Iſtenre nezue, ſ.lelkeuel ragaſt minket őſue ű hozza, mi reank nezue penig az hitnek altala ragaſtatunk az Iſten ſiahoz az Chriſtushoz. Hat ez az őſue ragaſtas, kű, meſ az Iſtenre nezue az iſten lelke, mi reanc nezue az Chriſtusban valo igaz hit. S.Pal tanit ezkeppen Eph.2. Hatodſor mi czoda fődeleis ennek az Iſten hazanac? Nem egeb hanem az Iſtennec az ű gongauiſeleſe, oltalma, melliel meg őrizi az aniaſ.eghazat, hog' ez vilagon az ű hatalmaſſaganac ſarnia alat mindenec meg maradhaſſanac. Ez az elſő oka miert neueſtetik Iſten hazanac az aniaſ.eghaz it ez vilagon. Maſodſor neueſtetik Iſten hazanac nezuen az valaſtotakra az kegielē

edenire

edenire az aniaſſenteghazban, mert az hiueket az Iſten hiſa
ũ maga hazanak, Templomanak, melyben lakozik ſent Lel
ke altal, Iſten haza vagy annakokaert te. Miert? Mert Iſ-
ten lakozik te benned ſent lelkenek altala, Szent Pal igy
tanit 1. Corinth. 8. 2. Corinth. 3. Nem tudgyatoke ti, hog az
elõ Iſtennec templomi vattok. Holot annakokaert az kegé-
lem edeni legienec Iſten templomi, meltan neueſtetik ezek-
re kepeſt Iſten hazanak az aniaſſentegihaz. Ez az elſõ neue-
zet, menniũnk az tõbire immar. Maſodſor neueſtetik Iſten
hegienek, mint az ſent Dauid ſol az Iſten kepeben: *Ego au-
tem conſtitui te regem ſuper Syon montem ſanctum meum.* Azt mongya az
Iſten, hogy az ũ fiat tõtte kirallia az Syon hegyen, az az, az
Aniaſſentegihazon. Haſonlatoskeppẽ ſol Eſa. 2. Mich. 2. azok
ban az napokban az melliekben meg ielenik az Meſſias, az
Vrnak az ũ hegye fellieb valo leſen minden egieb hegeknel
Holot vrnac hegienek neuezi az Iſten lelke az aniaſſentegi-
hazat, melliet czinalt ez vilagon ſent igeie altal. Mondhat-
nad. Miczoda az oka hog Iſten hegenec neuezi az hiueknec
it ez vilagon valo giũlekezetit? Leg elõſõr, mert mikeppen
fõllieb emelte az hegieket az tõb fõldeknel magasbak az he
giek ſockal az fõldnek tõb reſeinel, meſſe el hathat az he-
gieknek magaſſagok. Haſonlatoskeppen az Aniaſſẽtegihaz
at hitta ki az Iſten ez vilagnak tarſaſagi kõzzũl, fel magaſ-
tallia az Iſten eſt az Aniaſſentegyhazat az õrõk eletnek bo-
dogſaganak remenſegere, ſok gradiczal fellieb emelte ez vi
lagon valo embereknel az ũ Aniaſſẽtegyhazat, kegyelmeuel
kõrniũl võtte es fel magaſtalta az õueit, ezeknec bũnõket
meg boczatta, Szen lelkeuel meg aiandekoſta es fel magaſ-
talta. Maſodſor neueſtetik Iſten hegyenek, mert meg ſen
tõltetnek ezek az Vrnak Szent lelkenec altala, hogy az kõ
rõſtieni ſent eletnek kõueteſeben fõlliũl haladgiak ez vilag

nak

nak az ű fiait, erről sol az Iesus Christus az Euangeliſtaknal mikoron aſt mongya: *Non poteſt ciuitas ſupra montem extrui.* Harmadſor hiuattatik Iſten varoſanak. Dauid eckeppen neuezi Pſalmo[illegible] az Iſten Aniaſentegyhazat: Fölötte nagy vgymond es czudalatos az mi Iſtenünk, az Iſtennec ſent varoſaban. Az Iesus Chriſtuſis neuezi ſepen czinaltatot varoſnak. Hogy ha ezert ez ſerint akarunk ſollani, az egeſz vilagon ket lelki varos vagyon, hogy igy ſolliunk, az egic az Iſten varoſa az ſent Ieruſalem, á mint ſ. Ianos az ű latoſaban neuezi. Az maſodik varos az pokolbeli ördögnek az ű varoſa, az meliben lakoznak az hitetlenek. Az Iſten varoſa az, az melliet az Angyaloknak az Iſten polgari tarſaua czinalt, á mint sol az Iſten: Az pokolban lakoznak az Cainok az harag edeni. Iſten varoſa hat az Aniaſentegyhaz, mert az Iſten plantalta be az ű varoſaban. Mert valakik ebben az Iſten varoſaban lakoznac, polgar tarſaiua czinaltatanak az Angyaloknak Philip: harmadik cap. Eph. 2. igy sol az ſent Pal. Negyedſer neuezetik Iſten iegyeſenek Eph. 2. aſt mongia az Iſten Eſa: 45. Te Aniaſentegyhaz el iegyzetelek en magamnak az hitben. Az körösztölő Ianoſis Ioan: 3. Neuezi az Chriſtuſt vő legennek, az ania ſentegihazat iegeſenek. Miert? Nem egieb okaert, hanem azert az kiteſert, az mel' vagyon az kűlső es az lelki igaz hazaſok közöt. Mi keppen az kűlső hazaſsagban el iegzetik az vő legentűl az iegiel az lean. Haſonlatoskeppen az hintek altala el iedzetűnc: hog az Chriſtusnak az mi feiünknec legünk iegeſi, mi keppen ez kűlső dologban az aſſoniállat es az firfiu eg' teſt. Haſonlatoskeppen az lelki hazaſſagban az aniaſenteghazbā az Iesus CHRISTVSBAN egy teſtek vagyunk, az hitnek altala ſerkeſtetünk az Iesvs Chriſtushoz, hogy feiünk legē

mine

mi nekünk, mi penig tagok. ötödször az ó teſtamentomban ſokſzor ſüznek neueztetik, nẽ az ũ erdemere nezue, mert ha özue veted az harag edeniuel azokat az hiueket ezekis azõ ſarbol valok. Hat honnan vagon, az fazokas meſtere ennek az oka, hog külömb edent czinalt azon ſarbol, ſidalomra es tizteſſegre valo edentis czinalt azon ſarbol. Szüznec penig neueztetic az Iſtennec aniaſzenteghaza annakokaert, mert Iſten kegelmeben vötte ſ. Lelkeuel meg ſentölte, es fia altal meg tiſztitotta. Harodzor az vy teſtamentomban neueztetic meniorſzagnac. Matth. 13. Haſonlatos az menieknec orſzaga. Leg elſö oka ez, mert az Iſten ezt ez orſzagot nem külſö feg uerrel biria, hanem az ũ igeieuel es S. lelkeuel. Maſodſzor mert az aniaſzenteghazban valo hiuec, remenſeg alat remenſegben vadnac meniorſzagban, polgar tarſai immar az angal oknac, es immar reſek vagon az meniorſagban az Chriſtus altal. Hetedſzer neueztetik az vy teſtamentomban akolnak, Ioan. 10. *Et alias oues habeo &c.* Haſonlatoſſagnac altala neuezi az Chriſtus az ũ hiueit, iuhait, mert valakiket az Iſten akar idnöziteni, ebben az akolban az az, az aniaſzenteghazban hozza be azokat. Meliböl meg itelhed, mel' nag dolog legen, hog tarſa leg te az Iſtennek aniaſzenteghazanac, mert ſenkit nẽ iduozit az Iſten, valakik ebben ninczenec az aniaſzeghazban. Hat valakik meg botrankoznac eg kis boſzuſagert, es ki veſzik az ſzenteknek tarſaſagokbol magokat, azok megh mutattiac, hog nem az kegelem edeni közzül valok. Nolczadſzor neueztetik gyakorta Iſten ſzölöienek, mint Eſa. 5. Haſonlatoſſag altal hya ſzölönec, mert fölötte draga kedues nepe az Iſtennec, mikeppen hog az ſzölö örökſeget te nagy draga penzeden veſzed es böczülletes örökſeged te neked: Azonkeppen az Iſtennec az ũ hiuei nag draga edeni. Kilenczedſzer hya az iras Chriſtus tagianac, meliben fölötte dra-

ga

ga meltoſaga ielentetik meg az Iſtennec Eccleſiaianac, hog á kegelem edeni tagiaiis legienec az Chriſtusnac, tagiai penig az hit altal. Hat ha tagiai vagunc az hit altal az Iſten fianak, ol' igen lehetetlen hog el vefenec az hiuek, mel' igen lehetet len, hog az Chriſtus el vefen. Tizedfer hya Eccleſianac az iras az kereſtieneknek giulekezetinek es fenteknek egieſſe genec, neuezi Eccleſianac azert, mert ki hitta ez vilag kozzul az Iſten ezeket fent lelkenec igaſſaganac altala, mert va lakik ebben az Chriſtus tagiay, ezek minniaian eggefek az Chriſtusban, az iſten fiaban es az ú igeienec halgataſaban tu domaniaban es á Sacramentomokban. AMEN.

X Cochl. christi

XXXI. Prædicatio.

AZ Apoſtoli Credonac magiarazattiaban kezdettuk va la ez elot meg magiarazni az kilenczedic articuluſt, moſtan is arrol folok: Hifem az kozonſeges aniaſ. eghazat az fen teknek az ú eggieſſeget. Ennek elotte valo tanitaſunkban ar rol folanc Iſten ſegitſegebol, minemu neuezeteckel hya az i ras az aniaſ. eghazat, az melliekrol miert hog follottam bu ſeggel ez elot, moſtan azokrol tobet nem folok, hanem mo ſtan boueb befeddel folok az Iſtennec aniaſ. eghazarol. Hog penig haſnos ertelemmel ezeket meg tanulhaſſuc, harom do logrol foloc, moſtani oraban. Leg elofor meg magiarazom hani fele Eccleſiaia legen az Iſtennec, han' rendkeli legen az Eccleſia, melliet giuitot az Iſten ez vilagon. Maſodfor arrol folok rouideden, miczoda ielekbol valaſthatod meg az Iſte nepet az poganoktul. Harmadfor folok errol, az aniafenteg haz vetkezhetike vag nem ez ielen valo vilagon, ez harom dolgot halliuk meg rouideden.

AZ ELSŐRŐL.

Leg elsőbőr mondam hogy arrol szolok, hanʼ rendbeli aniaszeghaza legien az Istennek, melliet gyűitőt az emberi nemzet kőzzűl. Iollehet az Ecclesia czac eg, mert mikeppen az igaz hit czac eg, czac eg az igaz Isten, czak eg â keresztseg Eph 4 Hasonlatoskeppen czac eg aniasz. eghaza vagon az Istennek it ez vilagon. De mind az altal az időre nezue, es az aniaszet eghaznak allapattiara, conditioiara, harom rendbeli az Isten nec aniaszenteghaza. Az eggik rendbeli volt az ep termeszetben az esetnek előtte. Masodik az vitezkedő aniaszentegyhaz it ez vilagon. Harmadik meg diczőűltetet Aniaszentegyhaz az őrők eletben. Magiarazzuk meg annakokaert czak igen rőuideden ez harom rendbeli allapattiat az Aniaszentegyhaznak, halgas rea. Az első rendbeli aniaszentegyhaza az Istennek volt mēg az esetnek előtte az paradiczomban, holot az Isten kezdet vala giűiteni Aniaszentegyhazat bűnnekűl valot, hogy az Isten kegyelme, irgalmassaga, io volta diczősszege, mind őrőkke fel magaztaltatnek, ez első Aniaszet egihazban, hat czak az Adam az Eua szamlaltatnak be, mert abban az epp termeszetben senki az emberi nemzet kőzzűl nem volt, hanem czak az Adam es Eua. Mondhatnad. Miert kel nekem ezt tudnom, hogy az Aniaszentegihaz mēgy leg elősőr kezdetet az paradiczomban ez esetnek előtte? Ezert hogy meg tanulliad azt, hogy az Istennek szent giűlekezeti az aniaszentegyhaz, nem vyonnan kezdetet, hanem hogy vilag teremtesetűl foguan volt: mely aniaszentegyhazat czűnalt fondalt az Isten, hogy ez altal az ű diczősszege fel magaztaltatnek mind őrőkkőn őrőkke. Ezzel karhoztat minket az Romai Antichristus orszaga, hogy ez az giűlekőzet czak mostan tamadot giűlekőzet legyen, es czak ez előt vagy

lool

lo időkben nem regen kezdetet legyen. De ezek ellen ved
esedben ezt az elsö dolgot, hogy az Isten aniaſentegyhaza
meeg az eſet előt az paradiczomban kezdetet legyen el. Ma
ſod rendbeli Eccleſiaia vagyon az Istennek it ez vilagon az
eſet vtan. Mondhatnad. Miczoda az eſet vtan valo Eccleſia
ia az Istennek? Semmi nem egyeb, hanem az Istennek ſent
gyüleközeti, melliet az Isten külsökeppen az Euangeliom al
tal az Sacramentomok altal, es belsökeppen ſent lelke altal
giüit. Noha ebben az gyülekezetben ſok Hypocritak mind
vilag vegezetig vadnak. Ebből immar maſodſor könüi te-
neked meg iteſned, miczoda külömbſeg legyen az eſet előt,
es az eſet vtan valo Aniaſentegyhaz közöt. Az eſetnek e-
lőtte nem vala az bün az Aniaſentegyhaz közöt, az Istente
lenek, az bün, az Hypocritak nem valanak az Istennek a-
niaſentegyhazaban. De az eſetnek vtanna el elegiettenek az
Istentelenek az Hypocritak az hiueckel. Annakokaert ſent
Matthenal tizenharmadic reſeben az Chriſtus haſonlittia
az Aniaſentegyhazat az konkolios gabonahoz, mely gabo-
na közöt meg marad az konkoly mind az arataſig. Haſon-
latoskeppen ebben az Aniaſentegihazban meg maradnak
az konkoliok mind vilag vegezetig. Haſonlittia eſt az ania
ſenteghazat azon Ieſus Chriſtus az varſahoz, meliben fogat
tatnak io halak es gonoz halak, de annak vtanna meg valaſ
tatnak az halaſtul az parton. Haſonlatoskeppen mert az I-
ſten nepe el elegiedet ez vilagon az gonoſockal, mind ad-
dig mig az partra, az az, az örök eletre nem iutnak. Harma
dik rendbeli Aniaſentegyhaza az Istennek nem egyeb, ha-
nem az meg diczöitettet Aniaſentegyhaz az mont mon-
dom, az az, ez vilagbol ki mult köröſtieneknek lelkeknek
tarſaſagok es giülekezetek, kik meg ſabaditottak ez vilagi
büntül es haboruſagtul, Ezekről ſol az ſent Ianos Apoc. 7.

Latam en,hogy az Istennec seki elõt,es az barannak az Messi asnac seki elõt,sok nepec allanac vala,minden nemzetsegek es nieluec kõzzûl,magastalliac vala ezec az Istent es ast mõ giac vala:Diczõsseg legen annac az ki az sekben ûl es az barannac:Mond ostan:Hozzam isue egy angal es monda enne kem: Miczodak ezec ez kiket lacz, kinec az û ruhaiok feierec es palma fak vadnak az û kezekben,monda az angalnac *Tu scis domine,non ego:* Monda az angial: Ezek az kic iûttenec es meg mostak az û kõntõsõket meg feieritettek az Barannak vereben. Ezekben az igekben meg iria az S. Ianos nagy beûsseggel az harmadik aniaſ.eghaznak allapattiat. Leg elõsõr hogy ezeknek palma fa vagion,az az,hogy ezek immar giõze delmesſek,meg menekettenec â bûntûl,halaltul,mert az palma fa bizonios iegie vala az regieknel az bekesſegnek. Mikeppen hogy ast iriac, hogy meniuel tõb terhet raknak rea annal fellieb neuekedik. Hasonlatoskeppẽ mongya hat,hogy palma fa vagiõn kezekben, az az, meg sabaditattac ez vilagi haborusagoktul. Masodsor azt mongiac,hogy ezec meg mostak az û kõntõsõket az barãnac vereben. Nem egiebet akar ezzel az angal ielenteni, hanẽ hogy az barannac aldozattianac altala,meg sabaditattanac. Harmadsor azt mongya hogy ezeket tõbbe az nap,az az, â haborusag nem sûti nem bantia. Negiedsser hogy minden kõniuõket el tõrli ezeknec azt mongya S.Ianos Apoc.7.Ez harom allapattiat talalliuc az aniaſ.eghaznac.Mondhatnad. Vgian ezen allapattia lesene mind õrõcke az Eccleſianak? Hog' mint ez vilagon vg' az egbenis lesen ket fele? Fõlõtte kûnnien meg felelhetûnk erre, mert ez vilagon valo Eccleſianak ideie czak addig lesen,mig az Isten az hiueket õsue sedegeti az eletre. De ez az vitezkedõ aniaſ.eghaz nem õrõcke valo lesen, hanem mig be viteſûnc az õrõk eletre es â senteknec tarsasagokban. Melliet te neked

ked vigaſtalaſodra tamaſt elõdben az Iſten lelke, hoġ ennek az Eccleſianak allapattia czac ideig valo leſen, mig el iũ az Chriſtus az iteletre. Menniũnc immar az maſodik reſre,

AZ MASODIKROL.

Miczoda iegiből eſmerhettiüc meg az igaz Eccleſiat?

Minden nemzet aſt vallia, hoġ ũ legen az Iſtennek nepe, hoġ ũ legen az igaz aniaſenteġyhaz aſt vallia ũ maga felõl. Ha meg kerded az Pogan Tõrõkõt, aſt mongia hoġ ũk ked ues nepei az Iſtennek. Ha az Antichriſtuſt meg kerded, azokis aſt mondgiac. Ha egieb nemzetet meg kerdeſ, ninczẽ ol' ala valo nemzetſeg ki ũ maga felõl aſt nem mongia. Hat eſt mondhatnad? Hat holot kellien ennekem kereſnem az igaz aniaſentegihazat, nam az Poganoknac vaġon io ſeren czes allapattiok it ez vilagon, ha ezeket az Iſten giũlõlne, nem ſerenczeſitene meg ũket. De ved eſedben hoġ bizonios iegieket ad minekũnk elõnkben az iras, mel' iegiekből mint eġ czegerrõl meg eſmerheted holot kel kereſned az igaz aniaſenteġhazat, holot az hamiſſat. Ket rendbeli iegiei vadnak az igaz Eccleſianac, belſõ es kũlſõ, az kũlſõ iegiek ket felek. Elſõ bizonios iegie az Iſtennek ſent igeie. az Iſtennek tiſtan valo tanitaſa, predikallaſa, halgataſa es bõczũllettel valo veueſe. Valahol hat az Iſtennek igeie az menniei tudoman' predikaltatik (Mert ez az egik iegie) ſũkſeg hoġ ot legen az Chriſtus aniaſenteġhaza. S. Ianoſnal cap. 8. Igy ſol erről az Chriſtus. *Qui ex Deo eſt verba Dei audit.* Holot meg mutattia az Ieſus Chriſtus, hogy az igaz aniaſentegihaznak ez az eggik iegie, mert halgattia az Iſtennek tiſta igeiet. Maſodik kũlſõ iegye nem egieb, hanem az Sacramentomoknak igazan valo ki folgaltataſa az Ieſus Chriſtus ſerzeſe ſerint, mert az Chriſtus az ige mellet az Sacramentomokat rẽdelt,

ot vagion az iſten aniaſſentegihaza. Lasd meg immar (hog' még czac az kűlſő iegiekről ſolluno) hog ha â poganoknac gűlekőzetec egieze, aſt mondguc hog nem, mert meg vetőttec az Iſten igeiet beſedet. S. Palis ig tanit Eph. 2. aſt mongia hog az Eccleſia az Prophetak es apoſtolok iraſin vagon fundaltatuan. Haſonlatoskeppen 3. reſ. monga, hog meg tiſztitot ta az aniaſſentegihazat az igenek altala. De azok kőzőt nin czenek az Prophetac es apoſtolok iraſi, hanem az Alcoranű hat nem igaz aniaſſenteghaz az poganoc gűlekőzeti. Lasd meg az antichriſtus orſagatis, vagone ű kőſtők az igaz aniaſſekteghaz, ninczen, mert valahol az igaz Iſten igeie ninczẽ melliel meg valaſztia az igaz aniaſſenteghazat, nem igaz Eccleſia az. De ot ninczen. Ergo &c. Lasd meg az Sacramentomokat mellieket az Ieſus Chriſtus ſerzet az vy Teſtamentomban, ezek ninczenek az poganok kőzőt, hat nem igaz Aniaſſentegihaz. Haſonlatoskeppen az antichriſtus orſagaban ninczen az Ieſus Chriſtus rendeleſe es az Sacramentő, hat nem igaz Aniaſſentegyhaz. Mondhatnad. Hat azok mind az igaz Aniaſſentegyhaz kőzzűl valok az kik halgattiak az Iſten igeiet es az Sacramentomockal elnek es aſt meg nem vtalliak? Iollehet kűlſő iegiei ezec az Aniaſſenteghaznak, mert valahol ezeket az ieġeket meg nem talalod, ot ninczen igaz aniaſſenteghaza az Iſtẽnek. De mẽg nem eleg ezeket czak kűlſőkeppen halgatnod az Iſtennec aniaſſenteghazaban, hanem belſő iegieiis vadnac, melliekről meg eſmerhetni ha az Iſten aniaſſentegyhazae aſag nem. Harom fele iegie vagyon, belſőkeppen az iſtennec aniaſſentegyhazanak. Leg elſő az Iſtennek ſ. lelkenek bennűnk valo lakaſa, mert czak az valaſztottakban lakozik az Iſtennec ſent lelke, veg ſerint. Szent Pal Rom. 8 tanit erre: Valakikben ninczen â Chriſtus lelke, nem Chriſtuſe az, az kik az Iſtennek ſ. lelke

tűl

Moſtan immar mẽg harom czickel vagon hatra az apoſtoli vallasban melliekben elõnkben tamaſztiac azokat â iokat mellieket ſerzet az Iſten az aniaſenteghaznac. Elſõ ezek kõzõt az bũnnek boczanattia, maſodik az teſtnek fel tamadaſa harmadik az õrõk elet, az bodogſag, az õrõcke valo diczõſſeg, moſtan ſolok czak az elſõrõl, az az, az bũn boczanattiarol. Mel' tudomant hog eſũnkben veheſſũnk, kiualkeppen im ez neg dologban foglalom be czac rõuideden halgas rea. Leg elõſõr tanulliuk meg kiczoda boczattia meg az mi bũneinket. Maſodſor miert boczattia meg Iſten bũnõket az embereknek, hog hog, kiben es ki altal nierhettiũk meg az mi bũneinknek boczanattiat. Harmadſor aſt magiarazom meg az vrnak ſegitſege altal, hogy ha az Iſten meg boczattiae minden bũneinket, auag' czac nemellieket boczat meg. Negiedſer eſt tanulliuk meg, hog ha az Iſten az bũnnel egẽtemben meg boczattiae az karhozatotis, auag czak az bũnt tõrli el, de az bũnnek ſolgiat mi magunknak kel meg fizetnũnk, â mint tanitnak az Antichriſtus orſagaban, ez negy dolgot halgaſſuk meg rend ſerint Iſten ſegitſegebõl. Fõlõtte igen haſnos es ſũkſeges tudoman' ezt meg erteni derek ſerint az bũnnek boczanattianak igaz tudomaniat. Az ſẽt irasban annakokaert az embernek minden bodogſaga heliheſtetet Iſtennek elõtte, czak azoke az õrõk eletnek bodogſaga, czak azoknak lehet io lelki eſmeretek ez vilagonis. Vi ſont valakiknek bũnõk meg tartuan vadnak bizonios iegẽ hog azok Iſtennek ellenſegi, hog azok ki rekeſtetnek Iſten orſagabol, valakiknek bũnõk meg leſen mind õrõcke tartuan. Azert mongya ſent Dauid Pſal. 32. *Beati quorum ſunt remiſſæ iniquitates.* Holot meg mutattia az Dauid, hogy az embernec fõ bodogſaga heliheſtetuen legien az õ niomorult allapattiok, miert niomorultak az õrdõgõk es ezeknek edeni. En-

nekokaert, mert ſoha az Iſten meg nem boczattia, ſoha ezek nek ſemmi remenſegek nem lehet az ű bűnőknek meg bocſa taſa felől. Ha az bűnnek meg boczataſaban penig remenſegek, nem lehet őuek. Holot annakokaert illyen ſükſeges es haſznos tudoman' legien ez, halgaſſuk meg rend ſerint azokat az czickeleket mellieket ennek előtte mondank.

AZ ELSŐRŐL.

Kiczoda boczattia meg az mi bűneinket?

Leg elősőr annakokaert halgaſſuc meg kiczoda boczattia meg az ēbereknec bűnőket, kitűl kel nekűnc kernűnc â bűnnek boczanattiat. A Romai antichrűs maganac tulaidonitot ta â bűnnek boczanattiat, mert aſt mondotta hogy az Ieſus Chriſtus kepet viſeli, hoģ ſ. Peter ſekiben űl az Chriſtuſnak kepeben, ha valaki azert beuſeggel ſamlalhatot araniat ezű ſtőt, bullat adot az bűnnek boczanattia felől. Ennekokaert ſ. Pal 2. Teſſ. 2. veſedelemnek fianak neuezi az antichriſtuſt, ki az Aniaſenteģhazban Iſten gyanant mutogattia magat. De ez ellen tanuld meg es erősſen tarczad mindenek ellen eſt az fundamentomot, hoģ az bűnnek meg boczataſa az őrőcke valo Iſtentűl lehet, es ſemmi egieb terētet allattul nē. Leg elősőr mert az iras bizonittia ezt, hoģ ſ. Marknal 2. reſ. Mēg az meg vakult Sidok aſt monģak: *Quis poteſt peccata remittere niſi ſolus Deus.* Hat ez az első dolog, hoģ â bűn boczanattia tſac Iſtentűl lehet. Maſodsor ezis niluā valo dolog, hoģ czak az boczathattia meg az bűnt az ki ellen vetkezűnk. De az vetek főkeppen ű magara nez az Iſtenre, mert űtet bantiak meg minden bűnők, vaģ az első tabla ellen vetkezűnk, vģā Iſtenre haromlik az bűn az vetek. Vagy az maſodik tabla ellen felebaratunk ellen vetkeſtűnk, de vģan Iſten ellen vetkeztűnk. Ha te ados vagy valakinek egy ſumma penzel,

czac

czak az engedheti meg az te adoſſagodat á kinek adós vagy. Ha en meg engedem az mas ember adoſſagat, nem ſok kárá net vagon benne, mert nem fog haſznalni tenecked ha en mas marhaiabol ſafarkodom. Ha az Romai antichriſtus meg boczattia az te bűnödet, mikeppen hogy ſafarkodik minden bűnöknek bullaiaual, de czak heaban, mert maſon ual az bűnnec boczanattia, tudni illik az öröcke valo Iſtenen. Mondhatnad. Nam azt mongia az Chriſtus Ioan. 20. Vegetek ſ. lelket valakinek meg boczattiatok bűnöket, meg leſznek boczatua. Hat az apoſtolokis es tanituanioc boczathatnac bűnt. Kerſele az bűnnek boczataſa auagy meg tartaſa. Az elſő bűnec meg boczataſa főkeppen vagion ű magatul az Iſtentűl, aki az embereknek bűnöket el törli mint az fő ſűrőkődőt, az mint Eſe. 28. fol. Maſodik boczataſa az bűnnek vagion az Euangeliomnak predikallaſanak altala, meliben az egihazi folga nē boczattia meg az embereknec bűnöket, hanem arrol czac tanubizonſagot tefen, ha te hiſz az Euangeliomnac, hat en meg boczatom az te bűneidet, az az, tanubizonſagot tefek az te bűneidnek boczanattia felől. Ha penig meg veted az Euangeliomot, az Ieſus Chriſtuſſal egietemben az egyhazi folga meg kőti az te bűneidet, hat nem vg al az taniton az bűn boczatas, hogy vgan meg boczaſſa az te bűnödet, hanem hogy tanubizonſagot tefen azok felől az kik hiſznek az Ieſus Chriſtus Euangeliomanak.

AZ MASODIKROL.

Maſod rendben aſt halgaſſuk meg immar kiben boczaſſa meg Iſten az mi bűneinket, es miczoda eſkőz altal nierhetetiűk az mi bűneinknek boczanattiat? Giakorta hallod az irasban, hogy az Iſtē az ű termeſetiben tőkelleteſſeggel igaz Hat eſt forgathatnad. Hogy hogy boczattia meg az en bűneimet, ha az ű igaſſagā nē mutattia meg az en bűneimet, ha az ű igaſ-

igaſſaga nem mutattia aſt, hanem az ű igaſſaga arra viſi, hoģ meg ronczaaz bűnőſőket. Nam aſt monģa Dauid Pſal. 5. Te vagȳ Iehoua az ki az alnokſagot nem ſereted, az gonoz ember nẽ lakik egiűt veled, hanem meg rontod. Hoģ lehetſeges hat hoģ az iſtẽ meg boczaſſa à mi bűneinket? Hoģ erre felel hes es helien maradģon à te lelki eſmereted eſt tanuld meg, hoģ az iſten à mi bűneinket az Chriſtuſra nezue boczatotta meg, czac ű bẽne vagon à mi bűnűnknec boczanattia. Miert? Mert az Iſtennec fia magara vőtte mind azokat, mellieket kellet vala fizetnűnk az mi bűneinkert, be tőltőtte aſt tőkeleteſen valamit kiuan vala az Iſten igaſſaga. Hat ű bẽne nier iűk meg az őrőkke valo Iſtentűl az bűnnek boczanattiat, Hoģ mond erről ſ. Peter Act. 10. Erről vgy mond az Ieſus Chriſtuſrol minden Prophetak taunbizonſagot teznek, hogy az ű neueben vegyek el az bűnnek boczanattiat az kik ű benne hiſznek. Holot meg mutattia az ſent Peter hoģ czak az Ieſus Chriſtus altal adatik az bűnnek boczanattia. Szent Ianoſis capite 1. aſt mongia kőrőſtelő Ianos felől, hoģ ű vyaual meg mutatta, es aſt monģa felőle: *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi.* Azon ſent Ianos 1. Ioan. 2. aſt mongia, hogy az Ieſus Chriſtus engeſtelő aldozat az mi bűneinkert, nem czak az mi bűneinkert penig, hanem az egeſz vilagnak az ű bűneert. Ez tudoman' penig ſok okokert haſznos es ſűkſeges Leg előſőr, hoģ meg hamiſſitaſſanak az Antichriſtuſnak tagiai, az Papok, Baratok es minden Cardinali, *ac potius catelli*, hoģ az bűnnek boczanattiat meg nieriek à kűlső czelekedetnek is altala, hoģ az miſe es proceſſio altal veſic az Iſtẽtűl az bűnnek boczanattiat, ez ellen az iras aſt kialtia, hogy czak ez legyen az Iſten barania az ki el veſi ez vilagnak bűnet.

Maſodſor hogy az eretnekekis meg hamiſſitaſſanak az-

kik

kik aſt mongiak: de czak az attia kegielmezzen meg ennekem, had iarion â Ieſus Chriſtus, czak az attia boczaſſa meg ennekem az en bûneimet, had iarion â Chriſtus az û aldozattiaual, igaz eleg az attia Iſten kegelme ennekem. Ezeknekis tudomaniok igen veſedelmes. Leg elõſõr meg rontia â Chriſtuſnac tiſteſſeget, mert ha meg lehetet volna az Chriſtus aldozattianekûl az bûn boczatas, hat heaban lõt az teſtnec fel vetele, ha annekûlis meg lehetet, ha heaban keſergettetet az Chriſtus. Maſodſor ezertis veſedelmes, Mert ſoha az Iſten â te bûneidet meg nem boczattia, meg ſem boczathattia, hanẽ az Ieſus Chriſtusban valaztot el az eletre, hat û benne idueſzit, czak az Ieſus Chriſtuſert igerte az eletet, hat czac û benne vehettiûk el az bûnnek boczanattiat. Miert hog az Chriſtuſnac minden iauait czak â hit altal tehetiûk mienke. Hat abbol iû ezis ki, hogy az bûn boczanattiat meg nierhettiûk czak az Chriſtusban valo hit altal. Hat az õrdõgõkben az harag edeniben ſoha nincz az bûnnek boczanattia, mert czak azoknak adatik az bûnnek boczanattia, az kikben vagion â Chriſtusban valo hit. De ez hit czak az valaſztottakban vagon, hat az bûnnek boczanattiais czak nekik adatik.

AZ HARMADIKROL.

Az harmadik czickeltis halgaſſuk meg immarõ, holot aſt mondam hog meg tanulliuk: Az Iſten meg boczattiaê az hiueknek minden bûnõket, vag az bûnnec czak valami reſet tõrli el, az melliekert az Chriſtus aldozot, az tõbiert penigmi magunknac kel eleget tennûnk, alamiſnaual, miſeuel, bõtel, buczuual, â mint az Papa loua farka tarto cziganok hazudgiak: Igen veſedelmes tudoman' volt ezis az Romai antichriſtus orſagaban, mert meg hidgied, hog ebben az atkozot ſõterſegnek orſagaban az pokolbeli õrdõg az Iſtennek minden igaſſagat fel forgatta volt feneketûl feguan, es ſem-

mit

mit helien nem hagiot volt. Hasonlatoskeppen ebben ez fő articulusban ast mondottak hog az Isten fia czak az eredendő bűnert fizetet meg az ű aldozattiaual, de az egieb bűnökert alamisnaual, misseuel kel eleget tenni, sőt hogy az Purgatoriumban gyötrődnek az Szenteknek lelkek es onnan kel ki szabadulniok alamisnaual. De ez az tudoman' erről az Iesus Christus tiztességе ellen vagion es fel bontia az embereknek iudőssegeket. Tanulliuk meg azert az harmadik czickelt, hogy az ű fianak aldozattiaert az Attia Isten nem czak egy rendbeli bűnődet boczattia meg te neked, hanem mint az sürű fekette kődöt vgy törlötte el az te bűneidet. Hogy ez igy legyen, meg bizonittia sok helien az szent iras. Az szent Lukacznal Luc. 1. az Angial ast mongia vala az Iesus Christus felől az Marianak: Ennek neuet hiuod Iesusnac mert ű az ű nepet meg szabadittia az ű bűneiből. Holot nem czak ast mongya, hogy egy fele, egy rendbeli bűneidtűl. Hasonlatoskeppen szent Ianosis ast mongya, hog az Iesus Christus aldozattia nem czak az mi bűneinkert, hanem ez egesz vilagnak bűneert eleget tőt es eleg lőt. 1. Ioan. 2. Sőt az Credobanis ast mondod: Hiszem az bűnnek boczanattiat. Miczoda az oka, hog ast mondod? Ez az oka, hogy meg mutasd, hog nem czak az kiczin bűnöket mosta el az Isten, hanem az egesz bűnt. Harmadsor, ha ez tudoman' helien marad na, czak feel iudőzitőie volna az Aniaszentegyhaznak az Iesus Christus, hat vgy az fel resze magaban allana, sele az Iesus Christusson allana az te iudőssegednek. Hat vgy az Iesus Christusnac fel tiztességet el venned, hogy ha te magad el mosnad az te bűneidnek felet az te iamborsagoddal. De ast mongya az Isten Esaiasnal 43. hog senkinek az ű tiztességet nem adgya. Azon Esa. 64. ast mongya: *Solus calcaui torcular*, Senki nem volt en velem; Mikeppen azert hogy czak egiedűl

dûl niomta az ſaitot, haſonlatoskeppen az bûnnek boczata-
ſanac tarſaſagaban ſenkit be nem fogadot, mert tiſteſſege el
len volna neki. Ez az fundamentom haſnos te neked: Elöſör
Mert halalod oraian aſt forgathatna az Satan: No regen el-
ueſtel te, regen az karhozat alat vagy, nagiobbak az te bûne
id, hogy nem mint meg boczatathando volna, ha kiczinec vol
nanac meg boczatana az Iſten, de el veſti az Iſten az bûn-
ben heuerôket. Mit felelſ erre? Eſt hogy az Iſten fia nem czac
az kiczin bûnt tôrlötte el, hanem az nagyokatis el tôrlötte,
Hat meg boczatta minden rendbeli bûneket az hiueknek,
hat ezeknek io lelki eſmereteknek kel lenni. Mondhatnad,
Nam aſt mongia â Ieſus Chriſtus Matth. 12. hogy az ſent le-
lek ellen valo bûn meg nem boczattatik, hat nem minden
bûnt tôrölhette el az Chriſtus. Szent Palis Heb. 6. aſt mongia:
Lehetetlen dolog, hogy â kik eczer meg koſtolliak az Iſten ia
uait, ha iſmet meg feſitik az Ieſus Chriſtuſt &c. Haſonlatos
keppen fol Heb. 10. Hogy az kik ſabad akarattiok ſerint el
eſnek, ezeknek ninczen az bûnnek boczanattia. Ha ez igy
vagon, hat nem minden bûnt tôrlôt el az Ieſus Chriſtus? Iol
lehet ezec â heliec beuſeges magarazatot kiuanannanac, mel
lieket rôuid nap megis magiarazûc beuſeggel, mind az altal
moſtan rôuideden erczuk meg, mit kellien ertenünk ezek-
rôl ez heliekrôl. Miczoda legien â ſ. Lelek ellen valo bûn, es
miert nem boczattattnac ezek meg. Hogy ebben io moddal
elô meheſſünk ſeretô attiamfiai, Leg elôſör aſt vegûc eſünk
ben, hogy â ſ. lelek ellen valo bûn nem azert neueztetik ſent
lelek ellen valo bûnnek, hogy az ſent lelek nagiob volna az
Atianal es fiunal, auagy hogy az â bûn nem volna az attia ellen
es â fiu ellen, mert valamel' bûn vagon az ſ. lelek ellen, azon
vagon az attia es az fiu ellenis. Hat miert neueztetik ſent le
lec ellen valo bûnnek? Neueztetik az û tiſtire nezue, mert â

ſent

ſent lelek tiſti ez, hoǵ az embereket meg vilagoſicza es az igaſſagra vigie. Immar az ſ. lelek ellen azok mondatnak vetkezni, â kik az meg iſmert igaſſag ellen, melliet â ſ. lelek geniestet volt ſiuekben, vegnekûl penitentianekûl el ſakadnak az Iſten igaſſagatul. Maſodſor ez regulat veǵiûk it eſûnkbē hoǵ az ſ. lelek ellen valo bûn czac az elſō tablara nez, a kik vetkeznek az elſō tabla ellen, azok mondatnak ſent lelek ellen vetkezni. Az kik vetkeznek az maſodik tabla ellen azokat nem mondhattiuk ſent lelek ellen vetkezni. Harmadſor meg nem mondhattiuk ſ. lelek ellen vetkezni, hoǵ ha czak valami reſet feitik fel az elſō tablanak, hanem ha tellieſſegel el ſakadnak az Iſtentûl apoſtataua leſnek, ezkeppen mōdatnak ſ. lelek ellen vetkezni. Negyedſer aſt kel eſûnkben vennûnk, hoǵ az kereztienek ellen nem eshetik az ſ. Lelek ellen valo bûn, mert az kiket el peczetel egyſer az Iſten, hat lehetetlen dolog (mert az Iſten meg oltalmazza ûket) hoǵ ûkabban vetkezzenek. Hat czak az hitetleneken vagion azō. ōtōdſōr eſt veǵûk eſûnkben, hoǵ az ſēt lelek ellen valo bûn meg nem boczattatik, azert neueſtetik ſ. lelec ellen valonac nem hoǵ az Iſten kegielmenel nagiob volna az, mert az hol az bûn bōuelkedik ot inkab bōuelkōdik az Iſten keǵielme, ſem penig az Ieſus Chriſtus aldozattiaual, hanem hoǵ adatic *in reprobrum ſenſum* el fordult elmeuel, es labok ala tapodgiak az Chriſtus aldozattiat, ſoha ezek meg nem ternek. Hatodſor eſtis tanuld meg, hogy ſenki felōl it ez vilagon ne tegiūnk mi itelettet, hoǵ ha ſ. lelek ellen vetkezet, mert czak Iſten tanaczaban vagon az el reitetuen. Hat mēg az harag edeni feiōlis nem mondhattiuk ne ketelkedgiūnk, hoǵ ſent lelek ellen valo bûn volna bennek, hanem mind holtig remenliūk az Iſten keǵelmer, mert valameddig helie vagyon az Penitētiianac mind addig remenſegūnk vagon felōlōk, az kik mind

halalokig hadakoznak az Istẽnel, â kik mindẽ vegnekûl meg nem ternec, karomlok, mind halalok oraig Isten ellẽ, azokat mondhattiuk ſ. lelek ellen vetkezni. Amint az Romai Imperator az Iulianus Apoſtata, elõſõr kõrõſtien feiedelem vala, ki az Euangeliomnak oltalmazoia vala, daikaia az aniaſẽt eghaznak, de ûnẽn magaban az hitet meg ſoituan ki ûze az Isten aiandekit lelkebõl, iſmeg poganna lõn, az poganſagbã lelki eſmereti ellen haborgatta az Isten Euangeliomat, az Isten fiat ſidalmazta, haborgatta mindenût az Istennec Aniaſenteghazat lelki eſmereti ellen ſanſandeckal vakmerõkeppen. Azonkõzben az Isteni karomlasban hala meg az hadban eg nillal lõttek altal, halalanac ideien vêrt fel hannia vala az egre â kezeuel es karomlia vala â Ieſus Chriſtuſt, es eſt mongia vala: *Viciſti Galilee*, az az, te Chriſtus, mert ſidalomnak gialazatnac okaert neuezte vala ûtet Galileuſnak. Eſt az Istentelent immar mondhattiuk halala vtan, hog ſ. lelek ellen vetkõzõt, mert vegnekûl, penitentianekûl ki nem tert belõle, abban holt meg. Vgian ezen bûnrõl ſol ſ. Pal. Hebr. 6. 10. â mint ez elõt mondam. Immar czak ket beſeddel ſolok az vtolſo czickelrõl, melirõl eſt monduk, hog eſũnkben vegũk, mikor teneked az Isten meg boczattia bũnõdet, vg boczattiae meg, hog â bũntetestis, â ſolgatis meg ne boczaſſa. Ezis az Antichriſtus teueligeſi kõzzûl vagon kik aſt mongiak: Vg vagon hogy halalakor meg boczattia az Isten az bũnt az embernek, de lelke â Purgatoriumban vagion es ott giõtrõdik addig, mig meg nem ſabaditod elegſeges fizeteſſel, alamiſnaual, miſeuel, comparatioual, buczu iaraſſal &c. De miert hog ez az tiſztito ſen az purgatorium iras ellen vagon, ſohul az irasban ſemmi emlekezet ninczen rola, az Papa Purgatoriumot gondolt volt, hog az ſegen' embereknek erſenieket meg purgalliak, es az ûnõn haiokon ment fel az

purgatoriumnak az fűsti, valtig giőtrőttek főztek az lelkek nek arrat, mindennap iol laktanak vele. Eckeppen ezeknek hazugſagok az iras ellen vagion, mert valakiknek bűnőket meg boczattia az Iſten, bűnteteſetis el veſi azoknak, ſoha tőbbe azokat meg nem bűnteti. Mondhatnad. Hat it ez vila gon meg marad az bűnnek valami reſe meg az hiuekbenis, hat ha az bűn meg marad, az ſolgiais, az bűnteteſeis meg ma rad? Vg vagon ſerető attiamfia hogy az bűnnek valami reſe meg marad it ez vilagon az hiuekbenis, de â kiknek Iſten eczer az ű fiaban meg boczatta bűnőket, az ű fianac aldozattiaert meg nem emlekezik tőbbe az ű bűnőkről, hanem az v tolſo napon tőkelleteſſecke teſi â hiueket. Mondhatnad. Ha ez ig vagon, hat miert Nathan Propheta altal az Iſten Dauidnak ezt monda: Dauid, *Dominus tranſtulit peccata tua* az fegyuer ſoha el nem tauozik az te hazadtul. Aſt mondad penig hog az Iſten az bűnnel egyetemben el veſi az bűnteteſtis. Hat hog hog vagon ez, hogy az fegiuert rea veti az Dauidra, ha meg boczattatnak bűnei, mert hog ſolgya bűnteteſe el nem vetetik? Vedeſedben, meg kel valaſtanod az Iſtennek ez vilag ſerint valo bűnteteſet, dorgalaſat, az őrőkke valo bűnteteſtűl karhozattul. Vgy vagon hog az hiueketis oſtoroz za it ez vilagon az Iſten, mihelt meg boczattia bűnőket, no ha ez vilagot az Iſten betegſeggel, ehſeggel, feguerrel, niomoruſaggal bűnteti, de az te bűnődet el vőtte, meg engeſtel te, hat annac bűnteteſetis el vőtte, ez vilagi niomoruſagokat azert boczat te read, hog tegedet azzal az penitentiara inczen, azockal az niomoruſagockal vgyan hozza taniczon naprol napra, es meg tiſticzon tegedet azok altal az niomoruſagoc altal az te bűneidből AMEN.

XXXIII. Prædicatio.

Az Halottaknac fel támadásarol.

IMMAR az Apostoli Credonak magyarazattiaban czak ket czickel vagion hatra, ast el vegezē mostani leczkenkben. Ez az elsō: HISZEM az testnek fel tamadasat. Az masodik: Hiſem az ōrōk eletet. Immar az Vrnak segitsege altal iutottunk az Apostoli vallasnak magarazattiaban sinten az vtolso czickelre, melliek oly igen sūksegesek es hasznosok, hogy ezeknēkūl az többi mind hasontalanok. Mert semmit nem hasznalna teneked az Istennek esmereti, semmit az Iesus Christusban valo hit, az būnnek boczanattia, hogy ha az test fel nem tamadna az földnek porabol, es hogy ha az ōrōk elet nem kōuetkōznek az testnek fel tamadasanak vtanna. Ezert mongia S. Pal 1. Cor. 15. Hogy ha mi fel nem tamadunk, hat a Christusis fel nem tamadot, ha az Christus fel nem tamadot heabā valo az hit, heaban valo az Euangeliom, Miis mindeneknel niomorultabbak alab valobak vagiunk minden teremtet alatinal az Istennek. Hogy azert tōkelletes legen az egēs keresztieni tudomāny te naladis, felette igen sūksegeſ teneked ertelmednek lenni ez ket czickel felōlis. Hogy penig megmagiarazhassuk hasonnal ezeket. Leg elōször czak rōuidedē solok az fel tamadas felōl. Masodsor az ōrōk eletrōl. Az fel tamadas felōl meg magiarazom rōuideden imez harom dolgot. Elōször honnā lehetūnc mi bizonioſoc a fel tamadas felōl Masodsor solok, mimodon legen az fel tamadas, miczoga rē bdel tamastia fel isten a testeket az földnec gomrabol. Harmadsor miczoda testben tamadnak fel az kegyelem edeni az

Vsus hominum artionis.

fel tamadaskor. Ez harom czickel felől solok czak igen rő-
uideden.

AZ ELSŐRŐL.

Leg elősőr az fel tamadas felől valo tudoman', czak az I
stennek Eccleſiaiabā tartatot meg igazan eleitűl fogua, mert
az poganok ſoha el nem hittek, ſőt erről czak ingien ſem gő
dolkottanak, ha valaha â földnek giomraban meg rothadot
teſtek iſmeg meg eleuenitetnek, hogy ha meg oluaſod mind â
pogan bölczeknek iraſokat, vetekednek erről, hogy az embe
reknec lelkec halhatatlā legen, de hogy fel tamadna â teſt, hogy
az teſti halal vtan ősue ſerkeſtetnenek valaha â teſtek az le
leckel. erről ſemmit nem irtak, ſemmit nem tuttak az poga
nok, mert az emberi okoſſagnak vgan lehetetlennek teczic
ez, hogy az földe porra lőt embereknek teſtek valaha azon al
lapatban, azon teſtben eſmeg meg eledne, ſőt mèg az kereſ-
tien Eccleſiaiabanis talaltattanac eleitűl fogua illien Iſten-
telenec, kik auagy ketelkettenek â iősuendő fel tamadas felől,
auagy tellieſſeggel tagattak es czuſoltak az Chriſtus el iősue-
ſet az iteletre. Hogy ez igy legen, meg mutattia â ſ. Pal irâſa 1.
Cor. 15. Mert â Corinthusbanis tamadtak vala, kik aſt mon-
gak vala, hogy az embereket czak ez ielen valo vilagra terē-
tette Iſten, hogy ſoha az teſti halalbol fel nem tamadnak. S. Pe
teris iősuendőt mond 2. Pet. 3. Effelekről: Szerelmes attiamfi-
ai bizonnial el hidgietek eſt, hogy az vtolſo időben ſok czu
ſolo emberek tamadnak, â kik aſt mongak, hol vagon az Ie-
ſus Chrűs el iősue felől valo igeret, kik aſt forgattiak, hogy
eleitűl fogua ez vilagnak kezdetitűl fogua ez volt ez vilag
nak allapattia ez leſenis. Hogy ezokaert ezektől meg ne cza
lattaſſunk, ertſűk mèg az erősſegeket, han' dologgal bizoni
cza az Iſten lelke az fel tamadaſt. Az irasban kiualtkeppen
bizonittia im ez hat dologgal. Leg elősőr bizonittia az Iſtē
nek igaz mondaſaual az Iſten lelke, mel' Iſten meg hirdette

ezt

tatik lenni. Mert igen keueſet haſnal te neked az igaz Iſtennek eſmereti, ſemmit nē haſnal az Chriſtusban valo hit, ſemmit nem haſnal te neked az bűnnek boczanattia es az fel tamadas, hoģ ha az őrők elet nē kőuetkőzik a teſtnek fel tamadaſa vtan: Hoģ penig meg maģarazhaſſuk haſonnal ez vtol ſo czickeltis, hoģ haſonnekűl innet el ne meny, rőuideden ez moſtani oraban ez negy dolgot magiarazom meg. Előſőr arrol ſolok minemű legien az minekűnk igertetet őrők elet 2. Meg maģarazom holot leģen az őrők eletnek helie. 3. Minemű vta legien az őrők eletnek, az az, minemű vtat kel azoknak kőuetni az kik akarnak reſeſűlni az őrők eletnek bodogſagaban es őrőmeben. 4. es vtolſor, minemű allapattiok leſen az hiueknek az őrők eletnek őrőmeben es bodogſagaban, es ha egienlő leſene az hiueknek diczőſegek az őrők eletben, Czak ez neģ dolgot maģarazom meg rőuideden.

AZ ELSŐRŐL.

Minemű leſſen az meg igertetet örök elet?

Hoģ niluabban ez dolgot meg tanulhaſſuk es eſűnkbē veheſſük, ſűkſeg hoģ ez vilagi eletet őſue veſſük az őrők eletel, hoģ eckeppen ez ket eletet őſue vetuen, vilagosban meg tanulhaſſuk az őrők eletet mi legien, es minemű legien ez vilagi elet ahoz kepeſt arra nezue. Laſſuk meg azert előſőr minemű leģen ez vilagi elet, az vtan folliunk az őrők eletről. Ha azert meg akarod tudni minemű legien ē vilagnac allapattia, eſt az ket dolgot ved eſedben. Előſőr minemű neuezeteckel neueſteſſek az irasban. Maſodſor az naponkent valo peldakbolis igen kűnnien eſedben veheted meg tudhatod. Neueſtetik azert ez vilag ſok kűlőmb kűlőmb fele neuezetekkel, neueſtetik az iűuendő őrőc eletnek aiandekanak. Mert ahoz kepeſt ſemmi nē egieb, hanem arnick ez vilag, mert mikeppen az arniec hamar el mulik, igy ez vilagi

elet

elet hamar el valtozik, es nem allādo, nem maradādo â mint §. Pal tanit, hat minekûnc kel màs eletre igiekezńûnk, â mel' maradando es alhatatos leßen. Mert bizonios dologez vilag nak alhatatlanſaga es rôuid volta. Mert ha ßinten az Adam nem vetkezet volnais, vg̀ vagon hog̀ czak eg̀ ember ſem holt volna meg, mind az altal ez vilagban ſenkinek nem lôt volna maradando varoſſa, helie, hanem minniaian az û ideieket meg eluen, el valtoßtanak volna eg̀ ßem pillantasban ez vilagi eletbôl az halhatatlan eletben. De mihelien az Adam vetkezek az bûn mingiaraſt be ßalla ez vilagban, es az bûn altal az halal, annakokaert ez vilagi elet holot illien valtozo legẽ nem maradando, hanem ol' bizontalan, hog̀ mihelt az ember ez vilagra ßûletik, azonnal kôzelb, kôzelb kezd az halalhoz menni. Errôl ßol â §. Iob 14. reßt: mikor aßt mongia. *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, multis repletus miſerijs, qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit veluti vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. &c.* Neue ßtetic ôrôcke valo viadalnak, mert ez vilagban valo eletûnc ſemmi nem egieb, hanem czak niomoruſag, viadal az ôrdôg gel es haboruſagoknak ßenuedeſe. Harmadßor ez vilagi elet neueßtetic budoſaſnac eletinek, mert az embernek ez vilagban valo elete czac budoſas es ßârândokſag. Errôl mongya Gen. 43. az Iacob az Pharahonak, mikoron kerdene han' eßtendôs volna: *Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum ſunt. Syrach 40 Admodum ærumnoſa & miſera eſt vita hominis inde ab vtero matris, tandem Mors, cum apud florentes homines honoribus, tum etiam apud viliſſimos.* Negiedßer neueßtetik munkanac es banatnak, mert az embernek ez vilagban valo eletenek ſemmi egieb iutalma ninczen, hanẽ banat faidalom, keſerûſeg es czak nag̀ munka faratſag. Errôl mongia â §. Dauid. Ps. 89. Az mi napink el mulnac â te haragodnak miatta, es â mi eßtendônket el veßtiûk, es mikeppen az embernek ßaua ſemmi leßen, azonkeppen mi ſemmiue leßûnc

eſt, meg igerte, ielentette, mind az Prophetak es Apoſtolok iraſiban. Valamit penig meg igert fel fogadot eczer az Iſten, lehetetlen, hogy azt valaha eſmet fel bontana. Mert aſt mongia Eſaiaſnal 40. reſeben, hogy az Iehouah Iſten beſede meg marad mind örökke, Szent Lukacznal 21. aſt mõgia az Ieſus Chriſtus: *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* De az iſten meg igerte eſt, megis Prophetaltatta el vegeſte hogy fel tamaſſa az mi teſtünket: Hogy ez igy legien, ſok bizonſagokat hozhatunk elõ, az Danielnel 12. reſeben igy ſol: Valakik az földnek poraban fekũſnek fel tamadnak azok bizonnial az vtolſo napon, nemelliek az karhozatra, nemelliek penig az örök eletre. Holot meg mutattia az Iſten az Daniel altal, hogy valakik aluſnak moſtan, meeg ennekutanna az földnek giomrabol fel tamaſtia az Iſten, ne ha külömb külömb vegre, az embereket. Az Iob Patriarcha 19. reſeben, mikoron rettenetes fekelieckel megh veretteteet vala az Iſtentül, az ũ barati ezen diſputalnak vala, hogy az Iſten mind örökke el vetette ũtet ũ elõlle, mert az Iſten nem oſtorozna illien rettenetes kenokkal, ha el nem vetette volna ũtet ſemei elõl. Hogy monda ſent Iob: *Scio ego quod redemptor meus viuit & in vltimo die ex puluere terræ ſuſcitabit me &c.* Az en teſte metis noha meg liggattak az fekeliek, de fel tamadok en es meg latom az en ſemeimmel ũtet es nem más. Holot meg mutattia az ſent Iob, hogy mikeppen az Ieſus Chriſtus fel tamadot az emberi teſtben, az mellyet fel võt vala mi eretünk: Haſonlatoskeppen azon teſtben, azon tagockal, bõrrel, kezeiuel, labaiual tamad fel ũis az vtolſo napon. Exod. 3. aſt mondgia az Iſten az Moſeſnek, hogy ũ Abrahamnak Iacobnak es Iſacnak Iſtene, hald meg, elõ hozza aſt â Chriſtus Matth. 22. igy argumental erröl: Az Iſten nem halottaknac Iſtene, hanem elöknek. De az Iſten az Abraham, Iacob, Iſac

nac Istene, hat Abraham Isaac, Iacob, nem holtak meg tellies seggel: hat elnek, ezekis fel tamadnak az vtolso napon, az Sadduceusok ellen kik tagadgiak vala az fel tamadast, ezzel erősliti meg á Iesus Christus az fel tamadast. Negedfer Oseæ 13. Czufollia az Isten fia az halalt: Hol vagion vgmond az te fulakod, hog hogy lefen giőzedelmes az Iesus Christus az halalon az poklon, Mert meg rontia az halalt Isteni hatalmanak altala, hog az hiueken ne vralkodgiek, ha penig fel nem tamadnak az hiuek, hat nem volna meg giőzőie az halalnak az Isten fia. De az Esa:26. fepen disputal erről az Isten lelke az Propheta altal azt mongia: *Mortui tui viuent ò Iehoua & resurgent tanquam cadauer &c.* Mond oftan az Isten: Szerelmes nepem meny be egy keuesse az te kamoradban, az te reitek hazadban, taarhazadban, de ez czak egy fem pillantasig lefen, az mig az en haragom el mulik, miglen az földi Istente len emberekre ki ontom az en haragomat, addig reitezzel á te agyas hazadban. Mi okaert mongya hogy czak egy keuesse reitezzenek el az ű koporsoiokban? Ezert mert abban az koporsoban nem örőcke lefnek az fenteknek testek, hanem czak ideig. Ha penig fel forgatod az vy Testamento mat, még ezeknelis niluabban valo irasokat talals az iőuen dő fel tamadas felől. Szent Ianosnal 5. refeben aft mongya az Iesus Christus: *Amen Amen dico vobis, veniet hora quando audient mortui vocem filij Dei & resurgent alij ad bona, alij ad mala.* Azon fent Ianosnal hatodik refeben aft mongia az Iesus Christus: Ez az en Attiam akarattia, hogy valaki hifen az fiuban el ne vefe ha nem örők elete legien, es aft en fel tamafrom az vtolso napő Szent Ianosnal 10. Hasonlatoskeppen, Rom. 2. 1. Cor. 15. foc befeddel az fel tamadas felől disputal az fent Pal. Ez azert el fő erősseged az iőuendő fel tamadas felől, Mert erről bizon sagot tefnek eg' nieluel mind az Prophetak Euangelistak es

Aposto

Apostolok. Masodik erősseged micződa teneked. Masodfor meg erősziti az Isten est eg nehan' emberekben valo peldak ban. Miczodat akart az Isten peldazni az Enoch Patriarcha nak el ragadasaual, es az Illies Propheta tűzes szekerben ragattatik el az Istentűl. Kettőt akart ezzel peldazni, hog' az Enoch vgy nem kostolta meg az halalt mint mi, hanem eleuenen el ragattatik. Leg elősőr peldai voltanak az Iesus Christus fel tamadasanak, hogy valoban fel tamadot az Iesus Christus az testben nem maradot az halalban az mint sēt Dauid fol Psal. 16. Masodfor akarta ezzel az Isten meg mutatni es confirmalni az halottaknak fel tamadasokat az vtolso napon. Mondhatnad. Lam ast mongya sent Pal, Hogy Istennek el vegezet tanacza ez, hogy egszer mindennek meg kel halni, ha el vegezet tanacza, hat meg holtanak az Enoch es az Illies. It nemelliek bolondoskodnak, hog': Noha it ez földőn meg holtanak, de az eghben porra tőtte űket az Isten es ismet vgy eleuenitette meg. De ez merő bolondsag. Mert sokkal inkab ellene vagyon ez az irasnak, hogy nem az masik iras. Mert ez földőn kel vala porra lenni az meliből az Adam vetetet vala ki. De ved esedben est, hogy az Enoch es az Illies nem kostoltak meg közönsegeskeppen az halalt, hogy az lelek az testűl el nem valt, hanem eleuenen ragattattanak el, de az ragadasban el valtozot az ű rothadando testek, az mint sent Pal tanit, az mikoron el iű az Iesus Christus az iteletre sokakat talal előket ez földőn sent Pal tanit erre 1. Thess. 4. Sőt az Credobanis ast mondod. *Inde venturus est iudicare vivos & mortuos.* Hat fel bomol az ſ. Pal regulaia hog minden ember meg hallion eczer. Nem, Mert az kődőkben ragattattanak el azok, es az halal gianant lesen ű nekiek. Harmadfor miuel bizonittia az fel tamadast? Bizonittia est az iras latasoknak altala az istennec lelke, meg vagon

irua Ezech.37, azt mongia az Propheta, hogy az Iſten ki vitte ũtet egy nagy ſeles mezőre: Latam vgy mond, hogy czontockal rakua vala az egeſz mező. Monda az Iſten: Embernek fia ezek az czontok eleueneke, mondek en: Te tudod Vram, latom hogy czontok. Monda az Iſten: Paranczol' az czontoknak, hogy mennienek ősſue, paranczol' az ereknek, Inaknak es huſoknac, az bőrők hogy vegiek kőrniűl ezeket az czontokat, es minek vtanna ackeppen lőttenek volna az mint az Iſten paranczolta vala, nag' ſok holt teſteket lattek leleknekűl. Vegezetre monda: Te embernek fia Prophetal' ez vilagnak negy reſzeire, hogy iőienek lelkek ű beleiek, azt mongya az vtan, hogy meg eleuenettenek es nagy roppant ſeregge lőttenek azok az czontok. Miczodat akart az Iſten ezeckel az latasockal ielenteni. Iollehet az Iſten eſt akarta meg mutatni főkeppen, hogy az Babylloniabol kőnnien ki hozhattia az ű nepet, Mert ſokan ketſegben eſtenek vala, ezt monduan: Lehetetlen dolog hogy enni időtűl fogua valo rabſagbol meg ſabadulna az Izrael nepe, ez egeſz vilagon el ősſlot az Sido nep, hogy hogy giűlhetne ősſue. Meg bizonittia az Iſten illien erőſſeggel, ha az Iſten az czontokra huſt, bőrt adhat, ſokkal inkab ki hoſſhattia űket az fogſagbol. De ezzel akarta az teſtnek fel tamadaſat ielenteni, hogy az embernek teſte czontia porra leſſen az meg halas vtan, de elő ſolithattia Iſten azokat mikoron akaria. Negyedſer bizonittia ezt az Iſten lelke az halottaknak fel tamadaſaual, kiket fel tamaſtot az Prophetak altal, hogy ha megh oluaſod az Prophetak es Apoſtolok iraſat, ſok helien meg talalod, hogy meg holt emberekben lelket aduan fel tamaſtot az Iſten, mely erőſſeggel iollehet az menniei tudomant is akarta meg bizonitani, hogy hatalma vagyon az Iſtennek azoknak fel tamaſtaſara.

IV.

Ötöd-

Ortodoxus az Iesus Christus fel tamadasaual erősiti est meg az iras, az Iesus Christus első sengeie az halottaknak fel tamadasanak azt mongya S.Pal, feie ű az Aniasentegyhaznac az Aniasentegyhaz penig tagia, az mint ű maga az Iesus Christus mongia Ioan.17. capite: *Vbi ego sum Pater volo vt mei ibi sint.* Mit hoz ebből ki az sent Pal 1.Corinth.15. Ha vgymond az Iesus Christus fel tamadot, hat miis bizonnial fel tamadunk, ha mi fel nem tamadunk, hat az Iesus Christusis nem tamadot fel, oly igen ősue serkesztetet azert ez ket dolog, hogy semmikeppen el nem valtoztathatik. Ha az Isten fia fel tamadot, hat tiis fel tamattok, ha ti fel nem tamattok, hat meg kel ennek maradni, hogy az Isten fia fel nem tamadot.

Mondhatnad. Talam ű sem tamadot fel es miis nem tamadunk? Szent Pal sok erősségeckel bizonittia meg, hogy az Iesus Christus fel tamadot. Leg elősőr bizonsagockal, mert ast mongya, hogy meg ielent Cephasnak, meg ielent ket tanituannak, az vtan az ű attiafiainak Iacobnak, az vtan tőbnek őt saz embereknel. Hat ezeknek tanubizonsagok heaban valo volna, hogy fel nem tamadot volna. Masodsor ez zel bizonittia, Hogy ha fel nem tamadot az Iesus Christus, tahat az Euangeliom nem igaz. Mert ez az Euangeliom sum maia Rom.14. ast mongia, hog az Iesus Christus meg holt va la az mi bűneinkert, de fel tamadot a mi igazulasunkert. Ha azert est vallod, hog fel nem tamadot az mi igazulasunkert, hat heaban valo az Euangeliomnak tudomania. Harmadsor ezzel bizonittia, hogy heaban valo az hit. Miczoda az hitnek czellia? Az Iesus Christus, Mert ast mongia sent Peter hogy tőb neu nem adatot az egh alat, az kinek neueben kel lien iduözülni, hanem czak az Iesus Christusnac neueben. Szent Palis ast mongia 1.Corinth.3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est Iesus Christus.* Hat azert ez az fundamẽ

tom el vetet, hat heaban valo az hit, de lehetetlen dolog hog az hit az ſentek hiti heaban valo legien. Negiedſer ezzel erōſſiti, Mert ha az Ieſus Chriſtus fel nē tamadot, hat mi minniaian niualiasbak vagiunk minden teremtet allatoknal. Ōtōdſōr erōſſiti az Iſtennek kegyelmeuel es az ū igaſſagaual. Ha az teſtnek fel tamadaſa nem kōuetkōzik az mint vallaſt teſ az Credoban, vgy az Iſtennek ſem igaſſaga ſem irgalmaſſaga nem maradna helien, irgalmas nem lehetne. Mert az ū benne hiuō edenin kōniōrūlt eczer irgalmaſſagabol, es fogatta, hogy fel tamaſtia azokat es be viſi az ōrōk eletben. De ſem igaz irgalmas nem lehetne ha mi fel nē tamadnank: Hogy hogy nem lehetne irgalmas kegyelmes? Mert ōrōktūl fogua el vegeſte, hog fiaban el valaſſa az hiueket, hogy kegielme azoktul mind ōrōcke magaſtaltaſſek, ha az mi teſtūnk fel nem tamadna, hat az ōrōk eletet ſem adna meg az Iſten, az ū irgalmaſſagat ſem mutathatna meg az hiuekhez, igaſſaga ſem maradna helien. Mert ez az ū igaſſaga, hog ōrōk ke meg būnteſſe az ōrdōgōt es az hitetleneket. Mert az veghetetlen Iſten ellen vetkeſtenek. Hat veghetetlen būnteteſſel būnteſſe meg azokat az kiuantatik. Mert ha fel nem tamadnanak az emberek, meg ſem eſmernek az Iſten būntetet. ſet az hitetlenek, azert kel az fel tamadaſnak lenni, hat igy marad helien az Iſtennek mind irgalmaſſaga, mind kegyelmeſſege es mind igaſſaga, ha fel tamaſtia az mi teſtūnket az fōldnek porabol. Harodſor meg erōſſitetic az mi teſtūnknek fel tamadasa, az teremtet allatoknak termeſeteknek foliaſabol. Mert az mag à melliet el vecz addig gyūmōlczōt nem teremt mig ki nem nō, mig meg nem rothad. Az nap ala megien de iſmet fel tamad. Az Hold neha meg telik, neha el fogy, az Niar el mulik, de eſmet el iū az tel vtan, az ember el alusik de iſmet fel kel. Mind ezekbōl azert meg bizonitatik,

tatik, hogy az Isten az ki az teremtet allatokat teremtette, az az Isten, mondom az mi testünket az földnek porabol fel tamasztia az vtolso napon, es az kegielem edenit refesiti az ő rők eletnek bodogsagaban, à hitetlenekneks az ördögöckel egietemben ackor meg fizet igassága ferint.

AZ MASODIKROL:

*Miczoda rendel tamasztia fel Isten az testeket az föl*dnek porabol? Az iras emlekezik az angalnak fauarol es az ű vtolso kürtiről es az Isten Fianac fauarol. Mint Ioan. 5. El iű az ora mikoron halliak az Isten fiainak fauat azok à kik az koporsoban alusnak, es ki iűnek nemelliek az eletre, tudni illik az kik iot czelekettenek. Nemelliek az karhozatra, azok tudni illik az kik gonosst czelekettenek es gonosul eltenek. Matt. 25. ast monga à Iesus Christus: Mikoron el iűuēd az embernek fia az ű diczősegeben, es az ű sent Angyalinak serege ű vele egietemben, ackoron ül az ű diczősegenek szekin, es ű eleiben giűlnek minden nemzetsegek, 1. Thess: 4. ast monga az sent Pal: Az Vr nag sereggel Archangialoknak fauaual trombitackal kürtöckel fal le az eghből es à kik az Christusban meg holtanak, elősör fel tamadnak, az vtan mi à kik elők lesünk eczersmind ragadtatunc az fenies Felhőkben, kődőkben az Christus eleiben az eghben es mind örökke vele egiűt lesünk. Mondhatnad. Miert mongya az iras, hogy az Iesus Christus trombitaknak es kürtöknek fengesek altal tamasztia fel az halottakat? Hasonlatossag ferint mődatnak ezek. Mert mikeppen az vitezek az trombitaual adnak iegiet, hogy kesüllienek az indulasra es az viadalra, Azonkeppen az vtolso napon az Christusnak ol' hathato beszede lesen, melliet mindenek meg hallanak az kik az földnek poraban alusnak, es hertelenseggel egy sem pillantasban fel tamadnak Halhatatlansagra. Mondhatnad azert immar:

De

De mond meg niluabban minemű rendi leßen az fel tamadaſnak? Ved eßedben az fel tamadasban illien modot tart meg az Iſten, hogy az elők az holtakat elől nem veßik, hanem az kik az Ieſus Chriſtusban meg holtanak, előßőr fel tamadnak, es az elők ezeckel egietemben ragatatnak az Vrnak eleiben, es eczerſmind el valtoznak es az vtan az hiuek az Vrral mindenkoron egiűt leßnek, az mint ßent Pal tanit: 1. Teſſ. 4.

AZ HARMADIKROL.

Minemű teſtben tamadnac fel az hiueknec teſtek, auagy az kegielemnek edeni?

Az ßent Pal Apoſtol erről igen ßepen tanit 1. Corinth. 15. Az holot ßent Pal beuſeggel diſputal az fel tamadas felől. Nagy kűlőmbſeget ßamlal penig elő, az teſtnek ielen valo es iőuendő allapattia felől. Előßőr azt mongya, hogy ez az teſt el vetetik es az főldben tetetik. Mint az mag az rothadaſra, mely altalan foguan főlde leßen az Iſtennek beßede ßerint: Por vagy es porra leß, az vtan fel tamad azon teſt rothadat lanſagban, es ſoha tőbbe rothadas ala es az halal ala nem vetetik. Maſodßor hogy ez el temettetik gyalazatban, mert mihelt az lelek ki megien belőle, minden allatoknal vtalatosb, bűdősb es iſoniub, Fel tamad penig az diczőſegben es oly ekeſſegben, melliet meeg ſoha ßem nem latot, fűl nem hallot, az embernek gondolattiaban ſem eshetet. Mert az gyarlo teſtet az Ieſus Chriſtus el valtoztattia, es az ű diczőſeges teſtehez haſonlatoſſa teßi, az mint ßent Ianos irt első leuelenek harmadik reßeben erre tanit: *Nunc filij Dei ſumus, & nundum apparuit quod futuri ſumus. Scimus autem quoniam ſi apparuerit ſimiles ei erimus quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Eſa. 64. A ſeculo non audierunt, neq; auribus,*

animus perceperunt,oculus non vidit &c. Harmadfor aſt mongia, hog le tetetik az teſti erőtlenſeg. Mel' nem egieb,hanem az embernek teſteben valo niomoruſaga,keſerűſege,faidalma es egieb valtozaſi,fel tamad penig hatalomban,es minden niaua liatul űres lefen,es kőuetkőzendő gonoztul ſemmit nem fel Mert ſoha az őrőmnek es bodogſagnak vege nem lefen.Negiedfer tettetetic az lelkes teſt, â ki moſt az lelektűl hordoſtatik es ſok fele elkőznekűl,tudni illik etel, ital es alomnekűl fűkőlkődik. De fel tamad lelki teſt,az az,menniei es halhatatlan aiandekokkal fel epitetik,es ackor ollianok lefűnk mint az Iſtennek fent angali,â mint Chriſtus tanit Matth.22 az Saduceuſockal diſputaluan. Mondhatnad. Miczoda az oka,hog az teſtnek eckeppen meg kel valtozni. Miert nem lehetűnk addig refefec az Iſtennek orſagaban mig az főldben nem tetetnek az mi teſteink? Ennek ket kiualtkeppē valo oka vagon. Elſő oka vetetik az ket Adamnak őfue haſőlitaſabol.Mert mikeppen kepet viſeltűk it ez vilagon az Adamnak,mert ű benne vettettűnk az bűn niomoruſag es halal alatt:azonkeppen az maſodik Adamnakis az menniei embernec kepet kel viſelnűnk,meliben eleuenitő lelec vagion, az az, ol' menniei es Iſteni erő,melliel az bűnből meg eleuenithet ez vilagon az igenek es ſ. leleknec altala,hog az hitből meg igazuluan ſabados fiak legyűnk, az mi teſtűnkeris penig az főldből fel tamaſtia az diczőſegre, hog mind őrők ke az ű kepet viſelliűc,es azon eletben es halhatatlanſagban lehefſűnk. Maſodik oka,mert az Iſten orſagat az teſt es â vér,az az, bűnős vefendő es gyalazatos teſt őrőkſegűl nem birhattia. Azert az fertelmes teſtnek az főldben kel tetetni hog az rothadas valtozas altal meg tiſtullion, hog az Iſtennek tiſta es diczőſeges orſagaban be ferkefhefſek. Miczoda hafnai vadnak az fel tamadas felől valo tudomannak?

Ket

Ket kiualtkeppen valo haſnai vadnak ez tudomannak, Elſő az vigaſtalas az melliel az hiuek mindē niomoruſagok ban es az halalnak kőzepőtte vigaſtalliak magokat ez iőuendő fel tamadaſnak az halhatatlan eletnek remenſege alat, mi kor az ű teſteket le teſik az főldben: Erről mongia az ſent Pal 1. Teſſ. 4. Ne ſiraſſatok az el aluttakat, vgy mint az kiknek nincz remenſegek az iőuendő fel tamadas felől. Maſodik haſna ez, Mert ezzel az hiuek intetnek az bűnnec es ez vilagnak meg vtalaſara, es az mellet az kereſztieni es az iozā igaz es tőkelletes eletnek kőueteſere. Az mikeppen az Sz. Pal. 1. Cor. 15. ſerkenti ezzel az hiueket, hog az Vrnak dolgaban mindenkor bőuelkedgienek, tuduan aſt, hog az ű munkaiok nem leſen haſontalan az Vrban. Kit engedgien mine kűnk az mi kegielmes Iſtenűnk, Kinek legien diczőſeg, tiſteſſeg es birodalom mind őrőckőn őrőcke AMEN.

XXXIIII. Prædicatio.

Az őrők Eletről.

KEZDETTŐL Kvala Iſtennek ſent lelkének ſegitſege velűnk leuen magiarazni az Apoſtoli vallaſt, az az mi hitűnknek bizonios agazattiat es czelliat, melinek magiarazattiaban immar iutottunk ſinten az vtolſo czickelre az vrnak ſegitſegeből, az holot aſt valliuk hog hiſſűk az őrők eletnek bodogſagat, meli czickel be foglallia mind a tőb czickeleknek (az kikről ſollottunk) haſnait es giűmőlczet, es minket bizonioſſa teſen az mi kereſztienſegűnknek haſnarol es giűmőlczeről. Mert ol' igen haſnos es ſűkſeges czikkel ez, hog a tőbbinel mind ſűkſegesbnek es haſnosbnac lat-

ta

ſűnk. Az embernek eſtendeienek ideie, hetuen eſtēdő, auagy niolczuan, az ytan valo eleti ſemmi nem egieb, hanem banat es munka. Otődſőr neueztetik Paranak, Mert mikeppē az para hertelen el mulik, az embernek elete ſinten illien bizontalan hamar el mulic. Mert hama vagion az ember, Nem tudgа hoģ ha eri az holnapi napot, auagy nem. Szent Iacab tanit erre cap: 4. eſt monduan: Miczoda az ti eletetek, vgy mond, parah, az mel' eģ keueſſe meg teczik, de eſmet hamar el mulik. Hatodſőr neueſtetik fenanak az embernek elete. Mert mikeppen az fena mig ie nem kaſalliak zőldűl, es ſeppnek teczik, de mihelt le vagiak, azonnal meg ſarad es ſemmiue leſen. Ezenkeppen az ember ez vilagban elteben, mozog, de mihelien meg hal, meg ſarad, meg rothad es ſemmiue leſen, el hadgia ez vilagi eletet gazdagſagot. Eſaias tanit erre. *Omnis homo fœnum.* Sz. Dauidis aſt mongia Pſal. 103. Az ember ollian mint az fena fű. Vadnak tőb neuezetekis az embernek ez vilagi elete az mellieckel neueſtetik, de moſtan azokrol nem ſolok, miert hoģ ezekből az neuezetekből igen kűnnien eſűnkben vehettiűk, mel' bizontalan es alhatatlan legyen ez vilagnak allapattia. Malodſor eſedben veheted è vilagnak alhatatlan allapattiat, az kőzőnſeges peldakbolis, melliek meg mutattiak, hoģ ez vilagnak allapattia czac val tozas es zur zauar. Mert iol latod aſt az ki moſtan nagy erős ſeiedelem, folgа valtozik, az ki ſabados maid fogſagban vitetik, az ki gazdag volt, moſt ſegen', á ki moſtan egeſſegben vagion, maid meg betegűl, az ki moſt őrűl, maid bannatra fordul az ű őrőme, á ki moſt él, maid meg hal, á ki moſt kereſtien, maid hitetlenne leſen. Annak felette ez vilagi elete embernek rakua habőruſagokkal, bűnnel, keſertettel, es egieb boſuſag fenuedeſſel. Lattiuk hoģ az őrdőg naponkent igekezik az hamis tudomant hirdetni, az kegetlenek az hi-

ueket ûldôzik, az fô emberek az alattok valokat peldaiokal
meg bantiak. Ez az teſt az embert minden gonoſſagra hait-
tia it ez vilagon. Eſt az ket dolgot azert iol eſedben veged
es meg gondolod, meg eſmered ez vilagnak alnokſagat es al
hatatlanſagat. Mert ſenkinek ninczen it maradando varoſa
hanem mas varoſt kel minekûnc kereſnûnc mind feienkent.
Had el hat ez vilagi ſorgalmatoſſagot, ne ûzzed, ne fuſſad ez
vilagot, had el az nag Iſtentelenſeget, had el az atkozot re-
ſegſeget, pôrt, es ember ragalmazaſt, had el minden heaban
valo dolgokat, es foglalliad magadat az ôrôcke valo varoſ-
nak kereſeſeben, imatſagban, kôniôrgesben, ſent eletbẽ, had
el az nag reſegſeget az mel' felette igen vtalatos az Iſtẽnel,
az mint az Prophetak Apoſtolok es Euangeliſtak iriac (*cita lo-*
cos de ebrietate) kereſſed az te meg maradando varaſodat, ôrôk-
ſegedet, tudni illic az ôrôc eletet. Mondhatnad. Im hallô mel
igen bizontalan es alhatatlan legen ê vilagnac allapattia, de
mond meg niluabban aſtis minemû legen az kôuetkezendô
vilagnac, az meg igert lelki Chanaañakis, az az, az ôrôc ele
nec allapattia es rendi? Az bodogſagnac es ôrôk eletnec a
lapattia felôl, mikeppẽ hog egeb dolgoc felôlis voltanak kû
lômb kûlômb ertelmekben â poganok eleitûl fogua. Mert n
melliec û kôzzûlôc â bodogſagot heliheſtetec ez vilagi na
hatalomban es gôzedelembẽ, mint amaz vilag biro Alexa
der bodogſagat heliheſtette vala ez vilagi hatalôbã es gôz
delẽbẽ, nemelliek heliheſtetek ez vilagi nag gazdagſagok
kic aſt mondottac hog az ẽbernek bodogſaga ſẽmi nẽ egeh
ben al, hanẽ ez â bodogſag, hog az ember mentûl nagob ke
czet gûithet es takarhat maganak. Illienec valanac amaz P
gan Creſus, Midas es Attalus. Nemelliek heliheſtettek az e
bernek bodogſagat az erôſſegben. Illienec valanac az pog
Hercules, Hector es Achilles, â kic mindẽ bodogſagokat h
heſ

heſtettec ez vilagi erőſſegben. Nemelliec heliheſtettec ez vilagi ſepſegben, mikeppẽ az Abſolon, ki az ű bodogſagat helheſtette vala az ű ſepſegeben. Nemelliec vetettek vala minden bodogſagokat az tobzodasban, reſegſegbẽ, mint á Philogenes, á ki annira iutot vala á reſegſeg miat, hog aſt kiuañia vala, hog ű neki olliã nag niaka lenne, mint eg Darunac hog többet ihatnek. Illien velekedesben voltanak nag ſokan eleitől foguan az ẽberek közzől. De ez merő hamiſſag, mert mikeppẽ hog az ember el mulik, azonkeppen ezekis mind ſemmiue leſnec, es ſẽmit ű nekic nẽ haſnal az ű holtok vtan. De az kereſtieni bodogſag es örők elet nem illien valtozando, meg maradando bodogſag, es örőcke örőmmel es vigaſſagagal beuelkedő elet, meli eletbẽ ol' igen nag örőmőc es bodogſagok leſẽ az kegelem edeninek, hog ſoha annac vege örökkön örőke nẽ leſẽ. Nẽ leſẽ faidalmok keſerűſegec es niaualia ioc, iaigataſok, mint ez vilagi eltekbẽ, hanẽ mind örőkke vigadnak az ű feieckel á Chriſtuſsal es á töb ſenteckel az fel tamadas vtan. Erről az eletről az Daniel cap. 12. Nag ſokan vg mond azok közzől az kik az porban aluſnac, fel ſerkennek nemelliek az örők eletre. Ioan. 3. aſt mongia az ſ. Ianos: Az Iſten vg ſerete ez vilagot, hog az ű egietlen eg fiat adna eret te, hog minden valaki hinne ű benne el ne veſne hanem örőc elete legien annak. Rom. 2. Meg fizet mindennek az ű czelekedeti ſerint, az kik alhatatoſok az io tetelben, azoknak az kik kereſik az alhatattoſsagot, ad azoknac mondom örőc eletet. Haſonlatos iraſokat talaſ Matth. 22. Luc. 18. Rom. 6. 1. Pet. 1. Apoc. 21. Ez tahat az örők elet az kire teneked egeſ eletedben kel igiekezned, ez az igaz bodogſagnak allapattia, ezen kiuől, valaki heliheſteti bodogſagat, az á bodogſag hazban valo, es el mulando, minden gőniörűſege, es ſemmit ű neki nem haſnal az ű halala vtan. Mert az kőuetkőzendő es

neket ûldôzik, az fô emberek az alattok valokat peldaiokal meg bantiak. Ez az teſt az embert minden gonoſſagra haittia it ez vilagon. Eſt az ket dolgot azert iol eſedben vegéd es meg gondolod, meg eſmered ez vilagnak alnokſagat es al hatatlanſagat. Mert ſenkinek ninczen it maradando varoſa hanem mas varoſt kel minekûnc kereſnûnc mind feienkent. Had el hat ez vilagi ſorgalmatoſſagot, ne ûzzed, ne fuſſad ez vilagot, had el az nag Iſtentelenſeget, had el az atkozot reſegſeget, pôrt, es ember ragalmazaſt, had el minden heaban valo dolgokat, es foglalliad magadat az ôrôcke valo varoſnak kereſeſeben, imatſagban, kôniôrgesben, ſent eletbẽ, had el az nag reſegſeget az mel' felette igen vtalatos az Iſtẽnel, az mint az Prophetak Apoſtolok es Euangeliſtak iriac (*cita loc de ebrietate*) kereſſed az te meg maradando varaſodat, ôrôkſegedet, tudni illic az ôrôc eletet. Mondhatnad. Im hallô mel' igen bizontalan és alhatatlan legén ê vilagnac allapattia, de mond meg niluabban aſtis minemû legén az kôuetkezendô vilagnac, az meg igert lelki Chanaañakis, az az, az ôrôc elet nec allapattia es rendi? Az bodogſagnac es ôrôk eletnec allapattia felôl, mikeppẽ hog egéb dolgoc felôlis voltanak kûlômb kûlômb ertelmekben â poganok eleitûl fogua. Mert ne melliec û kôzzûlôc â bodogſagot heliheſtetec ez vilagi nag hatalomban es gôzedelembẽ, mint amaz vilag biro Alexander bodogſagat heliheſtette vala ez vilagi hatalôbã es gôzedelẽbẽ, nemelliek heliheſtetek ez vilagi nag gazdagſagokbã kic aſt mondottac hog az ẽbernek bodogſaga ſémi nẽ egébben al, hanẽ ez â bodogſag, hog az ember mentûl nagob kenczet gûithet es takarhat maganak. Illienec valanac amaz pogan Creſus, Midas es Attalus. Nemelliek heliheſtettek az embernek bodogſagat az erôſſegben. Illienec valanac az pogan Hercules, Hector es Achilles, â kic mindẽ bodogſagokat hel

heſte

heſtettec ez vilagi erőſſegben. Nemelliec heliheſtettec ez vilagi ſepſegben, mikeppē az Abſolon, ki az ű bodogſagat helheſtette vala az ű ſepſegeben. Nemelliec vetettek vala minden bodogſagokat az tobzodasban, reſegſegbē, mint á Philogenes, á ki annira iutot vala á reſegſeg miat, hog aſt kiuañia vala, hog ű neki olliā nag niaka lenne, mint eg Darunac hog tőbbet ihatnek. Illien velekedesben voltanak nag ſokan eleī tűl foguan az ēberek kőzzűl. De ez merő hamiſſag, mert mikeppē hog az ember el mulik, azonkeppen ezekis mind ſemmiue lesnec, es ſēmit ű nekic nē hasnal az ű holtok vtan. De az kereſtieni bodogſag es őrők elet nem illien valtozandó, meg maradando bodogſag, es őrőcke őrőmmel es vigaſſaggal beuelkedő elet, meli eletbē ol' igen nag őrőmőc es bodogſagok leſē az kegelem edeninek, hog ſoha annac vege őrőkkőn őrőke nē leſē. Nē leſē faidalmok keſerűſegec es niaualia ioc, iaigataſok, mint ez vilagi eltekbē, hanē mind őrőkke vigadnak az ű feieckel á Chriſtuſsal es á tőb ſenteckel az fel tamadas vtan. Erről az eletről az Daniel cap. 12. Nag ſokan vg mond azok kőzzűl az kik az porban aluſnac, fel ſerkennek nemelliek az őrők eletre. Ioan. 3. aſt mongia az ſ. Ianos: Az Iſten vg ſerete ez vilagot, hőg az ű egietlen eg fiat adna eret te, hog minden valaki hinne ű benne el ne veſne hanem őrőc eletet legien annak. Rom. 2. Meg fizet mindennek az ű czelekedeti ſerint, az kik alhatatoſok az io tetelben, azoknak az kik kereſik az alhatattoſsagot, ad azoknac mondom őrőc eletet. Haſonlatos iraſokat talaſ Matth. 22. Luc. 18. Rom. 6. 1. Pet. 1. Apoc. 21. Ez tahat az őrők elet az kire teneked egeſ eletedben kel igiekezned, ez az igaz bodogſagnak allapattia, ezzen kiuűl, valaki heliheſteti bodogſagat, az á bodogſag hea noan valo, es el mulandó, minden gőniőrűſege, es ſemmit ű nei nem haſnal az ű halala vtan. Mert az kőuetkőzendő es

dô eletnek es bodogſagnak allapattia lelki leſen, bodog es ô rôkke valo ôrôm, ot nem kel ez vilagi gazdagſag ſepſeg, es el mulando egieb allatok, ott ſemmit nem haſznalnak. Ezekbôl azert immar kûnniebben meg tudhatod, minemû legien az meg igert ẽrôk eletnek es bodogſadnak allapattia. Menniûnk immar az maſodik czikkelre.

Iollehet az ôrôk eletrôl ſenki az û meltoſaga ſerint nem ſolhat, mert â mikeppen az Eſaias 66. S. Pal. 1. Cor. 2. mongia, az ember ſeme nem latta, fûle ſem hallotta, ſôt czak ſiuenek gondolattiaba ſem iût minemû iokat ſerzet az Iſten az ûtet ſeretôknek: Mind az altal rôuid beſeddel meg ielentem, miben al fôkeppẽ az ôrôk eletnek bodogſaga. Elôſôr azert aſt mondom, hog̃ al az Iſtennek igaz es tôkelletes eſmeretiben, ô benne valo tôkelletes bizodalomban es niugodalomban. Mert moſtan czac reſ ſerint, mint eg̃ tûkôrben es homaliban lattiuk â mint vagion. Ig̃ tanit az Chriſtus Ioan. 17. 1. Ioan. 3. 1. Cor. 13. Moſtan lattiuk tûkôr altal es homal' altal, auag̃ homalioſſon (nem meſeben, mint nemelliek fordittiak, mert az Enigma nem baba meſet ieg̃ez) de ackoron meg eſmeriûk û tet, â mikeppẽ mi û tûle eſmertetûnk. Maſodſor: Az mi meg romlot teſtûnknek meg vytaſaban, mert mikeppen ſ. Pal tanit 1. Cor. 15. Moſtan el temettetik rothadas ala vettetet teſt, de akkoron fel tamad rothadatlan, moſtan el temettetet ſidalmas teſt, de ackoron leſen diczôſeges, erôtlenſeg ala vettetet, de fel tamad erôs es hatalmas, el temettetik lelkes teſt, de fel tamad lelki teſt, halhatatlan, fenies, haſonlatos az diczô ſegben â Chriſtushoz. Ig̃ tanit ſ. Pal Phil. 3. Haſonlatoſſa teſi â mi teſtûnket az û diczôûlt teſtehez, az hatalom ſerint, melliel mindeneket labai ala vethet. Harmadſor al az tôkelletes igaſſagnak, ſentſegnec es minden ioſagoknak bennûnk valo meg erôſſiteſeben: Mert mikeppen â ſ. ang̃alok meg erôſſitetet-

tettenek, hog̀ ſoha ne vetkeſhelſſenek, ſoha az bodogſagbol ki ne eſſenek. Azonkeppen mind ôrôkke meg erôſſiti Iſten â hiueket, hog̀ ſoha bûnt ne czelekedhelſſenec, ſoha â fentſeg bôl es artatlanſagbol ki ne eſſenek. Sokkal kûlômb leſen azert â mi allapatunk az iôuendô eletben, hog̀ nem mint az Adam allapattia volt az eſetnek elôtte. Negedſer az tôkelletes ôrôkke valo niugodalomban, es iſtenben valo ôrômben, mert az Iſten az û nepenek ſidalmat el veſi, es az mi ſemein krôl minden kôn' hullataſt el tôrôl. Erre magarazza ſ. Ianos Apoc. 21. az Eſaias mondaſat cap. 66. Hog̀ az Iſtẽ vy eget es vy fôldet teremt, es az Iſten az û nepenek ôrôcke valo fombatot, az az, niugodalmot ferez. Ôtôdſôr Mert ackorô az remenſeg, es az hit meg ſûnik, es az Iſten minden kûlſô eſkôznekûl mindenben minden leſen. 1. Cor. 15. Hatodſor Az mi eletûnk tôkelleteſſen foglalatos leſen az Iſtennek neuenec diczíretiben, es fel magaſtalaſaban, mikeppen moſtanis az Iſtennec ſ. Angali. Es czak azoknac adatic az ôrôc elet kiket ôrôktûl foguan az û fiaban az ôrôk eletre el valaſtot, es az vtan el hiuot, kiket ſ. lelkeuel â hit altal be plantalt az Chriſtusban Ioan. 3. A ki hiſen â fiuban az halalbol az eletre megyen. Az hitetleneknek penig tûzôk ſoha meg nem aluſſik, fergek meg nem hal. Matth. 3. Eſa. 66.

Egienlô leſſene az hiueknek diczôſege?

Iollehet ez kerdeſrôl igen iozanon kel minekûnk ſolnûnk mind az altal az Iſtennek igaz tudomaniat az meniere ki ie lentette nem kel el halgatnunk. Az en ertelmem azert ez, hog̀ noha az diczôſegbe mindẽ hiuek reſeſek leſnek, es minden fenteket annira meg aiandekoz, â meniuel meg elegeſnek, mind az altal nem mindeneknek eg̀arant valo diczôſege leſen. Mikeppen it ez vilagon nem eg̀arant oſtogattia az û aiandekat, hanem mindẽnek vg̀ az mint û akaria, azonkep

pen, mint az Christus sol, nemelliek harmincz anni giúmól-
czót, nemelliek hatuant, nemelliek sazat vesznek. Az hitetle
neknekis nem egárant valo bűnteteſek vagó, azert az hiuek
nekis nem egiarant valo iutalmok. Az Daniel cap. 12. ast mó
gia, hog á kik sokakat tanitanak az igasságra fenlenek mint
az eghnek vilagosságí. Est penig mikeppen legén az őrőc e
letben tökelleteſen meg lattiuk, melliet minekűnk ketſegne
kűl az Isten az ű valtozhatatlá igereti serint meg ad az Chri
stusnak altala: Kinek legén diczőſſeg, tisteſſeg es biroda-
lom, az ű s. fiaual az Ieſus Christusal es az vigasztalo
őrők eletre el peczetelő sent lelek Istennel egie-
temben, mostantul foguan mind őrőckön ő-
rőcke. AMEN.

FINIS.

MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

EPITAPHIVM.

INGENIO, DOCTRINA, PIETATE AC VIRTVTIBVS EXIMIIS, CLARISSIMI VIRI DOMINI PETRI CAROLI, PASTORIS ECCLESIAE VARADIENSIS FIDELISSIMI. Qui natus annos 33. & munere Ecclesiastico 9. annos complens, placide in Domino obdormiuit. 10. Mensis Aprillis Varadini Hora 2. pomeridiana. Anno Domini. M. D. LXXVI.

VAni fugitiua volent humanae tempora vitae,
Quisquis aues scire haec carmina pauca lege.
Raptus ab humanis parua hac requieuit in vrna,
CAROLIVS, sacra praesul in arte potens.
Huic facilis Natura nihil Deus, ipsus & astra
Annuerant, animi sollicitusq; vigor.
Noticiam Hebraeae, Graiae linguaeq; Latinae
Atq; alias animi diues habebat opes.
Munera militiae pro Christo sedulus vrgens,
Salutiferam populis sparsit vbiq; fidem.
Mitis & officii largissimus atq; benignus
Omnibus ex animo fidus & aequus erat.
Hoc vitae cursu non ipsi externa facultas
Gratia non summi defuit vlla viri.
Inuidit Deus ingratis ex sede inuentae
Sustulit in regni gaudia vera sui.
Bis vna lustra & tres complebat temporis annos
Quando animus coeli sydera celsa petit.
Tempus erit, Christus cum corpora reddita vitae
Transferet ad lucis regna beata suae.
Interea tibi sit requies tellure sub ista
Cui rabies hominum nulla nocere queat.
Terra tuum gremio teneat placidissima corpus
Et tua in aeternos stent monumenta dies.

Ioannes Ioo Debrecinus.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

pen, mint az Chriſtus ſol, neme
czôt, nemelliek hatuant, nemell
neknekis nem egárant valo bûn
nekis nem egiarant valo iutalm
gia, hog á kik ſokakat tanitanal
az eghnek vilagoſſagi. Eſt pen
letben tôkelleteſen meg lattiuk
kûl az Iſten az û valtozhatatlã i
ſtuſnak altala: Kinek legen di
lom, az û ſ. fiaual az Ieſus C
ôrôk eletre el peczetelô ſ
temben, moſtantul fogu
rôcke. A

F
I N
S.

© The Tiffen Company, 2007
TIFFEN Gray Scale

EPITAPHIVM.

NGENIO, DOCTRI-

WA, PIETATE AC VIRTVTIBVS EXI-

IBILIS; CLARISSIMI VIRI DOMINI PETRI CARO

I II, PASTORIS ECCLESIAE VARADIENSIS FIDE-

ssimi. Qui natus annos 33. & munere Ecclesiastico 9. annos

a complens, placide in Domino obdormiuit. 10. Mensis A-

prillis Varadini Hora 2. pomeridiana. Anno Do

mini. M. D. LXXVI.

QVAM fugitiua volent humanae tempora vitae.
Quisquis aues scire haec carmina pauca lege.
Raptus ab humanis parua hac requiescit in vrna,
CAROLIVS, sacra praesul in arte potens.
Huic facilis Natura nihil Deus, ysus & astra
Abnuerant, animi sollicitusq; vigor.
Noticiam Hebraeae, Graiaq; linguaeq; Latinae
Atq; alias animi diues habebat opes.
Munera militiae pro Christo sedulus vrgens,
Salutiferam populis sparsit vbiq; fidem.
Mitis & officii largissimus atq; benignus
Omnibus ex animo fidus & aequus erat.
Hoc vitae cursu non ipsi externa facultas
Gratia non summi defuit vlla viri.
Inuidit Deus ingratis ex sede inuentae
Sustulit in regnis studia vera sui.
Bis tria lustra & tres complebat temporis annos
Quando animus caeli sydera celsa petit.
Tempus erit, Christus cum corpora reddita vitae
Transferet ad lucis regna beata suae.
Interea tibi sit requies tellure sub ista
Cui rabies hominum nulla nocere queat.
Terra tuum gremio teneat placidissima corpus
Et tua in aeternos stent monumenta dies.

Ioannes Ioo Debrecinus.

AMM MUZEUM KÖNYVTÁRA

Fideles certo et recta à morte corpora migrare
in vitam æternam.
Apoc. 14.

Et audivi vocem de cælo, dicentem mihi: Scribe. Beati mortui qui in Dño moriuntur amodò: etiam dicit Spũs, ut requiescant à laboribus suis. Sed opera illorum sequuntur illos.

Disserit de statu animarum, ostendit de felicitate & beatitudine animarum, quam simul atq; morimur, consequimur certo et recta migramus ex hoc seculo in vitam æternam. Qui vero ignoscunt, et vitam fide non premunt haec, sperare nõ possunt quin amittendo cruciamentum vitam æternam.

Tribus capitibus absolvit hanc salutaris doctrinam.
1 certitudinem rei ostendit. 2 gradus ita explicat. 3 declarat ac illustrat exemplis.

1. Et audivi vocem de cælo, dicentem mihi. Scribe.
Videtur allusisse ad morem regis apud eos quem vocem de cœlo audire videri volebat et inclusisse, ita Scriptis mandata hæc mittere ad populos. Certitudo vero et veritas sermonis authoritas rei æstimatur et authoritas, quæ petenda nobis alienus homo, qui intra se clausus et solitudine retentus contemplatur. Ingressus igitur ostium magister Deus. dicit mihi Joannes. Et audivi vocem de cœlo, quæ illa loquebatur sit, et non tacuerit ipse ad se dicentem nõ scire certo. Loquitur. Hoc mandat. et celestis vox, et verba, de quo et hujusmodi nobis dicit.
Jubetur ante scribam Christi et sedis cœlestis scribere dicitur et exercitus. Id quod facit, ut ita jubetur scribere ad eum pertinentem hominibus. Si enim scribere mandatur: multo magis jubetur et videtur cum dicitur hæc scripta, quod à cœlo ad terram dicitur.
Quamvis usum scribendi non habeamus, si diplomata hæc cœlestis scribere vult: illud dicit cui olim Evangelium scribere Petro. Dic.

1. Beati mortui qui in Dño moriuntur. quid in hoc sit verbi cœlestis referri in textu, ostenditur. Primum quod ait, beatos esse qui moriuntur in Dño. Beatitudo et ipsa perfectionis summa, quæ obtingit fidelibus